

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Dr. Aktham Ra'ed Ahmad Alqattamin</i>	5
DIFFERENT VIEWS AND LAWS IN EASTERN AND WESTERN EUROPE	
<i>Aya AlDabbas</i>	11
ALKAFALA SYSTEM IN THE GCC COUNTRIES	
<i>dr. Bartuszek Lilla Judit</i>	15
THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION IN THE LOCALIZATION OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS	
<i>Beyer Fülöp</i>	21
AZ AMERIKAI VERSENYJOGI SZEMLELET VÁLTOZÁSAI ÉS RELEVÁNCIÁJA EURÓPÁBAN – A „REGULATORY MIND” ESZMÉJE A CHICAGOI ISKOLA KIALAKULÁSÁBAN ÉS KRITIKÁJÁBAN, VALAMINT A NEO-BRANDEIZIÁNUS ISKOLA GONDOLATISÁGA A DIGITÁLIS PIACOK KORÁBAN	
<i>dr. Boudour Mefteh</i>	27
SPACE SECURITY AND ITS NEW CHALLENGES	
<i>dr. Breszkovics Botond</i>	33
A TRAVEL RULE KRIPTOVALUTA-PIACRA GYAKOROLT FŐBB HATÁSAI	
<i>Douaa Zaidan</i>	41
THE DIRECT IMPACTS OF THE COVID-19 ON THE EU POLICIES AND LEGAL SYSTEM	

<i>dr. Forstner Róbert</i>	45
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÁTADÁSA ÁTVÉTELE AZ EURÓPAI BÜNÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS VONATKOZÁSÁBAN	
<i>dr. Garami Mária</i>	49
ISSUES OF MOBBING	
<i>dr. Gula Krisztina Petra</i>	55
ADALÉKOK A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS FELÜLVIZSGÁLATÁNAK ÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK EGYES GYAKORLATI ASPEKTUSAIHOZ	
<i>Dr. Hezam Leila Melinda</i>	61
REINTEGRÁCIÓ ÉS LÉLEKTAN, A VALLÁSGYAKORLÁS HATÁSAI A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSRE	
<i>Hidayatulloh</i>	65
VALUE ADDED TAX FOR FOREIGN DIGITAL PLATFORM: INDONESIAN LEGAL FRAMEWORK	
<i>Üstüntay Irem Nur</i>	71
DEVELOPMENT OF LEGISLATION ON TRANSNATIONAL ACQUISITION OF REAL ESTATE BY NATURAL PERSON WITH A SPECIAL FOCUS ON AGRICULTURAL LANDS IN TURKISH LAW	
<i>Jafaar Ghanem Sakkour</i>	75
AN INTRODUCTION TO THE SYRIAN PUBLIC FINANCE (PUBLIC EXPENDITURES - REVENUES- THE GENERAL BUDGET)	
<i>Jónás Kitti Anett</i>	79
A FIATALKORÚ BŰNÖZÉS OKAI HAZÁNKBAN	
<i>Dr. Kelemenné dr. Csontos Laura</i>	85
DIE VERSTÄNDIGUNG IM STRAFPROZESS	

<i>dr. Keskeny Dávid</i>	91
BANKFELÜGYELETI TEVÉKENYSÉG FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON	
<i>dr. Kiss Balázs</i>	95
A HONOS NÉPCSOPOORTTÁ NYILVÁNÍTÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN	
<i>dr. Kocsis Melinda</i>	101
SOCIAL DIMENSION OF THE EUROPEAN UNION: RECENT TRENDS AND FOCUSES	
<i>dr. Kosztrihán Dávid</i>	105
MAGYARORSZÁG FÉLPREZIDENCIÁLIS KORMÁNYFORMÁJÁNAK REALITÁSA A MINISZTERELNÖKSÉG SZEREPÉNEK ÉS MŰKÖDÉSI MECHANIZMUSAINAK TÜKRÉBEN	
<i>Kőrösy Péter Krisztián</i>	111
A MAGYAR-ROMÁN HATÁRVÍZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A BELVÍZVÉDELEM TÜKRÉBEN	
<i>dr. Kratochwill György</i>	115
A TULAJDONHOZ VALÓ JOG ÉS A SZELLEMI ALKOTÁSOK JOGA AZ AB GYAKORLATÁBAN	
<i>dr. Kuhl Andrea</i>	121
GERICHTLICHE SICHERHEIT UND DER WERT VON SACHVERSTÄNDIGENGUTACHTEN	
<i>dr. Laczik Anna</i>	127
A BAR (BREXIT ADJUSTMENT RESERVE) JELENTŐSÉGE MAGYAR SZEMPONTBÓL	
<i>Layan Al Fatayri</i>	131
VIRTUAL ARBITRATION HEARING - A BRIGHT OUTCOME?	
<i>dr. Máté Dávid Adrián</i>	135
MEGÁLLAPODÁSOK ASZIMMETRIKUS JOGVISZONYBAN	
<i>dr. Menyhért Enikő</i>	141
THE SOCIAL REINTEGRATION OF PRISONERS	

<i>dr. Mercz Mónika</i>	147
DISCOVERING ESSENTIAL STATE FUNCTIONS	
<i>dr. Móricz Aliz</i>	153
EXPERT EVIDENCE IN THE ITALIAN CODE OF CIVIL PROCEDURE	
<i>Mourad Yousfi</i>	159
POSSIBLE INTERSECTIONS BETWEEN MEDIATION AND CULTURE	
<i>dr. Prém Kata Zsófia</i>	163
A FOTÓMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK EGYES SZERZŐI JOGI SAJÁTOSSÁGAI	
<i>Raed Ghanem</i>	169
THE ARGUMENT OF TRUTH AS A JUSTIFICATION TO PROTECT THE RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION	
<i>dr. Rideg Gergely</i>	175
A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA SZABÁLYOZÁSÁNAK KÉRDÉSEI A SZABVÁNYOK, AZ EU MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁRÓL SZÓLÓ RENDELET-JAVASLAT ÉS AZ MI FELELŐSSÉGI IRÁNYELV-JAVASLAT TÜKRÉBEN	
<i>Steixner Zsófia</i>	181
A RENDELT VAGYON JOGI HELYZETE A MAGÁNCÉLRA LÉTREHOZOTT VAGYONKEZELÉSI JOGVISZONYOKBAN	
<i>dr. Szabó Barbara</i>	185
PROBLEMATIC INTERNET USE, ENDANGERING CHILDREN AND MINORS	
<i>dr. Szabó Mercédesz</i>	189
A MUNKAJOGI EGYOLDALÚ HATALMASSÁG ALKOTMÁNYJOGI VETÜLETEI	
<i>dr. Szikszai Marcell</i>	195
THE LOOPHOLE OF INTERNATIONAL DATA TRANSFERS	
<i>dr. Sztraka-Bucsai Beatrix Zsófia</i>	199
AZ INFORMÁCIÓ-MONOPÓLIUM KÉRDÉSÉNEK MEGOLDÁSAI AZ	

EGÉSZSÉGÜGYI PEREKBEN

<i>Tena Konjević</i>	205
LEGISLATIVE AND PRACTICAL ASPECTS OF FREEDOM OF MOVEMENT OF WORKERS	
<i>dr. Tombor Csaba</i>	209
AZ ADÓ MEGFIZETÉSÉRE KÖTELEZETT SZEMÉLY: OBJEKTÍV HELYTÁLLÁSRA KÖTELEZETT VAGY MÖGÖTTES FELELŐS?	
<i>dr. Tunyi Mária Vivien</i>	217
A PLATFORM-FOGLALKOZTATÁS JOGI KÉRDÉSEI A JELENLEGI GAZDASÁGI HELYZETBEN	
<i>dr. Vámosi Vivien Cintia</i>	223
A PÉNZMOSÁS BŰNCSELEKMÉNY BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK FEJLŐDÉSE	
<i>dr. Zsák Zsófia</i>	229
A BARNAHUS-MÓDSZER	

DIFFERENT VIEWS AND LAWS IN EASTERN AND WESTERN EUROPE

Dr. Aktham Ra'ed Ahmad Alqattamin¹

1st year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Jurisprudence and Sociology of Law

INTRODUCTION

33 years ago, a wall fell down and took down with it a long era of darkness and isolation for half of the continent of Europe, back in 1989 the Berlin wall was taken down, its not the wall that's important but what it stood for, it stood for the separation of not only Germany into two but the whole continent of Europe was torn apart and this can be easily understood if this paper catches your kind attention when the historical part of the region is briefly discussed.

HISTORY

In the 14th Century, one of the super powers of the region of Eurasia and the Middle east was the Ottoman empire, and they thought as they have controlled vast areas in the middle east to expand their borders further more towards Europe, and indeed they managed to take over the Balkan states. After a while of staying under the Ottoman empire's reign, and the empire going deeper and deeper through East-Central Europe, some other big conflict was getting ready to happen which was World War I that happened in the lands of East-Central Europe mainly between the allies (USA, GB, Soviet Union, Canada, Japan, Italy, France,...) and the Central Powers (Germany, Bulgaria, Austria-Hungary, Ottoman empire, ...), it took many lives from both sides and the fighting didn't stop for years hoping the others will wear out at the end but everyone was using all of what they had to win that war, in 1918 the war was won by the Allies and punishments were assigned upon Hitler and his Nazi party and many unclaimed territories were there to be claimed, one result of this war was that the Ottoman empire perished, and Ataturk who was an Ottoman army officer declared the independence of the Republic of Turkey. As for all the lands that were won by the allies were divided between them in a manner that they all were happy, this created a new world and a new shape of the world was taking place at the time. In this unstable situation around the globe, Nazi Germany was not so happy with the outcome of the war and the sanctions opposed upon it, they then retried to capture the world as that was the Nazi vision in its basics, a second World War arises and a new terror starts for who runs the world, and once again the region of CEE was the biggest victim of WWII as it mainly took place on its lands and it was indeed the prize at the end of that war, Hitler invaded Poland and two days later Britain and France Declared war on Germany and the outcome was WWII. Until this moment of fighting, the terrorized population of the region had no idea what would be the destiny of their lands and countries or even their own lives, the war ended in 1945, a new hope started to wave in the horizon for these people to finally gain their independence

¹ Supervisor: Prof. Dr. Szabó Miklós professor emeritus

back and once again decide what is their own destination , but the whole world at this point was worn off, the superpowers were recovering and still busy with their other affair, so sneakily the red army of the communist Soviet Union came in and declared that the CEE bloc was theirs to claim as they were the closest superpower to the region and therefor had a stronger position to lead the people of it to the new life they were promised but at the end the communist system was just another authoritarian, these helpless worn off countries tried to fight back at the beginning of it trying to stay free and had their full grasp of what they have always dreamt of, but the Union was much stronger and much bigger to fight, the west had their reasons not to interfere for a while as they were still recovering as mentioned before, and they also had to deal with their new situations with their new lands they just gained recently at the end of WWI².¹

At this point of history, the area of East-Central Europe was under the grasp of the Soviet Union living under a strict communist system that was built on the basis of equality and sharing but turned out just another nightmare that will lead those countries along with others on the other side of the Soviet Union to one of the darkest phases of their history. The USSR (Union of Soviet Socialist Republics), lead claimed his ownership of the area of East-Central Europe, the UN (United Nations) along with the west could gain some countries or part of countries back, such as the case with east Germany, and Austria, but the USSR was not willing to negotiate any lands past than that. It wasn't until 1989 that the Berlin Wall has fallen down which leads us to the biggening of the paper, the falling of that wall meant that hope is back for the East-Central Europeans, and the fall down of the communist system enabled the what once were known as the Iron Curtain countries to decide their own ways of running their countries and join the new world order and the new liberties with the rest of the world, the joining of the new world did not take so long to begin as people were waiting for this moment for a long time, the west offered immediate help and big companies and firms started the process of privatizing the government pre-owned businesses and factories, Germany was reunified once again, and many political and economic reforms and changes took place in these countries to what would fir their view of the new world, but nevertheless, the past 33 years were not enough to fully achieve an integration in Europe as today one can easily see that there are differences between one European country and the other, the gap that was left in-between these two sides of Europe will need more time to be filled and maybe the future will lead to a more unified Europe and a full integration will happen as most of the Europeans always aspired.

This brief historical background may help with understanding the bigger picture of the situation if East-Central Europe and may give an excuse or an explanation for the area's people's behavior towards outsiders and immigrants, their xenophobic level is understandably high because all of the outsiders who came to them had one thing in common which was not having good intentions, these many years of being under someone else's rule might give one such actions and such behaviors against any new comers.

² Europe in the Era of Two World Wars: From Militarism and Genocide to Civil Society, 1900-1950, Volker R. Berghahn, 2009

EUROPEAN IDENTITY CONFLICT AND ACCEPTING OTHERS

After 1989, there was no more separation between of what once known as the “Iron Curtain” countries and the rest of the world for the first time in a while, as a reaction to the consecutive occupations of the region in the past years, the people showed and still are showing a sort of rejection towards the outsiders, which is known as Xenophobia, this attitude of rejection which is still noticeable until today can be compared inbetween European countries and we will try to put a line in our own map on who is “West” and who is “East” because there is a clear case of Identity confusion if one can say when it comes to deciding who belongs to the West of Europe and who belongs to East, especially after a new theory or debate came out about a ”Central” Europe which made things even more complicated in terms of deciding who is who. An example of accepting others and what was the different reactions among European countries is the recent behavior about accepting Muslims and Jews from a perspective of in a case with different ethnicities and religions, the following graph which is borrowed from an online source_” Pew Research Center” from a 2018 study will ease it for us:³

In terms of accepting others and as the graph shows us, the more you go towards the west of Europe, the more chances for people to state that they would not mind having a Muslim or a jew into their families, for instance, in Norway 82% of the people asked that question answered with yes towards Muslims, and 95% yes towards Jews, where in Greece

Western Europeans more likely than Central and Eastern Europeans to say they would accept Jews, Muslims into their family

% who say they would be willing to accept _____ as members of their family

Note: These questions were not asked of Muslims and Jews, respectively.
 Source: Surveys conducted 2015-2017 in 34 countries. See Methodology for details.
 “Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues”

PEW RESEARCH CENTER

³ Pew Research Center, 2018, <https://www.pewresearch.org/>

for example, only 31% answered with yes towards accepting Muslims into their families and only 35% answered with yes towards Jews, and the other countries if you compare you can tell there is a different view towards the matter of accepting others that different view merely starts after passing Slovakia, the countries which their columns are Orange are considered to be CEE Central-Eastern European countries, and the ones in blue are considered to be western European countries, the line drawn in which they separate the east from the west is set by the researcher who created this graph, it is still not an easy task to determine which countries can be considered as which, it is rather a debate that will need Either more time or a different angle to look at the matter from.

The European Union as a whole is not in favor of some of the East-Central countries' behavior and acts regarding many issues and situation, for example the EU actually threatened some of its countries that they will be suspended from the union if they did not start to change their views and their behaviors towards some issues which are considered world-wide issues, accepting the others as refugees or in any other form can be a good example for such a case where the EU is not in favor of these countries' acts, for instance in 2015 a huge wave of Syrian refugees fled to Europe to seek asylum from the war they had back home, for purposes of comparison, Germany which is considered as one of the main columns of the EU was welcoming and easing the way for the scared and lost refugees while in Hungary the situation was that the refugees are fought back on the borders and in the cities by official authority and locals as a gesture to lead these people to leave the country but they couldn't as there was a code for such a case in the EU policy line that states that a refugee must stay in the member country they first reached until it was changed later to deal in a more smooth manner with the extraordinary but urgent situation, this reaction towards refugees was severely attacked by the EU and even reached the point of threatening these country to be expelled from the union, some countries changed their policies and some other countries maintained the same attitude with minorities and refugees, this hatred can be analyzed to be caused by the fear of others' effects on these societies who faced nothing but isolation and darkness for quite a long period during its recent history, the next part of this paper will talk a little bit about this history.

Another factor of difference within Europe besides political, and social-religious views that is a must to discuss is law and how are the same situations or deeds are treated in different countries within the EU. For instance, most of the world nowadays is trying to legalize the substances of THC and CBD in Marijuana by taxation it and allow selling it in official shops called dispensaries, after realizing that it has no serious hazards but on the contrary, it has many medical and psychological applications. What is worth mentioning here is that one of the western European countries was one of the entrepreneurs of this massive change in perspective towards legalizing something that has always been treated as dangerous and prohibited into something that is perfectly legal and actually building a culture along with it to achieve the huge numbers of tourists the country is having nowadays which is the Netherlands, and actually apply this legalized activity to be one of the main activities that a tourist might want to do in Amsterdam for example next to the beauty of the country itself of course, on the other hand, in Hungary for example it is legally prohibited to use marijuana, carry it, or deal with it, ... and this is basically the same attitude on the eastern bloc of Europe where most of the western countries including USA and Canada legalized it.

Another more "trendy" subject that is taking the spotlight nowadays for instance is same-sex marriage, same-sex marriage in a nutshell is choosing the partner of your life to be from the same sex as you (female x female and male x male) marriages. The whole world is

now in debate between legalizing and recognizing same-sex relationships and marriages or not, on the scale of Europe and as a part of this world, Europe also reacted to the matter but the gap and the differences in the mindsets came to the surface again, in some European countries the level of accepting such a matter showed up to the level that the governments of these countries actually amended their constitutions to recognize same-sex marriage and put it as a regular in their systems, for instance in the Netherlands, same-sex marriage is fully recognized and constitutionalized by the authorities since 2000 and the gay couple may marry each other, divorce, adopt a child, ... just like any other married couple, whereas in Poland for instance, the issue of same-sex couples have limited recognition by law and by the people, in terms of rights, they have no right to get married officially in Poland, they cannot adopt a kid, they cannot spread their ideas to kids, even couples who come to live in Poland and are already married they will have some restrictions with their relationships especially in public, but in 2018 the latest court ruling regarding the matter stated that it does not fully recognize it but it doesn't preclude same-sex couples' existence.⁴

For most of the East-Central European countries the thing that is stopping them from approving such practices is the religion, the area of CEE is mainly Orthodoxy, and the teachings of their religion condemn such phenomena and despites whoever takes part with this sin, the people now and especially younger ages are showing less and less religious strictness but it is still shown until today and even the governments take religion into consideration when dealing with matters that requires it, the west has shown more secular behavior and dealt with matters with more separation from religion, this also indicates that the west is also advanced on the east with secularism but this is still considered as a good thing for some eastern Europeans who do not want to lose their fate.⁵

CONCLUDING REMARKS

One can tell that the gap in-between Europe is there and can be noticeable through observing the different views and laws regarding some matters, and even how the market economy work in each member state, although all united under the flag of the EU but each member state kept a part of its own identity, individuality, and its own insights applied through their laws and perspectives, this matter of gap will need time and more united efforts to be filled and then all the people of Europe will start seeing their selves as Europeans without considering the idea of which part of Europe they belong to as Europe will be a whole, but these will only stay as fantasies and hopes for the meantime.

⁴ Notes from Poland, 2022, <https://notesfrompoland.com/2022/11/03/polish-top-court-issues-ruling-on-same-sexmarriage/>

⁵ In this case we may take Italy and the Vatican away from the list as they are both known to be source of faith to Europe

ALKAFALA SYSTEM IN THE GCC COUNTRIES

Aya AlDabbas

Doctoral student

Faculty of Law of the University of Debrecen

INTRODUCTION

AlKafala system or The Sponsorship system is the system that regulates the presences of foreign workers in Arab countries such as the Gulf Cooperation Council countries (Kuwait, Oman, Bahrain, United Arab Emirates, Saudi Arabia, and Qatar). The special attention to the Kafala system in the GCC countries comes from the fact that they hold about thirty million migrant workers⁶. Migrant workers numbers in the GCC countries in many cases exceeds the number of national citizens, this historically has been the result of the big oil boom in those countries starting in the 1960's, where the need for foreign labor became a necessity for the development and modernization plans and the wealth of those countries portrayed them as a great destination for migrant workers. The controversy began when migrant workers realized that this dream of working in a wealthy country has turned to be a nightmare. The way this system is built has given employer a huge favoritism and leaves the worker vulnerable to exploitation and many risks. The need for reform of this system has been a huge topic of importance for the international community, as they have been calling on those countries to meet their international obligations and oblige to the international conventions, the system is still resilient but reforms have been made, especially as now Qatar is working hard to reform the system as a result of the many final warnings given to them due to the violations they have committed to build their new infrastructure to host the 2022 FIFA World Cup. This paper aims to tackle this topic in two ways, introducing the Kafala system and shedding light on the new reforms the countries have made in the past few years.

WHAT IS THE KAFALA SYSTEM AND WHY IS IT CRITICIZED?

Historically, the Kafala meant something different than the current practice of it. Many people associate the Kafala system with the Islamic practice of AlKafala, according to Islamic Jurisprudence there are two types of Kafala; In Islamic family law Kafala refers to the agreement of providing temporary support to an orphaned child in which the Kafeel (sponsor) helps with the upbringing of the child. Whereas business wise, Islamic jurists extended the Kafala to the practice of assuming liability for another person (financially for example).⁷

⁶ The Guardian. (2022) "Up to 10,000 Asian migrant workers die in the Gulf every year, claims report"
<https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/11/up-to-10000-asian-migrant-workers-die-in-the-gulf-every-year-claims-report#:~:text=There%20are%20about%2030%20million,countries%20in%20Asia%20and%20Africa>

⁷ Jureidini, R., & Hassan, S. F. (2019). "The Islamic Principle of Kafala as Applied to Migrant Workers: Traditional Continuity and Reform". In Migration and Islamic Ethics. Leiden, The Netherlands: Brill. doi:
https://doi.org/10.1163/9789004417342_007

The modern Kafala concept is quite different and is associated with the employment of migrant workers. The Kafala system is the system that governs the relationship between the kafeel (sponsor) and the migrant worker. According to this system, migrant workers wanting to come to work in the GCC countries must be tied to a sponsor legally and financially throughout their contract in order to enter the country, whom must be a national citizen or organization. Moreover, the migrant worker has to be dependent on their sponsor for “the renewal of their work permit, termination of the contract, change of employer and exiting the country”⁸.

While Article (2) of the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families defined migrant workers as “a person who is to be engaged, is engaged or has been engaged in a remunerated activity in a State of which he or she is not a national”, the situation is different according to the GCC governments who view migrant workers as temporary workers not as potential citizens or permanent residents. To quote ambassador Abdulaziz Nasser AlShamsi in a letter addressed to Human Rights Watch⁹ “workers hosted by the UAE and other [Gulf Cooperation Council] countries cannot be considered migrant workers, as they work on a temporary basis and according to fix-term employment contracts... Therefore, the immigration laws applicable in the western countries cannot be applied to these workers”. With respect to this statement, the situation in reality is very different, many migrant workers have been residing in the GCC countries for over 10 years, married and even had children that were born there. It is worth mentioning here that this does not just apply for low-skilled workers but also applies for high-skilled workers.

This system has received criticism from international organizations, countries, and individuals as it opens doors for exploitations of migrant workers and even amounts to modern day slavery, as described by many scholars as it creates a huge power imbalance between the worker and his employer.

To better understand the situation of the migrant worker in the GCC countries, it is important to further demonstrate how this system works. The exploitation starts from day one for many workers, while according to this system, employers (sponsors) are the ones responsible financially for the visa fees for the worker, many workers find themselves falling for the schemes of employers and recruiting agencies and having to pay this fee by themselves.¹⁰ After entering the country, the sponsor is in charge of requesting and issuance the legal documents for the worker such as their work permit, workers in good faith provide their sponsor with their passport are often repaid by having their passport confiscated by their employer, a very common practice by the employers, although it is illegal, many workers choose to not file a complaint against their employer as they are scared of the outcomes like reduction or withholding their wages, non-renewal of their contract¹¹ or just generally falling on the bad side

⁸ Sophia Kagan, Ryszard Cholwinski, "Reforming the sponsorship system in the Gulf Cooperation Council Countries: Opportunities and challenges as a result of COVID-19 and the fiscal crisis," Explanatory note No.1/2022 GLMM, <https://www.gulfmigration.grc.net>

⁹ Ghaemi, H. (2006). *United Arab Emirates: Building Towers, Cheating Workers: Exploitation of Migrant Construction Workers in the United Arab Emirates*. New York, NY: Human Rights Watch <https://www.hrw.org/report/2006/11/11/building-towers-cheating-workers/exploitation-migrant-construction-workers-united>

¹⁰ Lori, N. (2012). *Temporary Workers or Permanent Migrants? The Kafala System and Contestations over Residency in the Arab Gulf States*. Institut français Des Relations Internationales (Ifri).pg 16 https://www.academia.edu/3265393/Temporary_Workers_or_Permanent_Migrants_The_Kafala_System_and_Contestations_over_Residency_in_the_Arab_Gulf_States

¹¹ Khan, A., & Harroff-Tavel, H. (2011). *Reforming the Kafala: Challenges and Opportunities in Moving Forward*.

of their employer who they are fully independent on according to the system, furthermore, although the sponsor holds the responsibility of renewing the work permit for the workers, the worker is the one to bear the consequences if the sponsor fails to do so, the worker will be subject to penalization, including detention and deportation.¹² Workers also often face harsh work conditions, late payments and even not receiving any payments at all from their employer, and while usually, if a national employee faces the same issues, he will consider finding another job, this is not an easy option for those workers. Migrant workers in the GCC countries are not permitted to change their jobs without obtaining permission from their sponsor¹³, additionally, workers cannot leave the country without their sponsor's approval.¹⁴¹⁵

Another form of abuse migrant workers face in the GCC countries is the misuse of absconding charges. According to the provisions of the law, employers are allowed to take disciplinary actions for those who leave their place of employment or are absent from work, such an action can lead to penalties including fines, detention, and deportation. NGO Migrant rights wrote about this topic in which they shed a light how the governments are aware of the misuse of those charges and yet employers almost never face any consequences to filing false report in attempts to scare or control the workers.¹⁶

According to an article published by the human trafficking search this system is resilient due to its economic benefits for national employers and national companies¹⁷, AlGhanim in his article¹⁸ also supported this opinion giving an example of this system helps owners of big projects to acquire cheap labor on short-term contracts. This system also shifts the responsibility of managing migrant workers from the governments and its authorities to the sponsor, which helps with dealing with large number of migrant workers working there.

REFORMS OF THE KAFALA SYSTEM

The system as described previously does not portrait the way it is currently, the more the international organizations condemned it and with the constant calls for reform, the GCC countries have made reforms in an attempt of fulfilling their international obligations to providing a safe environment and more decent regulations for migrant workers.

Asian and Pacific Migration Journal, 20(3-4), 293–313. Pg 298 <https://doi.org/10.1177/011719681102000303>

¹² Employer-migrant worker relationships in the Middle East: exploring scope for internal labour market mobility and fair migration / International Labour Organization, Regional Office for Arab States. - Beirut: ILO, 2017. (White paper; Feb. 2017)

¹³ Hammadi, H. M. Al, Bayoumi, K. A., & Rosman, A. S. Bin. (2022). The Impact of Abolishing the Sponsorship System (Kafala) on the Peaceful Co-existence of Population Groups in Qatar In light of the Migration Goals of the Alliance of Civilizations. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 12(4), 388– 408.

¹⁴ Malaeb, H. N. (2015). The “Kafala” System and Human Rights: Time for a Decision. Arab Law Quarterly,

¹⁵ (4), 307–342. Pg 310 <http://www.jstor.org/stable/24811144>

¹⁶ <https://www.migrant-rights.org/campaign/abolish-absconding-charges>

¹⁷ <https://humantraffickingsearch.org/the-kafala-system-an-issue-of-modern-slavery/>

¹⁸ Al-Ghanim, Kaltham, Kafala System Remains Resilient in the GCC (September 24, 2015). Gulf Affairs, Labor Market Dynamics in the GCC States, Ox GAPS, Oxford Gulf & Arabian Peninsula Studies Forum, Autumn 2015, pp. 6-9, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2665417>

Based on recent reports made and published by the International Labor Organization website that provide up to date regulations¹⁹, all countries in the GCC no longer require exit permits or special arrangements in order for migrant workers to leave the country, with exception of Saudi Arabia and Qatar. In Saudi Arabia, workers still have to apply for an exit visa through an online portal called “Absher” with fees associated to be paid in case of requesting an exit and re-entry visa, whereas Domestic workers still require an exit permit to leave the country. In Qatar, workers are allowed to leave the country.

However, employers may submit for approval to the Ministry of Labor the names of workers for whom an exit permit should still be required, with a justification based on the nature of their work. An exit permit requirement as per the process are limited to; chief executive and financial officers; director in charge of supervising the daily operations of the business; and director of information and communication technology. For domestic workers, they no longer need exit permits however they must inform their employer 72 hours prior to exiting verbally or in writings.

When it comes to changing their employer, all countries allow migrant workers to change their employer provided they have his/her approval with the exception of Saudi Arabia and Kuwait. In Saudi Arabia, workers need to complete at least one year of employment with their employer. For domestic workers the situation is different as they can change the employer anytime provided, they have his/her permission. Kuwait on the other hand has more specified rules in regard to changing employers even with the permission of employer, workers working on government contracted projects are only allowed to change jobs to other projects belonging to the same sponsor and at the end of their contract, workers in Free Trade Zones and the manufacturing, agricultural, cooperatives and fishing sectors are only allowed to change employer after one year of employment, workers in small and medium sized enterprises are allowed to change employers after three years of employment. Domestic workers in Kuwait are allowed to change employers at any time.

Countries have progressed their regulations by allowing the workers to change their employers in the cases where the employer did not provide permission, however, strict rules and regulations and specific criteria has to be met.

CONCLUSIONS

The criticized regulatory framework known as the Kafala system leads to a huge imbalance in the relationship between the worker and their employer, a relationship that is already sensitive due to the subordination nature it holds. This paper has shown that this system is in need of critical reforms and is not suitable the way it is to regulate the migrant workers in the market. Even with reforms, strict rules are still in place that leave the migrant worker exposed to exploitation, specially with the absconding charges still not being abolished. Countries still need to do better and implement real changes that provide more flexibility and mobility of the workers in the job market, also paying special attention that those workers are not as they refer to them “temporary workers”, those are workers who in reality have moved permanently to that country and building their life there. We hope to see countries following the footsteps of its neighboring

¹⁹ All information regarding the regulations of migrant workers in Arab countries including GCC countries can be found through the ILO website: https://www.ilo.org/beirut/projects/fairway/WCMS_776362/lang-en/index.htm

country Qatar, who is promising abolishing this system and undergoing many changes to reach reform of the migrant workers situation in their country as a result of the many warning due to the violation of rights and deaths we have seen in the country the past few years leading to the 2022 FIFA World Cup.

THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION IN THE LOCALIZATION OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

dr. Bartuszek Lilla Judit²⁰
3rd year part-time doctoral student
University of Public Services

INTRODUCTORY REMARKS

In September 2015, the UN General Assembly adopted the 2030 agenda²¹ for sustainable development, which includes 17 Sustainable Development Goals (SDGs). The SDGs, or “Agenda 2030” as they are often called, are an ambitious effort by the international community to ensure that “no one is left behind” in the struggle to achieve the Sustainable Development Goals for all.

The Agenda contains 17 sustainable development goals, including 169 achievable targets, including the eradication of poverty and hunger, the promotion of equality and the fight against climate change, and the creation of peace and justice. While the previous Millennium Development Goals (MDGs) set for 2015 prioritised poverty reduction and progress primarily in low- and middle-income countries, the 17 SDG goals are universal and a program plan covering countries of all income levels.

THE “INVERTED PYRAMID” MODEL

For the implementation of the Sustainable Development Goals - and thus for the understanding of the regulatory system that forms the framework of the legal disputes that can arise in this area - it is advisable to use the analogy of the "inverted pyramid".

International level

The top level of the pyramid is the field of international law. Contract law plays a greater role in international environmental protection law than in other areas. In recent decades, regulatory frameworks have been created in most areas. The goal of the legislators was to create and adopt regulations covering all states and globally accepted, but it seemed impossible to create this due to the differences in interests between the states.

²⁰ Témavezető: Dr. habil. Vizi Balázs egyetemi docens

²¹ UN General Assembly. (2015) A/RES/70/1 -Transforming our world : the 2030 Agenda for Sustainable Development

The international (political) community, as well as the international law that provides the framework for the operation of this community, provides guidelines on a global level through ambitious action plans established within the framework of various international organizations (e.g., the UN). However, for the reasons mentioned above, these guidelines are often without legal binding force. The best example of this in relation to this topic is the adoption of the framework of the 2030 Sustainable Development Goals in a UN General Assembly resolution, which as such does not have legal binding force. The question is, therefore, how the range of ambitious documents appearing at the international level can be transformed into action tools that are also relevant from a legal point of view.

In order to overcome regulatory difficulties, the framework agreement as a regulatory technique is widespread in environmental regulation. Such a framework agreement deals, for example, with cross-border air pollution, substances that deplete the ozone layer, or global warming. Such a framework convention is, for example, the UN Framework Convention on Climate Change. The parties to the framework agreements undertake concrete and legally enforceable obligations in protocols. The commitments of these protocols are rich in technical details, for example, they determine by what date and to what extent the emission of a harmful substance must be reduced compared to the emission of a specific date as a basis. As an example, we can mention the Kyoto Protocol, which formulated the obligation of the signatory developed countries to reduce their greenhouse gas emissions in accordance with legally binding allocations broken down by country. It is also important to mention the Paris Agreement, which is the same age as the SDGs (partly adopted as a result of them), an international agreement developed in 2015 by the parties to the 1992 UN Framework Convention on Climate Change.

European Union level

Moving from top to bottom, the second level of the pyramid is the area of European Union cooperation. The European Union is a very specific entity, since the EU behaves as a "quasistate" in certain areas defined in its founding treaties (this can be considered, among other things, in the area of trade policy or even the unified customs policy). Based on the founding treaties, the European Union is structured around different powers, so we can talk about member state, EU and shared powers. Looking at the Sustainable Development Goals, we find several goals and objectives that bring this issue of jurisdiction to the surface. On the one hand, there is an expectation from the side of international law towards the fulfilment of certain goals, but on the other hand, when examining the steps necessary to achieve certain goals and objectives through the lens of the legal system of the European Union, it can be seen that some of these powers fall under exclusive EU powers, and the rest is listed as a member state competence. Referring to the three-dimensional model of sustainable development (a system of economic, social, and environmental goals), we can see that while the European Union has somewhat more room for maneuver in terms of environmental aspects, in the social field, for example, according to the founding treaties, the competences of the member states are essentially completely dominated, so 27 a set of policies that are almost completely independent from each other and uncoordinated.

Regarding the environmental dimension, the EU and all its member states have signed and ratified the Paris Agreement and are firmly committed to its implementation. In line with this commitment, the EU member states have agreed to set the EU on a path that enables the

EU to become the first climate-neutral economy and society by 2050. The EU is at the forefront of the fight against climate change. Ambitious EU policies and measures make the EU a global standard-setter and advance climate action worldwide. As required by the Paris Agreement, the EU submitted its long-term emissions reduction strategy and updated climate policy plans before the end of 2020 and committed to reducing EU emissions by at least 55% compared to 1990 levels by 2030.

The European Green Deal: On December 11, 2019, the European Commission published its announcement entitled "The European Green Deal", which aims to address climate and environmental challenges. The compass of the agreement is the achievement of Europe's climate neutrality by 2050, that is, the reduction of greenhouse gas emissions to net zero. The announcement was and is being followed by a series of legislation according to a pre-fixed schedule (which schedule has been slightly modified in view of the pandemic). This series of legislation covers a wide area of EU policies, so it is about legislative changes that bring changes in climate goals, the energy sector, transport, environmental protection, agriculture and industrial policy. In order to achieve the objectives of the EZM, the European Commission proposes new measures in eight policy areas. In addition to the new measures, the Commission wishes to cooperate with the member states to achieve the compliance and implementation of the existing laws and policies.

*Fit for 55%*²²: With the European climate regulation – as part of the European Green Agreement – the EU has set itself the mandatory goal of achieving climate neutrality by 2050. For this, the current emission level of greenhouse gases must be significantly reduced in the coming decades. As an intermediate step towards climate neutrality, the EU has stepped up its climate protection efforts for 2030 and committed to reducing emissions by at least 55% by 2030. The EU is "Towards the 55%!" within the framework of a package of measures called climate, energy and transport policy legislation, in order to bring the current legislation into line with the objectives for 2030 and 2050.

The climate change package proposed by the European Commission aims to reduce emissions from industry, buildings, transport and land use. The package will have significant consequences for all European regions, businesses and citizens, and will put the "polluter pays" principle into practice. Its central element is a new approach to carbon dioxide pricing, so it is important that it also contributes to territorial cohesion. The package must take into account the needs of all regions and ensure that local and regional governments have greater say, benefit from revenues and have direct access to finance for green investment and climate-related social spending, as they are responsible for climate change adaptation. for the implementation of 90% of measures and 70% of measures aimed at mitigating climate change.

National level

As a framework with no legal binding force, one of the most cardinal issues of the sustainable development agenda set for 2030 is the monitoring of the real implementation of the commitments included in it in a national context. The Agenda's monitoring and review mechanisms encourage member states to regularly and comprehensively measure and report at

²² European Commission, Communication on 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 climate target on the way to climate neutrality, COM(2021)550 final (<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0550&from=EN>)

the national level on their progress towards implementing the Sustainable Development Goals. These comprehensive monitorings at the national level are expected to serve as the basis for regular reviews of the HLPF²³, a high-level political forum meeting under the auspices of ECOSOC. In accordance with the provisions of the 2030 agenda, these summaries carried out by the high-level forum must be based on a voluntary basis, with the involvement of state leaders and all interested actors in both developed and developing countries.

The aim of the voluntary national reports is to facilitate the sharing of experiences - including successes, challenges and lessons learned - in order to accelerate the implementation of the 2030 Agenda. VNRs also seek to strengthen government policies and institutions, and to mobilize multi-stakeholder support and partnerships to achieve the SDGs. In July 2018, Hungary presented its first such report at the UN High-Level Political Forum in New York, which is responsible for comprehensive monitoring of the implementation of the SDGs.

If we examine the role of national governments in a general manner with regard to the implementation of the sustainable development framework, including the member states' implementation of climate efforts, then we practically scrutinize the extent of the influence that the member state exercises on its citizens in this relation, or - approaching the same question from the other direction – which the multitude of citizens (and, more generally, the social and economic organization of a given state) exerts on the leaders of the state.

The growing population and rapid economic growth significantly increase the demands for the development of natural resources and infrastructure. It has become crucial for the governments of all times to find effective solutions to deal with the growing needs as soon as possible. Precisely with this in mind, one of the priority tasks of the state is the creation of strategies, strategic planning and its implementation. From my point of view, sustainable development is not only an achievable and desirable goal, but also a tool for states to use as a strategic tool. The role of the state is to assume responsibility for the well-being of its citizens, both in the near and distant future. Sustainability, as a strategic planning tool, can be of help to the state (in practice, of course, its leaders) at all levels of state administration.

Municipal level

Breaking down the member state level of our pyramid further, it can be established that within it we can separate the current government of a state and its activities (state administration), as well as the territorial level of local government administration. While the central state administration is basically concerned with the management of macro-problems and certain macro-political events, local governments, being the level closest to the population, could obviously utilize the concept of sustainability in the strategic planning of local-level matters.²⁴

The 2030 framework is undoubtedly only ambitious. Of course, compliance with all its goals, objectives and indicators cannot be achieved 100% for any nation. However, in order to be able to realize as many of these goals as possible, it is essential that we do it at the level closest to the population, in addition to high-level political forums. We call this process the localization of the 2030 Sustainable Development Goals.

²³ Serge Kapto: Layers of Politics and Power Struggles in the SDG Indicators Process (<https://doi.org/10.1111/1758-5899.12630>)

²⁴ Delivering the Sustainable Development Goals at local and regional level – Subgroup on „Delivering SDGs at local and regional level” - <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/delivering-sdgs-local-regional-level.pdf>

The current rate of urban growth is unprecedented. Rapid urbanization poses enormous challenges, including increasing air pollution, inadequate basic services and infrastructure, and unplanned urban sprawl, which make cities even more vulnerable to disasters. Our towns and villages should be clean and safe, with adequate housing and basic services such as water and electricity. We also need efficient transport systems and green zones. The localization of the sustainable development goals includes both the examination of how local governments can support the implementation of the 2030 agenda through their grassroots action, as well as what kind of framework the SDGs can provide for local development policy. One of the first steps towards the implementation of the 2030 framework is to ensure that local governments have the right environment and resources to take real action.

THE EU'S ROLE IN THE LOCALIZATION OF THE SDGS: A NEW MISSION

On April 28, 2022, the European Commission announced the launch of a new European Union mission. The goal of the "Cities" mission is to provide support for 100 selected settlements to become climate neutral and intelligent by 2030. The winners include 3 Hungarian cities: Budapest, Pécs and Miskolc.

In addition to 97 other European Union cities, Budapest, Pécs and Miskolc were added to the list of 100 settlements that are involved in the pilot program recently launched by the European Commission. Among other things, the hundred selected cities are about to develop plans for energy, building insulation, waste management, and climate neutrality.

The presence of Budapest on the list is perhaps not surprising. The capital's climate strategy was adopted in March 2021, and its Sustainable Energy and Climate Action Plan - with its objective of reducing the city's emissions by 40% by 2030 compared to 2015 - can be evaluated as a realistic plan and fits in with the EU's goals. In the case of Pécs, the elimination of illegal landfills, the construction of a green space cluster, and the creation of a smart parking system - among many other activities - can also serve as a good example of cities striving for climate neutrality. The climate neutrality pilot program offers significant development opportunities for Miskolc in the coming years, for which the city's industrial and technological equipment provides a strong foundation.

The missions are new in the Horizon Europe framework program, they support the Commission's priorities, including the European Green Deal. Within this framework, the Commission launched its mission to implement 100 climate-neutral and smart cities by 2030 by adopting the communication on EU missions in September 2021. In November 2021, cities were invited to indicate whether they wanted to participate in the mission, and the call for proposals closed on January 31, 2022. As a first step, independent experts evaluated each letter of intent, and then the Commission applied additional criteria to ensure geographic balance and a diverse group of cities in terms of size, impact and innovative ideas. A total of 377 cities applied to participate in the cities' mission. 12% of the EU population lives in the 100 EU cities just selected.

Achieving the goals of the pilot program recently launched by the Commission will require trade-offs, and one of the mission's major challenges will therefore be to determine how to offset these trade-offs. However, in order for the member states to really get the maximum results from such an ambitious target system, not only international, European and regional cooperation must be emphasized, but the public administration as a whole, including local

governments, must play an appropriate role in the preparation of decisions at the national level. must be delivered.

CLOSING REMARKS

In summary, it can be stated that the system of Sustainable Development Goals set for 2030 can really be seen in action at all decision-making levels. However, in order for the member states to be able to get the maximum results from such an ambitious target system, it is not only necessary to put a lot of emphasis on international, European and regional cooperation among themselves, but also on the appropriate role of the public administration as a whole, including local governments, in the preparation of decisions at the national level. must be delivered.

One thing is certain: achieving synergy between goals will require compromises. One of the great challenges of Agenda 2030 will therefore be determining how to offset these tradeoffs between goals.

AZ AMERIKAI VERSENYJOGI SZEMLÉLET VÁLTOZÁSAI ÉS RELEVANCIÁJA EURÓPÁBAN – A „REGULATORY MIND” ESZMÉJE A CHICAGOI ISKOLA KIALAKULÁSÁBAN ÉS KRITIKÁJÁBAN, VALAMINT A NEO-BRANDEIZIÁNUS ISKOLA GONDOLATISÁGA A DIGITÁLIS PIACOK KORÁBAN

*Beyer Fülöp*²⁵

I. évfolyamos doktorandusz hallgató

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

BEVEZETÉS – A CHICAGOI ISKOLA KIALAKULÁSA

A chicagoi iskola egy turbulens időszakban indult el azon az úton, amely során uralkodó jogalkalmazási szemléletté válhatott. A második világháborút követően Európában nagyszerűen rezonált az ordoliberalis versenyjog a harvardi versenyjogi iskola strukturális, az oligopóliumok verseny feletti árképzését célkeresztbe állító nézeteivel.²⁶ A Harmadik Birodalom centralizált természetének kialakulását a kor embere részint azzal az ipari központosítással magyarázta, ami a bismarcki Németországban zajlott le. Olyan időszak volt ez, amikor a vezető versenyjogi gondolkodás a versenyjogot mint a demokratikus államszervezet zavartalan működését (is) garantálni hivatott jogágot foglalta keretbe.

A chicagoi iskola ezt a rendet forgatta fel. Friedrich Hayek személye körül, a chicagoi egyetemen az 1940-es évek környékén kialakult a gazdasági liberalizmus köré épülő chicagoi közgazdasági iskola. Az iskola alapját képező gondolat szerint a piac tudja a leghatékonyabban megszervezni az erőforrások elosztását. Aaron Director-tól származik a népszerű hitvallás, amely szerint, a piaci fundamentalizmus keretében az állami beavatkozás köre a lehető legszűkebb, hiszen a létező piaci struktúra a leghatékonyabb struktúra, az abba való beavatkozás oktalan.²⁷ E gondolatiság mentén alakul ki az 1960-as évek közepén chicagoi versenyjogi iskola és válik dominánssá Ronald Reagan elnöksége alatt.

A hatékonyság, mint magyarázó fogalom jellemzi a chicagoi iskolát, hiszen alapvetés az iskola képviselői körében, hogy annyiban indokolt a versenyjogi alapú beavatkozás, amennyiben a vizsgált piaci magatartás a fogyasztói jólétet negatív előjellel befolyásolja.²⁸ A chicagoi iskola gondolatiságának plauzibilitása is részint ebből ered, ugyanis a közgazdaságtani empirikus módszerekkel is mérhető fogyasztói jólét, mint sztenderd rugalmasabb és verzetilisebb mint egy – gyakran inadekvát – *per se* jogszerűségi teszt.⁴ A jog a chicagoi

²⁵ Témavezető: Dr. Zódi Zsolt egyetemi docens

²⁶ Laura Phillips Sawyer, „US Antitrust Law and Policy in Historical Perspective”, in *Oxford Research Encyclopedia of American History*, by Laura Phillips Sawyer (Oxford University Press, 2019), 16, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199329175.013.623>.

²⁷ Sam Peltzman, „Aaron Director’s Influence on Antitrust Policy”, *The Journal of Law and Economics* 48, sz. 2 (2005. október): 58, <https://doi.org/10.1086/497527>.

²⁸ Robert H. Bork, *The Antitrust Paradox: A Policy at War with Itself* (New York: Basic Books, 1978), 108–17. ⁴ Robert H Bork, „The Rule of Reason and the Per Se Concept: Price Fixing and Market Division”, *THE YALE LAW JOURNAL*, é. n., 777.

iskolában igényli a közgazdaságtan legitimáló erejét és a versenyjog keretei e gondolatiságban kizárólag addig érnek, ameddig azokat igazolja az empiria.

A REGULATORY MIND KONCEPCIÓJA

Sungjoon Cho²⁹ a „The Evolving Geography of American Antitrust Mind” című tanulmányában a regulatory mind koncepcióját a következőképpen fogalmazza meg: „Regulatory mind can be broadly defined as a set of thought patterns or assumptions, explicit or implicit, on which antitrust agencies and antitrust courts may construct the cognitive range of available solutions to antitrust problems.”⁶

A regulatory mind tehát egy kognitív eszköztár. Az idő egy keresztmetszetében mutatja meg nekünk, hogy egy jogi természetű problémára milyen adekvát vagy jó válaszok léteznek. A regulatory mind a szakma kollektív tudatában létezik, de kérdés, hogy képes-e illusztrálni a teljes szakmai közösség hozzáállását. A regulatory mind egy statikus fogalom, azonban eszközszerűvé igazán akkor válik, amikor a kialakulását és megszűnését, azaz életciklusát vesszük vizsgálat alá.

Cho a regulatory mind életciklusát a John Campbell³⁰ tollából származó, a policyt formáló ötletek taxonómiájával írja le.³¹ A taxonómia a regulatory mind folyamatos alakulását programokra, paradigmákra, normatív keretekre és a közhangulatra bontható. A taxonómia egy folyamatként is elképzelhető. A programok előírások, célok és eszközök összessége, amelyek kirajzolnak egy cselekvési ívet: a piaci fundamentalizmus megvalósulása e tekintetben egy távoli cél (állapot). A program létezik a chicagói iskola képviselőinek tudatában és folyamatos tudományos vizsgálat tárgya.³² Ezt a belső párbeszédet inkubációnak nevezi Cho, ennek végterméke a paradigma, amely terminálja a vizsgálat tárgyát képező problémákra adott válaszok kognitív skáláját.³³ Az inkubáció a Chicagói Egyetemen történt és ennek folyamatában az egyetem a chicagói versenyjogi iskola episztemikus közösségének³⁴ adott otthont.

A paradigma mint a policy az adott episztemikus közösségen belüli értelmezése akkor válhat az állami koordináció tartalmává, ha valamiképpen externalizálódik, tehát kikerül az iskola közegéből. Ennek eszköze a keret: azon koncepciók összessége, amelyek a policyt életre

²⁹ Sungjoon a Chicago-Kent Jogi Egyetem professzora 2003-tól, választottbíró a Korea és az Európai Unió között megkötött szabadkereskedelmi egyezmény keretein belül, számtalan monográfia és tanulmány szerzője. ⁶ Sungjoon Cho, „The Evolving Geography of American Antitrust Mind”, *Virginia Law and Business Review* 18, sz. Forthcoming (2023): 7.

³⁰ John L. Campbell szociológus és politikelméleti tudós a Dartmouthi Egyetem professzora.

³¹ Cho, „The Evolving Geography of American Antitrust Mind”, 14; John Campbell, „Institutional analysis and the role of ideas in political economy”, *Theory and Society* 27 (1998): 377–409, <https://doi.org/10.1023/A:1006871114987>.

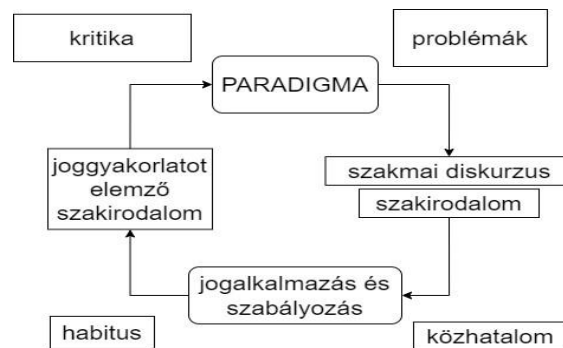
³² Rob Van Horn és Philip Mirowski: *The Rise of the Chicago School of Economics and the Birth of Neoliberalism* In: Philip Mirowski és Dieter Plehwe, szerk., *The Road from Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2009).

³³ A paradigma Cho által lefektetett definíciója hasonlatos a regulatory mind saját definíciójához. A hasonlóság

³⁴ Peter M. Haas, „Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination”, *International Organization* 46, sz. 1 (1992): 15, <https://doi.org/10.1017/S0020818300001442>. A chicagói versenyjogi szemlélet a chicagói közgazdasági iskolát veszi alapul a két gondolati közösség több ponton, történeti és tartalmi szempontból is összefonódik. Az összefonódás jó példája piaci fundamentalizmusba, mint célba vetett közös meggyőződés, egy episztemikus közösség differentia specificája.

hívók számára segítséget nyújt az általuk felépített paradigma legitimálására. Cho érvelésében a keret tetten érhető abban a folyamatban, amelynek során a Sherman Act fémjelű szolgáló, a piac strukturális jellemzőire és a versenytársak védelmére szolgáló „*logic of fairness*” politikailag ideologizált gondolatát felváltotta a már említett hatékonysági számítás alapú jogalkalmazás.³⁵

Ha az externalizációról beszélünk, a chicagói iskola tanainak disszeminációjáról beszélünk. Ebben a feladatban a chicagói gondolkodók segítségére volt a tudományos diskurzus, a paradigma publicitása és a gondolkodók népszerűsége. Említhető a Henry Manne³⁶ által tartott szemináriumsorozat, ahol többek között szövetségi bírók is olyan nevektől tanulhattak, mint Milton Friedman.³⁷ Ebben tekintetben igazán jó példa a dolgozat tudományelméleti felvetéseire a chicagói iskola, hiszen művelőinek explicit és nyíltan, akár lobbitevékenységen keresztül megvalósítani kívánt célja volt, hogy mint jogalkalmazási szemlélet létezzen a chicagói gondolat.³⁸ Látványos, hogy a chicagói versenyjogi szemléletet miért kezeli Cho egy policyhoz hasonlóan.

1. ÁBRA - A DUPLA HERMENEUTIKAI MODELL

Az externalizációt és a regulatory mind életciklusát egy másik szempontból illusztrálja Cho a dupla hermeneutika modelljével. A dupla hermeneutika elmélete szerint a társadalomtudományban az értelmezések értelmezésével szembesül a kutató például a jogalkalmazás vizsgálata során. Az értelmezés természetesen nem egy neutrális folyamat, hiszen egy olyan környezetben történik, amely egy bizonyos mértékben elfogult, nem mentes az értelmező ágenciájától³⁹ így például a tudós módszertani döntései mögött rejlő kulturális megfontolásoktól, vagy a bíró a Sherman Act eredeti tartalmáról való meggyőződéseitől és közgazdasági képzettségétől. Cho ezt azzal egészíti ki, hogy a társadalomtudós által vizsgált objektum a vizsgálat hatására is változik és ez a változás kihat a végső soron e változást

³⁵ Phillips Sawyer, „US Antitrust Law and Policy in Historical Perspective”, 20.

³⁶ Henry Manne amerikai szerző és akadémikus. A George Mason jogi egyetem nyugalmazott dékánja és a jog és közgazdaságtan mozgalom egyik alapítója. Aaron Director tanítványaként is ismerjük.

³⁷ Milton Friedman nobel emlékdíjas magyar származású közgazdász, a chicagói közgazdasági iskola egy neves képviselője, Reagan és a chilei diktátor Pinochet tanácsadója.

³⁸ George Stigler, „*The Economist and the State*”, *The American Economic Review* 45, sz. 1 (1965): 18.

³⁹ Dvora Yanow és Peregrine Schwartz-Shea, szerk., „Patrick Thaddeus Jackson: Making Sense of Making Sense Configurational Analysis and the Double Hermeneutic”, in *Interpretation and Method: Empirical Research Methods and the Interpretive Turn*, 2nd ed (Armonk, N.Y: M.E. Sharp, Inc, 2014), 270–71.

indukáló paradigmára.⁴⁰ Tehát a társadalomtudós és a bíró vizsgálata végső soron befolyásolt a másik aktor vizsgálatától. Ez egy dupla hermeneutikai kört feltételez, amely a paradigmára válaszoló paradigma visszacsatolási mintázatát jeleníti meg, másként fogalmazva a regulatory mind életciklusát illusztrálja. A példánknál maradva, az a bíró, amely Friedman egy szemináriumán megértette, hogy mely esetekben nem jogszerűtlen a vertikális árrögzítés ezt a szemüveget megörököli saját jogértelmezése közben ugyanúgy ahogyan a versenyjogot kutató is megörököli a chicagói iskola nevével fémjelzett joggyakorlatot és tudást.

A regulatory mind és életciklus elmélete segítségünkre lehet, amikor egy jogalkalmazási paradigmaváltozást szeretnénk áttekinteni vagy amikor egy kibontakozó szakmai vitát szeretnénk elhelyezni abban a közegben, amelyben a jogalkalmazás, a szabályozás és a szakmai közélet és diskurzus is létezik.

A NEO-BRANDEIZIÁNUS FORDULAT ÉS EURÓPA

Louis Brandeis a XX. század elején volt a szövetségi legfelsőbb bíróság bírójának. Vérbeli antimonopolista, híres gondolata szerint a piaci hatalomkoncentráció az alkotmányos hatalomkoncentráció módjával kezelendő, azaz leginkább megelőzendő. „*We learned long ago that liberty could be preserved only by limiting in some way the freedom of action of individuals; that otherwise liberty would necessarily yield to absolutism; and in the same way we have learned that unless there be regulation of competition, its excesses will lead to the destruction of competition, and monopoly will take its place.*”⁴¹

Brandeis bírósági gondolati örökségének talaján a jelenkorban kialakult neo-brandeiziánus iskola koncepcióiban megjelenik ez a szemlélet. Ez iskola képviselői, például Timothy Wu és Lina Khan a verseny, mint folyamat, strukturális ismérveire koncentrálnak. Vállaltan eltávolodnak a chicagói iskola árelmélet alapú közgazdaságtani legitimáló eszközeitől és a jelenkori technológiai jellemző piaci hatalom válaszként erős ex-ante szabályozást és intervencionista ex-post versenyjogi jogalkalmazást ajánlanak megoldásként.⁴² Ez iskola számol például per se tiltásokkal és a nélkülözhetetlen eszközök közszolgáltatásokhoz kapcsolódó szabályozási elméletével egyaránt.⁴³

A neo-brandeiziánus iskola (paradigma), az amerikai versenyjogi regulatory mind új, diszruptív elmélete maga is elképzelhető a campbelli taxonómiában, hatása a dupla hermeneutika modelljével jellemezhető, másként mint versenyjogi – sajátos jellegéből eredően pedig szabályozási – szemlélet ez ismeretelméleti modellekkel szemléltethető. Ettől most terjedelmi okokból eltekintünk.

Az európai regulatory mind alakulása természetesen más aktorokkal és más iskolákkal történt. Ez nem zárja ki azt, hogy komparatív élel megállapítsuk, a fenti folyamat releváns lehet az európai szakma számára is. Az amerikai szakmai diskurzus és az ott folyó vita ugyanis olyan fókuszpontokat tehet a számunkra kontrasztossá, amely európai berkekben nem vált azzá. Az európai versenyjogi-szabályozási regulatory mindot például nem foglalkoztatja olyan szinten a piacsabályozás gondolatának demokratikus legitimációja, hiszen az Európai Bizottság

⁴⁰ Cho idézett tanulmányában: Sungjoon Cho, „A Social Critique of Behavioral Approaches to International Law”, *AJIL Unbound* 115 (2021): 248–52, <https://doi.org/10.1017/aju.2021.36>.

⁴¹ Louis D. Brandeis: *The Regulation of Competition Versus the Regulation of Monopoly*, An address to the Economic Club of New York on November 1, 1912

⁴² Tim Wu, *The Curse of Bigness: Antitrust in the New Gilded Age* (New York, NY: Columbia Global Reports, 2018), 92.

⁴³ Lina M Khan, „Amazon’s Antitrust Paradox”, *The Yale Law Journal*, 2017, 803.

intézményének felhatalmazása közvetett. Szintén nem része a szakmai diskurzusnak magas fokban az, hogy rejlik-e abban veszély hogy egy lapon említjük a versenyjog kvázi-kriminális természetét és a piacszabályozás compliance alapú érvényesülését. Ezek mind fontos pontjai az amerikai szakmai diskurzusnak. A relevancia egyik oka tehát a paradigmák fejlődésének eltérőségei, azonban az eltérőség önmagában parttalanná tenné ez ismeretelméleti fejtegetést.

Ahhoz, hogy a regulatory mind mint összehasonlító modell igazán értelmessé válhasson a szakmai diskurzusok hasonlóságait is a képletbe kell vennünk a különbözőségek mellett. A tanulmányban tett összehasonlítás során felvetődik, hogy a paradigmát indukáló problémafelvetések részint azonosak. Például a hagyományos kereskedelmi és szabályozási struktúra erodálódása az internetes platformok korában és a Julie Cohen⁴⁴ által életre hívott platform-hatalom⁴⁵ nyomása, de említhetőek a platformok olyan közgazdasági jellemzői, amelyekre a közhatalom nem reagál, ilyenek a hálózati hatások és az olyan kétoldalú piacok, amelyeket mindkét oldalról jellemeznek hálózati hatások.⁴⁶ Ezek mind olyan tények, amelyek a neo-brandeiziánus és a klasszikus intervencionista ordoliberalis európai gondolkodót egyaránt motiválják. A problémák, azonossága mellett ugyanilyen súllyal említhetőek a javasolt megoldások hasonlóságai. Ahogyan említettük a neo-brandeiziánus iskola követői előszeretettel utalnak az internetes közvetítők szabályozási úton való kezelésére, ezzel a gondolattal az uniós jogalkotó azonosul.

Tanulmányomban azt a vetettem fel, hogy a regulatory mind koncepciója hasznos eszköz lehet a számunkra, ha szemléltetni szeretnénk egy paradigma átalakulását és ha el szeretnénk helyezni időben és térben egy-egy igazán korszakalkotó szakirodalom vagy szerző hatását a közhatalom döntéseinek motivátoraként. Szemléltettem továbbá, hogy ezek a motivátorok nem teljesen országfüggők, ezért értelmes az amerikai regulatory mind alakulása európai kontextusban és fordítva. Remélem, hogy a szemléltetés során fel tudtam sorolni érveket amellet, hogy a regulatory mind, mint módszertani szemlélet tanulságos.

⁴⁴ Julie Cohen a Georgetown Law egyetemen professzor, szaktekintély és a *Between Truth and Power: The Legal Constructions of Informational Capitalism* szerzője.

⁴⁵ Julie Cohen, „Law for the Platform Economy”, *UC Davis Law Review*, sz. forthcoming (2017): 155, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2991261.

⁴⁶ Harald Øverby és Jan Arild Audestad, *Introduction to Digital Economics: Foundations, Business Models and Case Studies*, Classroom Companion: Business (Cham: Springer International Publishing, 2021), 124–45, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78237-5>. András Pütkösty, „Versenyjogi megfontolások a technológiai óriások szabályozásával kapcsolatban”, é. n., 256.

SPACE SECURITY AND ITS NEW CHALLENGES

dr. Boudour

Mefteh⁴⁷

1st year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Debrecen

INTRODUCTION

Talking about space seems to be new for some people, but honestly space sector has been involved principally since the first space event, it was on October 4, 1957 when the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) launched Sputnik, the first artificial satellite to Earth orbit. This occurred during the Cold War, a period of political hostility between the Soviet Union and the United States. So we've been exploring space since then, but it seems like a 'Privilege' sector in which is not accessible for everyone. Or let's say not a priority for some people. Otherwise for others, reaching the stars is the future.

With the different challenges covering this domain the US Department of Defense described the space environment as "hectic, conflicted, and competitive", highlighting the challenges of increasing actors and increasing numbers of objects competing for limited locations and operationally beneficial orbits and capabilities in outer space.⁴⁸ With the time, space actors continue to expand, and a recent assessment reinforced the "Competing in Space" theme.⁴⁹ This crowded and competitive environment is exacerbated in national security space operations, which include military, intelligence, national techniques, and command and management assets. However, the technology, geophysics, and geopolitics of outer space make addressing the contours and sometimes domain specific intricacies of general principles and customary international law difficult. As a result, state practice will be a major determining factor, if not the only one.

The challenges that space sector is facing are multiplied day by day such as environmental and financial challenges. But in this paper our focus will be principally on the most connected challenges which means that they are in a sort of a chain ; the one leads to the other: "the military challenge" and the use of force in space which leads to a tension between countries and present the second challenge in the level of "international relations" and as a result we found ourselves facing a "legal challenge" when it comes to respecting the rule of law by these different nations, and also the changes that should be done to update the space legal framework. In the same order of idea we find ourselves facing the next question:

DOES THESE CHALLENGES IMPACT SPACE SECURITY?

⁴⁷ Supervisor: Dr. Bartha Ildikó associate professor

⁴⁸ Robert Gates & James Clapper, National Security Space Strategy (Unclassified Summary) 1 (Jan. 2011); U.S. Dep't Of Defense, Dir. 3100.10, Space Policy Para. 1 (Oct. 18, 2012 Incorporating Change 1, Effective Nov. 4, 2016) [Hereinafter Dod Dir. 3100.10].

⁴⁹ U.S. Dept. Of Defense, Providing For The Common Defense 13 (Sept. 2018).

The military challenge

The national security space community is at a crossroads as the military space environment shifts toward one of realistic threat of action rather than major-state planning for a distant, potential technological future. Shared understandings of the law governing state behavior in space could be one way to address competition in this congested, contested environment.

The reason why this challenge seems to be tricky is because in the legal texts the uses of space were codified as “peaceful” but the main space actors understand it for another meaning. The United States space doctrine calls for offensive and defensive, kinetic and nonkinetic space capabilities, with the understanding that “peaceful purposes” in the Outer Space Treaty (OST) refers to “nonaggressive” uses of space, instead of “nonmilitary uses”. This long-held position allows for intelligence, communications, and any other activities that do not violate Article 2(4) of the United Nations Charter, which prohibits “the threat or use of force” in international affairs.⁵⁰ Although US doctrine ensures the continued availability of viable self-defense options in space,⁵¹ and the US considers space to be a military domain,⁵² the US Department of Defense guidance emphasizes protection, deterrence, resiliency, redundancy, and international cooperation as avenues for continued freedom of operations in space.⁵³

Chinese and Russian doctrine, policy, and regulation are more difficult to obtain. Both, however, recognize space as a potential conflict zone and a setting for self-defense. China's space policy avoids discussing military applications, instead emphasizing “peaceful purposes,” expressing opposition to space weaponization⁵⁴, and endorsing international cooperation and engagement.⁵⁵ However, Chinese military doctrine⁵⁶ and external assessments acknowledge preparations for military competition in space, specifically the People's Liberation Army's 2015 reorganization to enhance space-based C4ISR⁵⁷ without limiting any counterspace options⁵⁸, a capability China maintains and has already demonstrated.⁵⁹

Russia's doctrine, like the United States', recognizes space militarization as an “external hazard” and acknowledges the possibility of conflict in space, while emphasizing the importance and legitimacy of self-defense claims.⁶⁰ For fact, Russia maintains an active Space

⁵⁰ Un Charter Art. 2(4).

⁵¹ Dod Dir. 3100.10, *Supra* Note 2, At Para. 4.B; Pres. Donald Trump, National Security Strategy Of The United States Of America 31 (Dec. 2017) [Hereinafter Nss].

⁵² Joint Chiefs Of Staff, Joint Publication 3–14, Space Operations Para. I.2.A (Vice Ii.16.D) (Apr. 10, 2018) [Hereinafter Jp 3–14].

⁵³ See, E.G., *Id.* At Para Ii.16.D (Vice 2.A); Dod Dir. 3100.10, *Supra* Note 2, At Para. 4.C

⁵⁴ See Wolff, *supra* note 44, at 8 (citing McDougal et al., Law and Public Order, no. 5, 397-99 (1985)).

⁵⁵ Information Office Of The State Council, Full Text Of White Paper On China's Space Activities In 2016, At I.3, Iv.5, V.1 (Dec. 28, 2016).

⁵⁶ Information Office of the State Council, China's Military Strategy (May 27, 2015).

⁵⁷ The C⁴ISR concept of Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance

⁵⁸ Kevin Pollpeter Et Al., The Creation Of The PLA Strategic Support Force And Its Implications For Chinese Military Space Operations (Rand, 2017)

⁵⁹ See, E.G., Brian Weeden, Through A Glass, Darkly: Chinese, American, And Russian Anti-Satellite Testing In Space, *Space Rev.* (Mar. 17, 2014); Steven Lee Myers & Zoe Mou, ‘New Chapter’ In Space Exploration As China Reaches Far Side Of The Moon, *N.Y. Times* (Jan. 2, 2019).

⁶⁰ Military Doctrine Of The Russian Federation I.8.D & I.6.G (Feb. 5, 2010).

Force⁶¹ and is working on counterspace capabilities such as RPOs and antisatellite lasers.⁶²
International relations challenge

In this complicated world, relations where mistrust and misunderstanding are all too common.⁶³ Due to the fact that space is often ignored in international relations, this distinct domain is progressively becoming a secondary battleground for powerful players such as Russia, China, and the United States. Earthly diplomatic relations, and perhaps miscalculation, militarization, and weaponization - all of these are crucial elements due to their ultrasensitive nature - have largely caused the risk of space conflict. Countries such as the United States and China have few alternatives when it comes to making important choices regarding the safety of satellites and military resources due to the absence of open communication channels and international guidance.⁶⁴ The United States, Russia, and China—two Cold War powers dating back to the dawn of the space age, as well as a recently recognized peer player—remain the primary actors. NATO members, Japan, New Zealand, and Australia are emerging participants, as are others who are less freely connected with international space actors, such as India, Iran, and Israel⁶⁵. At the moment, counterspace capabilities such as antisatellite rockets (ASATs), rendezvous and proximity operation systems (RPOs), space or terrestrially based lasers, and other technology⁶⁶ provide a critical distinction between the primary actors and these starting to emerge military space powers, which have limited capacity.

One of the main principles is to strengthen partnerships and international collaboration, which includes maintaining the rules that support a free and open international order and deepening connectivity with partners. Unfortunately the latest Space cooperation between Russia and the United States demonstrates that the United States exclusion policy for china is motivated less by security concerns and more by a fear of losing its leadership position. The only logical explanation for this apparent anomaly: Washington recently extended its agreement on space cooperation with Moscow, which has survived deteriorating relations on Earth, until September 2030, in the most recent continuation of a rare success story of cooperation between the United States and Russia. The cooperation of Russia and the United States in space demonstrates that the China exclusion policy is motivated by the United States' fear of losing its leadership position, rather than the security risks of opening up to China.⁶⁷

⁶¹ Russian Ministry Of Defence, Aerospace Defence Forces

⁶² Maddy Longwell, State Department Concerned Over Russian Satellite's Behavior, C4ISRNET (Aug. 14, 2018); Patrick Tucker, Russia Claims It Now Has Lasers To Shoot Satellites, DEFENSEONE (Feb. 26, 2018).

⁶³ Symposium on the new space race international law and security in outer space: now and tomorrow Matthew T. King, And Laurie R. Blank, 2019.15

⁶⁴ Kylie Hammack, International Relations in Space: The Role of Miscalculation, Militarization, and Weaponization, Pages 230-236 | Published online: 03 Apr 2022, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14777622.2021.1982538?Scroll=Top&Needaccess=True>

⁶⁵ Clayton Wear, Liaison Officers At Vandenberg, VANDENBERG AIR FORCE BASE (Nov. 8, 2018) (Explaining That The Combined Space Operations Center (Cspoc) Hosts Officers From Australia, Canada, France, Germany, And The United Kingdom); Steven Hirsch, Making The Most Of Military Space, AIR FORCE MAG. (Aug. 2018) (Reporting That The United States Added Japan And New Zealand To The Schriever Wargames).

⁶⁶ See SECURE WORLD FOUNDATION, GLOBAL COUNTERSPACE CAPABILITIES: AN OPEN SOURCE ASSESSMENT (Brian Weeden & Victoria Sampson Eds., 2018); CENTER FOR STRATEGIC & INTERNATIONAL STUDIES, SPACE THREAT ASSESSMENT 2018 (Todd Harrison Et Al. Eds., 2018) [Hereinafter SPACE THREAT ASSESSMENT 2018].

⁶⁷ Read more: Adam Gadd, The US Cooperates With Russia in Space. Why Not China? <https://thediplomat.com/2021/09/the-us-cooperates-with-russia-in-space-why-not-china/>

In this case we have to affirm that bilateral competition for space domination will only excludes potential partners and protects the efficient utilization of limited resources in these costly projects. Rather than basing the future on Cold War rivalry, recent decades have shown more positive trends. They also conclude that competing with China in space will be harmful not only to China and the US, but also to the rest of the world.

Legal challenges

Talking about respecting the rule of law can present a lot of difficulties, but as we said in the beginning that texts challenges are connected; so the tension between countries and the marathon to be a space leader can make the legal texts fragile, such the example of the ambiguity and the miss understanding of “peaceful purposes” mentioned above. Space law can be viewed as a "box" containing a variety of norms to address the practical issues associated with the exploration and use of outer space. As a result, regulation of space activities is accomplished by combining and applying all possible rules. Since the entry into force of the initial international treaty on outer space, the 1967 Outer Space Treaty, the body of space law has been steadily expanding. The 1967 Outer Space Treaty, which is currently ratified by 111 nations, governs space activities. The treaty was negotiated in the shadow of the Cold War, when only the Soviet Union and the United States possessed spacefaring capabilities which present a lot of question if we want to know its efficacy when it comes to different actors getting involved in this sector. Space law deals with cutting-edge technology that is constantly evolving in new directions. It also includes views, and sometimes opposing views, from nations all over the world on how to carry space-related affairs. Its goal is to create processes for resolving disputes. Space law is also concerned with how to explore, utilize, and protect outer space, not just for today but for future generations. Finding new ways to address difficult issues in a global context is at the heart of space law.

Undoubtedly the principle of nonintervention, the threshold for use of force and armed attack, the meaning and application of proportionality, and the status of military-oriented "newspace" objects. In military space operations, legal issues are likely to arise and spark debate. Although each has been extensively studied, applied, and interpreted in terrestrial domains, their application in space adds a new layer of complexity. The difficulty of understanding and predicting the consequences of attacks on space objects, as well as the potential for destroyed objects to contribute to space debris in a significant way or to fall to Earth and cause harm on land, adds to the complexities. The LOAC proportionality principle forbids an attack if the expected civilian casualties outweigh the anticipated military advantage. Although the military advantage of attacks in, though, or from space is likely to be based on the same or similar information and assessments as in other domains, understanding the nature and foreseeability of civilian harm, including environmental harm, is extremely difficult.

While military and political experts in spacefaring states analyze and develop legal positions on these issues, academics and other nongovernmental organizations work to shape the legal system. Two projects in particular seek to inform the analysis of existing international law related to military operations⁶⁸ in outer space: the Woomera Manual on the International Law of Military Space Operations and the Manual on International Law Applicable to Military

⁶⁸ The Woomera Manual (last updated Jan. 11, 2019). Both authors are core experts.v

Uses of Outer Space.⁶⁹ Both projects have stated goals of objectively articulating the law, which includes discussing the contours and application of relevant treaties and customary international law.

Law provides a critical framework within which state actors evaluate concerns, threats, or provocations in space operations—military practitioners must understand the behavioral baseline established in law or practice before judging any deviations from it. As these space weapons become a reality, it is clear that the legal system must be prepared to deal with them for the sake of space security. Because a strong legal framework can be the major protector for the space sector, states are willing to develop mechanisms for greater understanding as well as foreseeable and predictable responses to challenges. The existing foundations of outer space law—the five primary international law treaties on outer space—result from previous efforts to provide a critical foundation for this complex environment.

Given the constantly expanding cast of characters with an equally expansive set of competing interests in outer space, the likelihood of new treaties being developed and entering into force is slim. As a result, as states develop patterns of practice and a willingness to accept such practice as binding legal obligation, customary international law is the most likely tool for rule development.

CONCLUSION

To surpass these challenges and to prevent “space wars” cooperative efforts are required and states are thus willing to establish mechanisms for greater understanding and predictable responses to challenges.

Without a doubt, the future of space security will be heavily dependent on how effectively the current legal system and the international community can put aside their differences and collaborate to strengthen the current legal regime. If they are unable to do so, outer space will become even more vulnerable to the exploitation of these space interested parties and their desire to protect and improve their space interests.

Which make our problematique that we started with is linked on how the international community will behave facing these actual and upcoming challenges.

⁶⁹ McGill Centre for Research in Air & Space Law, Manual on International Law Applicable to Military Uses of Outer Space.

A TRAVEL RULE KRIPTOVALUTA-PIACRA GYAKOROLT FŐBB HATÁSAI

dr. Breszkovics Botond⁷⁰

III. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi és Gazdasági Jogi Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Jelen tanulmány, a teljességre törekvés igény nélkül, rövid áttekintést kíván nyújtani az Európai Unió szabályozásában megjelenő „travel rule”, más megfogalmazásban az utazási szabály főbb rendelkezéseiről a kriptoeszköz kötődésű tranzakciók vonatkozásában. Az áttekintés három fő érdemi részre tagolódik. Az első rész, az utazási szabály történeti értelemben vett első megjelenésével kezdődik, majd a szabály EU területére történő behatolásával valamint a utazási szabály kriptovalutákkal kapcsolatos tranzakciókra történő kiterjedésének tendenciájával folytatódik. Ezt követően a második rész, a kriptoeszköz-szolgáltatóknak és a kriptoeszközátutalásoknak jogi értelemben vett fogalommeghatározása kerül bemutatásra, különös figyelemmel a pénzáttalásokról szóló rendelet, illetve a kriptoeszközök piacairól szóló rendeletre irányuló javaslat és a Pénzügyi Akciócsoport releváns útmutatójának rendelkezéseire. Végül a harmadik rész, az utazási szabálynak kettő, a kriptó-társadalmat igencsak megosztó rendelkezését ismerteti, nevezetesen a nem-hosztolt pénztárcákra vonatkozó szabályokat valamint a kriptoeszköz-tranzakciók vonatkozásában a de minimis küszöbérték eltörlését.

A TRAVEL RULE FŐBB TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

A „travel rule”⁷¹ vagy másként az „utazási szabály” történeti előképe az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg, amikor 1970-ben a Kongresszus² elfogadta a banktitoktartási törvényt.⁷²⁷³ Az Egyesült Államokban ez volt az első olyan törvény, amely kifejezetten a pénzmosás elleni küzdelmet szolgálta.⁷⁴ A szabályozás legfőbb nívója az volt, hogy a pénzforgalmi szolgáltatók (pl. bankok) kötelezettségeként állapította meg bizonyos adatok gyűjtését és azok hozzáférhetővé tételét, a pénzmosás-gyanús⁷⁵ és a 10.000 amerikai dollárt

⁷⁰ Témavezetők: Prof. Dr. Szilovics Csaba egyetemi tanár és Dr. Bujtár Zsolt egyetemi adjunktus

⁷¹ Az utazási szabálytól (travel rule; 31 CFR 1010.410(f)) elhatárolandó az ún. nyilvántartási szabály (recordkeeping rule; 31 CFR 1020.410(a)). Ugyanakkor a két szabály egymást kiegészíti, ami abban nyilvánul meg, hogy a nyilvántartási szabály megköveteli a pénzforgalmi szolgáltatóktól, hogy összegyűjtsék és megőrizzék azokat az adatokat, amelyeket az utazási szabály szerint az átutalási megbízásoknak tartalmazniuk kell. ² IRS: Bank Secrecy Act. Elérhető: <https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/bank-secrecyact> (2022. 12. 09.)

⁷² The Bank Secrecy Act of 1970 (BSA); The Currency and Foreign Transactions Reporting Act

⁷³ Vértesy, László: The Place and Theory of Banking Law – Or Arising of a New Branch of Law: Law of Financial Industries. 2007. Collega. Rochester, New York. XI(2), 2-3. pp.

⁷⁴ Paul, Fagyal: The Anti-Money Laundering Provisions of the Patriot Act: Should They Be Allowed to Sunset?, 2006. 50 St. Louis University Law Journal. 50(4), 1369. pp.

⁷⁵ A pénzmosás-gyanús tevékenységek

elérő vagy meghaladó készpénzátutalások, kezdeményezőjére és kedvezményezettjére vonatkozóan. Kitekintésként álljon itt, hogy a jogszabály a Pénzügyi Bűnüldözési Hálózatnak (Financial Crimes Enforcement Network, FinCen)⁷⁶ a már létező megközelítéseit tükrözte. A következő releváns mérőföldkő 2012-ben található, ebben az évben a Pénzügyi Akciócsoport⁷⁷ (Financial Action Task Force, FATF) aktualizálta a 40 pontból álló ajánlását (FATF 40 Recommendations, 40R) és a banki elektronikus átutalásokra (wire transfers)⁷⁸ az utazási szabályt lekövető iránymutatásokat állapított meg. Kitekintésként álljon itt, hogy a FATF először 1990-ben, a 40 pontos ajánlásában⁷⁹ fogalmazta meg a pénzmosás elleni fellépés alapelveit, melyet később 9 speciális⁸⁰ a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos ajánlással egészített ki. A FATF 40 pontos ajánlása, megjelenését követően többször módosult, mindenkor igazodva az adott időszak innovatív gazdasági tendenciáihoz. Ennek egyik megnyilvánulása volt például a 2018-ban elvégzett módosítások,⁸¹ ekkor bevezették a virtuális valuták (virtual assets, VA) és virtuális valutaszolgáltatók (virtual asset service providers, VASP) önálló kategóriáit. Ezeknek a kripto-fogalmaknak a deklarálása, kifejezetten egyértelművé tette, hogy a FATF ajánlásai a virtuális eszközökkel kapcsolatos pénzügyi tevékenységekre⁸² is vonatkoznak. Majd 2021-ben a FATF közzétette a kockázatalapú megközelítésen alapuló (risk-based approach, RBA) virtuális eszközökre és virtuális szolgáltatókra történő alkalmazásáról szóló iránymutatását. A 2021-ben megjelent iránymutatások a virtuális eszközökre és a virtuális szolgáltatókra korábban megállapított rendelkezések, gyakorlatban történő alkalmazásának elősegítésére fókuszáltak. Ez a törekvés alapvetően a nemzeti hatóságoknak történő segítségnyújtás biztosításában nyilvánult meg, ami gyakorlatilag a virtuális eszközökkel kapcsolatos tevékenységek megértésének előmozdítását, a virtuális eszközökkel kapcsolatos szolgáltatókra vonatkozó szabályozási (pl. AML/CFT) és felügyeleti kötelezettségeik teljesítésének kivitelezését jelentette.¹⁴ Végül 2022ben megjelent egy jelentés,⁸³ amely a korábbi iránymutatások alkalmazási körét terjeszti

⁷⁶ Egyesült Államok Pénzügyminisztériumán belüli szabályozó ügynökség.

⁷⁷ A Pénzügyi Akciócsoport (Financial Action Task Force, FATF) a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem nemzetközi standardjait meghatározó kormányközi szervezet. Forrás:

<https://www.mnb.hu/felugyelet/szabalyozas/penzmosas-ellen/korlatozo-intezkedesek-szankciok/penzugyiakcio csoport-fatf>

⁷⁸ Jelen vizsgálódás keretei között, a FATF 40 pontból álló ajánlásainak 16. pontjában (R.16) helyt kapott banki elektronikus átutalások (wire transfers) valamint a 15. pontja (R.15) alatt található új technológiák (new technologies) relevánsak.

⁷⁹ FATF: The Forty Recommendations of the Financial Action Task Force on Money Laundering 1990. Elérhető: <https://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%201990.pdf> (2022. 12. 04.)

⁸⁰ FATF: IX Special Recommendations. Elérhető: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/ixspecialrecommendations.html>

⁸¹ FATF: Regulation of virtual assets. Elérhető: <https://www.fatfgafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/regulation-virtual-assets.html> (2022. 12. 04.)

⁸² Szilovics Csaba: A kriptovaluták pénzfunkciójáról és gazdasági, társadalmi jelentőségéről. In: Bujtár Zsolt–Szívós Alexander Roland–Gáspár Zsolt–Szilovics Csaba–Breszkovics, Botond (szerk.) Kriptoeszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2021, 24–33. ¹⁴ FATF (2021), Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers, FATF, Paris, www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Updated-GuidanceRBA-VA-VASP.html (2022. 12. 04.)

⁸³ FATF (2022), Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on Virtual Assets/VASPs, FATF, Paris, France, www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/targeted-update-virtual-assetsvasps.html (2022. 12. 04.)

ki, akként, hogy lándzsát tör a virtuális eszközökre (VA) és a virtuális eszközszolgáltatókra (VASP) vonatkozó utazási szabály alkalmazása mellett. A jelentés alapján az utazási szabály a virtuális eszközszolgáltatók valamint más pénzforgalmi szolgáltatásokat nyújtó intézmények kötelezettségeként jelöli meg, hogy meghatározott esetben a virtuális eszközökkel kapcsolatos tranzakciókban, a kezdeményezőre és a kedvezményezettre vonatkozó releváns adatokat gyűjtsenek és hozzáférhetővé tegyenek.

Az Európai Unió területén az utazási szabály jelenleg a pénzforgalmi szolgáltatókra állapít meg kötelezettséget az elektronikus készpénzátutalások vonatkozásában. Azonban az EU területén is megjelent az igény, az utazási szabálynak a kriptó-tranzakciókra történő kiterjesztésére. Ez a szándék egyrészt összhangban áll az EU digitális pénzügyi szolgáltatási stratégiájának céljával,⁸⁴ amely biztosítani kívánja, hogy az EU pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos szabályozási kerete megfeleljen a digitális kor elvárásainak.⁸⁵ Másrészt, részben a Pénzügyi Akciócsoport hathatós tevékenységének nyomására, a hatályos EU szabályozás revíziója alá került, aminek következtében 2021-ben a EU Bizottság az (EU)2015/847 rendelet⁸⁶ átdolgozására irányuló javaslatot⁸⁷ terjesztett elő. Az átdolgozás célja, többek között a kriptoeszköz-szolgáltatók kötelezettségévé tenni, hogy a kriptoeszköz-átutalások kezdeményezőire és a tranzakciók kedvezményezettjeire vonatkozóan meghatározott adatokat gyűjtsenek és hozzáférhetővé tegyenek.

KRIPTOESZKÖZ-SZOLGÁLTATÓK ÉS KRIPTOESZKÖZ-ÁTUTALÁSOK

Amennyiben a fentebb hivatkozott javasolt rendeleti módosítások, maradéktalan elfogadása megtörténik, a szabályozás hatálya alá fognak tartozni a kriptoeszköz-szolgáltatók egymás között valamint kriptoeszköz-szolgáltató és egy másik kötelezett szolgáltató közötti, fiat valutával vagy kriptoeszközzel végrehajtott ügylet, a hagyományos elektronikus vagy kriptoeszköz-átutalások. Az utazási szabály a személyek közötti (peer-to-peer; P2P) kriptoeszköz-átutalásokra nem lesz alkalmazandó. Ezen túlmutatóan a tagállamok szabad belátására lesz bízva az utazási szabály alkalmazása, azon adott tagállamon belüli kriptoeszközátutalásokra, amikor az utalás a kriptoeszköz-kedvezményezettnek kizárólag áru- és szolgáltatásvásárlásra használható fizetési számlájára irányul, de ennek az opcionálisan

⁸⁴ Az Európai Bizottság által 2020. szeptember 24-én új digitális pénzügyi csomagot fogadott el. Ennek részeként jogalkotási javaslatokat tett a digitális pénzügyi szolgáltatási és a lakossági pénzforgalmi stratégiával, valamint a kriptoeszközökre és a digitális ellenállóképességre vonatkozólag. A digitális pénzügyi szolgáltatási stratégia célja biztosítani, hogy az EU pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos szabályozási kerete megfeleljen a digitális kor elvárásainak. 4 prioritás.

⁸⁵ Bujtár Zsolt: Central bank-issued digital currencies: - ready, steady, go? In: Szilovics, Csaba; Bujtár, Zsolt; Ferencz, Barnabás; Breszkovics, Botond; Szívós, Alexander Roland (szerk.) Gazdaság és Pénzügyek a 21. században II. - Konferenciakötet = Business And Economy In The 21st Century II. – Conference Proceedings. 2020. Pécs, Magyarország. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 113–123.

⁸⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/847 rendelete (2015. május 20.) a pénzáutalásokat kísérő adatokról és a 1781/2006/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg). Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32015R0847> (2022. 12. 04.)

⁸⁷ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a pénzáutalásokat és egyes kriptoeszköz-átutalásokat kísérő adatokról (átdolgozás) (EGT vonatkozású szöveg) COM(2021) 422 final. Elérhető: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0422> (2022. 12. 04.)²⁰ COM(2021) 422 final 2. cikk (1)-(5).

választható kedvezményt biztosító szabálynak alkalmazási korlátját további diszjunkzív feltételek teljesülése fogja megszabni.²⁰

Az utazási szabály relevanciája, alapvetően a kriptoeszköz-átutalásokat kísérő adatok kötelező biztosításában jelenik meg. Ezeknek a szolgáltatandó adatoknak a köre kettéválik, a kedvezményező valamint a kedvezményezett vonatkozásában értelmezhető adatokra. A kedvezményező esetében az adatok a kezdeményező neve, számlaszáma akkor, ha az ügylet feldolgozására számlát használnak valamint a kezdeményező címe, személyi okmányának száma, ügyfél⁸⁸⁸⁹-azonosító száma vagy születési ideje és helye.²¹ Ennél szűkebb körű a kriptoeszköz-kedvezményezettjére vonatkozó adatok köre, ide a kriptoeszköz-kedvezményezett nevének valamint a számlaszámának biztosítása tartozik akkor, ha létezik ilyen számla és azt használják az ügylet feldolgozására.²² Az adatszolgáltatás biztosítása, minden esetben a kezdeményező fél, kriptoeszköz-szolgáltatójának a kötelezettsége és nem a tranzakcióban résztvevő feleké.

A jobbizonytalanság elkerülése érdekében⁹⁰ a javaslat tisztázza a kripto-szektor kötődésű fogalmakat, így például a kriptoeszköz-átutalást, a kriptoeszköz szolgáltatók alanyi körét. A kriptoeszköz-átutalás a javaslat megközelítésében olyan, a kezdeményező nevében kriptoeszköz-szolgáltatón keresztül, legalább részben elektronikusan végrehajtott ügyletet jelent, amelynek célja, hogy a kriptoeszközt egy kriptoeszköz-szolgáltatón keresztül hozzáférhetővé tegyen a kriptoeszköz-kedvezményezett számára. A kriptoeszköz tranzakció ebbéli minősége független attól, hogy a kezdeményező és a kriptoeszköz-kedvezményezett személye azonos-e vagy sem, továbbá független attól is, hogy a kezdeményező kriptoeszközszolgáltatója és a kriptoeszköz-kedvezményezett kriptoeszköz-szolgáltatója azonos-e vagy sem.⁹¹

A kriptoeszköz-szolgáltatók meghatározása, ezzel szemben nem a javasolt rendeleti módosításokban történik, hanem utaló norma alkalmazásával, a kriptoeszközök piacairól szóló rendeletre irányuló javaslatból⁹² (Markets in Crypto-assets, MiCA) kerül implementálásra. A MiCA megközelítésében kriptoeszköz-szolgáltató (crypto asset service provider, CASP) minden olyan személy, akinek foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében egy vagy több kriptoeszköz-szolgáltatás, szakmai alapokon történő nyújtása történik harmadik személy részére.⁹³ A fogalom lényeges elemét képezi a kriptoeszköz-szolgáltatás, amely bármely kriptoeszközhöz kapcsolódó alábbi szolgáltatások és tevékenységeket öleli fel: kriptoeszközök harmadik személy nevében történő letétkezelése és adminisztrációja; kriptoeszköz-kereskedési platform működtetése; kriptoeszközök törvényes fizetőeszköznek minősülő fiat valutára történő átváltása; kriptoeszközök átváltása más kriptoeszközökre; kriptoeszközökre vonatkozó megbízások harmadik személy nevében történő végrehajtása; kriptoeszközök elhelyezése; kriptoeszközökre vonatkozó megbízások harmadik személy nevében történő fogadása és továbbítása valamint a kriptoeszközökre vonatkozó tanácsadás.⁹⁴

⁸⁸ . cikk (1) a)-c) pontok.

⁸⁹ . cikk (2) a)-b) pontok.

⁹⁰ Nagy Zoltán: A kriptopénzek helye és szerepe a pénzügyi rendszerben. Miskolci Jogi Szemle 2019/14/2, 5-14.

⁹¹ COM(2021) 422 final 3. cikk 10. pont.

⁹² Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete a kriptoeszközök piacairól és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) COM(2020) 593 final.

⁹³ COM(2020) 593 final. 3. cikk (1) 8. pont

⁹⁴ COM(2020) 593 final. 3. cikk (1) 9. pont

Ide kapcsolódóan érdemes megemlíteni a virtuális eszközzolgáltatók (virtual asset service provider, VASP) alanyi körét, amely fogalommal a fentebb említett FATF iránymutatás operál. A FATF megközelítésében a virtuális eszközzolgáltató minden olyan természetes vagy jogi személy, aki foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében, egy másik természetes vagy jogi személy számára vagy nevében, egy vagy több alábbi tevékenységet végez: virtuális eszközök és fiat valuták közötti átváltás; a virtuális eszközök egy vagy több formája közötti átváltás; virtuális eszközökre vonatkozó tranzakciók harmadik személy nevében történő végrehajtása; a virtuális eszközök valamint virtuális eszközök feletti ellenőrzést lehetővé tevő eszközök letétkezelése és adminisztrációja; virtuális eszközök kibocsátásához kapcsolódó pénzügyi szolgáltatásokban való részvétel és/ vagy azok nyújtása, virtuális eszközök értékesítése.⁹⁵⁹⁶

Érzelhető, hogy a CASP és VASP között párhuzamok és eltérések egyaránt fennállnak, de logikai értelmezés útján láthatóvá válik, hogy a CASP alanyi köre „jövőt álló” lévén több olyan elemet is tartalmaz, amelyeket az VASP fogalma nem fed le.²⁹

NEM-HOSZTOLT PÉNZTÁRCÁK ÉS A DE MINIMIS KÜSZÖBÉRTÉK

Ebben részben a kriptoeszköz-átutalásokat érintő utazási szabálynak kettő, a kripto-társadalmat legjobban megosztó rendelkezése kerül röviden bemutatásra. Az első rendelkezés a nemhosztolt pénztárcák adatszolgáltatási kötelezettségével, a második pedig a kriptotranzakciók értékhatártól függetlenül fennálló (no threshold), a kriptoeszköz-átutalásokat követő adatok biztosíthatóvá tételének kötelezettségével áll összefüggésben.

Az első esetkörrel összefüggésben, rövid kitekintésként álljon itt, a kriptovaluta pénztárcák általános elméleti jellemzői. A kriptovaluta pénztárcák lehetővé teszik a felhasználóknak a különböző kriptoeszközök tárolását és kezelést, valamint a tranzakciók lebonyolítását.⁹⁷ Ugyanakkor ezek a pénztárcák ténylegesen nem tárolnak kriptovalutákat, mindössze a hozzáférésükhöz szükséges privát (private key) és nyilvános kulcsokat (public key), amelyek lehetővé teszik a blokklánchoz kapcsolódást és tranzakciók elvégzését.⁹⁸ A kriptovaluta pénztárcák között különböző szempontok alapján differenciálhatunk. Az első megközelítésben a pénztárcákat, az internethez való kapcsolódás szerint két fő kategóriába rendezhetjük és különbséget tehetünk úgynevezett forró (hot) és hideg (cold) pénztárcákat között. A forró pénztárcákhoz internetkapcsolat szükséges, a hideg tárcákhoz pedig nem. A forró pénztárcákat a felhasználók döntően a kriptotranzakciók lebonyolítására, vásárlására használják és alapvetően kis mennyiségű kriptovalutát tartanak benne. Ezzel szemben a hideg

⁹⁵ FATF: Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. 2021, FATF, Paris, 109. o. Elérhető: www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/UpdatedGuidance-RBA-VA-VASP.html

⁹⁶ Analytics. Is a VASP a CASP?. Elérhető: <https://www.21analytics.ch/blog/is-a-vasp-a-casp-market-incrypto-assets/> (2022. 12. 06.)

⁹⁷ Glavanits, Judit – Király, Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. 2018. Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat, 10(3). 173183 o. (ISSN 2060-4580)

⁹⁸ Levitin, Adam J.: Pandora's Digital Box: The Promise and Perils of Digital Wallets 2017. University of Pennsylvania Law Review., 166 évf. (<https://ssrn.com/abstract=2899104>)

pénztárcákat nagyobb mennyiségű kriptovaluta tárolására alkalmazzák.⁹⁹ A forró pénztárcák megjelenési formái tipikusan a szoftveres, a mobil és a webes pénztárca, míg a hideg pénztárcák gyakorlatilag a hardveres és papír kriptovaluta pénztárcákat jelentik. Egy másik megközelítés a pénztárcák közötti különbségtételt a privátkulcshoz való hozzáférésben jelöli meg. Ebben az értelemben különbség tehető letétkezelő (custodial wallet) és nem-letétkezelő (non-custodial wallet) pénztárcák között. A letétkezelő pénztárca esetében a pénztárca privát kulcsát egy harmadik személy őrzi, ezzel szemben a nem-letétkezelő pénztárcánál a privátkulcs a felhasználónál van.¹⁰⁰ A javasolt rendeleti módosítások a hosztolt pénztárca (hosted-wallet) és nem-hosztolt pénztárca (non-hosted wallet) fogalom párákkal operál, de lényegében a hosztolt pénztárcák a letétkezelő, míg a nem-hosztolt pénztárcák a nem-letétkezelő pénztárcák kategóriáját fedik le. A gyakorlatban a letétkezelő pénztárcaszolgáltatások nyújtása a kriptoeszköz-szolgáltatókhoz kapcsolódik, így például a kriptotőzsdék jellemzően pénztárca szolgáltatást is nyújtanak felhasználóinak.

Az utazási szabály alkalmazása a kriptoeszköz-szolgáltatókat komolyabb technikai kihívások elé is állíthatja, az adatok biztosításával kapcsolatban. Viszont ennél is nagyobb kihívást és még több kérdést vet fel az, hogy a javasolt rendeleti módosítások alapján a szabályozás hatálya a nem hosztolt pénztárcákba és azokból érkező tranzakciókra is kiterjed akkor, ha érintett egy kriptoeszköz-szolgáltató vagy más kötelezett szervezet. Ez esetben különösen aggályos lehet, hogy a nem-hosztolt pénztárca tulajdonosoknak a személyes adatai, a tranzakciókhoz kötődő adatjelentések okán aránytalan mértékű sérelmet szenvedhetnek, hiszen ez esetben a privátkulcs a felhasználónál található.¹⁰¹ Így például egy esetlegesen bekövetkező adatszivárgás a privátkulcs elvesztését egyben a felhalmozott kriptovaluták eltűnését eredményezheti. Az adatszivárgás veszélyét a jogalkotó is észlelte, aminek hatására rögzítésre került, hogy tilos információt továbbítani a nem-hosztolt pénztárcába, valamint az információkat a kriptoeszköz-szolgáltatónak közvetlenül az ügyfelétől kell beszereznie, megőriznie és az illetékes hatóságok számára hozzáférhetővé tennie. Látható, hogy *de iure* a jogalkotó szándéka fennáll a nem-hosztolt pénztárca tulajdonosok védelmére, azonban ennek a törekvésnek a *de facto* érvényesülése a technológia szektor feladata lesz.¹⁰²

A második visszhangot kapott rendelkezés a kriptoeszköz-átutalásokra vonatkozó *de minimis* küszöbérték eltörlésével kapcsolatos.¹⁰³ A pénzáutalásokról szóló rendelet főszabály szerint előírja a pénzforgalmi szolgáltatók számára annak biztosítását, hogy a pénzáutalásokhoz csatolják a kezdeményező és a kedvezményezett teljes körű adatait, és csak akkor ellenőrizzék az ügyfelükre vonatkozó adatokat, ha a pénzáutalások külön-külön vagy kisebb, egymással összefüggő, együttesen 1000 eurót meghaladó átutalások részeként

⁹⁹ Jokić, Stevo – Cvetković, Aleksandar Sandro – Adamović, Saša – Ristić, Nenad – Spalević, Petar:

Comparative analysis of cryptocurrency wallets vs traditional wallets. 2019. *Ekonomika* 65(10) 67. o.

¹⁰⁰ MATTHEW WALLAKER: Custodial vs. Non-Custodial Crypto Wallets: What's the Difference? Elérhető: <https://www.makeuseof.com/custodial-vs-non-custodial-crypto-wallets/> (2022. 12. 08.)

¹⁰¹ Gunnar BECK európai parlamenti képviselő kisebbségi véleménye „...Ha a FATF-szabályokon túllépünk, akkor a saját tulajdonú és maguk által ellenőrzött pénztárcákkal rendelkező kriptoeszköz-felhasználókat hátrányos megkülönböztetés éri a készpénzes szereplőkkel szemben, és tőlük eltérő bánásmódban részesülnek. Bármely ügylet minősíthető „utazási szabálynak”, és bejelentési kötelezettség alá vonható. Ez az adatvédelmi jog nyilvánvaló megsértése, és a totalitárius megfigyelést végző államok magatartására emlékeztet.”

¹⁰² Jelentés a pénzáutalásokat és egyes kriptoeszköz-átutalásokat kísérő adatokról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre vonatkozó javaslatról (átdolgozás) A9-0081/2022. Elérhető:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0081_HU.html#_section2 (2022. 12. 08.)

¹⁰³ Chainalysis Team: MiCA's Crypto Travel Rule: EU's New Crypto Regulations, Part 1. Elérhető: <https://blog.chainalysis.com/reports/eu-cryptocurrency-regulations-july-2022-part-1/> (2022. 12. 08.)

meghaladják az 1000 eurót.¹⁰⁴ Vagyis ebben az esetben érvényesül egy tranzakciós küszöbérték amely 1000 euró. Ezzel szemben a kriptoeszköz-átutalásokra a tranzakciós küszöbérték 0 euróban került megállapításra, amely rendelkezés a hagyományos átutalásokra vonatkozó szabályok tükrében szigorúnak tűnik. E vonatkozásban tény, hogy a rendelkezés a kriptoeszköz-szolgáltatók megfelelését és kockázatkezelését megnehezíti. Ugyanakkor a jogalkotói elképzelés, nem a kriptoeszköz-szolgáltatók működésének ellehetetlenítésére irányul, sokkal inkább a nehezen beazonosítható, kisebb összegekből álló látszólag egymástól független pénztárcacímen keresztül végrehajtott kapcsolt átutalások azonosítására törekszik. A szabály végső soron a kripto-szektor „fehérítését” célzó jogi eszközök sorába tagozódik be.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Álláspontom szerint a kriptoeszköz-átutalásokhoz tapadó utazási szabály létjogosultsága, megkérdőjelezhetetlen. Segítségével az illegális,¹⁰⁵ akár pénzmosással is összefüggő kriptovaluta tranzakciók száma, a jövőben potenciálisan mérséklődhet. A szabályozás egyértelmű pozitív hozadéka lehet egyrészt a kripto-szektor transzparenciájának növekedése. További előny lehet a piac „megtisztulása”, figyelemmel arra, hogy a sokszor aggályosan és bizonytalan körülmények között üzemelő kriptoeszköz-szolgáltatók, valószínűleg nem fognak megfelelni a szabályozásnak, mert nem is céljuk megfelelni annak. Ugyanakkor az előnyök mellett, hátrányként jelentkezhet az aránytalan mértékű teher telepítése a kriptoeszközszolgáltatókra, amely a technikai megfeleltethetőség biztosításával és az esetlegesen felmerülő többlett adminisztratív teendővel áll kapcsolatban. További probléma lehet, hogy az utazási szabályt, a világon különböző helyeken található kriptovaluta-szolgáltatók, egymástól eltérő időpontokban kezdenek el alkalmazni, rendszereiket alávétetni a szabálynak. Ez alapvetően a kriptoeszköz-szolgáltatók egymás közötti tranzakcióiban okozhat problémát, a jelenséget az ún. sunrise issue név alatt ismerik. Végzőként álljon it, hogy véleményem szerint az utazási szabály az a szükséges rossz, amely ugyan kihívások elé állítja a kriptoeszköz-szolgáltatókat, viszont hosszú távon stabilitást hozhat kripto-szektorba, egyidejűleg annak reputációjának növekedését is eredményezheti, amely elsősorban az eddig szkeptikus, bizalmatlan felhasználók vonatkozásában lehet fontos.

¹⁰⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/847 rendelete (2015. május 20.) a pénzáutalásokat kísérő adatokról és a 1781/2006/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg) 2. cikk (5) c) pont és 7. cikk (3)-(4) bekezdések.

¹⁰⁵ Halász Zsolt: Legal Risks and Challenges Related to Virtual Currencies. In: Iustina Alina Boitan–Kamilla Marchewka-Bartkowiak (eds.) *Fostering Innovation and Competitiveness With FinTech, RegTech, and SupTech*. (PA) IGI Global, Hershey, 2021, 142-160. (doi: 10.4018/978-1-7998-4390-0)

THE DIRECT IMPACTS OF THE COVID-19 ON THE EU POLICIES AND LEGAL SYSTEM

Douaa Zaidan¹⁰⁶

1st year full-time doctoral student

Faculty of Law of the Miskolc University, Department of European Law and International Private Law

INTRODUCTION

Early last years, the greatest challenges to world peace and international security were widely seen to be threats like nuclear proliferation, terrorism and climate change. Outbreaks of infectious disease were simply not on the global security agenda. COVID-19 has turned the world upside down. Everything has been impacted. How we live and interact with each other, how we work and communicate how we move around and travel.

This study will focus on the sovereign debt scenario in EA Member States changed in the aftermath of the Covid-19 crisis, which creates a specific challenge for Member States' governments. Moreover, Differences in resilience across the EU have a bearing on social, economic and territorial cohesion, as well as convergence within the euro area and the effectiveness of the single monetary policy.

THE ECONOMIC LINKS WITHIN THE EURO AREA ARE STRONGER WHILE DIVERGENCE IS GREATER THAN EVER

Without the support of the ECB and the ESM in the euro crisis and of the EIB and NGEU in the Covid-19 crisis, the situation would probably have been worse in the euro area 'stressed countries.' Nevertheless, the history of the first two decades of the euro is not a history of convergence, as can be seen from Figure 1¹⁰⁷. (e.g. between the US and the euro area non'stressed countries' after the euro crisis, it seems that this effect will also be a feature of the Covid-19 crisis in the euro area: even if after the pandemic and the first years of recovery growth rates are expected to converge, GDP level differences may even be larger than before the pandemic¹⁰⁸).

¹⁰⁶ Supervisor: Dr. habil. Angyal Zoltán associate professor

¹⁰⁷ In Figure 1, the data are normalised to 2008, 1st Q = 100. Figure A1 in the Annex shows little progress in financial integration across EA countries.

¹⁰⁸ The EC forecast of May 2021 and the IMF World Economic Outlook of April 2021 expect that all the EU countries will return to positive growth in 2021. Nevertheless, their growth paths remain largely heterogeneous, as some Member States will reach their real GDP pre-pandemic growth rate this year, while others will not. In terms of real GDP level, the EC and the IMF predict that all the EU countries except Italy will attain their pre-pandemic real GDP levels by 2022. The two forecasts are more optimistic for some countries such as Luxemburg, Poland and Sweden, which are expected to already catch up by 2021. Current forecasts cannot exclude exceptions to the ex-post convergence of growth rates, as happened in the aftermath of the euro crisis with the exceptional expansion of Ireland and the decay of Greece (see Figure A2 in the Annex).

THE PANDEMIC HAS MADE MANY OF THESE CHALLENGES MORE PRESSING

Public finances have taken a considerable hit and fiscal divergence between Member States has increased. Deficit and debt ratios have soared in all Member States (Figure 1). High debt ratios are expected to persist.

Investment needs are pressing, the additional investment needed to achieve our climate and digital goals amounts to €650 billion per year over the next decade (public and private combined).

Internal imbalances related to high government and private debt have increased, driven by the recession and measures taken to address the COVID-19 crisis. Pre-pandemic dynamic house price trends persisted and mortgage debt continued to grow significantly in some countries.

Current account deficits widened in countries dependent on tourism revenues and the correction of current account surpluses has stalled.

The challenge of boosting socioeconomic resilience has become more apparent. Differences in resilience across the EU have a bearing on social, economic and territorial cohesion, as well as convergence within the euro area and the effectiveness of the single monetary policy.

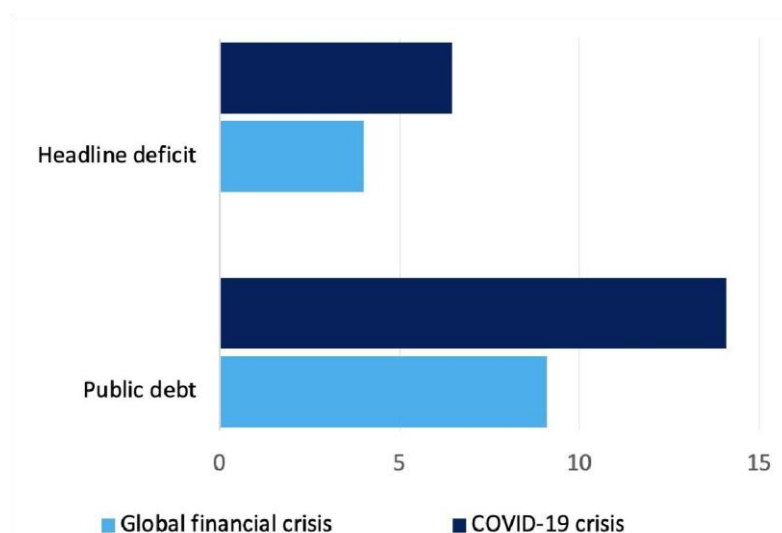

Figure 1 Public finance impact of the global financial and COVID-19 crises in the EU, 2009 and 2020 (year-on-year change, percentage points of GDP).

Source: European Commission 2021 spring forecast.

A NEW EURO AREA SOVEREIGN DEBT SCENARIO:

The sovereign debt scenario in EA Member States changes in the aftermath of the Covid-19 crisis, which creates a specific challenge for Member States' governments. Figure 2 shows the official lenders' debt (loans only) holdings for six euro area countries ('stressed countries' + Cyprus and Ireland), assuming that up to 2026 they maintain the 2019 level of debt and only increase their debt by purchasing NGEU and related debt (not ESM).

On the one hand, they will benefit from having this new debt 'shielded by the EU'; on the other hand, if a Member State needs, or wants, to sell new debt, it will be competing with a large supply of Eurobonds¹⁰⁹ – presumably some bought by the ECB. Figure 3 shows how different this issue is for different euro area countries. The figure extrapolates the debt decomposition of Figure 2 up to 2026.

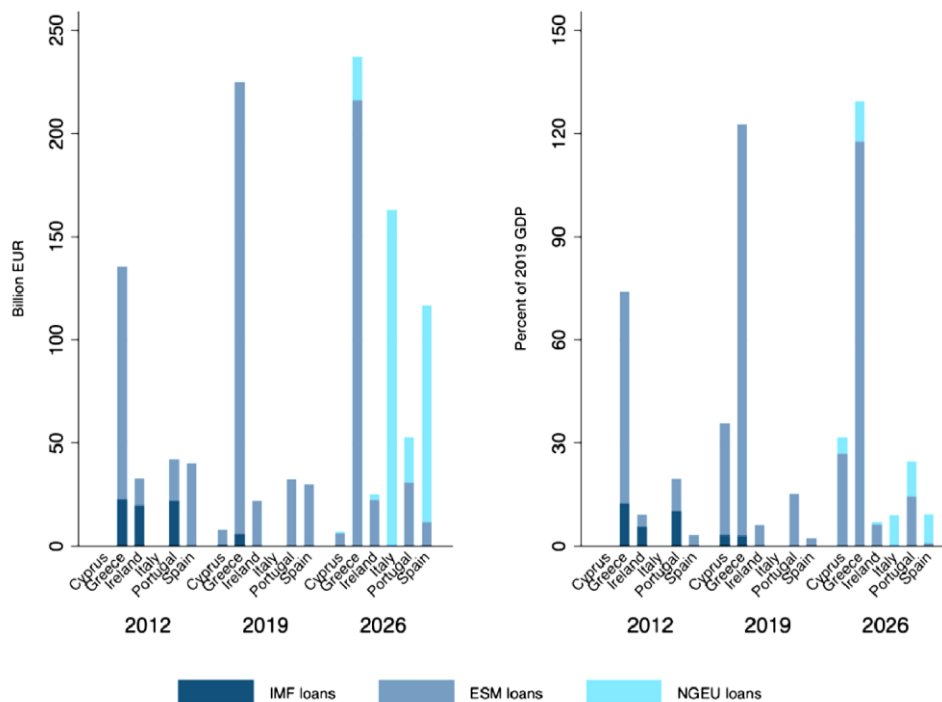

Figure 2: General government debt at the Eurosystem, ESM and IMF (2012 – 2026) Source: AMECO, EC Directorate-General for Budget (2021), ESM Programme Database and IMF Treasurer's Department

¹⁰⁹ consider Eurobonds all the bonds being issued by EU and EA institutions.

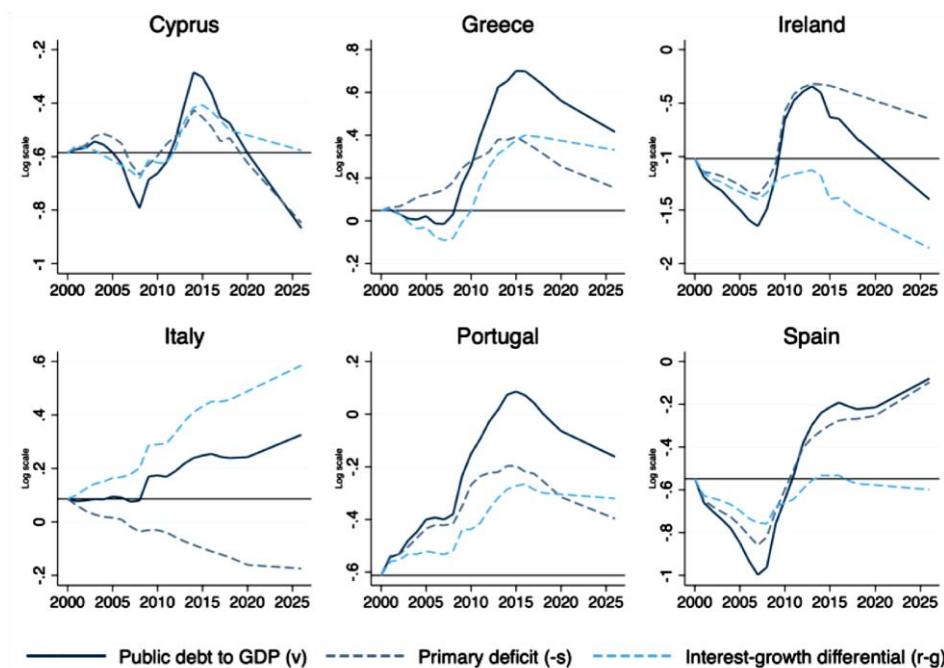

Figure 3: Decomposition of the value of public debt after Next Generation EU

A number of key elements can be identified regarding the EU fiscal rules¹¹⁰:

- Reducing high and divergent public debt ratios in a sustainable, growth-friendly manner will be a key post-crisis challenge.
- The stabilisation role of coordinated discretionary fiscal policy has proved to be crucial in the COVID-19 crisis.
- A growth-friendly composition of public finances should promote investment and support sustained, sustainable and inclusive growth.
- Strong national fiscal frameworks can contribute to an effective economic governance framework.

CONCLUSION

The European Financial Union currently rests on two pillars: the Banking Union (BU) and the Capital Markets Union (CMU). However, its design remains largely incomplete.

On the one hand, the European capital markets are highly fragmented, and it is still unclear which powers should remain in the hands of the Member States and which should go to the EU level. This lack of homogeneity is problematic as some states are capable of attracting more investors than others. As a result, outside the main trading places, capital markets remain underdeveloped in the EU.

On the other hand, the BU is not yet complete. First, its second pillar, the Single Resolution Mechanism (SRM), is not working properly. Second, the BU is still lacking its third

¹¹⁰ <https://cepr.org/voxeu/columns/eu-economy-after-covid-19-implications-economic-governance> Authors: Alan Monks Maarten Verwey / 21 Oct 2021 (date of download is 27/10/2022)

pillar: the European deposit insurance scheme (EDIS). The Great Financial Crisis showed the importance of this scheme.

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÁTADÁSA ÁTVÉTELE AZ EURÓPAI BÜNÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS VONATKOZÁSÁBAN

dr. Forstner Róbert¹¹¹

II. évfolyamos levelező tagozatos doktorandusz hallgató

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A büntetőeljárás célja, hogy a bűncselekmény elkövetőjével szemben egy jogilag szabályozott processzus következtében törvényes keretek között a büntetőjogi felelősségre vonás megtörténjen. Tehát az eljárás befejeztével és a bűnösség megállapítása esetén a bíróság büntetést szab ki, amelynek foganatosításáért a büntetés-végrehajtás tartozik felelősséggel. Az államok büntetőeljárással kapcsolatos kódexei egyértelműen leszögezik, hogy az adott állam területén elkövetett bűncselekmény miatt elsősorban az elkövetés helye szerinti államban kell felelősségre vonni a terheltet. Ebből pedig automatikusan következik, hogy a felelősségre vonás helye szerinti állam hajtja végre a kiszabott büntetést. A gondolatmenet problematikája a szabadságvesztés, vagy a szabadságelvonással járó intézkedések vonatkozásában érhető tetten, ugyanis ha egy külföldi állampolgárt egy a származásától eltérő államban vonnak felelősségre, és szabnak ki vele szemben ott büntetést, akkor a büntetés-végrehajtás során számos olyan probléma illetve nehézség merülhet fel, amely megnehezíti a reszocializációt. Hiszen ha a szabadságvesztés végrehajtását vesszük alapul, akkor egy külföldi, idegen környezetben az elítélt nehezen tud beilleszkedni a fogvatartás struktúrájába, különféle vallási, nyelvi, és kulturális különbséggel kell szembe néznie, és megnehezedik a családjával való kapcsolattartás is, ugyanis a rokonai nehezen tudják majd látogatni megfelelő rendszerességgel a büntetés-végrehajtás során.¹¹²

A büntetés egyértelműen azt kell szolgálja, hogy az elítélt vissza tudjon illeszkedni a társadalomba, illetve, hogy a jövőben ne kövessen el bűncselekményt, vagyis a büntetésnek megfelelően kell szolgálnia a reszocializáció vonatkozásában megnyilvánuló célokat. A büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés pontosan a fent meghatározott problémák kiküszöbölése érdekében teremtette meg a büntetés-végrehajtás átadásának és átvételének rendszerét, amelynek köszönhetően a tagállamok együttműködése folytán az elítélt más tagállamban kiszabott büntetését, a származása szerinti tagállamban töltheti le.

Ahhoz, hogy átlátható legyen a büntetés-végrehajtás e komplex területe, először is meg kell határozni, hogy mit jelent az európai büntetés-végrehajtási jog, hogy annak létjogosultsága miben tükröződik, majd pedig egy gyakorlati példán keresztül igyekszem érzékeltetni a folyamat működését.

¹¹¹ Témavezető: Dr. Molnár Gábor Miklós egyetemi adjunktus

¹¹² <https://batki.info/buntetes-vegrehajtsanak-atvetele-a-kulfoldi-birosag-iteletenek-osszeegyeztetese-a-magyarbuntetojoggal/> (letöltés dátuma: 2022. november 25.)

AZ EURÓPAI BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG

A büntetőjog egészében egy olyan területet képez a Közösségi jogalkotás terén amelyet széleskörben áthat a tagállamok szuverenitása, és ezért a tagállamok számára egy igazán érzékeny területről beszélhetünk. Az európai uniós joggyakorlat az „ésszerű hatékonyság kritériumára” helyezi a hangsúlyt a szankciók végrehajtási ismérveit illetően. Tehát az uniós bírósági gyakorlat az arányos, és hatékony, illetve elrettentő szankciók alkalmazását tartja helyénvalónak. A szigorúság a szabadságelvonás büntetési tételeinek különféleségeit kívánja magában foglalni, annak érdekében, hogy megfelelően elrettentő, és hatékony legyen a büntetés a törvényesség és a jogállamiság keretei között.¹¹³ Mivel a tagállamok szuverenitásukat széleskörben igyekeznek érvényesíteni a büntetés-végrehajtás terén ezért e jogterület európai vetülete többnyire alapvető szabályokat fogalmaz meg, és ezeket emeli ki a speciális szabályok rendszeréből. Az alapelvek pedig azért fontosak, mert a bennük megfogalmazott standard követelmények megengedik a jog állandó adaptálását a társadalmi élethez és valósághoz.¹¹⁴ A szabadságvesztés során alkalmazott alapvető jogokról az Európai Börtön szabályok is rendelkeznek, ilyen alapvető jogként határozható meg, az emberi jogok tiszteletben tartása, a közösségi élet pozitív aspektusának előmozdítása a büntetés-végrehajtás terén, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése, valamint a büntetés-végrehajtás során a rendszeres kormányzati vizsgálat és ellenőrzés biztosítása. Továbbá az is egy rendkívül fontos követelmény, hogy az anyagi források hiánya nem szolgálhat indokul az emberi jogok megsértésére.¹¹⁵ Tehát ahhoz, hogy az unió vonatkozásában a büntetés-végrehajtás hatékonyan működjön ilyen alapvető standardok megfogalmazása egyértelműen szükséges. Az Európai büntetés-végrehajtás terén egy Közösségi szervezet, vagyis az EuroPris-t fontos kiemelni, ez nem más, mint a Börtön- és Büntetés-végrehajtási Szolgálatok Európai Szervezete, ez egy olyan szervezet, amely elősegíti az együttműködést, a kölcsönös tanulást és az európai börtön szolgálatok bevált gyakorlatainak cseréjét. A Szervezet célja a büntetés-végrehajtási gyakorlat támogatása és a közbiztonság valamint a védelem javítása, valamint az európai fogvatartási normák és gyakorlat javítása, a bűnisméltés csökkentése és a büntetés-végrehajtás szakmaiságának fokozása. A Europris működésének hatékonysága és céljainak betöltése érdekében olyan eseményeket szervez, amelyek megteremtik a tapasztalatcserét, emellett a Szervezet együttműködik számos büntető igazságszolgáltatás területén aktív európai szervezettel. Ilyen az Európai Börtönoktatási Egyesület, valamint a Helyreállító Igazságszolgáltatás Fóruma, vagy a Szabadságvesztést töltők gyermekeinek európai hálózata.¹¹⁶

A EuroPris szerepe az elítéltek átadását illetően egyértelműen megmutatkozott, ugyanis a Szervezet 2012-ben hozott létre egy szakértői csoportot, amelynek feladata egy átfogó útmutatás kidolgozása volt a 2008/909/IB kerethatározat végrehajtás tekintetében. Az útmutató kidolgozása annak érdekében történt, hogy ez egyfajta iránymutatásul szolgáljon a tagállamok számára az elítéltek átadása terén, mindemellett a szakértői csoport egy formanyomtatványt is létrehozott, mely a fogvatartottak más uniós országba történő átadását kísérő lista. E formanyomtatványon az elítélt személyére, büntetésére, egészségi állapotára, valamint az

¹¹³ VÓKÓ György Az Európai büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus, 2016. 50.

¹¹⁴ Uo. 53.

¹¹⁵ A Miniszteri Bizottság Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a tagállamok számára, a Miniszteri Bizottság által 2006. január 11. napján elfogadva

¹¹⁶ <https://e-justice.europa.eu/558/HU/europris> (letöltés dátuma: 2022. november 25.)

átadással kapcsolatos kockázatokra és körülményekre vonatkozó alapvető információkra is ki kell térni.¹¹⁷

Ezek alapján tehát látható, hogy az Európai-büntetésvégrehajtási jog egy kiterjedt ám a tagállamok szuverenitását mégis tiszteletben tartó terület, mely igyekszik olyan általános normarendszert teremteni, amely biztosítja a tagállamok közötti közös nevezőt a kiszabott büntetések végrehajtása terén.

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÁTADÁSA ÉS ÁTVÉTELE

A büntetés-végrehajtás átadása és átvétele tekintetében először is a kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló európai egyezményt kell kiemelni, amelynek 11. és 12. cikke a fogvatartottakról akként rendelkezik, hogy: „Mindegyik Szerződő fél tájékoztatja a másik Felet azokról a büntetőítéletekről, és azt követő intézkedésekről, amelyek az utóbbi Fél állampolgáira vonatkoznak, és amelyeket a bűnügyi nyilvántartásba bejegyeztek. Az Egyezmény előírja, hogy a tájékoztatást évente legalább egy alkalommal az igazságügyi minisztériumok megküldik egymásnak.”¹¹⁸

Az európai büntetés-végrehajtás célja tehát, hogy az elítéltek a származásuk szerinti tagállamban tölthessék le a büntetésüket, ezzel elkerülve az idegen országban előtérbe kerülő hátrányokat, a fogvatartottak átadását és átvételét pedig 2008/909/IB kerethatározat adja meg. Az érintett kerethatározat az átadás feltétel rendszerét az Európa Tanács égisze alatt Strasbourgban 1983. március 21. napján elfogadott az elítélt személyek átszállításáról szóló Egyezmény 3. cikkére alapozza.¹¹⁹ A kerethatározat céljait illetően leszögezi, hogy azon szabályok megállapítása az elsődleges, amelyek értelmében a tagállamok az elítélt személy társadalmi beilleszkedésének elősegítése érdekében elismernek egy ítéletet és végrehajtják a büntetést.¹²⁰

A kerethatározat abban az esetben teszi lehetővé az elítélt személy átadását, amennyiben az ítélező államban megállapított bűncselekmény vagy mulasztás, a végrehajtó államban is bűncselekménynek, vagy mulasztásnak minősül. Fontos követelmény, hogy az átadás alapja a jogerős ítélet, emellett, hogy a fogvatartott a végrehajtó állam állampolgára, aki hozzájárult a végrehajtás átvételéhez. Emellett kiemelt feltétel, hogy az átvétel iránti kérelemnek az igazságügyért felelős miniszterhez való érkezésekor az elítéltnak legalább egy év letöltendő büntetése legyen,¹²¹ illetve, az utolsó feltétel az, hogy az Ítélező állam és a Végrehajtó állam az átszállítást illetően megállapodjanak, ez a külföldi ítéletek megfeleltetése érdekében is elengedhetlen.¹¹

A kerethatározat szabályokat fogalmaz meg az átadás megtagadásáról, az eljárás során felmerülő költségek viseléséről, valamint arról a helyzetről is, mikor az Ítélező és a Végrehajtó

¹¹⁷ <https://www.europris.org/file/prisoner-transfer-information-from-version-4/> (letöltés dátuma: 2022. november 25.)

¹¹⁸ Vókó i.m. (2016) 235.

¹¹⁹ Uo. 239.

¹²⁰ A Tanács 2008/909/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról

¹²¹ Itt különbség van a 2008/909/IB kerethatározat és az 1983. március 21. napján elfogadott Strasbourgi Egyezmény között ugyanis az Egyezmény az átadás iránti kérelemnek igazságügyért felelős miniszterhez való megérkezésekor hat hónap hátralévő letöltendő büntetést határoz meg¹¹ 2007. évi XIII. törvény 2.Cím 49.§.¹² Vókó i.m.(2016.) 239.

állam nem szomszédos tagállamok, így az átszállításban érintett tranzit államokkal kapcsolatos engedélyezésre vonatkozó eljárást is.

Tehát a fogvatartottak átadása és átvétele tekintetében ilyen kidolgozott feltételek követelhetőek meg annak érdekében, hogy egy tagállam mely ítéletet hozott a terhelttel szemben átadja azt az elítéltet, és ezzel a büntetést már egy másik tagállamban hajtsák végre. Természetesen a büntetést végrehajtó tagállam köteles az ítéletet hozó tagállamot tájékoztatni akkor, amikor a büntetést végrehajtottnak tekinti, ha az elítélt a büntetés végrehajtásának befejezése előtt megszökött, vagy ha az ítélkező állam külön jelentést kér.¹² Ezek alapján látszik, hogy az átadással, mely egy hosszú folyamat vége az ítélkező állam nem engedi el a fogvatartottat és a végrehajtást a jelentéseken keresztül figyelemmel kíséri.

A FOGVATARTOTT ÁTADÁSÁNAK GYAKORLATI PÉLDÁJA

A kerethatározat bevezetése óta jó néhány bírósági határozat született, amelynek következtében a magyar állampolgár elítéltek a más tagállamban kiszabott büntetésüket Magyarországon tölthették le. Azonban hangsúlyozni kell az ítélet transzformálásával kapcsolatban, hogy habár a kerethatározat, vagy a Strasbourgi Egyezmény nem említi, de alapvető követelmény, hogy az ítélet az elítéltre nézve nem lehet hátrányosabb a transzformálást követően, tehát az eredeti ítélethez képest.

Az ítélet alapján elsőfokon az Osztrák Köztársaság Eisenstadti Tartományi Törvényszék, majd másodfokon a Bécsi Tartományi Főtörvényszék 2014. november 8. napján jogerőre emelkedett ítéletében lopás büntette és hamis tanúzás vétsége alapján hét év szabadságvesztésre, pénzbüntetésre ítélte a magyar származású elítéltet. Nem rendelkezett a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről, de annak kizárásáról sem. A Veszprémi Törvényszék az ítélet átvétele érdekében azt transzformálta, azonban kimondta, hogy az elítélt a szabadságvesztés háromnegyed részének megfelelő idő letöltése után bocsátható legkorábban feltételes szabadságra, a Fővárosi Törvényszék az ítélet átvételének lehetőségét megállapította, és változatlanul fenntartotta a Veszprémi Törvényszék ítéletét. A Legfőbb Ügyész jogorvoslatot jelentett be a törvényesség érdekében, arra hivatkozva, hogy mind a Veszprémi, mind a Fővárosi Törvényszék döntései törvénysértőek a feltételes szabadságra bocsátás vonatkozásában. A Kúria határozatában leszögezte, hogy az illetékes hatóság az Egyezmény alapján nem súlyosíthatja az ítéletben kiszabott szabadságvesztést, és az ügyben az osztrák hatóság által kibocsátott tanúsítványból megállapítható, hogy az osztrák bíróság által kiszabott büntetés a szabadságvesztés letöltésének kétharmada után függeszthető fel, vagyis az elítélt a szabadságvesztés kétharmadának kitöltése után feltételes szabadságra bocsátható.¹²² Mindebből következik, hogy elengedhetetlenül szükséges a súlyosbíthatatlanság tilalma, habár a Kúria is utalt rá, hogy az Egyezmény erre vonatkozó szabályt nem tartalmaz, viszont a magyar jog keretében az elvnek érvényesülnie kell.

Az átadás átvétel vonatkozásában kidolgozott európai rendszer kétségtelenül kidolgozott, viszont vannak olyan helyzetek, mikor még a jogalkalmazás is falba ütközik, és nem esetlegesen elcsúszik az komplex struktúra buktatóján. Az itt ismertetett ügy is kiemelt példája annak, hogy a jogtudomány ezeken a hibákon keresztül tud fejlődni, és a méltányosság irányába elmozdulni. Továbbá az említett Kúriai döntés szemlélteti, hogy mennyire fontos megfelelően értelmezni a tanúsítványt mely az elítéltet kíséri az átadás során.

¹²² Kúria Bt.I.75/2018/11. szám

ZÁRÓ GONDOLATOK

A kifejtett szabályozás a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés olyan kiemelt területe, amely határozottan megkívánja a tagállamok rugalmasságát az ítéletek vonatkozásában. Hiszen minden tagállamnak azt kell szem előtt tartania, hogy a büntetésvégrehajtáson keresztül az elítélt társadalomba való visszailleszkedése megtörténjen. Ahhoz pedig, hogy ez a cél megvalósuljon elengedhetetlen a megfelelő környezet, és természetesen nem rontja a büntetés visszatartó hatását, hisz a büntetést ki kell tölteni, csak egy humánusabb és az elítéltra nézve összességében kedvezőbb környezetben. Látható, hogy a büntetésvégrehajtás átadásán és átvételén keresztül megvalósul egy olyan mechanizmus, ami szolgálja a büntetés mögött rejlő prevenciót, de ezzel egyidejűleg a méltányosság érvényesülését is.

ISSUES OF MOBBING

dr. Garami

*Mária*¹²³

III. year full-time doctoral student,

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Agricultural and Labour Law

INTRODUCTORY THOUGHTS

The increasing environmental and social burden threatens the planet and humanity with increasing danger, many international organizations and the European Union are the priority property of solving the problem,¹²⁴ so in response they developed sustainable development,¹²⁵ which is a new integrated sustainable development and development framework, at the center of which is the Sustainable With Development Goals.¹²⁶¹²⁷ One of the pillars of sustainable development in this framework is the creation of lasting, inclusive and sustainable economic development, full and efficient employment and fair work for all, sustainable development has become a key issue, one of the pillars of which is decent work. Psychosocial risk factors threatening employees cannot be included in the framework of fair work, one of which is mobbing as workplace psychoterror. If we examine fair work, the issue must be examined from both sides. From the employer's point of view, the loyal employee, who is available at any time, who helps the company to achieve the goals of the organization, from the employee's point of view, the respect, both financially and intellectually, means a healthy and safe working environment, where he works enthusiastically and willingly.³ Harassment and mobbing clearly do not fit into this framework. 8%⁴ of the European Union workforce say they have been bullied

¹²³ Supervisor: Prof. Dr. Nóra Jakab full professor

¹²⁴ The UN established the World Commission on Environment and Development in 1983.

¹²⁵ A development process or organizational principle that satisfies the needs of the present generation without jeopardizing the chance of future generations to satisfy their needs.

¹²⁶ Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development - <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (Last access: 11.01.2022) ³
Gyula László: Labor market policies. PTK KTK, Pécs, 2007. 12-22.

¹²⁷ data, according to the EuroStat survey, based on the report of the Employment and Social Committee (2001/2339(INI))

at work in the last 12 months, nearly 28%¹²⁸ of European workers suffer from non-random health problems and 35% of workers say their work is harmful to them for your health.¹²⁹ The Commission of the European Union has already recognized the vulnerability of employees as a problem, which results from hierarchical regulation, expressed that it condemns workplace violence and harassment, and recognizes the importance of a work culture based on mutual respect, human dignity and the right to equal and non-discriminatory treatment.¹³⁰ The strategic policy of the European Union in the field of safety and health protection consists of two main parts, a comprehensive package of European legislation, which is necessary to align the various national structures,¹³¹ and the European Union strategies, which aim to set priorities, goals, and the importance of prevention call for attention.¹³² Based on Article 153 of the Treaty on European Union, many EU directives have been formulated and adopted, dealing with occupational health and safety.¹³³ In this study, I would like to provide a an tangential overall picture of mobbing, how it is realized and what its consequences may be showing that it represents a limit to sustainable development.

WHAT IS MOBBING, WHERE DOES IT COME FROM?

Workplace mobbing, as workplace psychoterror, has always existed, but it was only attempted to be formulated at the end of the 1900's. Since at first only patients with similar symptoms referred to the social phenomenon, it was first examined from a medical point of view, medical concepts were tried to be created, and later medical treatments were developed based on this to help the victims. The term mobbing was used by the late ethologist Konrad Lorenz¹³⁴ to describe the behavior of groups of animals when he was investigating the attacks of a smaller group of animals threatening a single larger animal, a predator, in order to frighten and disorient the attacker.¹³⁵ In the early 1970s, Swedish psychologist Dr. Heinz Leymann became interested in what children would be able to do in the breaks between classes, he adopted the terminology from Lorenz and called the violent, ostracizing, destructive behavior of groups of small children against a single child as mobbing.¹³⁶ He is credited with defining mobbing and differentiating it as a problem from the general concept of intimidation. Leymann defines mobbing as „Psychical terror or mobbing in working life means hostile and unethical communication which is directed in a systematic way by one or a number of persons mainly toward one individual”¹³⁷

¹²⁸ It may have developed as a result of grievances experienced at their current or former workplace.

¹²⁹ Improving the quality and productivity of work: the community strategy for occupational health and safety between 2007 and 2012.

¹³⁰ Notice to representatives, 1132/2020 submitted by Spanish citizen Celia Arroyo Lopez. petition no. on the establishment of a separate EU body on the prevention of harassment in academic life https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-694980_HU.pdf (Last access: 22.06.2022)

¹³¹ Such as Council Directive 2000/43/EC (Racial Equality Directive) on the application of the principle of equal treatment regardless of racial or ethnic origin and Council Directive 2000/78/EC (Employment Equality Directive) on general equal treatment in employment and work on the creation of its framework.

¹³² COM (2014)332 final

¹³³ Based on Article 153 (4) TFEU

¹³⁴ In recognition of his ethological research, he was awarded the Nobel Prize in Medicine in 1973.

¹³⁵ Konrad LORENZ: Aggression. Helikon Publishing House, Budapest, 2013, pp. 35-38.

¹³⁶ HEINEMANN, Peter-Paul: *Mobbning: gruppvåld bland barn och vuxna*. Stockholm, Natur och kultur, 1972.

¹³⁷ LEYMANN, Heinz: Mobbing and psychological terror at workplaces. *Violence and Victims, New York*, 1990, 5. (2). 120. DOI:10.1891/0886-6708.5.2.

and they are kept in a vulnerable position.¹³⁸ He deliberately did not use the English term "bullying", since the connotation of bullying is physical aggression and threat, physically aggressive actions that strongly characterize school bullying, on the other hand, physical aggression is very difficult to occur in workplace mobbing behavior.¹³⁹ Workplace mobbing is characterized by much more sophisticated behavior, such as the social isolation of the victim.¹⁴⁰ In Europe, moral harassment, victimization and psychological terror are synonymous terms, but there is currently no commonly accepted definition of mobbing at the European level.¹⁴¹

Workplace mobbing is characterized by the systematic psychological abuse or humiliation of a person or group within the framework of an employment relationship, with the aim of damaging the victim's reputation, honor, human dignity and integrity, ultimately forcing the victim to leave his job.¹⁴²

HOW IS MOBBING REALIZED?

Mobbing is nothing more than a passionate, collective, or individual campaign by coworkers or a manager (even a joint group of managers and coworkers) to exclude, punish, and humiliate a targeted employee. It is most often initiated by a person in a position of power or influence, which is a compulsive behavior to beat down and destroy a chosen victim. This urge spreads through the workplace like a virus, and since this behavior seems accepted in the eyes of colleagues, the victim is seen as an outsider. They endow him with unreal, bad qualities that he does not actually possess, and because of this, he is placed outside the circle of acceptance and respectability, thus deserving of contempt. Designing and creating unfriendly, hostile communication and actions towards the victim with the goal of relentlessly undermining the self-confidence of the chosen one, as well as a good tool for building group solidarity against the "enemy" by creating euphoria of collective attack. As the mobbing campaign progresses, more and more hostile tricks and communications become legitimate towards the victim.¹⁴³ Many workplaces are silent about the phenomenon, but Leymann and others estimate that 2-5 percent of adults are bullied at work. The other 95 percent, who only participate in the process as an observer/bystander or as a perpetrator (although sometimes as a rescuer or a keeper of the secret), mostly deny, cover up, and forget the mobbing cases in which they participated. This is one of the reasons why it took so long to identify and research the phenomenon.¹⁴⁴

¹³⁸ LEYMAN, Heinz: Mobbing and psychological terror at workplaces. *Violence and Victims*, New York, 1990, 5. (2). 119-121 DOI:10.1891/0886-6708.5.2.

¹³⁹ LEYMAN, Heinz: The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 1996. 5 (2) 167.

¹⁴⁰ LEYMAN, Heinz: The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 1996. 5 (2) 167.

¹⁴¹ John HURLEY: European Journal of work and organizational psychology: Mobbing and victimization at work, Dublin Business Scholl, Dublin City University, Dublin 9, Ireland.

¹⁴² <https://www.eurofound.europa.eu/hu/node/52297> Definition of October 9, 2007 September 15, 2021.

¹⁴³ Noa DAVENPORT - Ruth SCHWARTZ - Gail ELLIOTT: *Mobbing: Emotional Abuse in the American Workplace*. Ames, Iowa, Civil Society Publishing, 1999.

¹⁴⁴ How does mobbing make the victim sick? See: Heinz LEYMAN – Gustafsson ANNELI: Mobbing at work and the Development of Post-traumatic Stress Disorders In: *Mobbing and Victimization at Work. A Special Issue of The European Journal of Work and Organizational Psychology* 5/2. (szerk: Dieter Zapf – Heinz Leymann) Psychology Press, UK, 1996, 251-276.

WHAT ARE THE CONSEQUENCES?

It is necessary to examine from 2 sides, the employee, and an employer side.

Psychological bullying is a phenomenon that affects victims and perpetrators of all ages, educations, cultural backgrounds, incomes and social situations, and this phenomenon has physical, sexual, emotional and psychological consequences for the victim.¹⁴⁵ The recognition of the European social partners¹⁴⁶ that it can happen in any workplace and can affect any employee, resulting in the development of workplace stress. In addition to serious mental health problems¹⁴⁷¹⁴⁸¹⁴⁹ - such as severe anxiety,²⁵ loss of concentration,²⁶ PTSD,¹⁵⁰ clinical depression²⁸ and panic attacks¹⁵¹²⁹ - those¹⁵² suffering from stress can also suffer from serious physical health problems¹⁵³ such as cardiovascular diseases or locomotor problems such as high blood pressure, heart attacks, or even ulcer disease, chronic colitis, asthma may develop, but allergies, obesity, diabetes, various dermatological and rheumatological changes, a decrease in resistance to infectious diseases, or cancer may also have significant psychological components.¹⁵⁴

An employer side, the true extent of mobbing is not yet known, but it represents a serious problem in the world of work, the abused employee's work is permanently affected by stress as a result of bullying, which is manifested in excessive reactions, minor problems, decreasing efficiency, decreasing productivity, it is reflected in the lack of trust in the employer, the employees commitment decreases, a general feeling of insecurity develops in the workplace, cooperation develops less, it is also reflected in high levels of absenteeism, staff turnover, early retirement, the process of mobbing does not stop, as the perpetrator is constantly looking for new scapegoats and victims.¹⁵⁵

¹⁴⁵ Report on measures to prevent and combat bullying and sexual harassment at work, in public spaces and in political life within the Union (2018/2055(INI))

¹⁴⁶ The European Trade Union Confederation (ETUC/CES), the European Confederation of Entrepreneurs (BUSINESSEUROPE), the European Association of Small and Medium Enterprises (UEAPME) and the European Center for State and Public Enterprises (CEEP). At the general intersectoral level, the social partners are intersectoral organizations representing all categories of workers or companies: UNICE and CEEP as employers' organizations, ETUC as trade unions. The above organizations work together with other organizations such as the CEC, Eurocadres or UEAPME.

¹⁴⁷ depression, anxiety, panic, burnout

¹⁴⁸ percent incidence

¹⁴⁹ percent incidence

¹⁵⁰ post-traumatic stress disorder 47% percent incidence

²⁸ 39 percent incidence

¹⁵¹ percent incidence

¹⁵² Workplace Bullying: Escalated Bullying https://www.rit.edu/~w-aaup/documents_not_rit/ivey_workplace_bullying.pdf (last accessed: June 30, 2022.)

¹⁵³ Many people believe that practically all diseases have spiritual causes, this is also the opinion of renowned Romanian neurologist Prof. Dr. Dumitru Constantin Dulcan, who says that stress arises from envy, hatred, anger, temper, jealousy and fear, upsetting the body's PH balance. If such feelings dominate the individual, he creates his own biochemical mechanisms, creating an acidifying environment that favors the development of diseases and then leads to illness. See: <https://hu.koshachek.com/articles/constantin-dulcan-orvos-a-gondolat-azuniverzum.html> (last access: June 25, 2022.)

¹⁵⁴ Psychosocial risks and stress at work <https://osha.europa.eu/en/themes/psychosocial-risks-and-stress> (last accessed: 8 June 2022.)

¹⁵⁵ Report of the Committee on Employment and Social Affairs on harassment at work (2001/2339(INI))

CLOSING THOUGHTS

The destructive effect of mobbing appears on both the employee's and the employer's side, and is transposed to have harmful effects on the economy. It creates vulnerability and illnesses of mental and physical origin on the employee, if the working conditions that respect the dignity of the employee are not observed at the workplace, the employee individual's right to working conditions that respect their health, safety and respect is violated, and the obligation of mutual cooperation is not fulfilled. General insecurity develops in workplaces, the consequence of which is reduced productivity, profit and expenses on the employer's side. On the other hand, the requirement of fair work, as I mentioned in my introduction, means financial and moral respect from the employee's side, and from the employer's side, an organization that achieves its goals safely, which is realized by the employees, so can be easily recognized based on the abovemobbing represents a limitation of fair work and sustainable development, therefore In Western Europe, mobbing is seen as a psychosocial risk and a source of workplace danger. In my opinion, it would be important for the organization to be able to act appropriately when mobbing comes to the surface, telling the employee that he is not alone with the problem and that he does not tolerate this behavior. It would be necessary to take the appropriate steps in order for the mobber to stop the harassment and to make it less likely to happen in the future. It is necessary for the employee to provide information about workplace harassment in order to recognize the problem, then to familiarize him with the procedure in such cases, to provide him with advice, and it is necessary to sanction the perpetrator to the appropriate extent. In my opinion, the mobbing phenomenon has a decisive social significance, so the law must respond to social change, on the one hand, the law must draw attention to the problem, and on the other hand, the legislator must guarantee order and safety in society by creating legislation.

ADALÉKOK A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS FELÜLVIZSGÁLATÁNAK ÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK EGYES GYAKORLATI ASPEKTUSAIHOZ¹⁵⁶

*dr. Gula Krisztina Petra*¹⁵⁷

IV. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék

A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS FELÜLVIZSGÁLATA

Tekintettel arra, hogy a kényszergyógykezelés alapját az elkövető kóros és veszélyt jelentő elmeállapota képezi, tartamát csupán a szükségesség kritériuma határozza meg, valamint, hogy az intézkedés fenntartása a beteg személyi szabadságának további elvonását eredményezi, feltételei fennállásának rendszeres vizsgálata alapvető jelentőséggel bír.¹⁵⁸¹⁵⁹¹⁶⁰ Ennek során hathavonként, elmeorvos-szakértői vélemény alapján történik az alanyi jellegű feltételek áttekintése, azaz a tárgyi jellegű tényezők már nem képezik elemzés tárgyát. A szükségesség vonatkozásában arra kell választ adni, hogy a beteg meggyógyult-e, fennáll-e a bűnismétlés veszélye, és a kényszergyógykezelés fenntartása – a beteg esetlegesen megváltozott egészségi állapotára is figyelemmel – a társadalom védelme szempontjából nem szükségtelen-e.²

Az új büntetőeljárási törvény (a továbbiakban: új Be.)³ megalkotása mindenekelőtt azt a koncepcionális kérdést hozta felszínre, hogy mely büntető jogszabály keretei közé érdemes integrálni a felülvizsgálathoz kapcsolódó eljárási rendelkezéseket. A jogalkotó válasza egyértelmű: a büntetőeljárási törvényben különleges eljárásként való további rendezés helyett a büntetés-végrehajtási törvénybe (a továbbiakban: Bv. tv.) integrálta a vonatkozó – tartalmukat tekintve érdemben azonos – előírásokat. Kiemelte ugyanakkor, hogy az eljárás lefolytatása a büntetés-végrehajtási bíró feladatkörébe tartozik.⁴ A változtatást természetesen indokolhatja, hogy a felülvizsgálat a végrehajtás folyamatába illeszkedik, azonban a mód, ahogyan ez a kodifikáció szintjén ténylegesen manifesztálódott, több szempontból megkérdőjelezhető. Egyrészt a szabályok Bv. tv.-be történő áthelyezésének eredményeként a jogszabályban jelenleg két részben szerepel azonos cím alatt a kényszergyógykezelés felülvizsgálata¹⁶¹¹⁶², ami rontja a törvényszöveg koherenciáját és egyértelműségét. Az egységes szerkezetbe foglalás az eltérő kompetenciákra való világos utalás mellett egyaránt javíthatná annak struktúráját és áttekinthetőségét. Másrészt a Bv. tv. immár nem rendelkezik az eljárásba bevonandó szakértők számáról. Míg a régi Be. rögzítette, hogy az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell

¹⁵⁶ A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-22-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

¹⁵⁷ Témavezető: Prof. Dr. Tóth Mihály egyetemi tanár

¹⁵⁸ Az 1998. évi XIX. törvény (régi Be.) 2006-ig az évente esedékes felülvizsgálatot intézményesítette, majd a 2006. évi LI. törvény a nemzetközi sztenderdekkel és elvárásokkal, a jogbiztonság követelményével is fokozott összhangban hathavonként történő felülvizsgálatot vezetett be. ² 30/2007. BK vélemény a kényszergyógykezelés felülvizsgálatáról. I.

¹⁵⁹ . évi XC. törvény

¹⁶⁰ . évi CCXL. törvény 69/B. §

¹⁶¹ *ibid.* 69/B. §, 329. §

¹⁶² . évi XIX. törvény 101. § (2)

alkalmazni⁶, az új Be. nem tartalmaz erre vonatkozó előírást, mivel – a kapcsolódó indokolásban kifejtett jogalkotói álláspont szerint – „az nem tekinthető büntetőeljárás specifikus kérdésnek”.⁷ Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy más törvényben, így a Bv. tv.-ben vagy az igazságügyi szakértőkről szóló törvényben⁸ sem történt meg a kérdés rendezése, így jelenleg rendeleti szintű szabályozás van hatályban⁹, amely azonban könnyebb módosíthatóságára és garanciális szempontokra figyelemmel aggályos. A szakértők részvételének gyakorlati aspektusát tekintve olykor az a körülmény is nehézséghez, bizonytalansághoz vezet, hogy az igazságügyi orvosszakértő és a beteg kezelőorvosa jellemzően nincs jelen a tárgyaláson, erre vonatkozó előírás hiányában pedig, amennyiben a bíró kérdést akarna hozzájuk intézni, el kellene napolnia a tárgyalást. Megjegyzem, hogy a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány kapcsolódó kutatása alapján, melyben hozzávetőleg hatvan eljárást kísérték figyelemmel, ilyen bírói döntésre nem volt példa.¹⁰ Az eljárás merőben formális jellegének elkerülése végett, valamint, hogy a speciális szakértelemmel nem rendelkező eljárási résztvevők érdemben tájékozódhassanak valamennyi lényeges körülményről, célszerű a szakértők részvételére vonatkozó követelmény jogszabályi szinten történő megjelenítése.

Az eljárás során a védelemhez való jog érvényesülése szempontjából kiemelendőnek tartom az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában kialakult megközelítést, amely az ügyvéd kirendelése és a hatékony jogi segítségnyújtás közti különbségre világít rá.¹¹ Eszerint a kirendelés ténye mellett is megállapítható az Egyezmény megsértése, amennyiben a védő eljárásban való részvétele pusztán formalitás szintjén marad, és nem járul érdemben hozzá a kényszergyógykezelt jogainak védelméhez, érdekeinek érvényre juttatásához. A kényszergyógykezelt érdekeinek adekvát képviselése ellenében hat az a körülmény is, hogy a kirendelt védők az esetek döntő többségében nem találkoznak védenccikkel a tárgyalást megelőzően, és sem a szakvéleményről, sem a kezelt védelem ellátásával kapcsolatos esetleges szempontjairól, kívánalmairól nem egyeztetnek.¹² Az intézkedés alatt álló számára feszültséget generáló bírósági környezet helyett nyilvánvalóan kedvezőbb lenne egy a védővel folytatott előzetes konzultáció. Bár az ügyvédi tevékenységről szóló törvény általánosságban kimondja, hogy a kirendelt védő köteles a terhelttel – ha az ügy természete lehetővé teszi, a képviselt személlyel – a kapcsolatot késedelem nélkül felvenni¹³, illetve, hogy aki e tevékenység gyakorlásából eredő, jogszabályba vagy etikai szabályzatba foglalt kötelezettségét megszegi, fegyelmi vétséget követ el¹⁴, ezzel kapcsolatos fegyelmi eljárás nemigen fordul elő. Míg ennek az elvárásnak a konkrét, kötelező jellegű előírássá emelése problematikus lenne, célszerű nagyobb hangsúlyt fektetni rá a gyakorlatban, például a védők fokozott szakmai ellenőrzésével és az ehhez kapcsolódó szankciókkal, valamint megfelelő panaszmechanizmus létrehozásával.¹⁵

Az intézkedéssel érintett személy vonatkozásában két aspektust emelek ki a felülvizsgálat köréből. A Bv. tv. a régi Be.-hez hasonlóan úgy rendelkezik, hogy a tárgyaláson az ügyészt, a védőt és – amennyiben állapota miatt megjelenhet, és jogainak gyakorlására képes – a kényszergyógykezelés alatt állót meg kell hallgatni.¹⁶ Arról azonban, hogy a kezelt

⁷ 2017. évi XC. törvény 188. §-ához fűzött indokolás

⁸ 2016. évi XXIX. törvény

⁹ 31/2008. IRM rendelet 17. § (1)

¹⁰ Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (MDAC): Megvont szabadság. Emberi jogi jogsértések a kényszergyógykezelés felülvizsgálata során Magyarországon, Budapest, 2004, 28.

¹¹ Pereira v. Portugália, 2002. február 26. (Nagykamara), ügyszám: 44872/98 (<https://kuriabirosoag.hu/hu/ejeb/magalhaes-pereira-portugalia-elleni-ugye-4487298>, 2022. december 10.) ¹² Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (MDAC): Megvont szabadság. (...), 24. ¹³ 2017. évi LXXVIII. törvény 36. § (2) ¹⁴ *ibid.* 107. §

¹⁵ Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (MDAC): Megvont szabadság. (...), 38.

¹⁶ 2013. évi CCXL. törvény 69/B. § (3)

megjelenésre alkalmas állapotban van-e, kizárólag a főigazgató főorvos dönt diszkrecionális jogkörében.¹⁶³¹⁶⁴¹⁶⁵ E vonatkozásban nem érvényesül meghatározott kritériumrendszer vagy kontrollmechanizmus, így felmerül az önkényesség kérdése. Ezen kívül a beteg büntetésvégrehajtási bíró elé állítása, átszállítása és maga a tárgyalás komoly pszichés megterhelést jelent, valamint többletterhet eredményez a végrehajtási szervezetrendszer számára. Előremutatónak tartom azt a törvényszéki szakmai gyakorlatom során megfigyelt tendenciát, hogy egyes bírók már az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (a továbbiakban: IMEI) folytatják le a felülvizsgálati eljárásokat, ezáltal érdemben kedvezőbb helyzetbe hozva a kényszergyógykezelteket. Ennek bevezetése és büntetés-végrehajtási törvényben való intézményesítése a jövőre nézve megfontolandó.

A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS VÉGREHAJTÁSA

A kényszergyógykezelés végrehajtási helye vonatkozásában törvényi¹⁸ és rendeleti¹⁹ szintű szabályozás egyaránt érvényesül, emellett annak fejlesztéséhez lényeges szempontokat és iránymutatásokat tartalmaznak az alapvető jogok biztosának jelentései. Az Intézet jogállása és jellege kapcsán érdemes rámutatni az egyes jogforrásokban testet öltő eltérő megközelítésmódokra. A 106/1980. IM utasítás még azt tartalmazta, hogy „az IMEI az igazságügyminiszter felügyelete alatt működő, zárt jellegű egészségügyi intézet”.¹⁶⁶ Az ezt felváltó 36/2003. IM rendelet szerint az Intézet „a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter irányítása alatt működő, zárt jellegű, országos feladatkörű büntetés-végrehajtási egészségügyi intézet”.²¹ Az e jogszabályt hatályon kívül helyező 13/2014. IM rendelet már nem tartalmaz rendelkezéseket az IMEI jogállására, irányítására, felügyeletére és vezetésére vonatkozóan. A CPT (Committee for the Prevention of Torture) már 2005. és 2009. évi látogatásai alkalmával az Intézet egészségügyért felelős minisztérium felügyelete alá helyezését sürgette, ami segítene biztosítani, hogy inkább a gyógyító, semmint a büntető jelleg érvényesüljön.¹⁶⁷ Bár ezzel összefüggésben az egészségügyi szervezetrendszerbe történő integrálást célszerűnek tartom, érdemes kiemelni, hogy arra kizárólag a megfelelő biztonsági lépések és intézkedések megtartása és/vagy kialakítása mellett kerülhet sor, így inkább az egészségügyi szervezetrendszerhez történő közelítésről beszélhetünk.

A végrehajtás egyes vitás és további reflexiókat, változtatásokat igénylő aspektusai vonatkozásában elsőként arra a tendenciára utalok, hogy míg az Intézet főigazgató főorvosa szerint az ápoltak a befogadáskor pszichiáterrel azonnal, pszichológussal pedig néhány napon

¹⁶³ *ibid.* 329. § (3)

¹⁶⁴ . évi CCXL. törvény

¹⁶⁵ /2014. (XII. 16.) IM rendelet

¹⁶⁶ 106/1980. (IK 4.) IM utasítás 1. § (1)

²¹ 36/2003. (X. 3.) IM rendelet 2. § (1)

¹⁶⁷ Az alapvető jogok biztosá mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus JELENTÉSE az AJB-766/2017. számú ügyben

belül találkoznak¹⁶⁸, utóbbira nézve nincs jogszabályi előírás, így szükségesnek mutatkozik a fennálló gyakorlat rögzítése, hogy az valamennyi kezelt vonatkozásában kétséget kizáróan érvényesüljön. Megemlítendő, hogy az építészeti jellemzők, a kialakított kórtermek és a kórtermeken belüli aránytalanul magas betegszám rendszerint zsúfoltsághoz vezetnek. A Nemzeti Megelőző Mechanizmus munkatársainak mérései során nyilvánvalóvá vált, hogy nem ritkák a három négyzetméter alatti szabad mozgásterű kórtermek, ugyanakkor arra is volt példa, hogy ez az érték nem érte el a másfél négyzetmétert, ami extrém zsúfoltságot eredményez. Hozzáteszem, hogy az Alkotmánybíróság 32/2014. számú határozatában kifejtette, hogy az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmának abszolút jellegéből az a jogalkotói kötelezettség fakad, hogy a fogvatartottak részére biztosítandó mozgáster minimális mértékét kötelezően alkalmazandó, kógens jelleggel kell jogszabályban meghatározni.²⁴ A hozzávetőlegesen húszágyas és ötven-hatvan négyzetméter nagyságú helyiségek helyett célszerű lenne kisebb hálólhelyiségek kialakítása.²⁵ Indokoltnak tartom ezt arra tekintettel is, hogy a kezelték elhelyezése differenciáltabb szempontrendszer alapján valósulhasson meg. Éppúgy felmerülhet ez a fiatal- és felnőtt korúak, a szuicid hajlamú kezelték, mint a vizsgálatok alapján érdemben eltérő szellemi fejlettségűnek bizonyuló ápoltak vonatkozásában, mivel ilyen irányú elkülönítés hiányában, a destruktív környezet hatására, azoknak a gyógyulási ideje és esélyei is romlanak, akik egyébként hamarabb alkalmassá válhatnának a társadalomba való visszailleszkedésre.

A kezelt gyógyulásának, reintegrációjának előmozdítását célzó intézmény az adaptációs szabadság, melynek keretében az érintett – ha a kényszergyógykezelés megkezdésétől hat hónap eltelt – az adaptációs bizottság javaslatára és a főigazgató főorvos engedélyével főszabály szerint harminc, meghosszabbítás esetén hatvan napra eltávozhat az Intézetből.²⁶ Az adaptációs bizottság véleményformálása kapcsán kiemelő, hogy bár annak meghívott résztvevője az IMEI betegjogi képviselője²⁷, tényleges jelenléte csupán az esetek egy részében figyelhető meg.²⁸ Ez a tendencia a kényszergyógykezelés jogainak és érdekeinek megfelelő védelme és érvényre juttatása szempontjából nem megfelelő, így a betegjogi képviselő részvételének követelményét érdemes jogszabályban rögzíteni. A másik, gyakran felmerülő probléma, hogy az adaptációs szabadságra bocsátást nem a beteg állapota, hanem az olyan személy hiánya lehetetleníti el, aki vállalná az érintett gondozását.²⁹ Ebben a helyzetben a szociális otthonokban és speciális polgári intézetekben való elhelyezés lehetősége jelenthetne megoldást, ezáltal ugyanúgy megvalósulna mind a felügyelet, mind a fokozatos reintegráció célja. Meg kell azonban jegyezni, hogy a szociális intézetek túlszűfolttsága nem csupán ebben az összefüggésben, hanem a kényszergyógykezelés megszüntetése kapcsán is nehézséget okoz. Mivel a kényszergyógykezeltek jelentős része vonatkozásában nincs befogadó környezet, a szociális otthonban való elhelyezés az egyetlen megoldás. Nem ritka azonban, hogy – a feltételek megszüntét követően – azért tartanak bent kezeltet, mert más intézményben történő elhelyezésük nem lehetséges. Bár a törvényes alap hiányában történő fogva tartás nyilvánvalóan aggályos, említhető, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Johnson kontra Egyesült Királyság* ügyben kimondta, hogy a kórháznak képesnek kell lennie bizonyos mértékű felügyelet gyakorlására a kezelt személy felett a társadalomba való visszaengedése esetén, és ennek érdekében az elbocsátását meghatározott feltételektől teheti függővé. Az sem zárható ki, hogy valamely ilyen jellegű feltétel teljesüléséig a kórház elhalassza a beteg elbocsátását, tekintettel a feltétel természetére és előírásának indokaira.³⁰ Ugyanakkor alapvető jelentőségű

¹⁶⁸ *ibid.* 14.

különbség, hogy míg az Egyesült Királyságban kórházi keretek közt valósul meg az érintettek kezelése, hazánkban a büntetés-végrehajtási szervezetrendszerbe integrálódik, így egy ilyen

²⁴ 32/2014. (XI. 3.) AB határozat a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése és a 12/2010. (XI. 9.) KIM rendelet 3. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe és Alaptörvénybe ütközése (börtöncella mérete) IV. [55] ²⁵ *ibid.* 18.

²⁶ 2013. évi CCXL. törvény 338. § (1)-(2)

²⁷ 13/2014. IM rendelet 10. § (3) ²⁸ AJB-766/2017. 33.

²⁹ 2013. évi CCXL. törvény 338. § (4)

³⁰ Johnson v. Egyesült Királyság, 1997. október 24. (Kamara), ügyszám: 22520/93 (<https://kuriabirosag.hu/hu/ejeb/johnson-egyesult-kiralysag-elleni-ugye-2252093>, 2022. december 10.)

intézetben történő, a szükségesnél hosszabb szabadságelvonás minden körülmények közt elfogadhatatlan.

Az intézkedés megszüntetését követően felmerül az utógondozási rendszer kialakításának, feltételei megteremtésének szükségessége. Ennek alapvetően három útja képzelhető el. Logikusan adódik egy új rendszer létrehozásának gondolata, ugyanakkor annak körülményes, költséges és időigényes jellegéből adódóan érdemesebb már meglévő struktúrákban gondolkodni. Így lehetséges az IMEI keretei közti megvalósítás, ahol – létszámemelést követően – a Pszichológiai Osztály végezhetné el az időszakosan előírt ellenőrzést a korábban kezelt állapotára nézve. Míg nyilvánvaló előnye ennek a megoldásnak, hogy az Intézetben mind a szakértelem, mind a betegekre vonatkozó konkrét információk rendelkezésre állnak, hátrányként értékelendő, hogy a már gyógyult elkövető fölé továbbra is büntetés-végrehajtási kontroll érvényesülne, és ez a közeg negatívan befolyásolhatná a visszailleszkedés folyamatát. Amennyiben nem az IMEI feladatává válik ennek figyelemmel kísérése, a pártfogó felügyelői szolgálat vehetne részt a feladatellátásban. Ez esetben azonban figyelemmel kell lenni arra a körülményre, hogy a pártfogó felügyelők kevésbé rendelkeznek a szükséges ismeretekkel, így célszerű tájékoztatók és képzések szervezése, melyek során felvilágosítást kapnak az érintettek speciális helyzetéről és a releváns körülményekről. Bár a megszüntetett kényszergyógykezelések éves aránya elenyésző a pártfogó felügyelők ügyszámához mérten, a szervezetrendszer létszámnövelése az egyébként is fennálló túlterheltség okán indokolt lenne.

ZÁRÓ GONDOLAT

Tanulmányomban áttekintettem a kényszergyógykezelés felülvizsgálatával és végrehajtásával kapcsolatban felmerülő egyes vitás pontokat és visszasságokat. A felülvizsgálat szabályozása köréből kiemelendő a szakértők számának és eljárásban való részvételének rendezése, a kirendelt védő eljárásban való tényleges közreműködésének követelménye, valamint a tárgyalások IMEI-ben történő megtartásának megfontolása. Az IMEI-ben való kezelés tekintetében napjainkban is számos infrastrukturális probléma merül fel. Indokoltnak mutatkozik az egészségügyi szervezetrendszerhez történő közelítés, az intézkedés megszüntetése esetén a szociális otthonok és polgári intézetek bevonása, különösképp pedig az

utógondozás megfelelő rendszerének kialakítása az IMEI, esetlegesen a pártfogó felügyelői szolgálat keretei közt.

REINTEGRÁCIÓ ÉS LÉLEKTAN, A VALLÁSGYAKORLÁS HATÁSAI A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSRE

Dr. Hezam Leila Melinda¹⁶⁹

II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Napjainkban egyre nagyobb figyelem irányul a személyiség azon területeire, amelyek képessé teszik az embert a pszichés egyensúly és a mentális jóllét elérésére. Az erre irányuló érdeklődés – a büntetés-végrehajtás mára interdiszciplináris eszközökkel küzdő rendszerének – elméleti háttérében egyfelől a bűnisméltés megelőzésének szándéka, azaz a preventív szemlélet, másfelől a pozitív pszichológia személyes növekedésre és fejlődésre irányuló fókusza áll.¹⁷⁰ A valláspszichológia kutatói a büntetés-végrehajtási rendszeren kívüli fórumokon a megtérés jelenségének olyan, a személyes növekedést előidéző hatásait (öröm, felszabadultság, megbocsátás, lelki-és fizikai egészség) látják bizonyítottak, amelyek megalapozzák a vallásgyakorlás személyiségre gyakorolt hatások további, átfogó vizsgálatát a büntetés-végrehajtás keretein belül is. A személyiségre irányuló komplex reintegrációs szemlélet kétségkívül a modern büntetés-végrehajtás sajátja, amelynek megfelelő integrálása hozzájárulhat a társadalmi normakövetési hajlandóság növeléséhez. Kiváltképp igaz lehet ez az interdiszciplináris szükséglet a büntetés-végrehajtási intézetekben (a továbbiakban: bv. intézet) fogvatartottakra, mivel kriminalizációs életútjuk az egyéni fejlődési krízisekben való elakadást feltételezheti. A kutatás preconcepciója szerint az egyén számára a hivatkozott fejlődési kríziseken való túljutását, valamint a mentális egészség kedvező irányú változásait idézheti elő a vallási foglalkozásokon való rendszeres részvétel. Fontos megjegyezni, hogy az elzárás igénybe veszi a fogvatartottak környezeti adottságokhoz való gyors alkalmazkodóképességét is, amelynek küzdelmei megnyilvánulhatnak a fogvatartás alatti magatartásproblémákban. Tekintettel arra, hogy a vallásgyakorlás a megküzdési stratégiákra is hatással lehet, pozitív hatásai nem csak a társadalmi visszailleszkedési hajlandóság alakulásában, hanem már a fogvatartás ideje alatti viselkedésminták megváltozásában is tetten érhető.

Napjaink büntetőpolitikájában üdvözlendő előrelépés, hogy a szabadságvesztés büntetés-megtorló, elrettentő hatása, valamint társadalomvédő funkciója mellett a harmadlagos bűnmegelőzés szempontjai is érvényesülnek¹⁷¹. A büntetés preventív jellegét hangsúlyozó szakmai diskurzusban azonban nincs egyetértés abban, hogy a megelőzés feladata milyen módszerekkel (oktatás, képzés, munkáltatás, önfejlesztés, család-és társas kapcsolatok

¹⁶⁹ Témavezető: Dr. Koósné Dr. Mohácsi Barbara egyetemi adjunktus; társtémavezető: Dr. Tihanyi Miklós egyetemi adjunktus

¹⁷⁰ Kézdy Anikó - Martos Tamás - Urbán Szabolcs - Horváth-Szabó Katalin (2010): A vallásos attitűdök, a megküzdési módok és a lelki egészség összefüggései serdülő- és fiatal felnőttkorban, *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika* 11/2010, pp. 1-16. <https://doi.org/10.1556/Mental.11.2010.1.1>

¹⁷¹ Szabó Judit (2012): A bűnisméltés megelőzését célzó rehabilitációs programok tapasztalatai: mi működik, és mi nem, *Alkalmazott Pszichológia* 2012/3, pp. 49-60.

fejlesztése, vallásgyakorlás) valósítható meg olyan módon, hogy az megmutatkozzon mind egyéni mind társadalmi szinten¹⁷².

VALLÁSGYAKORLÁS ÉS REINTEGRÁCIÓ: A HIT SZEREPE A SZEMÉLYISÉGRE

A társadalmi visszailleszkedés sikerét növelni kívánó prevenció elméletek fókuszra egyfelől a környezeti tényezők megváltoztatásában keresi a megfelelő reintegrációs választ, kifejezve ezzel a körülmények megváltoztatásából következő személyiségváltozás melletti állásfoglalást. Ezt a napjainkban is megjelenő számos, a börtönkörnyezet okán megfogalmazódott kritikák igazolják. A bűnmegelőzési elméletek másfelől a kognitív ismeretek növeléséből származó viselkedés alakításában keresi a reintegrációs válaszokat. Ezen reintegrációs aspektusok vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy a börtönkörnyezet szabad társadalmi léthez való közelítésének és a kognitív ismeretek bővítésének kétségkívül döntő szerepe van, nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a börtönártalmak – különös tekintettel a bv. intézeten belüli izolációra, a társadalmi elszigeteltségre, a családi-és szociális háló gyakran előforduló meggyengülésére – a reintegrációs törekvések hatékonyságát gyengíthetik. Ezért a harmadlagos bűnmegelőzés területét egy új kérdés megfogalmazásával érdemes vizsgálat alá vonni: mely reintegrációs eszköz képes felülmúlni a börtönkörnyezetből származó reintegrációs akadályokat? A személyiségváltozás börtönkörnyezet ellenére megvalósuló folyamata tehát döntő jelentőségű lehet a társadalmi visszailleszkedés tekintetében. A reintegrációs programoknak tehát a börtönkörnyezetből következően neheztelt terepen kell hatást kiváltania, ezért érdemes megvizsgálni azokat az eszközöket, amelyek képesek figyelmen kívül hagyni a börtönkörnyezet adottságait, kialakítani vagy növelni a társadalmi visszailleszkedési hajlandóságot, a büntetés egyidejű érvényesülése mellett. A belső meggyőződésig ható személyiségváltozás bv. intézeten belül történő bekövetkezése azért rendkívül fontos, mivel a személyiségváltozás társadalmilag kedvező irányba való elmozdulásának hatására, a szabadulást követően a jogkövető vagy bűnismétlő magatartás közötti választás már nem attól függő tényező lesz, hogy a fennálló szociális környezetben melyik magatartás kifizetődőbb. Cann és szerzőtársai (2005) rávilágítottak arra, hogy az, hogy a bűnelkövető hogyan gondolkodik a világról, milyen értékrend mellett éli az életét, miként oldja meg problémáit, hogyan viszonyul másokhoz, szoros összefüggésben áll a kriminális magatartásával¹⁷³. Jelen munka ennek alapján az életvitelszerűen, belső meggyőződésből megélt vallásgyakorlás (ún. intrinzik vallásgyakorlás) személyiségre gyakorolt hatásainak vizsgálata segítségével kívánja a társadalmi visszailleszkedés sikerét prognosztizálni. Tekintettel a jelen munkát megelőző kutatásra, a vizsgálat a keresztény vallásgyakorlás hatásait veszi górcső alá¹⁷⁴. Felmerülhet azonban a kérdés: a transzcendens hatásainak vizsgálata nem feszíti-e szét a tudományos kereteket. Az alábbi kutatási eredmények feloldják a tudományos kutatás és a világnézet között húzóó látszólagos konfliktust.

¹⁷² Puztai László (1996): Bűnmegelőzés: fogalom, cél, dimenziók. In: Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, 1-20., pp. 197-211. Letöltés dátuma: 2022.11.04 [juridpol_048_197-211.pdf \(u-szeged.hu\)](https://www.juridpol.048.197-211.pdf)

¹⁷³ Cann, J., Falshaw, J., Friendship, C. (2005): Understanding „what works”: Accredited cognitive skills programs for young offenders. Youth Justice, 5. pp. 165–179. <https://doi.org/10.1177/147322540500500303>

¹⁷⁴ A 2019. évben végzett előzménykutatás során három narratív mélyinterjú keretében kerültek vizsgálatra a keresztény megtérés személyiségre gyakorolt hatásai, különös tekintettel a bűnismétlésre. A kutatás során megállapításra került, hogy a keresztény megtérés teljes, pszichológiai értelemben vett újjászületést eredményezett, azaz a személyiség radikális, gyors megváltozását eredményezte mindhárom bűnelkövető esetében.

Napjainkban egyre több kutatás vizsgálja a vallás lelki egészségre gyakorolt hatásait. Kézdy és szerzőtársai (2010) azt vizsgálták, hogy a serdülők és fiatal felnőttek esetében kimutatható-e kapcsolat a vallásos attitűd, a megküzdési stratégiák és a lelki egészség között. Kutatásukban mintegy 190 budapesti középiskolást (átlagéletkor 17 év) és 213 egyetemistát (átlagéletkor 21 év) vontak be. A kutatás az anonim kérdőívkitöltés módszerét alkalmazta. A kutatás rámutatott, hogy *a*) a transzcendens elfogadása mindkét mintában erős összefüggést mutatott az érzelmi-adaptív típusú (azaz a krízis által kiváltott negatív érzelmek enyhítését célzó) megküzdéssel, *b*) nem önmagában a vallásosság következménye a jobb lelki egészség, hanem azoknak a megküzdési módoknak következménye, amelyeket a vallási tanítások segítenek elsajátítani, *c*) a vallásosság folyamatos fejlődése és változása miatt a vallásosság különböző tényezői járulnak hozzá a megküzdési stratégiák kiválasztásán keresztül a lelki egészséghez. A vallásosság életkor szerinti változását tükrözi a szerzők kutatásának azon eredménye, amely szerint a középiskolások között elsősorban a gyülekezetbe járás gyakorisága, az egyetemisták körében pedig a vallásos kijelentések értelmező jellegű megértése járul hozzá közvetetten a lelki egészséghez¹⁷⁵. Fontos megjegyezni, hogy a serdülőkor és a fiatal felnőttkor összetett fejlődési feladatokból áll (identitás kialakítása, a felnőtt léthez kapcsolódó szerepekbe való beilleszkedés), így jelentős kihívásokat hordoz. Mindemellett egy rendkívül érzékeny életszakaszt ölel fel Kézdy és szerzőtársai kutatásában résztvevő mindkét minta.

Joggal merülhet fel azonban a kérdés, hogy a vallásos attitűd a lelki egészséghez való hozzájárulása mellett rendelkezik-e protektív hatásokkal? Good és Willoughby (2006) kutatásai arra utalnak, hogy a vallásos attitűd (serdülő korosztályban vizsgálva) jobb pszichológiai alkalmazkodóképességet eredményez, csökkenti a veszélyeztetettséget a szuicid cselekmények elkövetéséhez kapcsolódóan, valamint kevésbé veszélyeztetettek a túl korai szexuális kapcsolatok létesítése tekintetében¹⁷⁶. Wright és szerzőtársai (1993) rámutattak továbbá arra, hogy azok a serdülőkorúak, akik rendszeresen járnak gyülekezetbe kevésbé veszélyeztetettek a depresszióval szemben és úgy érzik, hogy a vallás értelmet ad az életüknek¹⁷⁷. Barry és Nelson (2005) tézise szerint a vallásosság ellentétes irányú kapcsolatot mutat a negatív következményekkel járó kockázatvállalási hajlandósággal, azaz, azok, akik vallásos attitűddel rendelkeznek, kerülnek a mértéktelen alkoholfogyasztást és a kábítószerhasználatot¹⁷⁸.

Pikó és Fitzpatrick (2001; 2004) hasonló megállapításokra jutott magyar mintán. A szerzők a vallási közösségek hatásait vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy a rendszeresen templomba járó középiskolások körében alacsonyabb az előfordulási valószínűsége a függőséget okozó szerhasználatnak, így a dohányzásnak, az alkoholfogyasztásnak, és a kábítószerhasználatnak. Figyelemreméltó, hogy Pikó és Fitzpatrick kutatása rávilágított, hogy a vallás és a függőségek közötti összefüggés különösen a fiúk

¹⁷⁵ Kézdy, et al., 2010.

¹⁷⁶ Good, M., Willoughby, T. (2006): The role of spirituality versus religiosity in adolescent psychosocial adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, pp. 41-55. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-9018-1>; Kézdy et.al, 2010.

¹⁷⁷ Wright, L. S., Frost, C. J., Wisecarver, S. J. (1993): Church attendance, meaningfulness of religion, and depressive symptomatology among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, pp. 559-568. <https://doi.org/10.1007/BF01537716>; Kézdy et.al, 2010.

¹⁷⁸ Barry, M. C., Nelson, L. J. (2005): The role of religion in the transition to adulthood for young emerging adults. *Journal of Youth and Adolescence* pp. 245-255. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-4308-1>; Kézdy et.al, 2010.

¹⁰ Pikó B., Fitzpatrick, K. (2004): Substance use, religiosity, and other protective factors among Hungarian adolescents. *Addictive Behaviors*, pp. 1095-1107. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2004.03.022> ¹¹ Kézdy, et al., 2010.

esetében erős¹⁰. A szerzőpáros rámutatott arra is, hogy a jelenség háttérében feltételezhetően a vallás nyújtotta morális értékrend állhat. Mindemellett a gyülekezetbe járás gyakorisága összefüggésben állhat a családi kohézióval és a szociális kapcsolatok megtartó erejével, amelyek a szerhasználatból való távortartást segítik¹¹. Miller és Kelley (2005) a vallási közösségek nyújtotta szociális háló jelentőségére mutatott rá, mint protektív tényező. A szerzők tézise szerint a vallásos közösségek által biztosított szociális háló a stresszel való megküzdésben és a megküzdési stratégia kialakításában különösen fontos tényező lehet¹⁷⁹.

William James pszichológiájában „The Varieties of Religious Experience” című művében a vallásos tapasztalatok és megtérések interjú vizsgálati során – nem büntetés-végrehajtási környezetben – két típusú vallásosságot különböztetett meg: az ún. „egyszer született” és „a kétszer született” személyes vallásosságát. Amíg előbbi esetében James az egészséges kedélyű személyek sorolta („egyszer születettek”), akik egészséges személyiségfejlődési folyamatokon estek át, életüket komolyabb lelki megterheléssel járó események nem jellemzik, felnőttkorukat pedig érzelmi stabilitás jellemzi, addig utóbbi esetében („kétszer születettek”) gyakori a gyermek-és ifjúkori traumatikus tapasztalat, felnőttkorban pedig az érzelmi instabilitás, a szorongás. Ők voltak azok, akik James szerint a megtérés hatására pszichológiai értelemben is újjászülettek¹⁸⁰. James szellemi örököse, Gordon Allport a vallásosság lényegét és annak hatásait az érett vallásoságon keresztül tartotta megmutathatónak. Allport meghatározza elméletében az érett vallásossággal bíró személy hat tulajdonságát, amelyek a következők: komplexitás jellemzi, önálló motivációs dinamikával rendelkezik, hiteles erkölcsiség fakad belőle, átfogó életfilozófia jellemzi, az emberi gondolkodás ellentétes irányainak integrációjára törekszik, és nyitott az elmélyülésre és a változásra¹⁴.

A fenti kutatások alapján tehát a vallásosság a szociális háló, a megküzdési stratégiák, a pozitív érzelmek megjelenése, az érzelmek kezelése, és a szenvedélybetegségektől való távortartás útján képes hatni a lelki egészségre. Felmerülhet tehát a kérdés, a büntetés-végrehajtás rendszerében is kimutatható-e a rendszeres vallásgyakorlás hatására hasonló attitűdváltozás, az élet céljának megtalálásának képessége, valamint megjelennek-e adaptív megküzdési stratégiák. Érdekes kérdés továbbá, hogy van-e kimutatható különbség ezen jellemzőkben nemek szerinti csoportosításban.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A hatékony reintegrációs stratégia kialakításához nélkülözhetetlen a fogvatartottak egyedi kriminogén tényezőinek feltárása, azaz azokat az egyéni tulajdonságot, kapcsolatokat és életkörülményeket szükséges azonosítani, melyek a bűnelkövetés valószínűségét növelik. Kétségtől mentesen növelheti a társadalmi visszailleszkedés sikerét a szabad társadalmi léthez közelítő körülmények kialakítása – a büntetési cél szem előtt tartása mellett – valamint a kognitív

¹⁷⁹ Miller, L., Kelley, B. S. (2005): Relationships of religiosity and spirituality with mental health and psychopathology. In: Paloutzian, R. F., Park, C. L. (Eds). Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality. Guilford, New York, pp. 460-479.; Kézdy, et al., 2010.

¹⁸⁰ William James (2002): The Varieties of Religious Experience. New York: The Modern Library; Kézdy Anikó – Urbán Szabolcs – Martos Tamás (2018): A vallásos orientációk mérésére kidolgozott 12 tételes Életkorfüggő I-E Skála (Age-Univerzal I-E Scale) magyar változata, In: Torgyik Judit (szerk.): Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció, Budapest, pp. 239-249. <https://doi.org/10.18427/iri-2018-0111> ¹⁴ Kézdy, et al., 2018.

ismeretek bővítése. A börtönártalmak lehetséges hatásai azonban akadályozhatják az egyes reintegrációs programok hatékonyságát, a börtönkörnyezet tehát kemény próba elé állítja a büntetés-végrehajtás szakembereit és a fogvatartottakat egyaránt, mivel nehezíti a normakövetést támogató programok elfogadását, interiorizálódását. Ezért érdemes a reintegrációs politika eszközzrendszerét új, interdiszciplináris módon szemlélni, mindezt oly módon, hogy a vizsgálatba – a pszichológiai empíriával való vizsgálata révén – a vallásgyakorlás is bebecsájtást nyer.

VALUE ADDED TAX FOR FOREIGN DIGITAL PLATFORM: INDONESIAN LEGAL FRAMEWORK

*Hidayatulloh*¹⁸¹

2nd year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Financial Law

INTRODUCTION

The Coronavirus pandemic outbreak has changed the operational model of tax administration in various countries, especially in terms of the state as a tax collector interacting with taxpayers. For example, the OECD noted a 55% decrease in taxpayers who came face-to-face at the tax office and a 30% increase in those who interacted digitally. The government also quickly took steps to reform tax administration to adjust to changes in the culture of digital society transactions with the revision of rules and policies for digital tax collection.¹⁸²

In the context of tax reform, several unresolved debates have emerged in the digital era. Digitalization allows every person or legal entity to sell goods and services to anyone without physically meeting requirements within a country or outside the jurisdiction where they live. Moreover, individuals and companies sell physical goods or services and intangible assets that can be traded globally without national boundaries.¹⁸³

This article discusses tax reform in Indonesia that applies VAT to foreign digital platforms that sell goods or services to Indonesian consumers. This paper also describes the new regulation regarding digital taxation and the challenges of its implementation, especially the rejection from the United States Trade Representative (USTR), who stated that this tax policy is discriminatory and unfair.

THE NEW TAX POLICY FOR FOREIGN DIGITAL PLATFORM

A new policy regarding taxation for electronic commerce appears in Government Regulation of the Republic of Indonesia Number 1 of 2020 concerning state financial policies and financial

¹⁸¹ Supervisor: Dr. Éva Erdős associate professor

¹⁸² OECD (2022), *Tax Administration 2022: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1e797131-en>.

¹⁸³ Schön, Wolfgang, Ten Questions About Why and How to Tax the Digitalized Economy (December 21, 2017). Working Paper of the Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance No. 2017-11, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3091496> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3091496>

system stability for handling the Covid-19 pandemic. Subsequently, this Government Regulation became Law Number 2 of 2020. Generally, this regulation exists as a legal basis for state budget policies threatened with instability due to disease outbreaks. Among the many regulatory adjustments, one of the new policies is taxation for trading through electronic systems.

Article 6 paragraph 1 of Government Regulation 1/2020 states two tax treatments in trading activities through the electronic system. First, VAT on the utilization of intangible taxable goods or taxable services from outside the customs area within the customs area through trade through the electronic system. Second, income tax or electronic transaction tax on trading activities through electronic systems carried out by foreign tax subjects who meet the provisions for significant economic presence.¹⁸⁴

Provisions for tax procedures for trading through electronic systems are set out in more detail in the Regulation of the Minister of Finance Number 48/PMK.03/2020. However, in 2021, the Government of Indonesia is reinforcing tax law reforms by issuing Law Number 7 of 2021 concerning the Harmonization of Tax Regulations. Therefore, Government Regulation Number 1 of 2020 and Minister of Finance Regulation Number 48/PMK.03/2020 are not valid according to the *Lex Posterior Derogat Legi Priori* Principle.¹⁸⁵

The tax law reform in Law Number 7 of 2021 has changed tax policy to become more comprehensive, consolidated and harmonious in one law, where previously, tax policy was spread over various laws. The main objectives of this legal reform are increasing economic growth, optimizing state revenues, realizing justice and legal certainty, expanding the tax base, changing administration, and increasing taxpayer compliance.¹⁸⁶

Article 32A of Law Number 7 of 2021 mentions that the Minister of Finance appoints another party to carry out tax deduction, collection, deposit, and reporting. Other parties are parties directly involved in or facilitating transactions between transacting parties. Other parties include electronic system operators, who can get sanctions for terminating access after being given a warning if they do not carry out their obligations regarding tax deduction, collection, deposit, and reporting.

The tax deduction or collection scheme is carried out by the Directorate General of Taxes and other parties. They receive orders from the law as tax collectors or tax collectors for taxpayers. The objective of this policy is to increase the realization of tax potential and to optimize tax imposition. The following are examples:

1. PT ABC is a domestic taxpayer that provides a peer-to-peer lending platform in Indonesia. Mr A lent some funds to Mr B through the platform. PT ABC is only an intermediary for transactions between Mr A and Mr B in the peer-to-peer lending platform. However, the Minister of Finance can appoint PT ABC as another party to make withholding, deposit and report taxes on income in the form of interest received by Mr A from Mr B.

¹⁸⁴ Peraturan Pemerintah Pengganti Undang-undang 1/2020. Retrieved from: <http://peraturan.go.id/peraturan/view.html?id=cf9555962b6adc89efe3c659b92f0ceb>.

¹⁸⁵ Irfani, N. (2020). Asas Lex Superior, Lex Specialis, dan Lex Posterior: Pemaknaan, Problematika, dan Penggunaannya dalam Penalaran dan Argumentasi Hukum. *Jurnal Legislasi Indonesia*, 16(3), 305-325. DOI: <https://doi.org/10.54629/jli.v17i3.711>.

¹⁸⁶ Undang-Undang Harmonisasi Peraturan Perpajakan 7/2021. Retrieved from: <http://peraturan.go.id/peraturan/view.html?id=9bdface914089e29e9379e37fa032b37>.

2. R Inc is a company that provides a site for sharing videos located outside Indonesia. Mr C, a content creator, earns from R Inc. In this transaction, R Inc is another party that may be appointed by the Minister of Finance to make withholding, deposit and reporting of income tax paid to Mr C.
3. PT DEF is a provider of domestic marketplace platforms as a forum for goods traders or service providers to place offers of goods or services. PT QPR is a taxable entrepreneur who offers goods through a marketplace platform provided by PT DEF. Mr Z purchases goods offered by PT QPR through the marketplace platform provided by PT DEF. The Minister of Finance can appoint PT DEF as a VAT collector to collect, deposit, and report VAT payable on the delivery of Taxable Goods by PT QPR to Mr Z, which is carried out through the marketplace platform provided by PT DEF.

From the three examples of electronic transactions above, tax objects are digital goods and digital services. Minister of Finance Regulation Number 60/PMK.03/2022 states that digital goods are any intangible goods in the form of electronic or digital information, including converted goods or goods whose original form is electronic, at least in the form of software, multimedia and electronic data. While digital services are services sent via the internet or electronic networks, are automatic or involve little human intervention, it is impossible to ensure this without information technology, at least in software-based services.

The criteria for foreign trade business actors through electronic systems appointed as VAT collectors are the value of transactions with buyers of goods or service recipients in Indonesia exceeds a certain amount within 12 months, or the amount of traffic or access exceeds a certain amount in 12 months.

Furthermore, the Regulation of the Director General of Taxes Number PER-12/PJ/2020 regulates the limitations of the criteria for business actors who can become VAT collectors as follows the transaction value with buyers in Indonesia exceeds IDR 600,000,000 (six hundred million rupiahs) in 1 year or IDR 50,000,000 (fifty million rupiahs) in 1 month, or the amount of traffic or access in Indonesia exceeds 12,000 (twelve thousand) in 1 year or 1,000 (one thousand) in 1 month.

The amount of VAT the tax collector, must collect is 10% multiplied by the tax base, which is the amount of money paid by the buyer, excluding the VAT collected. The buyer pays the VAT for the goods or services he/she purchases to the business actor. Business actors as VAT collectors make proof of tax collection in the form of commercial invoices, billings, order receipts, or similar documents that state VAT collection and payments have been made. According to the Directorate General of Taxes provisions, VAT collectors deposit their taxes electronically into the state treasury account through a bank, perception post, or other perception agency in Indonesia or other means. Moreover, VAT collectors can deposit their taxes in rupiah, United States dollars, or other currencies.

To clearly understand how VAT applies in trade transactions through electronic systems, here are the examples:¹⁸⁷

Merchant or Online Retailers	Online Markerplace Operators
-------------------------------------	-------------------------------------

¹⁸⁷ Director General of Taxes, “VAT on Imported Digital Products.” Retrieved from: <https://www.pajak.go.id/en/digitaltax>

<p>MovieStreaming Ltd, a merchant in the United Kingdom, satisfies the threshold requirements, and the Director-General of Taxes on 10 July 2020 appoints MovieStreaming Ltd. as a VAT collector. From 1 August 2020 all sales made by MovieStreaming Ltd to Indonesian customers are taxable sales. On 1 August 2020, Nadya, an Indonesian customer buys a digital product from MovieStreaming Ltd. The seller must charge Nadya a price that includes the VAT. If the price of the product before VAT is \$30, then MovieStreaming Ltd. should charge Nadya \$33 which includes a \$3 VAT component.</p>	<p>Top Games Ltd., a merchant in China, satisfies requirements to be appointed as an Indonesian VAT collector. It sells its games through Global Store, a United States online marketplace. Global LLC the marketplace operator has been appointed as an Indonesian VAT collector. Fajar, an Indonesian customer, uses Global Store marketplace to buy a digital product from Top Games Ltd. The price of the product before taxes is \$20. Global LLC is responsible for the VAT on the sales, and must, therefore, charge Fajar \$22 including \$2 in VAT.</p>
<p>MovieStreaming Ltd. must pay the VAT it collects in August 2020 by the payment due date, which is the end of the following month namely 30 September 2020. The VAT collector must also submit its VAT return for August to September 2020 in the quarterly report (period July to September 2020) by the filing's due date, which is the end of the following month namely 31 October 2020.</p>	<p>Top Games Ltd. is not responsible for any VAT payable on the sale.</p>

THE UNITED STATES TRADE REPRESENTATIVE’S CONCERNS FOR INDONESIAN DIGITAL TAX

USTR has been reviewing the new legal policy on Indonesia’s Digital Service Tax (DST) and has generated several concerns.¹⁸⁸ *First*, this DST rule could be discriminatory because it only applies to foreign e-commerce companies, not Indonesian companies. USTR causes injustice to US companies because of its unfavorable tax policy.

Second, DST is against international tax principles. USTR concluded that four principles were violated, including taxing revenue instead of income, inconsistency with existing regulations regarding permanent establishments, extraterritorially, and double taxation.

Third, USTR is concerned that Indonesia's DST policy will burden or limit US companies with three things:

- Creating an additional tax burden for US companies.
- Forcing US companies to pay additional costs to comply with tax payments and reporting requirements.

¹⁸⁸ USTR (2021). *Section 310 Investigations: Status Update on Digital Services Tax Investigations of Brazil, Czech Republic, the European Union, and Indonesia*. Retrieved from: <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Releases/StatusUpdate301InvestigationsBEUIndCR.pdf>

- Subjecting US companies to double taxation.

The United States is a country that rejects digital tax policies and causes the failure of international agreements sought by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). For over a decade, the OECD has recognized that the international corporate tax system is incompatible with the 21st-century digital world. However, the United States has steadfastly rejected the digital services tax because it has a discriminatory impact on US-based businesses. In addition, digital taxes are inconsistent with the architecture of international tax rules, which seek to tax net income rather than gross income. US-based multinational companies are concerned about potential deviations from fair transfer pricing and US tax relations standards.¹⁸⁹ The US chose to leave talks with OECD member countries and continue new investigations through USTR. In the end, each country regulates its digital tax policy, which opens up the possibility of confrontation with the US, which is at economic risk due to trade wars and digital taxes on US companies.¹⁹⁰

Indonesia's policy of issuing VAT regulations that are effective, equitable, and developed focused for foreign digital platforms creates several legal risks, as happened in several countries in Southeast Asia and East Asia. First, the difficulty in requiring foreign digital companies to have representative offices and comply with local tax regulations. Second, tax officers need help accessing digital service data and the number of profits from digital transactions for local state consumers. Third, the constraints on applying national law and jurisdiction to foreign companies in collecting taxes and imposing sanctions for violations of tax administration. Fourth, the government does not have access to codes and algorithms to permit assessments of foreign companies' tax-paying ability. Fifth, the government must refrain from forcing foreign companies to build digital infrastructure as a local resource.¹⁹¹

THE RECENT GROWTH OF DIGITAL TAXES

As of October 31, 2022, the Government has appointed 131 business actors trading through the Electronic System to become VAT collectors. Of the total number of appointed business actors, 111 business actors have collected and deposited IDR 9.17 trillion. This amount comes from IDR 731.4 billion in deposits in 2020, IDR 3.90 trillion in deposits in 2021, and IDR 4.53 trillion in deposits in 2022.¹⁹²

The amount of state revenue from digital taxes looks fantastic and positively impacts state revenues sourced from taxes. However, there is potential for the government to fail to detect and access digital business actor data and the number of transactions for Indonesian consumers. The main factor is the absence of physical offices of foreign companies that carry out

¹⁸⁹ Steven Mnuchin, US Treasury Secretary (2019). *Letter to Jose Angel Gurría, Secretary General of OECD*. Retrieved from: <https://www.orbitax.com/news/archive.php/U.S.-Treasury-Secretary-Sends--40283>.

¹⁹⁰ Reinsch, W. A., & Caporal, J. (2020). What's Behind USTR's New Digital Services Tax Investigation?. Retrieved from: <http://resp.illas.ac.cn/C666/handle/2XK7JSWQ/276757>.

¹⁹¹ Kelsey, J. (2021). *Reconciling Tax and Trade Rules in the Digitalised Economy: Challenges for ASEAN and East Asia*. Working Papers DP-2021-28, Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA). Retrieved from: <https://ideas.repec.org/p/era/wpaper/dp-2021-28.html>.

¹⁹² Ministry of Finance of the Republic of Indonesia (2022), Jumlah Pemungut Bertambah, PPN PMSE Capai Rp9,17 Triliun. Retrieved from: <https://www.kemenkeu.go.id/informasi-publik/publikasi/berita-utama/JumlahPemungut-Bertambah,-PPN-PMSE>.

ecommerce and services in the country.¹⁹³ The law does not oblige foreign digital companies to open representative offices in the country.

CLOSING REMARKS

Indonesia applies rules regarding VAT for foreign digital platforms due to the enormous potential for tax revenue. In addition, the Covid-19 outbreak has become a momentum for tax reform for the sake of state financial stability and to respond to tax rules that no longer follow information technology's sophistication.

However, this VAT policy caused strong protests from USTR because it interfered with the interests of US companies that mostly controlled digital business in the world. Apart from external challenges, the internal challenge for Indonesia is the ability to access valid digital transaction data because there is no obligation for foreign companies to open service offices in the country.

¹⁹³ Huda, N. and Febriani, D.A. (2022). *Tepatkah Penerapan Pajak Digital*. Jakarta: Indef Policy Brief. Retrieved from: <https://indef.or.id/research/detail/tepatkah-penerapan-pajak-digital>.

DEVELOPMENT OF LEGISLATION ON TRANSNATIONAL ACQUISITION OF REAL ESTATE BY NATURAL PERSON WITH A SPECIAL FOCUS ON AGRICULTURAL LANDS IN TURKISH LAW

Üstüntay Irem Nur¹⁹⁴

2nd year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Agricultural and Labour Law

DEVELOPMENT OF THE LEGISLATION ON FOREIGN ACQUISITION OF REAL ESTATE

Within the frame of the Lausanne Peace Treaty, the legal framework of the transnational acquisition of real estate began to form in the Republic of Turkey. It was the Treaty of Lausanne, which introduced the reciprocity condition as the cornerstone for Turkish legislation in terms of the acquisition of the ownership of a real estate by foreign natural persons.¹⁹⁵ When the Land Registry Law Nr. 2644 was issued in 1934, the reciprocity system directly took its place in Turkish legislation. Therefore, as it is stated in the Article 35 of the Law *“Foreign natural persons can appropriate and inherit immovable properties in Turkey, provided that the legal provisions of the limitation remain in place and are mutual.”* In this way, it is mentioned that the transnational acquisition of real estate is subject to several conditions and limitations. Moreover, not only Article 35 but also Article 36 refers to the various conditions concerning the transaction, which can roughly be classified under the terms of quantity and location. Therefore, a foreign natural person is eligible to acquire real estate in case the transaction complies with the restrictions on the size of the real estate and location as long as the reciprocity condition is applicable. In the meantime, the Village Law it is stipulated that foreign acquisition of real estate is not possible in the village zones. However, foreign natural persons may acquire real estate up to 30 ha outside of the village zones.¹⁹⁶

In 1984, Land Registry Law Nr. 2644 was amended with Law Nr. 3029¹⁹⁷. In this way, the Council of Ministers is vested with the power to decide the countries which shall be exempt from the reciprocity condition. However, the amendment is annulled by the decision of the Constitutional Court in 1985. In its decision, Constitutional Court highlighted that the condition of reciprocity is one of the general principles considering the Turkish Foreigner’s Law at both the domestic and international levels taking into consideration that it entered Turkish law with the Treaty of Lausanne. Moreover, the condition of reciprocity is valuable in order to ensure equality in international relations. Therefore, Court finds the regulations that vest the Council of Ministers with the power to suspend the reciprocity condition as a violation of the Constitution. In 1986, Law Nr. 3278 amended the Land Registry Law Nr. 2644. Within the frame of the amendment, in case of transnational acquisition of real estate found beneficial

¹⁹⁴ Supervisor: Prof. Dr. habil. Szilágyi János Ede full professor

¹⁹⁵ Üstündağ Bahar: Türk Hukukunda Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri, Unpublished Master Thesis, Ankara,(2010), p. 78.

¹⁹⁶ Genç Şakir:Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yabancı Gerçek Kişilerin Taşınmaz Edinimi, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 95, (2014), p. 81.

¹⁹⁷ Law Nr. 3029, Dated: 15/06/1935, Official Gazette Publication Date: 7 Teşrinievvel 1336, Issue: 2892

considering the national economy, the Council of Ministers has the power to exempt the country of the foreigner from the condition of reciprocity. In this way, the legislator intended to limit the power of the Council of Ministers. Therefore, Council may use its power to exempt any country if only the transaction of acquisition shall be beneficial for the national interests or national economy. However, Constitutional Court annulled the amendment in 1986 for the reason that exceeding the administrative powers of the legislator powers considering the fact that the Council of Ministers itself shall decide which transactions are beneficial for the national interests and economy of the Republic of Turkey.

In the first quarter of the 21st century, several revisions are made to the Turkish Land Law. The first of them was Law Nr.4916 of 2003. Within the frame of this amendment, the reciprocity condition was omitted for foreign natural persons to acquire real estate through inheritance.¹⁹⁸ However, any other transfer except inheritance is still considered within the frame of reciprocity condition. Moreover, while restrictions in terms of location such as the prohibition on the acquisition of real estate in military or security zones are still in place, the Council of Ministers has been vested with the power to determine the regions that locational restrictions shall fall into abeyance considering the public interest and national security. In the meantime, article 87 of the Village Law Nr.442 abolished the restriction on the transnational acquisition of real estate and agricultural land in the village zones. Constitutional Court annulled the amendments made to the Land Registry Law with Law Nr. 4916 in 2005, due to the fact that revisions were violating the reciprocity condition. In the same year, the legislator amended the Land Registry Law with Law Nr. 5444. Within the frame of this version of the Law, restrictions are highlighted in terms of the purpose of acquiring the ownership of real estate, location, and size of the real estate. Therefore, foreign natural persons may only acquire the ownership of the real estate in order to use it as a workplace or residence among the locations that are specifically registered devoted to those purposes in zoning plans made by the Cadastres. Another restriction is made in terms of the size of the real estate that foreigners may acquire. Therefore, the real estate that foreigners are willing to acquire cannot exceed the limit of 2.5 ha throughout the country and it cannot be more than 5 ‰ of the province. However, the Council of Ministers has been vested with the power to increase the size up to 30 ha and determine the areas where foreigners cannot acquire the ownership of real estate according to the public interest and national security. In 2007, Constitutional Court annulled Law Nr. 5444. In its decision, Constitutional Court stated that giving the authority to the Council of Ministers to increase the size of the land from 2.5 ha to 30 ha is the transfer of the legislative power to the executive body which is unconstitutional. Article 35 of the Land Registry Law is amended with Law Nr. 5782 in 2008 and transnational acquisition of the ownership is allowed up to 10% of the districts, within considering the boundaries of the implementation zoning plans.

CURRENT REGULATIONS ON FOREIGN ACQUISITION OF REAL ESTATE AND AGRICULTURAL LANDS

¹⁹⁸ Yılmaz Alper Çağrı: 6302 Sayılı Kanun Hükümleri Uyarınca Yabancı Gerçek Kişilerin Türkiye’de Taşınmaz Edinimi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1-2. (2013)

In Land Registry Law¹⁹⁹, the legal framework of the transnational acquisition of real estate and agricultural lands is formed. For the transnational acquisition of real estate and agricultural lands, article 35 of the Law legislates mainly the restrictions that shall apply to foreign natural persons. There are several legal limitations introduced with Article 35 of the Law, namely, (a) limitation on nationality (Article 35/1), (b) double limitation on the size of real estate that is subject to the transaction (Article 35/1) (c) obligation of submitting a project (Article 35/4) (d) limitation on location (Article 35/5) and (e) limitation by the President (Article 35/3). In article 35, it is stipulated that only those foreign natural persons who are bound to those countries by citizenship that are listed in the Presidential Decree issued by the President of Turkey are eligible to acquire real estate throughout the borders of the Republic of Turkey. On the other hand, transnational acquisition is permitted in such a case that the transaction is beneficial for the Turkish state considering bilateral and international relations. Moreover, the size of the land that the foreigner intended to purchase cannot exceed the limit of 10% of the properties that are subject to private ownership and the total size of the land subject to individual ownership of the foreigner cannot be more than 30 ha. However, the President of the Republic of Turkey is vested with the power of doubling the size of the land that is subject to transnational acquisition. Foreigners who are eligible to acquire real estate are subject to limitations in terms of location. Therefore, as it is stipulated in Article 35/5, foreigners cannot acquire ownership of the real estate in military exclusion zones, military security zones, and strategic zones. The President of the Republic of Turkey has been vested with the power to limit, partially or completely stop, or ban the transnational acquisition of ownership of real estate by a foreign natural person in terms of country of origin, individual, geographical region, number, percentage, type, size of the area.

Obligation to submit a project refers to the condition of the acquisition of agricultural lands. In Article 35/4, it is stated that a foreign natural person is obliged to submit a project to the Ministry of Agriculture and Forestry which explains the projects that will be implemented on the land that the foreigner intended to purchase. Moreover, in terms of agricultural land acquisition, the Ministry of Agriculture and Forestry is held responsible for monitoring the implementation phase of the project. To regulate the transnational acquisition of agricultural lands, the legislator used the term “unstructured real estate” which is explained in the Circular Letter Nr. 1752 2013/15 dated 27/11/2013 by the Ministry of Agriculture and Forestry. The term described as land which has no construction or structure on it shall be considered unstructured real estate. Moreover, Ministry²⁰⁰ provided examples to clarify the term such as “land, field, vineyard, garden”. However, agricultural lands are only one kind of unstructured real estate. Therefore, unstructured real estate is not limited to agricultural lands.²⁰¹ Article 35/6 regulates the liquidation of both real estate and agricultural land purchases. Therefore, in case (1) real estate has been purchased despite the provisions of the law, (2) it is detected that real estate has been used against its purchase goals, (3) a foreigner failed to apply to the Ministry of Agriculture and Forestry in the given period, and (4) foreigner failed to fulfill the project in the given time, the foreigner shall be requested to liquidate the purchased real estate or land, if he

¹⁹⁹ Land Registry Law Nr. 2644, Dated: 22/12/1934 Official Gazette Publication Date: 29/12/1934, Issue: 2892 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2644.pdf>

²⁰⁰ Refers to the Ministry of Agriculture and Forestry.

²⁰¹ Circular Letter Nr. 1752 2013/15 dated 27/11/2013 issued by the Ministry of Agriculture and Forestry. ⁸ Article 1, Instructions Regarding the Permission for the Acquisition of Agricultural Land and Approval of Developed Agricultural Projects.

fails, Ministry of Finance shall liquidate the purchased real estate or land and pay the price to the foreigner.

Details of the project that must be submitted to acquire the ownership of agricultural land are provided in “Instructions Regarding the Permission for the Acquisition of Agricultural Land and Approval of Developed Agricultural Projects” issued by the Ministry of Agriculture and Forestry as ministerial guidance. The guidance aims to describe and monitor the development of the agricultural projects, approval, and control process.⁸

CONCLUSION

The reformation process of the 19th century affected Ottoman Empire by providing foreigners with the right to acquire real estate within the frame of several obligations such as paying taxes for the transaction. Taking into account that the independence war in the 1920s gave birth to a new state, the Republic of Turkey, the legal framework of many topics had been drawn from scratch. With the Treaty of Laussane, the principle of reciprocity had been introduced into the transnational acquisition of real estate while agricultural lands were not a subject for the transnational acquisition. The first version of the Land Registry Law stipulated that transnational acquisition of a real estate by a natural person is permitted considering the legal limitations and reciprocity conditions. After the amendments of 1984, the Council of Ministers was vested with the power to select the countries in which citizens shall be considered exempt from the reciprocity condition. The amendment had been annulled in 1985 and a new amendment was introduced which later in 1986, it is annulled by the Constitutional Court.

Land Registry Law had been revised in 2003 and is annulled by the Constitutional Court in 2005 due to the fact that the new version of the Law violated the principle of reciprocity. As a first step, in the transnational acquisition of a real estate by the natural person through inheritance, the reciprocity condition is abolished. Within the frame of the new Village Law, transnational acquisition of agricultural lands became possible for natural persons. The current version of the Land Registry Law had been formed in 2012. The legal framework of the transnational acquisition of real estate is provided in article 35 of the Law. To sum it up, a foreign natural person is able to acquire real estate taking into account that the transaction is beneficial for the international relations of the State, the nationality of the foreigner is eligible for the acquisition, the size of the real estate does not exceed the double limitation of the transaction, and the real estate is located in a region which is available to be purchased by a foreigner. In terms of agricultural land acquisition, a foreigner is obliged to submit a business plan referred to as a project.

As it is highlighted in the previous section, Turkish legislation concerning the transnational acquisition of real estate as well as agricultural land is stipulated in Land Registry Law Nr. 2644. Legislators decide to form the basic regulations by the law and leave the details to be regulated by the administrative body, mainly the Ministry of Agriculture and Forestry. Moreover, apart from the Ministry, the President of the Republic of Turkey is also vested with the power to decide on a list of countries where citizens or legal entities are eligible to acquire the ownership of real estate or agricultural land.

AN INTRODUCTION TO THE SYRIAN PUBLIC FINANCE (PUBLIC EXPENDITURES - REVENUES- THE GENERAL BUDGET)

Jafaar Ghanem Sakkour²⁰²
1st year full-time doctoral student
Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Financial Law

INTRODUCTION

The science of public finance, although it is an economic science in its essence, has a legal character because it deals with the legal aspect of the financial and economic activity of the state. Which constitute the most important fundamental issues of public finance, regulated by the financial laws and regulations in the state, and are issued based on the general principles that govern this work, most of which have become of a constitutional rank. Public expenditures, public revenues, and the general budget are the three main topics of the economic and financial activity of the state. And at the same time, they are the main tools for drawing up and implementing the financial policy of the state, so the previous three topics constitute the main topics of the science of public finance. The state obtains public revenues that cover those expenditures, which form part of the national income and the state's national product of labor, capital, and natural resources, and this is what made those revenues cover the second axis of public finance issues, and the corresponding public expenditures and public revenues require the state to set a program that is set For a period. Therefore, in this presentation, we will talk about an overview of public expenditures, public revenues, and the general budget in Syria.

PUBLIC EXPENDITURES

Public expenditures are the first element of the science of public finance, and they refer to an amount of money that the state pays to achieve overall objectives related to the general, economic, social, and political goals of the state.²⁰³ Expenditures must be classified into separate groups according to their legal nature, social function, or economic effects. The importance of this classification in financial studies has become necessary for analyzing the financial policy of countries and knowing their objectives.²⁰⁴

Classification of public expenditures in Syria

Before the issuance of the Basic Financial Law No. 92 of 1967, the Syrian Arab Republic was affiliated with the principle of multiple budgets; in addition to the regular general budget of the state, there were development budgets and independent budgets; but with the promulgation of the Basic Financial Law in 1967, it was reconsidered in a radical way in organizing the general budget of a state, and this law was replaced by a new law in accordance with Legislative Decree

²⁰² Supervisor: Dr. Varga Zoltán associate professor

²⁰³ Muhammad Abbas Mahrezi, *Economics of Public Finance (Public Expenditures)*, Diwan of University Publications, Ben Ankoun, Algeria, 2003.

²⁰⁴ Dr. Essam Bashour, *Public Finance and Tax Legislation*, Tishreen University, Faculty of Economics, seventh edition, 1997-1998, p. 20.

No./54/of 2006. Therefore, it is better for us to distinguish in the classification of expenditures in Syria Among the three stages are:

First: Classification of public expenditures before the issuance of the Basic Financial Law No. /92/ of 1967: Before the issuance of this law, public expenditures in Syria were allocated in the general and supplementary budget.

These budgets were classified by dividing those expenses administratively into sections, each of which includes an administrative unit that has a similar activity and one nature of work, which is mostly one of the ministries and public institutions affiliated with it. Expenditures were qualitatively divided into four chapters, each of which includes expenditures of a single type:

A-Chapter One: Administrative expenses, which include salaries, wages, compensation, rewards, and what follows. B-Chapter Two: It is what is required by the Ministry's workflow (repeated consumption expenditures). C-Chapter Three: Private expenditures, which are frequently investment expenditures that reflect the ministry's activity, D-Chapter Four: Debts²⁰⁵

Second: Classification of public expenditures under the Basic Financial Law No. 92 of 1967: According to Article 9 of Basic Financial Law No. 92 of 1967, public expenditures in the Syrian general budget are classified functionally, administratively, qualitatively, and regionally. These types of classification have been applied, except for the regional classification, starting from the 1970 budget.

Functional classification: The basic financial law defines the functional classification as the one that shows budget expenditures on the basis of state jobs. functional classification was determined, according to the last definition, by a decision of the Minister of Finance in 1984, as follows: social services, Agriculture, forestry and fish, Extractive industries, Manufacturing industries, Electricity, gas and water, Building and construction, Trade, transportation and storage, Money, insurance and real estate, Undistributed credits.

Administrative classification: this classification shows the expenses of each administrative unit separately from a ministry and a department or public institution affiliated to them, in the manner in which each ministry is allocated a separate section or public institution affiliated to it has a separate branch.

Qualitative classification, defined by the financial law, is the classification that shows each administrative unit on the basis of the nature of the expenditure, and which is based on the distribution of detailed expenses in each chapter into items and each item into paragraphs.

Administrative expenses section. The investment expenditures section. The transferring expenses section. The debts and obligations payable section.

Regional classification: The basic financial law defined it as the classification that independently shows the expenses of the central administration in the state apparatus and the expenses of each governorate of the country. and, this classification has not been implemented so far.²⁰⁶

Third: Classification of expenditures under the Basic Financial Law No. 54 of 2006

The date of the new basic financial law was issued on 1/10/2006 and became effective according to Article / 38 / growth starting from the beginning of 2008

²⁰⁵ Muhammad Khair al-Akkam, Public Finance 1, Virtual University Publications, Damascus, Syria, 2018, p. 48 49 50.

²⁰⁶ Mahmoud Hussein Rajab and Adel Fadela, Prospects for the development of the Syrian general budget from balancing items and control to balancing programs and performance, Al-Baath University Journal, Vol. 44, No. 14, 2014, pg. 46

In addition to the previous four classifications, this law has added a new classification, which is the economic classification.

Classification, functionally, administratively, qualitatively, regionally and economically, according to the new Financial Basic Law²⁰⁷

REVENUES

In financing its public expenditures, the Syrian Arab Republic relies on all kinds of revenues, as it is a developing country and believes in the interventionist role of the state, and has recently implemented the principle of a collective market economy.²⁰⁸

It has begun to increase the importance of some fees and service allowances than it was in the past, and its revenues from public sector investments are wide and diversified. It has agricultural, industrial, commercial, financial, and service facilities revenues that make profits. Still, the percentage of its revenue from real estate revenues, especially oil, has become only 15% of public revenues After it was about 50% in the past years. The budget, the liquidity surplus, the revenues of municipalities, endowment departments, popular work, and hotel revenues, as they accounted for 40% of them. Then come taxes and fees, which accounted for about 34.2% of them, then come exceptional revenues such as external and internal loans, which accounted for about 14.3% of them, then come revenues from services, state property, health services, school, and university fees. And the state's agricultural, industrial, commercial, financial, oil fields, and other revenues, which formed About 8% of it. Finally, miscellaneous revenues come, such as gifts, deposits, trusts, and others, constitute 2.5%²⁰⁹

Classification of public revenues in Syria

We did not find interest on the part of the Syrian legislator in categorizing public revenues as his interest in categorizing public expenditures. It is customary to pay attention to categorizing public expenditures and indicating the types of services provided by the state to citizens without detailing the types of public burdens borne by the citizen because this is not in the interest of the government. The Basic Financial Law No. 45 of 2006 was ratified and confirmed on the qualitative classification in its ninth article. Under this article, the qualitative classification became the only and obligatory classification. The general revenues in the Syrian budget were qualitatively divided into five chapters as follows: Chapter Six: Taxes and Fees. Chapter Seven: Allowances for services and allowances for state property and public investments. Chapter Eight: Miscellaneous Income. Chapter Nine: The available surplus. Section Zero: Exceptional Revenues.

PUBLIC BUDGET

The general budget is defined according to the Basic Financial Law 2006 in Syria in Article Two: The annual basic financial plan for the implementation of the economic plan in a manner

²⁰⁷ The Basic Syrian Financial Law issued in 2006 has been in force under Article 38 since the beginning of 2008.

²⁰⁸ Muhammad Khair al-Akkam, Public Finance 1, Virtual University Publications, Damascus, Syria, 2018, p113.

²⁰⁹ The Syrian general budget for 2007 issued by the President of the Republic in Law No. 36.

that achieves the objectives of this plan and is consistent with its general and detailed structure. The beginning and end of the fiscal year according to the Syrian financial law:

The fiscal year begins in January according to Legislative Decree 52 of 1967, as confirmed by the Basic Financial Law in Syria No. 92 of 1967 when it stipulated in its sixth article that: The general budget is effective for one year, starting in January of each year and ending in December, as confirmed by the new Basic Financial Law No. 54 of 2006. The end of the fiscal year raises delicate problems from a technical point of view, and some countries follow the method of calculating the treasury (cuts) for the fiscal year on the last day of it.²¹⁰

Stages of preparing the general budget in Syria

Preparing the general budget: In Syria, the Ministry of Finance plays the main role in preparing the state budget by 1-collecting partial budget projects submitted by ministries and public authorities. And it may amend these estimates in line with the reality of those authorities and their needs and with the country's financial capabilities,2- provided that all of this is done within the framework of the plan and after consultation with the competent ministry and the Financial Planning Commission3. Then the Ministry of Finance coordinates these estimates in the form of a unified project after adding estimates of expenses and revenues to them.

Approval of the general budget: 1-The next stage after preparing the general budget is the approval of the budget, and approval is the presentation of the draft general budget to the legislative authority for study, discussion and ratify it. The approval of the budget includes ratification of the expenditures and revenues contained in the project prepared by the executive authority and Permission gives the government permission to implement the budget, and approval of the budget must be done before it is implemented. This point was emphasized in Article 75 of the Syrian Constitution, Paragraph 4 (The draft general budget must be presented to the People's Assembly at least two months before the start of the fiscal year and is not considered valid unless approved by this Assembly).

The discussion of the budget in the People's Assembly begins with the government's financial report, which includes a clear presentation of the economic and financial situation and its relationship to the draft budget. The report also includes an analytical study of the figures for public expenditures and revenues and a comparison with the figures of the previous year. After the members of the People's Assembly finish the discussion, they vote to refer the project to the Budget and Accurate Accounts Committee and approve it This committee studies the project and presents the result in the form of a report that is referred to the Council, after which the President of the Republic issues the budget law to become definitively enforceable.²¹¹

CONCLUSION

Syria is a developing country with an emerging economy. Still, although it is located in the Middle East, it does not depend on the underground resources as a primary source of revenue as the neighbouring countries. Still, before the war, it had reached self-sufficiency even after the war. We see that the economy has held for a very long time because of the quality of the Syrian financial system, so it was important to take a glimpse of it.

²¹⁰ Qahtan Al-Seyoufi, 2009, Financial Policy in Syria, Association of Economic Sciences, Damascus, p. 143.

²¹¹ Radwan Al-Ammar, Economics of Public Finance, Tishreen University, Faculty of Economics, 2012, pg. 493.

A FIATALKORÚ BŰNÖZÉS OKAI HAZÁNKBAN

Jónás Kitti Anett¹

I. évfolyamos levelező tagozatos doktorandusz hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

„A gyermekkor minden mástól eltérő szakasz az ember életének, mely mintegy alanyi jogok biztosítja a tévedés jogát a személyiség fejlődés terén, s ehhez ugyancsak alanyi jogon nem büntetést, hanem elsősorban segítséget kell kapni.”

Valentics Anna

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A fiatalkorú bűnözés népszerű és időszerű téma a mai világban. Időszerűségét éppen az a sajnálatos tény adja, hogy a gyermek és a fiatalkorú bűnözés mértéke folyamatosan nő. Manapság egyre nő a fiatalok által elkövetett súlyosabb bűncselekmények száma. Ebben szerepet játszik a hagyományos családi élet válsága, a szeretet, a gondoskodás hiánya. Sajnos sok gyermek megfelelő felnőtt minta nélkül nő fel. Véleményem szerint a fiatalkorú bűnözés olyan társadalmi probléma, amivel foglalkozni kell és megoldást kell találni a fiatalkorúak szabálykövető jövőjének biztosítására, hiszen ők lesznek a jövő generációja, akik a saját értékrendjüket fogják továbbítani. Fontos, hogy a bűnözést, deviáns magatartást csökkentsük és a gerjesztő okokat megszüntessük, hogy a szereplők a helyi problémákat, helyben, egymással összefogva oldják meg, a hozott intézkedések egymást erősítve.

Az okok kapcsán megállapítható, hogy vannak objektív okok, amelyek a társadalmi, illetve a családi környezetben gyökereznek, és vannak szubjektív okok, amelyek az elkövető személyiségében rejlenek. Leggyakrabban előforduló objektív okok közé tartoznak a családi problémák, az alkoholista családi környezet, a durva szülői bánásmód, helytelen nevelés és a rossz baráti társaság.

Kutatásom során fel szeretném tárnai azokat az okokat és folyamatokat, amelyek a fiatalkorúak bűnelkövetéséhez vezetnek, illetve el szeretnék jutni a fiatalkorú bűnelkövetés minél alacsonyabb szintre történő leredukálásához szükséges megoldási módszerek felkutatásáig.

A fiatalkorú bűnözés problematikája a jövőbe tekintő, különös figyelmet érdemlő társadalmi jelenség. A fiatalkorúak olyan csoportja a bűnelkövetőknek, ahol a jogtudomány, az igazságszolgáltatás, a szociális intézmények és minden egyéb szervezet, amely a fiatalkorú bűnelkövetőkkel kapcsolatba kerül, a legtöbbet tudja tenni azért, hogy a fiatalokból felnőttként törvénytisztelő állampolgár váljon.²

A fiatalkorú bűnözés okait vizsgálva mindenképpen fontos kiemelendő tényező a gazdasági helyzet romlása, az egzisztenciális bizonytalanság, a státuszkeresés, a kirekesztettség érzés feloldására való törekvés, a szubkultúrába való menekülés. Azonban jelentős szerepet játszik a hagyományos családi élet válsága, a családok felbomlása, a szeretet, a gondoskodás és a megfelelő minta nélkül felnőtt gyermekek kiszolgáltatottsága.³

¹ Témavezető: Prof. Dr. Blaskó Béla egyetemi tanár, professor emeritus

² Kóczyán Lilla: A fiatalkori devianciák kialakulása és az alternatív bűnmegelőzési programok, Arizona program: a felelősségvállalás tanítása (a bűnmegelőzés első lépése) 433. oldal

³ http://epa.uz.ua/03400/03457/00013/pdf/EPA03457_csalad_2000_1.pdf, 4. oldal (2022.11.11.)

A CSALÁDI SZOCIALIZÁCIÓ ÉS A BŰNÖZÉS KAPCSOLATA

Johann Wolfgang von Goethe szerint: „*A legtöbb, amit gyermekeinknek adhatunk: gyökerek és szárnyak.*³ *A funkcionálisan működő család a gyermeknek szárnyakat adhat, hogy felemelkedni, repülni tudjon, míg a diszfunkcionálisan működő család, mint a fa gyökerei a mélybe hatolnak és visszahúzhatnak. Ezek a gyökerek meggátolhatják, hogy a gyermek a közös törzsből kifejlődött önálló ágról elindulva repülni tudjon.*”⁴

A családi kapcsolatok és kötődések, azonosulások, konfliktusok, szokások és szabályok formálják legjobban az emberek szükségleteit, értékeiket, személyiségüket és társadalmi hovatartozásukat. Éppen ezért a kutatók érdeklődése a családi szocializációhoz fordul a legtöbb társadalmi probléma kapcsán, mint például a fiatalok devians magatartása során is.⁵

A család nevelő hatása az első nagy hatásrendszer minden ember életében, amely a személyiség fejlődésének szempontjából is nagy jelentőséggel bír. Itt találkozik először a társadalom normáival, szokásaival és értékeivel, itt teremődnek meg az alapok.⁶

A család azonban nemcsak a szocializáció, a nevelés csatornáján hat a gyermek személyiségfejlődésére, hanem objektív családi vonásokon keresztül is, ilyen például a család iskolázottsága, foglalkozása, etnikai, vallási, politikai hovatartozása, lakhelye és lakhatási életminősége, a család életszínvonala, a család életkörülménye, a társadalmi mobilitási esélyei, amelyek konkrét befolyással bírnak a gyermek életkörülményeire, életminőségére és életvitelére. Szubjektív tényezők, mint a szülők önbecsülése, önértékelése, önbizalma, devianciája, nevelési hibái, gyermekkori élményei, kötődései, tekintélynélküliség, családon belüli abúzusok, erőszak, melyek az objektív tényezőkkel karöltve befolyásolják a család szocializációs sikerét.

Pszichológiai vizsgálatok számos diszfunkcionális családi működést írnak le, mely nagy súlyt nyom a serdülő személyiségének alakulásában. Jellemzően ilyenek a szétesett és az izolált családok.

A *szétesett család* egy olyan családszerkezet, melyből az egyik szülő valamilyen oknál fogva kiesett. Jellemző példa rá a válás és a haláleset. Ezeket a családokat nevezi a szakirodalom csonka családnak, illetve ennek pejoratív értelme miatt ma már elterjedtebb az egyszülős család kifejezés. Önmagában ez a családmodell nem feltétlen utal a fiatalok devians magatartására vagy egyéb magatartási problémák jelentkezésére. Ma már több olyan véleményt lehet hallani, ahol az egyszülős családmodellben is lehet egészséges gyereket nevelni. Ugyanakkor a szakirodalom nehézségeire is felhívja a figyelmet ezeknél a családoknál, melyeknek súlyos következményei lehetnek a fiatal magatartására. Az egyik következménye lehet a szétesett családnak, hogy az elhagyott szülő veszteségét nem tudja feloldani, gyermekét elhanyagolja, bűnbanknak állítja be vagy esetleg a gyűlölt szülővel azonosítja gyermekét. Más esetben a magányos szülő belevág egy kapcsolatba, melyet a szakirodalom mozaikcsaládnak nevez. Ezen családi környezetben a gyermek nem tud beilleszkedni, amely a mostohával való konfliktust eredményezheti. Ilyenkor előfordul, hogy a gyermek átmenetileg, de akár véglegesen is

³ <https://szokimondoka.hu/gyokerek-es-szarnyak-1-resz/>, (2022.11.11.)

⁴ <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/herke-fabos-barbara-katalin/herke-fabos-barbarakatalin-vedes-ertekezes.pdf> 138. old. (2022.11.11.)

⁵ https://www.fszek.hu/uploads/f53EicImKh_jtliin9ILJD-0NvbyMwDv.pdf (letöltés: 2022.11.21.)

⁶ https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/36658834/megismeres_es_elfogadas_110131_RMtO6S-with-cover-pagev2.pdf?Expires=1668253478&Signature=VPoVJRWBhGXP7IBKfSP0Ff22ma5cP4Wmc-

HZZb0SgMvvhx1XuPqSEAZVMpVJvifFSfFXNgo1ba0~AmCRaqDfFMUB1BahfJP1HLK6H0jQD70LQyO7U
u9rT9sY4wOhtbAcP-a-n2tOAEtEIAf11AlgaEJw-
ORrkTT4dlekR~FDOI86bmIaIGiVehD1dYUECXdxwaoYp3q1FNyRmzgl4fgbJ5rb2PIcp1Njel810BqgbdSffJfK
LegGZrsPCzTyxH-
UOezKctfWvsuH2BDZkCAUAIvLdZebzF3rzyGfPAN65tDN~RhqyGALmtUX7FzEh~4c948tNp24SYZ1L2n
FGXA__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=67 (2022.11.11.)

eltávolodik a családi közösségtől. Ez az átstrukturálódás a gyermek szempontjából komoly veszélyekkel járhat (elhanyagolás, elmagányosodás, deviáns kortárs közösségekhez való csapódás stb.).⁴ Az elhanyagolás következtében pedig a gyermek, aki a törődés, az odafigyelés, a nevelés és a gondoskodás alapvető hiányát szenved el, jóval veszélyesebbé válik a társadalomra nézve kriminális szempontból.⁵

A rejtett szétesettségű családokban a feszültségek ugyan nem vezetnek a család tényleges felbomlásához, vagyis a szülők látszólag együtt maradnak, amely azt fogja eredményezni, hogy a gyermek teljes bizonytalanságban él. Nem tudja, hogy a család életéből mit tekintsen titoknak és mit vállalhat a külvilág előtt. Másrészt pedig a szülők ellentéte már nyilvánvalóvá vált, tehát a gyermeket állásfoglalásra kényszerítik, ami által a szüleivel ambivalens érzései kiéleződnek és többé nem fogja tudni önmaga elől elrejtetni, amely által elmagányosodik, nem rendelkezik igazi mikroközösségi viszonyokkal, vagy éppen negatív értékekkel rendelkező csoportok felé fog sodródni. Az *izolált, vagy zárt családszerkezetű családok* szintén számos problémát jelentenek a fiatal számára. Ebben a családmódban maga az elkülönülés, a szülők elszigetelődése több okból következhet be. Betegség, időhiány, sértődöttség és a hosszabb ideje fennálló konfliktusok, csatározások, meg nem értettség. A fiatal számára itt jelentkezik a legfőbb probléma, a bezárkózás, amely azt fogja eredményezni, hogy nem fog megismerni alternatív mintákat. Más oldalról megközelítve pedig kimondható, hogy a fiatal félni fog az ismeretlen külvilágtól.⁹

A családformák közül azonban a devianciák mögöttes motívumaiként gyakran találjuk az *érzelmi deprivációjú családokat* jellemző brutális nevelést, az igazságtalan bánásmódot, a kóros ridegséget, a szeretet hiányát. Véleményem szerint túl kategorikus ez az állítás, hogy teljesen elfogadjuk a determinációját a bűnözés kialakulásában, de számos bizonyíték van arra, hogy a fiatalok egy része úgy sodródik bele az első bűncselekménybe, hogy csupán csak közösséget keres vele. Ha a gyermek érzelmi hiányt, „emotív deprivációt” szenved el, sérül az érzelmiakarati élete, ez a teljesítmény gyengeséget eredményez, és a személyiségfejlődés minden lényeges lélektani fázisában hiányok egymásra épülését okozza.

Mindez pedig a társas kapcsolatok működését és az eredményes alkalmazkodást erőteljesen gátolja.⁶ Az agresszió, a szeretetlenség, az elhanyagolás mellett más szempontok is helyt kapnak a bűnözéshez vezető úton, még pedig a nevelési ismeretek, kompetenciák hiányának problematikája. Jellemzően az ilyen szülők pszichológiai, pedagógiai, nevelésszerű hiánya mutatkozik meg, mely esetekben látszólag ép családokról van szó, a családi viszonyok rendezettnek tűnnek, de mégis súlyos nevelési hibákat generálnak. A szakirodalom ezeket a családokat nevezi *túlterhelt családoknak*, ahol a szülőnek kevés idő jut

⁴ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan, Budapest, 2014, 198-202. oldal

⁵ [https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?](https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

⁹ [https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?](https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

Rosta Andrea: im., 198-202. old.

⁶

[https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?](https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?sequence=2&isAllowed=y) [https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?](https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40007/Kd_12535_t%c3%a9zis.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

a gyermekére az intenzív elfoglaltsága miatt. Ezeknél a családoknál követelményeket támaztó vagy követelmények nélküli, vagy esetleg túlzottan elkényeztető gyermeknevelés eredményezi a deviáns magatartásformát a fiatalok vonatkozásában.

A *bűnözői családok*, ahol a család egy- vagy több tagja rendszeres bűncselekményeket követ el, ebből él. Fontos kiemelni, hogy a viszony nem szükségszerűen determinisztikus, azaz nem minden bűnöző szülő gyermeke lesz maga is bűnelkövető. Az ilyen családoknál hibás szocializáció működik, a helyes példamutatás hiánya, azonban csupán eshetőségként jelentkezik a bűnözői életmóddal való azonosulás. Mivel a szülők maguk is rengeteg külső és belső problémával terheltek, így önmagában a gyermekhez való viszonyuk is problematikus lehet. A bűnözői családok mellett a szülői devianciák is hatással bírnak a gyermek egészséges fejlődésének eltérítéséhez, hiszen az ilyen állapotok között felnőtt gyerekek számára kettős terhet jelent. Sajnos az a tapasztalat, hogy ahol állandó jelleggel van jelen a bűnözés, ott visszatérő a történet és átörökítődik a gyermekekre is.⁷ A fiatalok élettörténetében fellelhető olyan élethelyzetek leírása, amelyből következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy gyermekkorukban milyen mértékben voltak adottak az egészséges testi-lelki-szellemi fejlődésükhöz szükséges életkörülmények. A bűnelkövető fiatalok körében a családi háttér a legkritikább esetben nevezhető megfelelőnek.⁸

Meglátásom szerint a személyiség kialakulásában a család játssza a legfontosabb szerepet, hiszen a családon belüli nevelés, a szokások, a verbális és nonverbális kommunikáció megtanulása modellt jelent, melyet a gyermek gyakran öntudatlanul is követ. *„A családi szocializációs zavarok gyakran jellegzetes magatartásformákban nyilvánulnak meg, melyeknek közös sajátossága: a személyiségfejlődés zavara. Ilyenkor hibás személyiségfejlődés részeinek pótlását külső referencia kapcsolatok teszik meg, tehát ha a személyiség könnyen sodorható, befolyásolható akkor a bűnözés felé sodorható. A társadalom által elvárt szerepekben való helyt nem állás, a meg nem felelés /inkompetencia/ fájdalmas kudarcélményekkel terheli meg a válságban lévő serdülőt. Értéktelenségnek érzi magát, feladja a becsvágyát, terveit, álmódosításait, sikerekre, hatékonyságra való törekvését. Passzív, sodródó, vagy ellenségessé, támadóvá válik. Realitásérzéke ahelyett, hogy fejlődne, csökken, s ezért mindenre másképpen reagál, mint a többi serdülő”*⁹.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A gyermekek és a fiatalok körében erőteljes hangsúlyt kellene fektetni a szülők és a nevelők részéről a társadalmilag elfogadott normák nyomtatékosítására és ezeknek a tudatosítására kellene tanítani őket. Ennek hiányában a gyermekek könnyen normasértő (deviáns) magatartást sajátíthatnak el, amely a bűnelkövetést fogja eredményezni.

Ha egy gyermek vagy egy serdülő egyszer valamilyen bűnt követ el, akkor ezért a társadalom elítéli, kirekeszti őt, melynek következtében elkallódása során bűnelkövetővé válhat.¹⁰ A gyermek és fiatalok bűnözés megelőzésénél fokozott jelentőséget kell tulajdonítani a büntetőjogon kívüli egyéb eszközöknek, mint például a szociálpolitikai támogatásoknak, a gyermek és ifjúságvédelmi intézkedéseknek. A büntetőjog önmagában nem lehet alkalmas a bűnözés visszaszorítására, melyet jól jelez a bűnmegelőzés eszközrendszerén

⁷ Rosta Andrea: im., 198-202. oldal

⁸ Solt Ágnes: A perben billegő fiatalok, Doktori PhD disszertáció, 2012, 110 old.

⁹ http://epa.oszk.hu/02000/02065/00007/pdf/EPA02065_gazdetika_koszegi.pdf (2022.11.26.)

¹⁰ <https://mindsetpszichologia.hu/hogyan-valtam-bunozove-ilyen-fiatalon-a-fiatalkoruak-bunelkovetesenekrizikotenyezoi> (2022.11.13.)

belül elfoglalt helye is. Azonban a büntetőjog elvonása mégis elkerülhetetlennek tűnik, ezért törekedni kell arra, hogy minél alacsonyabb arányban kerüljenek érvényesítésére az alternatív szankciók, valamint a közösségi alapú büntetések. Speciális tréningek kialakítása is eredményes lehet, amelyek például az agresszió kezelésére tanítják a fiatalt. Azonban, ha a cselekmény jellege a fiatal előélete és a társadalomra veszélyessége megköveteli a szabadságvesztés-büntetés kiszabását, a végrehajtás során személyre szabott programok alkalmazását tegyék lehetővé.¹¹

Kiemelendő feladat a társadalom számára, hogy a fiatalkorúak a felnőtté válás során olyan segítséget kapjanak, amely az önértékelésüket és szociális kompetenciájukat fejleszti, ezáltal a társadalomba tartozónak érezhetik magukat és a felelősségük, a közösségi érzékük ki tud bontakozni. A problémák korai felismerése minden gyermekkel és fiatalkorúval foglalkozó intézmény feladata, sőt legnagyobb felelőssége, szerepe és súlya, azonban véleményem szerint kétségkívül a közvetlen családi környezetnek van. *„Egy egészséges, kiegyensúlyozott, jól funkcionáló család képes a negatív társadalmi folyamatok hatásainak kompenzálásával, tompításával, az egyéni krízishelyzetek feldolgozásával átsegíteni a fiatalokat a felnőtté válás nehéz folyamatán.”*

¹¹ https://mersz.hu/dokumentum/wk54__356 (2022.11.13)

DIE VERSTÄNDIGUNG IM STRAFPROZESS

*Dr. Kelemenné dr. Csontos Laura*¹²

IV. Jahrgang, vollzeitige Doktorandin

Eötvös Lóránd Universität, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Lehrstuhl für Strafprozess und Strafvollzug

EINLEITUNG

Das Gesetz Nr. XC von 2017 über das Strafverfahren trat am 1. Juli 2018 in Ungarn in Kraft. Das Gesetz brachte viele Neuerungen, insbesondere die Verständigung und die grundsätzlich obligatorische Vorbereitungssitzung, die der Vereinfachung und Beschleunigung der Verfahren dienen. Das Gesetz stellt im Mittelpunkt das Geständnis des Angeschuldigten in beiden neuen Rechtsinstituten. Der Gedanke der Zusammenarbeit mit dem Angeschuldigte begleitet die Strafprozessreform durchgängig und wird damit den Anforderungen an Aktualität und Prozessökonomie gerecht.¹ Die Belohnung des Geständnisses des Angeklagten und die Zusammenarbeit mit dem Angeklagten gewinnt in europäischen Staaten, die kontinentales Recht anwenden, immer mehr an Bedeutung, da sie pragmatischen Aspekten dient: *"Es führt zu Zeit- und Kostenersparnissen auf Seiten der Behörden, zu milderer Sanktionen auf Seiten der Angeklagten und der sicheren Entschädigung des Geschädigten vermittelt zugleich die Botschaft, dass der Täter tatsächlich zur Verantwortung gezogen wird."*¹³

Sowohl im bisherigen als auch im aktuellen Strafprozessrecht finden sich erfolgreiche Vereinfachungs- und Beschleunigungsinstrumente (z.B. Strafbefehl), aber weder die Verständigung noch sein Vorgänger – der Verzicht auf die Hauptverhandlung – konnten einen Durchbruch in der Rechtsanwendung erzielen.

Zu den vereinfachenden Rechtsinstituten in Ungarn, unter anderem, gehört der Strafbefehl. Als Vorbild für das getrennte Strafverfahren des Strafbefehls diente dem ungarischen Gesetzgeber die Regelung des deutschen und österreichischen Strafbefehls.¹⁴¹⁵

Das bisherige Strafprozessrecht⁴ regelte das Rechtsinstitut des Verzichts auf die Hauptverhandlung als vereinfachendes Sonderverfahren, die von der neuen Ordnung wegen ihres Scheiterns nicht übernommen wurde. Der Verzicht auf die Hauptverhandlung wurde in der Literatur mehrfach mit dem amerikanischen *plea bargain* bis zum Inkrafttreten des neuen Verfahrensrechts verglichen.¹⁶ Derzeit wird die Verständigung üblicherweise als *plea bargain* bezeichnet, denn unter den konsensualen und vereinfachenden Rechtsinstituten des gültigen Strafprozessgesetzes steht diese den angelsächsischen Ursprüngen am nächsten.

Der Verzicht auf die Hauptverhandlung wurde mehrmals verändert, aber trotz der Änderungen kam es in nicht mehr als 1% (0,2-0,5%) der Fälle zur Anwendung.¹⁷ Der Grund

¹² Betreuer der Dissertation: Dr. Hack Péter Professor und Dr. Holé Katalin Assistenzprofessorin

¹ A törvény indokolása (Begründung des Gesetzes), 2.

¹³ A törvény indokolása, 2-3.

¹⁴ A törvény indokolása, 12.

¹⁵ . évi I. törvény a büntetőeljárásról (Strafprozessordnung).

¹⁶ Herke, Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécs, 2008, 127-138, Pápai-Tarr, Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó, Pécs, 2012, 96-103, Fantoly, Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 262-291.

¹⁷ Fantoly, Zsanett: Egyezés a nyomozásban. In: Magyar Rendészet 2020/3, 80. und Miskolcziné, Juhász Boglárka: Gondolatok a tárgyalásról lemondás intézményéről. Büntetőjogi Szemle, 2017/1, 63-68 und Szaktor,

für sein Scheitern wurde in der Literatur in mehreren Faktoren genannt: es fehlte an gesellschaftlicher Nachfrage nach der Einführung des Rechtsinstituts¹⁸¹⁹, das Konzept stand im Gegensatz zu der Forderung nach materieller Gerechtigkeit, die Rechtsanwender nahmen und nutzten das Legalitätsprinzip als Grundlage, der Belastete erhielt keinen wirklichen materiellen Rechtsvorteil, und das Vorgehen war unvorhersehbar und teilweise widersprüchlich. Ein ähnliches Versäumnis können wir im Zusammenhang mit der Verständigung verzeichnen, dessen Gründe in der Literatur ähnlich zum Verzicht auf die Hauptverhandlung benannt werden.²⁰

Im deutschen Recht ist die Verständigung - die auch als Absprache benannt wird - dem amerikanischen *plea bargain* am nächsten stehende Rechtsinstitution des Strafverfahrens, was auch Vereinbarung bedeutet.²¹

Eine Frage meiner Doktorarbeit ist, warum die ungarische Verständigung nicht populär in der Rechtsanwendung geworden ist und bleibt ihr Anwendungsbereich immer noch unter 1% (0,0012% in 2020).²² In 2020 wurde in 58-, in 2021 in 77 Fällen gem. Verständigung Anklage erhoben.²³ Dafür verwende ich als Forschungsmethode Rechtsvergleich zwischen Ungarn und Deutschland. In dieser Studie fasse ich meinen bisherigen Ergebnissen kurz zusammen.

DIE DEUTSCHE VERSTÄNDIGUNG

Anfang der 1970er Jahre²⁴ begann der Prozess der Entwicklung der deutschen Verständigung, die bis heute das umstrittenste Thema des Prozessrechts ist und mittlerweile eine unergründliche Menge an Literatur und zahlreiche höchstgerichtliche Urteile zur Frage der Verständigung hervorgebracht hat.²⁵

Im deutschen Verfahrensrecht hat die Verständigung in den letzten Jahren stark an Bedeutung gewonnen. Der Konsens wird in verschiedenen Bereichen des Strafrechts verwendet und ist daher heute neben Wirtschafts-, Steuer- und Drogendelikten²⁶ ein häufig verwendetes Rechtsinstrument in Strafsachen. Im Falle einer Verständigung können sich die Parteien des Strafverfahrens über den Stand des Verfahrens oder den Ausgang des Verfahrens einigen. Die verfahrensrechtliche Verständigung kann in der Regel im Ermittlungsverfahren, die Verständigung über das Ergebnis des Verfahrens im Hauptverfahren, also im Gerichtsverfahren, erzielt werden. Bei der Verständigung müssen sich alle drei Seiten – in manchen Fällen auch der Geschädigte – einigen, also müssen Strafverfolgungsbehörde, Täter

Roland György, Turi, András, Budaházi, Árpád: Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről. In: Belügyi Szemle, 2022, 70(6), 1159.

¹⁸ Czédli-Deák, Andrea: A beismerő vallomás szerepének változása. In: De iurisprudentia et iure publico. IX. évf. /1, 2-16.

²⁰ Csontos, Laura: A magyar vádalku történeti fejlődése. In: Jogi Tanulmányok 2022, 66.

²¹ Herke, Csongor: Die Absprache als ein Institut der Strafverfahrenserleichterung. In: Fenyvesi Csaba-Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. PTE ÁJK Pécs, 2003, 97.

²² Szaktor-Turi-Budaházi, 1157.

²³ Magyarország Ügyészsége (Staatsanwaltschaft Ungarns): <http://ugyeszseg.hu/ugyeszseg-2021-egyezseg/>. (17. November 2022).

²⁴ Murmann, Uwe: Reform oder Wiederkehr? Die gesetzliche Regelung der Absprachen im Strafverfahren. In: ZIS 10/2009, 526 und Löffler, Jasmin: Die Absprache im Strafprozess. TOBIAS-lib, Universitätsbibliothek Tübingen, 2010, 57.

²⁵ Löffler 2010, 13-14.

²⁶ Herke 2003, 98.

und Verteidiger einander Zugeständnisse machen, um eine Absprache zu erzielen. Kommt es zwischen den Beteiligten zu einer Verständigung, kann das Strafverfahren vereinbarungsgemäß unter Umgehung des Regelverfahrens beendet werden.²⁷

Die Motivation hinter den Vereinbarungen liegt auf der Hand, da sie einerseits dem Täter eine Verhandlungsposition bietet, mit der das öffentliche Gerichtsverfahren vermieden oder verkürzt werden kann und das Verfahren und die Bestrafung vorhersehbar werden. Andererseits profitieren auch die Strafverfolgungsbehörden davon: Im Falle einer Verständigung entfallen langwierige Beweisaufnahmen und das Verfahren kann schneller abgeschlossen werden. Drittens profitieren auch andere Verfahrensbeteiligte – wie zum Beispiel Zeugen – davon, da eine Aussage entfällt und der Zeugenschutz somit effizienter funktioniert.²⁸

Die Verständigung hat nicht nur eine positive Seite. Ein umstrittenes Thema in der deutschsprachigen Literatur ist das Rechtsinstitut und Kritiker bezeichnen diese Art von Vereinbarungen – insbesondere im gerichtlichen Stadium – oft als „*Geschäft mit der Wahrheit*“.²⁹ Neben der Geschäftsabwicklung können weitere Nachteile des Abspraches hinzukommen: die Verringerung der Autorität der Justiz und die Chance auf Freispruch, Fehlurteile und Geständniszwang – in diesem Zusammenhang das *point of no return* Prinzip, wenn das Geständnis zu früh wäre. Dazu gehört auch die Rolle des Verteidigers, da dem Verteidiger eine herausragende, besondere Rolle beim Vertragsschluss zukommt und der Beklagte das Risiko eines adäquaten und zuverlässigen Verteidigers trägt.

In Deutschland wurden mehrere empirischen Forschungen (siehe z.B.: Hassemer/Hippler, Schünemann, Siolek, Altenhein/Hagemeyer/Haimerl/Stammen) vor dem Inkrafttreten der Verständigung im Thema durchgeführt, bzw. das deutsche Bundesverfassungsgericht (BVerfG) und den Bundesgerichtshof haben mehrere Grundsatzentscheidungen im Themenkreis getroffen. Die Forschungen sind auf die Konklusion gekommen, dass die (informelle) Verständigung oft in der Praxis angewendet wird.

Am 4. August 2009 ist das Gesetz vom 29. Juli 2009 über die *plea bargain* in Strafverfahren endgültig in Kraft getreten. Die zentrale Regelung der Verständigung steht in §257c Strafprozessordnung (StPO). Nach dem Inkrafttreten - neben der Grundsatzentscheidung des BVerfG von 2013³⁰ - fanden weitere empirische Forschungsarbeiten (siehe z.B.: Niemz, Altenheim/Haimerl, Knauer/Lickleder, Altenhein/Dietmeier/May, Jahn/Altenhein/Kinzig) statt, die auf der Konsequenz gekommen sind, dass ein erheblicher Teil der Vereinbarungen trotz der gesetzlichen Regelungen formlos erfolgt.³¹ Formlosigkeit bringt die Verletzung der Transparenz- und Dokumentationspflicht mit sich und eröffnet auch die Möglichkeit, sich über den Verzicht auf Rechtsbehelfe oder andere verbotene Gegenstände zu verständigen, insb. sogar eine konkrete Strafe zu vereinbaren.²⁰

Die Bundesrechtsanwaltskammer (BRAK) wies in ihrem Gesetzesentwurf darauf hin, dass die Regelung von Verständigungen eng mit der Frage ihrer rechtlichen Legitimität zusammenhängt. Ein solches Legitimationsprinzip wurde als Konsensprinzip bezeichnet. Das Konsensprinzip soll nicht als rechtsstrukturfremd angesehen, wenn das Verfahren als ein von

²⁷ Kindhäuser, Uls: Strafprozessrecht. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2016, 228.

²⁸ Kindhäuser 2016, 228 und Herke 2003, 98-101.

²⁹ Kindhäuser 2016, 228.

³⁰ Urteil des BVerfG vom 19.03.2013 (BVerfG NJW 2013).

³¹ Farkas, Krisztina: Az eljárás gyorsításának lehetőségei a német, a svájci és az olasz büntető igazságszolgáltatásban. PhD Értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc 2016, 158.

²⁰ <https://www.lto.de/recht/justiz/j/studie-absprache-strafprozess-257c-stpo-verstaendigung-deal/>. (16. November 2022).

der Disposition der Beteiligten abhängiges prozessuales Rechtsverhältnis betrachtet wird, wenn das Gesetz dies zulässt. Die Position der Kammer konnte sich nicht durchsetzen.³²

DIE UNGARISCHE VERSTÄNDIGUNG

Anfang der 1990er Jahre³³³⁴ begann der Prozess der Entwicklung der ungarischen Verständigung und ihrer Vorfahrer, der Verzicht auf die Hauptverhandlung trat in 2000 in Kraft.²³ In Ungarn wurden keinen zu den deutschen Beispielen ähnliche empirische Forschungen vor dem Inkrafttreten der Verständigung und ihrer Vorfahrer geführt, aber gleich zum deutschen Rechtsanwendung haben das ungarische Verfassungsgericht und das Oberlandesgericht mehrere Grundsatzentscheidungen im Themenkreis in den letzten dreißig Jahren betroffen, bzw. eine große Menge Literatur ist zum Thema erreichbar.

Im Falle einer Verständigung ist das Verfahren ein gesondertes Verfahren, das auf dem Geständnis des Angeklagten und dem Verzicht auf ein Gerichtsverfahren basiert. Der Abschluss eines Vergleichs ist bis zur Anklage möglich, nach der Anklage ist er gesetzlich ausgeschlossen. Kommt es während der Ermittlungsphase zu einer Verständigung zwischen den Parteien, erhebt die Staatsanwaltschaft neben der Verständigung die Klage und der Angeklagte erklärt in der Vorbereitungsitzung vor dem Gericht auch das Geständnis und den Verzicht auf die Hauptverhandlung. Es gibt keine Beschränkungen hinsichtlich der Art des Falls oder der Straftat, ein Vergleich kann bei jeder Straftat abgeschlossen werden. Gegenstand der Verständigung ist das Schuldanerkenntnis und seine Folgen. Das Gericht ist an die von der Staatsanwaltschaft festgestellten Tatsachen und Einstufungen sowie die von den Parteien festgestellten Rechtsfolgen gebunden. Damit ist auch der Rechtsbehelf gegen die Entscheidung des erstinstanzlichen Gerichts eingeschränkt.

Der Vergleich wird üblicherweise als *plea bargain* bezeichnet, ist aber trotz der Tatsache, dass er in mehreren Punkten Ähnlichkeiten aufweist, nicht dasselbe. Anders als beim *plea bargain* in den USA kann der Verständigung nur bis zur Anklageerhebung geschlossen werden, die Beteiligung des Gerichts ist ausgeschlossen. Ein weiterer Unterschied besteht darin, dass der Sachverhalt und die Einordnung nicht Gegenstand der Verständigung sein können, sondern nur über die Rechtsfolgen verhandelt werden kann. Für eine Verständigung ist auf jeden Fall ein Geständnis erforderlich – und bei angelsächsischen *plea bargains* kann neben dem Geständnis auch die Nichtbestreitung der Klage (*nolo contendere*) als Grundlage für den *plea bargain* dienen.³⁵

SCHLUSSFOLGERUNGEN

In Deutschland wird Verständigung oft, aber eher informell im Strafverfahren verwendet. Das

³² Murmann 2009, 529.

³³ Csontos 2022, 67.

³⁴ . évi XC. törvény 131.§ und 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról (StPO).

³⁵ Csontos 2022, 74.

Bundesjustizministerium Deutschlands teilte auf Basis der Forschung von *Jahn, Altenhain* und *Kinzig* aus dem Jahr 2018 mit: man prüfe, ob eine weitere gesetzliche Regelung der deutschen Verständigung notwendig sei, um die Defizite wirksam auszugleichen.³⁶

In Ungarn gibt keine ähnlichen empirischen Forschungen über die informelle Anwendung der Verständigung in Praxis, aber die Zahl der gesetzlichen Anwendung bleibt immer noch unter 1%. Wegen des Scheiterns der Institution bin ich an der Meinung, dass die ungarische Regelung auch Überprüfung bräuchte.

In die Einleitung habe ich mehrere Gründe für das Scheitern der ungarischen Verständigung erwähnt. Das Beharren auf der materiellen Wahrheit kann meines Erachtens nicht als Grund zum Scheitern dienen, da andere beschleunigte Institutionen - wie der Strafbefehl und die Vorbereitungssitzung - erfolgreich sind und das Geständnis im beschleunigten Verfahren nicht gleichbedeutend mit dem Loslassen der materiellen Wahrheit ist. Auch das Prinzip der Unmittelbarkeit, Mündlichkeit und Öffentlichkeit lässt sich so begründen: solange die anderen beschleunigenden Rechtsinstitute populär sind, lässt sich das Scheitern der Verständigung nicht auf die Grundprinzipien zurückführen.

Gleich zur deutschen Verständigung ein grundsätzlicher Mangel zu beobachten: das Konsensprinzip als Legitimationsprinzip fehlt auch dem ungarischen Strafprozessrecht. Einverstanden mit der Stellungnahme der BRAK, es wäre auch in Ungarn zu untersuchen, zu welchem Ergebnis die Einführung des Konsensprinzips führen würde. Zudem wäre ein wichtiger Aspekt die vergleichende Betrachtung der verschiedenen Beschleunigungsinstitutionen, also für welche Fallgruppen und wie sie angewendet werden. Es ist davon auszugehen, dass das Ziel der Verfahrensbeschleunigung mit anderen Vereinfachungslösungen einfacher und für die Behörde bequemer zu erreichen ist.

³⁶ <https://www.lto.de/recht/justiz/j/studie-absprache-straiprozess-257c-stpo-verstaendigung-deal/>. (16. November 2022).

BANKFELÜGYELETI TEVÉKENYSÉG FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON

dr. Keskeny

Dávid

II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi Jogi és

Pénzügyi Jogi Tanszék

A kétszintű bankrendszer 1987-ben történt létrehozásakor Magyarországon önálló bankfelügyeleti szervezetet nem hoztak létre, a bankfelügyeleti funkciókat a Pénzügyminisztériumon belül működő főosztály látta el. Az önálló közigazgatási szervként működő bankfelügyeleti intézmény felállítására 1991-ben került sor, amikor a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény kimondta az Állami Bankfelügyelet létrejöttét. Az akkori bankfelügyelet 30-40 főből állt, és feladatát csak korlátozottan tudta betölteni.³⁷ A bankfelügyeleti tevékenység a bankszabályozással együtt fejlődött. Az univerzális bankrendszerre való áttérés két lépcsőben valósult meg. Először 1997-ben engedélyt kaptak állampapírokkal, saját kibocsátású értékpapírokkal való kereskedés történt. Majd a második lépcsőben 1999.-től már bármilyen értékpapírral végezhettek kereskedelmi tevékenységet.

1999 végén parlamenti döntés született: létre kell hozni a teljes magyar pénzügyi szektort felügyelő szervezetet, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletét.

Az Országgyűlés 1999. december 21-i ülésnapján elfogadta a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (továbbiakban: PSZÁF) szóló 1999. évi CXXIV. törvényt (továbbiakban PSZÁF tv.). A 2000. év a magyar pénzügyi szektor történetében fontos mérföldkő volt. A törvény rendelkezése értelmében 2000. április 1-jétől az Állami Biztosításfelügyelet (ÁBIF), az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet (ÁPTF) és az Állami Pénztárfelügyelet (ÁPF) egy intézmény keretein belül folytatja működését.

A 1999-es felügyeleti törvény a 2007. évi CXXXV. törvény megalkotásával hatályát veszítette, majd ez utóbbit is felváltotta a 2010. évi CLVIII. módosított PSZÁF törvény, amely a PSZÁF megszűnésével 2013. október 1-ig volt hatályban.

A kronológiai sorrendet követve, természetesen először a megalakulásakor hatályos szabályozást szeretném ismertetni. Az új hatóság létrejöttével össze kellett fésülni az elődszervezetek eltérő felügyeleti rendszerét, ezért komoly feladatok elé nézett az újonnan megalakult szervezet.

Az integrált felügyelet 2000 áprilisától immár a bank-, az értékpapír-, a biztosítási- és a nyugdíjpénztári piacok, vagyis a pénzügyi szektor egészének zavartalan működéséért felel. Az új szabályozás mögött egyszerű indokok álltak. A rendszerváltást követően a szocialista gazdaságra jellemző, állam által irányított tervgazdaságot felváltotta a kapitalista, a vállalatok által irányított szabad versenyre épülő piactudomány. Érzékelhetjük a két gazdasági rendszer közötti éles különbséget, melyre a jogalkotónak is reagálni kellett.

A privatizáció megjelenésével a magyar vállalkozók magántulajdonhoz jutottak, tevékenységük középpontjában a tőkeáramlás volt, mely során egyre inkább próbáltak külföldi tőkét is bevonni. E folyamatokat csakis az előző részben ismertetett felügyeleti formákkal lehetett szabályozni, kontrollálni. Azonban az addigi szeparált, ágazati felügyelet hosszú távon nem volt fenntartható, illetve nem biztosított egy átlátható ellenőrzési struktúrát, hisz a piac szereplőit nem egy egységes hatóság felügyelte.

³⁷ Prof. Dr. Lentner Csaba: Bank menedzsment Bankszabályozás és Pénzügyi fogyasztóvédelem, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest, 2012. 403.

Az integráció megjelenését elsősorban a piacon jelenlévő pénzügyi csoportok egyre több területet felölelő szolgáltatásai, az országhatárokon átívelő pénzügyi műveletek elterjedése, illetve új típusú kockázatok megjelenése tette indokolttá.

A gazdasági növekedés elérése érdekében felgyorsult a pénzügyi innováció. A piacon lezajló új folyamatok új kihívást jelentettek a felügyeletek részére. Elengedhetlenné vált ezért, a 25 pénzügyi szektor egészét átlátni és a kockázatok teljességére koncentrálni képes egységes felügyelet létrehozása. Természetesen a költségtakarékosság is a felügyelet létrehozása mellett szóló érvként szerepelt, mivel kevesebb ráfordítással hatékonyabb eredményt lehet elérni.

Megemlíthetjük még szükségességet igazoló érvként az adminisztráció tehermentesítését is, hisz ahány intézmény, annyi hivatali apparátus áll mögötte, mely többek között többszörös adatszolgáltatást is jelentenek. A felsorolt főként hatékonysági célokra illetve hatásköri összeütközésekre figyelemmel, az addigi rendszer megváltoztatásának igényét felismerve az Országgyűlés 1999. december 21-i ülésnapján elfogadta a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 1999. évi CXXIV. törvényt. A PSZÁF egészen 2016.-ig maradt fenn amikoris a Magyar Nemzeti Bank átvette a feladatokat és hatásköröket.³⁸

Előfordul, hogy egy bank, egy biztosító vagy egy befektetési szolgáltató ügyfeleként valamilyen nézeteltérés, panasz támad a pénzintézettel szemben. Ekkor fordulhatunk rögtön bírósághoz. De ezt megelőzően érdemes egy békés, peren kívüli módon megkísérelni a vita lezárását. Erre való a Magyar Nemzeti Bank szervezeteként működő, független Békéltető Testület eljárása.

A PÉNZÜGYI BÉKÉLTETŐ TESTÜLET³⁹

A Magyar Nemzeti Bank alkalmazottai lehetnek a Testület tagjai, ha jogi diplomával és szakvizsgával vagy közgazdasági egyetemi diplomával rendelkeznek. A Testület nevében 50.000 Ft értéket meg nem haladó, egyszerű megítélésű vagy a méltányossági ügyekben egy tag is eljárhat, a többi ügyben tanácsa fog dönteni.

Hogyan kell elindítani az eljárást? A kérelmet egy nyomtatványon kell kezdeményezni, de ha csak egy kézzel írott levelet küldesz a Testületnek, akkor is elindul az ügy, legfeljebb tájékoztatnak, hogy hiánypótlásként milyen nyomtatványt tölts még ki, vagy mely okiratot csatolj be az ügyben.

2022. januárjától ez a folyamat is sokat egyszerűsödött. Ügyfélkapus azonosítással egyszerűen, online is beadhatók az ügyfélkérelmek a Testülethez, valamint küldhetők folyamatban lévő ügyszövegbeadványok is. Ha nem magad akarsz eljárni, akkor meghatalmazott is képviselhet az ügyedben. Ez jellemzően egy ügyvéd, vagy ügyvédi iroda, de ez nem kötelező ügyvédet megbíznod, más természetes személyt, vagy céget is meghatalmazhatsz.

A kérelmező az eljárásban személyesen mindig jelen lehet. A magyar fogyasztók a külföldi pénzügyi szolgáltatóval fennálló jogvitájuk során is fordulhatnak a Testülethez a problémájukkal.

AZ ELJÁRÁS MENETE

³⁸ Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István Fogyasztóvédelmi jog I. Patrocínium Kiadó, 2016. 33.

³⁹ <https://www.mnb.hu/bekeltetes> (utolsó letöltés ideje: 2022. 12. 14.)

A kérelmek, nyilatkozatok beérkezését követően a Testület személyes meghallgatást tart, ahol szóban is lehetőséget kapsz, hogy kifejtsd panaszodat. A pénzügyi szolgáltatók kötelesek lesznek érdeemben válaszolni felvetésedre és együttműködni az ügyben.

Ez persze jelentheti azt is, hogy teljesen eltérő állásponton lesznek és bemutatják, miért jártak el helyesen, illetve miért nincs alapja a kifogásnak.

MILYEN DÖNTÉS SZÜLETHET AZ ELJÁRÁSBAN?

Az ügyben a legfontosabb célja a Testületnek, hogy egyezség jöjjön létre. Ha ez megvalósul és a jogszabályoknak megfelelő a tartalma, akkor a Testület a megegyezést határozatával jóváhagyja. Egyezség hiányában vagy az eljárás megszüntetésére vagy döntés meghozatalára kerül sor.

A Testület ezen túlmenően a szolgáltató kapcsán kötelezést tartalmazó döntést is hozhat, illetve ajánlást is megfogalmazhat.

Persze egyes esetekben előfordulhat az is, hogy megszünteti az eljárást, ha érdemi határozatot nem tud hozni, vagy az ügy adatai nem adnak alapot döntés meghozatalára.

A Testület kötelezést tartalmazó határozata vagy az ajánlása ellen a kézbesítéstől számított tizenöt napon belül peres eljárás indítható és a hatályon kívül helyezése kérhető az illetékes bíróság, a Fővárosi Törvényszék előtt.

PÉLDÁK A BÉKÉLTETŐ TESTÜLET ELJÁRÁSAIRA ÉS AZ EREDMÉNYEKRE

A Testület minden évben⁴⁰ kiad a működéséről egy tájékoztatót, amelyben a legfontosabb témákban született határozataik tartalma, a döntés lényege elolvasható. A korábbi ügyek kimenetelét érdemes megismerni, mert akár a saját problémád is megjelenhetett már egy eljárásban, és így előre sejthető annak kimenetele.

⁴⁰ <https://www.mnb.hu/letoltes/pbt-eves-jelentes-2021.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2022. 12. 14.)

A HONOS NÉPCSOPORTTÁ NYILVÁNÍTÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN⁴¹

*dr. Kiss
Balázs⁴²*

*III. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék*

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése értelmében a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. A nemzetiségi közösségeket a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njtv.) 1. melléklete sorolja fel.¹ A nemzetiségi közösségek köre ugyanakkor nem képez zárt listát. A magyar nemzetiségi jog a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Nektv.) hatályba lépése óta lehetőséget biztosít a honos népcsoportként való elismerésre,⁴³ amelynek jelentőségére a Nektv. előkészítése során a Velencei Bizottság is felhívta a figyelmet.⁴⁴

Az Alaptörvény XXIX. cikk (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a nemzetiségként való elismerés feltételeit sarkalatos törvény határozza meg, amely a nemzetiségként való elismerést meghatározott idejű honossághoz és meghatározott számú, magát az adott nemzetiséghez tartozónak valló személy kezdeményezéséhez kötheti. Az Alaptörvény által hivatkozott sarkalatos törvény az Njtv.⁴⁵

A Njtv. 148. § (3) bekezdése alapján, ha a Magyarországon elismert nemzetiségi közösségeken kívül további nemzetiség kíván bizonyosságot tenni arról, hogy megfelel az Njtv. 1. § (1) bekezdése szerinti feltételeknek,⁴⁶ legalább ezer, magát e nemzetiséghez tartozónak valló, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán szavazati joggal rendelkező magyar állampolgár választópolgár kezdeményezheti a nemzetiség Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítását. Az eljárás során a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló 2013. évi CCXXXVIII. törvénynek (Nsztv.) az országos népszavazás kezdeményezésére vonatkozó rendelkezéseit az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni. A kezdeményezés szervezője az a magyar állampolgár választópolgár lehet, aki a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választható. A Nemzeti Választási Bizottság (NVB) az eljárása

⁴¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

⁴² Témavezetők: Dr. Kukorelli István professor emeritus és Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet egyetemi tanár ¹ Njtv. 1. melléklet E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.

⁴³ Nektv. 61. § (2) bekezdés.

⁴⁴ CDL-MIN (93) 4 Revised Opinion on the Hungarian bill n°. 5190 on the Rights of National and Ethnic Minorities approved by the Commission. 7. pont.

⁴⁵ Tekintettel arra, hogy a Nektv. és az Njtv. a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés feltételeit, valamint az irányadó eljárási szabályokat alapvetően azonos módon határozzák meg, jelen tanulmányban kizárólag a hatályos szabályozási környezet bemutatására törekszem és az Alkotmánybíróságnak a jogintézmény jellegére, illetve az eljárásban közreműködő szervek szerepére, feladat- és hatáskörére vonatkozó megállapításait is a jelenlegi intézményrendszerre történő hivatkozással ismeretem.

⁴⁶ Njtv. 1. § (1) E törvény értelmében nemzetiség minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

során köteles kikérni a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) elnökének állásfoglalását a törvényi feltételek fennállásáról. Fontos kiemelni, hogy a honos népcsoporttá nyilvánításról, ezzel együtt az Njtv. 1. mellékletének módosításáról vagy a kezdeményezés elutasításáról az Országgyűlés dönt. Korlátozás, hogy az Országgyűlés elutasító döntésének meghozatalától számított egy éven belül ismételt kérelem nem terjeszthető elő.⁴⁷

Az Alkotmánybíróság több alkalommal, elsődlegesen jogorvoslati fórumként⁴⁸ – a korábbi Országos Választási Bizottság (OVB) kezdeményezést hitelesítő határozataival szemben benyújtott kifogások elbírása során – foglalkozott a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés jogintézményével,⁴⁹ illetve egy alkalommal vizsgálta az Országgyűlés honos népcsoporttá nyilvánítást elutasító döntésének Alkotmánybíróság általi felülvizsgálhatóságának kérdését.⁵⁰

Az Alaptörvény, az Njtv. és az Nsztv. hatályba lépése óta a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés során az NVB-nek a kezdeményezés hitelesítésével kapcsolatos döntése elleni felülvizsgálati kérelmet az Alkotmánybíróság helyett, az Nsztv. 29. § (1) és 30. § (1) bekezdései értelmében a Kúria bírálja el. Ezzel együtt az Alkotmánybíróságnak a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés jogintézményével, az NVB, az MTA és az Országgyűlés szerepével, feladat- és hatáskörével kapcsolatos gyakorlata továbbá is irányadónak tekintendő.⁵¹

Mindezek alapján álláspontom szerint szükséges a vonatkozó alkotmánybíróági gyakorlat összefoglalása, különös tekintettel arra is, hogy Magyarországon az elmúlt öt évben három közösség is kezdeményezte honos népcsoporttá nyilvánítását.⁵²⁵³⁵⁴ Vitathatatlan, hogy a vizsgálat jogintézményt érintő kérdések napjainkban is alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdéseknek tekintendők.

A HONOS NÉPCSOPORTTÁ NYILVÁNÍTÁSRA IRÁNYULÓ KEZDEMÉNYEZÉS JOGINTÉZMÉNYÉNEK JELLEGE, TIPIZÁLÁSA

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen alkalmazott értelmezés szerint a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés a népi kezdeményezésnek egy sajátos esete.¹²

E speciális népi kezdeményezés az Njtv. módosítására irányul, a szakirodalomban alkalmazott megjelölés szerint az egyszerű népi kezdeményezések körébe tartozik. Célja, ahogyan ez a népi kezdeményezés természetéből fakad, hogy a választók meghatározott

⁴⁷ Njtv. 148. § (3)-(6) bekezdés.

⁴⁸ A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 130. § (1) bekezdés.

⁴⁹ Ld. 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49.; 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748.

⁵⁰ Ld. 3265/2012. (X. 4.) AB végzés.

⁵¹ Knk. VII. 37.689/2017/2. határozat, Indokolás [17]. A Kúria hivatkozott határozatról részletesen ld. KISS Balázs: Régi-új gyakorlat a honos népcsoporttá nyilvánítási eljárásban. *Közjogi Szemle* 2017/4. 88-89.

⁵² Ld. 94/2017. NVB határozat a székelyek honos népcsoporttá nyilvánítására irányuló kezdeményezése tárgyában; 115/2018. NVB határozat az orosz népcsoport honos népcsoporttá nyilvánítására irányuló kezdeményezése tárgyában; 395/2022. NVB határozat a ciganos népcsoport honos népcsoporttá nyilvánítására irányuló kezdeményezés tárgyában.

⁵³ /2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 53.; 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 376.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 752.

⁵⁴ /2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 53-54.; 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 376377.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 752.

Vö. DEZSŐ Márta: Népszavazás és népi kezdeményezés. In: KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.* Budapest, Osiris Kiadó 2007. 176-177., 179-180.

részének, ebben az esetben a magát az adott népcsoportba tartozónak valló ezer választópolgár kezdeményezésére az Országgyűlés a hatáskörébe tartozó kérdést tűzze napirendre, érdemben tárgyalja meg és döntsön annak elfogadásáról vagy elvetéséről.¹³

Az Alkotmánybíróság álláspontjával szemben Kovács Péter alkotmánybíró egy, a megítélése szerint meghatározó különbségre mutatott rá. Különvéleményében kifejtette, hogy ameddig a népi kezdeményezés esetében közömbös az előterjesztők és a kezdeményezést elutasítók egymáshoz való viszonya, addig a honos népcsoportra nyilvánításra irányuló kezdeményezés során ennek a körülménynek meghatározó jelentősége van. A honos népcsoportra nyilvánítás kezdeményezői ugyanis nem kizárólag a maguk nevében, hanem a közösség, mint egész nevének járnak el. Éppen ezért nyilvánvaló, hogy az érintett közösség tiltakozása ellenére nem lehet azt közjogi jogalanyként elismerni.¹⁴

Tevékenysége során az Alkotmánybíróság – a népi kezdeményezés és a honos népcsoportra nyilvánításra irányuló kezdeményes általános-speciális viszonyrendszere mellett – rámutatott arra is, hogy a honos népcsoportra nyilvánítás hasonlóságot mutat az egyházi elismerésre vonatkozó eljárással, amely szintén az Országgyűlés hatáskörébe tartozik. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy az egyházak, illetve a nemzetiségek státusza alapvetően különböző: a nemzetiségek – az Alaptörvény rendelkezései szerint – államalkotó tényezők, a magyar politikai közösség részei, az Országgyűlés munkájában való részvételük tekintetében is speciális bánásmódban részesülhetnek.¹⁵ Mindez azonban egyáltalán nem merül fel az egyházak, vallási közösségek esetében, sőt, az Alaptörvény VII. cikk (2) bekezdésében kifejezetten kimondja, hogy az állam és az egyházak különváltan működnek, továbbá, hogy az egyházak önállóak.¹⁶

A HONOS NÉPCSOPORTTÁ NYILVÁNÍTÁSRA IRÁNYULÓ KEZDEMÉNYEZÉS SORÁN KÖZREMŰKÖDŐ ÉS DÖNTÉSHOZÓ SZERVEK SZEREPE, FELADAT- ÉS HATÁSKÖRE

Az Njtv. 148. § (3) bekezdésének és az Nsztv. 3. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből kitűnik, hogy a honos népcsoportra nyilvánításra irányuló kezdeményezés szervezőjének a kezdeményezést, az aláírásgyűjtés megkezdése előtt annak hitelesítése céljából be kell nyújtania az NVB-hez.

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a speciális népi kezdeményezésre irányuló eljárásban az NVB hatásköre technikai jellegű. Az aláírásgyűjtő ív hitelesítésének kizárólag az a funkciója, hogy az NVB előzetesen, az aláírásgyűjtés megkezdése előtt ellenőrizze, hogy az aláírásgyűjtő ív hitelesítésre benyújtott mintapéldánya megfelel-e a törvényben előírt garanciális követelményeknek, alkalmas-e arra, hogy a megfelelő számú aláírás összegyűjtése után az Országgyűlés a népi kezdeményezést tárgyalja.¹⁷

Az NVB az eljárása során az Njtv. 148. § (5) bekezdésének előírása alapján köteles kikérni az MTA elnökének állásfoglalását a törvényi feltételek fennállásáról. Az MTA elnöke állásfoglalásának beszerzésével összefüggésben az Alkotmánybíróság gyakorlatában kiemelte, hogy a sajátos népi kezdeményezésre irányuló eljárásnak két olyan szakasza van, amelyben az NVB elé kerül az ügy. „Az első szakasz a népi kezdeményezésre irányuló aláírásgyűjtő ív hitelesítése, a második szakasz az összegyűjtött aláírások benyújtása után az aláírások ellenőrzése és az aláírt aláírásgyűjtő ívek megküldése az Országgyűlésnek.” A testület megítélése szerint az Njtv. szövegéből nem következik az, hogy az NVB az aláírásgyűjtő ív hitelesítését megelőzően köteles az MTA elnöke állásfoglalásának beszerzésére, e kötelezettségének az összegyűjtött aláírásoknak az Országgyűlés elé terjesztéséig bármikor

¹⁴ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 57, Kovács Péter különvéleménye.

¹⁵ Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdés és 2. cikk (2) bekezdés.

¹⁶ 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [206].

¹⁷ 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 378.

eleget tehet. Az Alkotmánybíróság kiemelte továbbá, hogy az Njtv. arra vonatkozóan sem tartalmaz rendelkezést, hogy az aláírásgyűjtő ív és a kezdeményezés hitelesítése során az NVBnek az MTA elnökének állásfoglalására figyelemmel kellene döntést meghoznia. Az Njtv. nem biztosít hatáskört arra, hogy az állásfoglalás alapján a honos népcsoporttá nyilvánítás feltételeinek fennállását az NVB vizsgálja.¹⁸

Az Alkotmánybíróság álláspontjával szemben különvéleményében Kovács Péter alkotmánybíró úgy foglalt állást, hogy az Njtv. 148. § (5) bekezdéséből az következik, hogy az NVB hatáskörébe tartozik a törvényi feltételek fennállásának vizsgálata és azok hiányában a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés hitelesítésének elutasítása.¹⁹ Álláspontja szerint a népi kezdeményezés teljesíthetősége törvényi feltételeinek fennállásáról már a formai vizsgálat során döntést kell hozni. Ennek a vizsgálatnak az elvégzése „a köztársasági intézmények tekintélye megóvásának elvét szolgálja”, az Országgyűlés ezáltal mentesülhet attól, hogy „a törvényi feltételeknek meg nem felelés tesztjét – tehát egy jogtechnikai típusú szűrést – neki kelljen elvégezni”.²⁰

Gyakorlatában az Alkotmánybíróságnak, mint jogorvoslati fórumnak szükségszerűen saját szerepét is értelmeznie kellett. A testület a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezésekkel összefüggő szerepével kapcsolatban következetesen amellet foglalt állást, hogy vizsgálta kizárólag arra terjed ki, hogy az aláírásgyűjtő ív és a kezdeményezés megfelel-e a jogszabályi feltételeknek.²¹ Fontos továbbá, hogy a kezdeményezés hitelesítésével szemben igénybe vehető jogorvoslati eljárás során az Alkotmánybíróság sem dönthet az ügy érdemében.²²

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen rögzítette, hogy a honos népcsoporttá nyilvánítás tárgyában, a népi kezdeményezés teljesíthetőségéről, az Njtv. 1. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek fennállásáról való döntés az Országgyűlés kizárólagos feladat-és hatáskörébe tartozik. A testület kiemelte, hogy Njtv. nem jogosítja fel az NVB-t a törvényi feltételek felállításának vizsgálatára, eljárása során kizárólag az a kötelezettsége származik, hogy az MTA elnökének állásfoglalását beszerezze és a népi kezdeményezést az MTA elnökének állásfoglalásával együtt terjessze az Országgyűlés elé.²³ Az Alkotmánybíróság megítélése szerint az Njtv. olyan értelmezése, amely szerint az aláírásgyűjtő ív hitelesítése során az NVB az MTA elnökének állásfoglalása alapján vizsgálni köteles azt is, hogy az a népcsoport, amelynek tagjai bizonyosságot kívánnak tenni nemzetiséghez tartozásukról, megfelel-e a honos népcsoporttá nyilvánítás meghatározott feltételeinek, „az Országgyűlést a népi kezdeményezés tárgyában megillető döntési hatáskör korlátozását jelentené”.²⁴

Kovács Péter alkotmánybíró különvéleményében az Országgyűlés kizárólagos hatáskörének vitatása nélkül kifejtette azonban, hogy a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés esetében az Országgyűlés nem rendelkezhet ugyanolyan szabadsággal, diszkrecionális jogkörrel, mint a népi kezdeményezés vonatkozásában. Véleménye szerint a törvényi feltételek fennállása esetén, amelyeket az Országgyűlés természetesen ellenőrizhet, annak döntése kizárólag egyirányú lehet: a közjogi elismerés.²⁵

¹⁸ 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 378.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 752-753.

¹⁹ 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 380, Kovács Péter különvéleménye.

²⁰ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 58, Kovács Péter különvéleménye.

²¹ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 53; 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 375.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 752.

²² 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 54.

²³ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 54.; 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 377-378.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 753.

²⁴ 27/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006. 372, 378.; 148/2010. (VII. 14.) AB határozat, ABH 2010. 748, 752-753.

²⁵ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 56, Kovács Péter különvéleménye.

Ezzel összefüggésben nem tartotta helyesnek, hogy a törvényi feltételek fennállása hiányában a honos népcsoporttá nyilvánítást elutasító döntéséhez az Országgyűlés nem csatol rövid indokolást.²⁶

Az Alkotmánybíróság egy egyedi ügygel összefüggésben arra is rámutatott, hogy a honos népcsoporttá nyilvánítást elutasító országgyűlési határozat²⁷ alkotmányossági felülvizsgálata iránt az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) 26. § (2) bekezdése szerinti alkotmányjogi panaszt nem lehet benyújtani. Az Abtv. 26. § (2) bekezdése, valamint 37. § (2) bekezdése alapján az alkotmányjogi panasznak ez a formája kizárólag jogszabály, közjogi szervezetszabályozó eszköz és jogegységi határozat ellen vehető igénybe. A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 23. §-a alapján kizárólag az Országgyűlés normatív határozata minősül közjogi szervezetszabályozó eszköznek. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint önmagában az, hogy valamely aktust olyan elnevezés alatt bocsátanak ki, amelyet a Jat. a jogszabályok vagy a közjogi szervezetszabályozó eszközök megjelölésére használ, még nem alapozza meg az adott aktus felülvizsgálatára nézve az Alkotmánybíróság hatáskörét. A hatáskör vizsgálatánál nem az aktus elnevezése, hanem a benne foglalt rendelkezések jogi jellege az irányadó. Az Alkotmánybíróságnak az országgyűlési határozatok normativitásával összefüggő gyakorlata azt mutatja, hogy az Alkotmánybíróság a legtöbbször a határozat céljának, a rendelkezéseivel érintett jogalanyok körének, a határozatban lévő magatartási szabályok jellegének vagy időbeli kiterjedésének eseti vizsgálata alapján állapította meg, hogy a vizsgált országgyűlési határozat normatív vagy konkrét aktusnak minősül-e. Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a vitatott országgyűlési határozat egy népi kezdeményezés érdemi tárgyalása során hozott egyedi határozat, amelyben az Országgyűlés arról döntött, hogy nem kívánja a Nektv.-t a népi kezdeményezésnek megfelelően módosítani, normatív tartalommal nem bír, ellene az Abtv. 26. § (2) bekezdése alapján alkotmányjogi panasznak nincs helye.²⁸

KONKLÚZIÓ

Érdeemes rámutatni arra, hogy bár az Alaptörvény hatályba lépésével a népi kezdeményezés jogintézménye megszűnt Magyarországon, a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés mint a népi kezdeményezés sajátos esete tovább él a magyar jogrendszerben. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezést érintő alapvető alkotmányjogi jelentőségű elméleti és gyakorlati kérdéseire adott válaszok olvashatóak ki, amelyek napjainkban is meghatározzák a kezdeményezés során közreműködő szervek, így az NVB és a Kúria jogalkalmazását, jogértelmezését. Kétségtelen azonban, hogy a testület megállapításai kritika tárgyává tehetők, ahogyan azt az azokkal szemben megfogalmazott különvélemények is bizonyítanak.

Mindezek alapján a jövőben szükséges az Alkotmánybíróságnak a honos népcsoporttá nyilvánításra irányuló kezdeményezés témakörében hozott döntései jogdogmatikai értékelésének elvégzése.

²⁶ 2/2006. (I. 30.) AB határozat, ABH 2006. 49, 58, Kovács Péter különvéleménye.

²⁷ Népi kezdeményezésről szóló 32/2005. (IV. 27.) OGY határozat. ²⁸ 3265/2012. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [9]-[11].

SOCIAL DIMENSION OF THE EUROPEAN UNION: RECENT TRENDS AND FOCUSES

*dr. Kocsis
Melinda⁵⁵*

1st year full time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Agricultural and Labour Law

INTRODUCTORY

Sustainable work means achieving living and working conditions that support people in engaging and remaining in work throughout an extended working life⁵⁶. The rapidly change of society and labour market requires new skills with the transformation of work life. Nowadays, European societies have to face demographic challenge and ageing population, challenging social situation, as the rise in unemployment, migrants, danger for the most vulnerable groups being socially excluded⁵⁷⁵⁸. At the same time, the current aim of the European Union is to promote social progress and improve the living and working conditions of everyone in the European Union.

How can the needs and abilities of the individual with the quality of jobs on offer be matched? How these rapidly changing labour market requirements could be met in everyday life? How can the employability of the workforce be improved? Qualified labour is needed, but what qualifications and competencies are required for the labor market of the future? What tools can be used to protect the workers already have been employed in the fast-paced world so that they always have up-to-date knowledge?

Social policies are a set of integral public policies aiming at ensuring social protection and welfare as a moral and political requirement but also as an economic necessity, providing more social cohesion and opportunities, and therefore more social stability and opportunities for economic growth.

The initial vision of the European Community was to provide economic growth and this economic growth would lead to social progress. The success of economic cooperation created new needs for the European Community addressing of social policies. From the Treaty of Rome until the Treaty of Lisbon, solidarity among the Member States of the Communities and then of the European Union has been one of the fundamental pillars and social policy has been the instrument through which this solidarity has been channelled⁵⁹.

The current aim of the European Union is to promote social progress and improve the living and working conditions of everyone in the European Union, and it enshrined in the Preamble of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

The Lisbon Treaty clearly states that the Social Policy of the European Union is an area of shared competence between the European Union and its Member States. The significance of the social issues under the Lisbon Treaty is highlighted by the Social Clause Art. 9 of the Treaty on European Union, ie. ‘the Union shall take into account requirements linked to the promotion

⁵⁵ Supervisor: Prof. Dr. Jakab Nóra full professor and Dr. Tóth Hilda associate professor

⁵⁶ <https://www.eurofound.europa.eu/topic/sustainable-work> (18. October 2022)

⁵⁷ European Union Committee of the Regions: The impact of democratic change on European regions, <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/The%20impact%20of%20demographic%20change%20on%20regions>

⁵⁸ [European%20regions/Impact_demographic_change_european_regions.pdf](https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/The%20impact%20of%20demographic%20change%20on%20regions) (22 October 2022)

⁵⁹ Dodo, M. (2014). Historical Evolution of the Social Dimension of the European Integration : Issues and Future Prospects of the European Social Model. *L'Europe en Formation*, 372, 51-66.

of a high level of employment, the guarantee of adequate social protection, the fight against social exclusion, and a high level of education, training and protection of human health.’ Art. 168 (2) TFEU states that the European Union will ‘encourage cooperation between the Member States to improve the complementarity of their health services in cross-border areas’.

The European Union plays an incentive role for social change, seeking to support fair and well-functioning labour markets and social protection systems according to the European Pillar of Social Rights by developing and promoting policies to ensure equal opportunities and access to the labour market, increasing employment and worker mobility, improving the quality of jobs and working conditions, informing and consulting workers, combating poverty and social exclusion, promoting equal opportunities and combat discrimination, and modernising social protection systems⁶⁰.

LIFELONG LEARNING (LLL)

LLL can be considered as one of the tools that can contribute to support fair and wellfunctioning labour markets, labour market transitions, sustainable work, prevent skills gaps, and prevent social exclusion.

In the Member States the LLL concept appeared with different conceptual elements. At the beginning, it was a program of tools for the improvement of the quality of life and society, and then - with the addition of economic elements - it was seen as a tool fight against unemployment⁶¹. It can also be observed that, while initially the focus of the LLL concept was on education - during the development of the concept - the focus has been shifted from education to learning, to the importance of the individual role. During the development of the context of LLL has been expanded as well from the workers to the whole society⁶².

Currently, Member States have different concepts of LLL, however there are certain aspects that appear to be shared by all, for example: lifelong learning as a right; the need for training to be of good quality; the importance of also having green and digital skills; the need for reliable and proper funding for lifelong learning; the difficulty for SMEs in establishing training courses for their employees; more and better social dialogue, including on issues related to in-company training; certification of skills, in particular nonformal and informal skills; remedying the damage caused to training by COVID-19, including by making greater use of online training; the different governance systems for training in the public and private sectors; and the significant role of the third sector, especially in non-formal training⁶³.

MAIN DIMENSIONS OF LLL

A strong Social Europe is the foundation not only of the citizens’ prosperity and well-being but also of a competitive economy. The European Pillar of Social Rights Action Plan sets three

⁶⁰ <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>

⁶¹ See further: Paul Lengrand: Introduction to life-long learning, UNESCO, 1970, Edgard Faure: Learning to be. The world of education today and tomorrow, UNESCO, 1972, Learning the treasure within, Report to UNESCO of the International Commission on Education on the Twenty-first Century, UNESCO, 1996

⁶² Kengyel Ákos: Emberi erőforrások és versenyképesség. Az egész életen át tartó tanulás az Európai Unió oktatáspolitikájában, Műhelytanulmány, BCE Világgazdasági Tanszék,

⁶³ European Economic and Social Committee: The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees, Labour market observation study, Final report, 2022, EESC-2022-02486-00-01-TCD-TRA ⁸ <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>

main targets by 2030, i.e. at least 78% of the population aged 20 to 64 should be in employment by 2030; at least 60% of all adults should participate in training every year; the number of people at risk of poverty or social exclusion should be reduced by at least 15 million by 2030⁶⁴.

The European Green Deal aims to make Europe climate neutral by 2050, boost the economy through green technology, create sustainable industry and transport, and cut pollution. Turning climate and environmental challenges into opportunities will make the transition just and inclusive for all. The European Green Deal recognises skills as a crucial enabler for the green transition to a modern, resource-efficient, and competitive economy. The green transition can only succeed if the EU has the skilled workforce it needs in order to stay competitive⁶⁴.

The European Parliament and the Council of the EU reached the 2030 Policy Programme: Path to the Digital Decade. It underlines the importance of investing in digital skills. The objective of this policy is to reach a minimum 80% of the EU population with at least basic digital skills and sets the target of 20 million employed ICT specialists, with gender convergence by 2030⁶⁵.

LLL occurs in A New Industrial Strategy for Europe program as well. This program calls for decisive action to make lifelong learning a reality for all and ensure that education and training keep pace and help deliver the twin transitions⁶⁶.

RECOMMENDATIONS BY THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE

Regarding LLL the European Economic and Social Committee declares some exemplary principles for the Member States⁶⁷. These principles indicate the future focuses and trends in this area. According to the European Economic and Social Committee, training should be regarded as an individual right and this right should be guaranteed in practice ensuring, by legislative or contractual means, a minimum number of hours of training per year for all workers.

Social dialogue should be strengthened, entrusting the social partners with a more strategic role in the mechanisms for financing training, and joint committees made up of trade unions and employers' organisations should be established involving training bodies as well in order to better identify workers' training needs. Measures should be provided to encourage both workers and employers to participate diligently in regular in-house upskilling and reskilling activities. The social partners play an important role in facilitating the development of a "cultural awareness" of training, and involving workers and employers in appropriate and specific training courses for each role and task. A cross-border database should be set up for employers in order to monitor skills development needs and identifying training needs in the area in which they operate. Strong social dialogue and personalised training backed up by guidance and advice are essential tools for empowering workers in relation to their own training development⁶⁸. The establishment of sectoral committees made up of business representatives

⁶⁴ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁶⁵ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digitaldecade-digital-targets-2030_en

⁶⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416

⁶⁷ European Economic and Social Committee: The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees, Labour market observation study, Final report, 2022, EESC-2022-02486-00-01-TCD-TRA

⁶⁸ European Economic and Social Committee: The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees, Labour market observation study, Final report, 2022, EESC-2022-02486-00-01-TCD-TRA, p. 7-8

and representatives of educational and training institutions has proved successful in combating the mismatch between labour supply and demand.

Regarding the green and digital skills, the dual green and digital economic transition requires highly skilled workers with higher levels of technical and specialised skills. Within the national framework of adult learning initiatives, dedicated budget items should be provided for. In addition, training courses dedicated to acquiring these skills should also cover soft skills, which are valuable when it comes to understanding and managing a world of work (and beyond) that is changing at an ever-increasing pace.

Training leave should be established whereby workers who have completed a minimum period of service at the same company can apply for a suspension of employment for training leave for a specified period – continuous or split – throughout their working life, to be used for the completion of compulsory education, the attainment of secondary education, or a degree, and/or participation in training activities other than those put in place or funded by the employer. During the period of leave for training, employees would keep their job. Collective agreements could govern the arrangements for taking such leave, the maximum percentages of workers who may take it, the situations of deferral or of refusal to exercise that right and all other related aspects⁶⁹.

Equally important would be the establishment of lifelong learning leave, whereby both employed and unemployed workers could exercise their right to continue taking training courses throughout their lives, in order to increase their professional knowledge and skills through a training offer that enables personalised, certified and recognised training at national and European level. Training could correspond to the worker's own choice or be arranged by the company, through company or regional training plans agreed between the social partners. Collective bargaining could establish the number of hours to be spent on such leave, the criteria for selecting the workers and the arrangements for working hours and remuneration linked to participation in the training courses.

Third-sector associations are organised in such a way as to offer training courses, sometimes even providing them to a greater extent than profit-making organisations (in particular to young people who are unemployed), the EU should also find means and resources to support them in this activity.

Particular attention should be paid to those groups that are often excluded from training courses, but who, for this very reason, are most in need of such measures: the low-skilled, people over 45, people with disabilities, women returning to work after prolonged absences due to family duties, and migrants and refugees, if properly trained and retrained, could constitute important resources¹⁵.

SUMMARIZE

LLL is linked to and the essence of all objectives set by the EU. Moreover, the LLL is one of the appropriate tools for the economic growth and decent work objective, since the equipping of the employable population with appropriate knowledge can be achieved through the LLL. It can also serve as a tool to reduce the risk of poverty and social exclusion, as it increases the adaptability of individuals in the changing economic and social environment. New skills,

⁶⁹ European Economic and Social Committee: The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees, Labour market observation study, Final report, 2022, EESC-2022-02486-00-01-TCD-TRA, p. 8-9 ¹⁵ European Economic and Social Committee: The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees, Labour market observation study, Final report, 2022, EESC-2022-02486-00-01-TCD-TRA, p. 10

abilities, and knowledge can be acquired, and their individual responsibility also increases by shaping their own lives uniquely, so LLL is also a fundamental social issue. Although, of course, the LLL framework cannot eliminate obstacles of social progress alone.

MAGYARORSZÁG FÉLPREZIDENCIÁLIS KORMÁNYFORMÁJÁNAK REALITÁSA A MINISZTERELNÖKSÉG SZEREPÉNEK ÉS MŰKÖDÉSI MECHANIZMUSAINAK TÜKRÉBEN

dr. Kosztrihán Dávid⁷⁰

*II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola*

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A feladat-portfóliójukat általánosságában tekintve igencsak átalakult kormányzatok a politikai irányítás általános jellegű vezető szerveivé váltak, motiváló funkciójú „nemzeti leadership”⁷¹ hatalmakká léptek elő, amelyeket napról napra regionális és globális problémák állítanak válaszadási kényszer elé. Ez a válaszadási kényszer azonban nem újdonság, hiszen áttekintve történelmünket számtalan alkalmat láthatunk, amikor az állam – akár már a mai értelemben ismert jogállam megszületése előtt is – önmagát újradefiniálja, működését módosítja, korrigálja, amelynek előfeltétele egy meglévő és - többé-kevésbé - funkcionáló rendszer. Trócsányi László és Csink Lóránt műve alapján elmondhatjuk, hogy „*a hatalommegosztás az államszervezet statikáját, a kormányforma pedig annak dinamikáját, a kormányzásban résztvevő hatalmak viszonyrendszerét határozza meg*”⁷². A hatalmak viszonyrendszeréből fakadóan azonban nem elhanyagolható a hatalommegosztás kérdése sem, hiszen adott ág súlyát a másikkhoz mért állása szerint tudjuk mérni.⁷³⁷⁴ Munkámban a kormányforma, valamint benne zajló folyamatok feltérképezésének, apparátusának irányába mozdulok el.

A történelem és a jelenkor is egyaránt különböző kormányformákat és típusokat tár elénk, ezzel prezentálva a lehetőségek széles tárházát, a különböző nemzetekben kialakult és irányadó, uralkodó hagyományokat, valamint az opciót, ami egyes formák keveredését, átfordulását, irányváltását rejti magában. Szűkítve a globális és regionális kérdések körét - hatásukat azonban nem mellőzve – jelen munkában elsősorban Magyarország kormányzati tevékenysége, illetve annak jellege kerül górcső alá. A rendszerváltozás óta eltelt majd 30 év távlatában elmondhatjuk, hogy az akkor implementált rendszer egyfajta prototípusként került megalkotásra⁷⁵, hiszen a 90-es évek szakirodaloma által szuperjogállamnak titulált rendszer az eltelt időben számos változáson esett át. Követve a világ demokráciáiban jelenlévő tendenciákat megfigyelhető a vezetők körüli egyre jelentősebb hatalomkoncentráció, az államhatalom kiszélesítése, megerősítése, valamint a politika nemzetközivé válása.⁷⁶

⁷⁰ Témavezető: Prof. Dr. Stumpf István egyetemi tanár és Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos egyetemi tanár

⁷¹ DUVERGER Maurice: *Állam és kormányzat. A kormányzat felépítése*. In: Takács Péter (szerk.): *Államtan*, Szent István Társulat, Budapest, 2003, 419. p.

⁷² TRÓCSÁNYI László – CSINK Lóránt: *Államforma, kormányforma, államszervezet*. In: TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012. 79. p.

⁷³ CSINK Lóránt: *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged. 2008.

p.

⁷⁴

⁷⁵ SZALAI András: *A parlamentáris kormányzat alkotmányos korlátai*. Phd értekezés. 2013. 9. p.

⁷⁶ MANDÁK Fanni: *A politika prezidencializációja – Magyarország, Olaszország*. Phd értekezés. 2014. 10. p.

Meglátásom szerint jelen témakör politikához való kapcsolódási pontjai miatt komplex, multidiszciplináris megközelítést igényel, nem vizsgálható, avagy áttekinthető pusztán – a teljesség igénye nélkül – például alkotmányjogi kategóriaként. Körösényi András szerint a prezidencializálódás analógia, metaforaként értetendő, nem csak a miniszterelnök korábinál nagyobb, szinte elnöki hatalmáról van szó, hanem a végrehajtó hatalmon belüli erőátrendeződésről, a politizálási stílus, a politikai verseny jellegének és a politikai rendszer funkcionális logikájának megváltozásáról, tágabb értelemben vett amerikanizálódásról beszélhetünk.⁷⁷ Meglátásom szerint az „elnökiesedés” folyamatában szignifikáns a mindenkori miniszterelnöki háttérapparátus, így munkámban külön kitérek annak jelentőségére, elhelyezem a vázolt dimenzióban súlya, illetve szerepe szerint.

Külön kiemelő, hogy munkám a második-és harmadik (2010-2018) Orbán-kormány miniszterelnöki háttérapparátusát veszi érdemben górcső alá, az azt megelőző kitérő a kurrens politikai folyamatok „tradíciójának” megvilágítását szolgálja, kontextusba helyezi azt, amit a jelenkor szakirodalma elnökiesedésnek nevez. Fentebb rögzítettek szerint a kontextus felvázolását követően a prezidencializáció jellegéből, természetéből és annak háttéréből fakadó következményeket vetítem ki a miniszterelnök szűkebb, majd folyamatosan bővülő apparátusára, logikai kapcsokat keresve az elnökiesedés folyamata, valamint az intézményi és politikai hatalom központosulása, központosítása között, feltételezve azok egymásra kölcsönösen, öngeneráló módon ható jellegét.

Dolgozatom készítése, valamint a konklúzió levonása során ezen alapelveket szem előtt tartva próbálom állításaimat megfogalmazni, következtéseimet igazolni, továbbá a vizsgált időszak, két kormányzati (2010-2018) ciklus időbeli távolságára hivatkozva röviden kitérek – önvizsgáló jelleggel – állításaim megalapozottságára, illetve a jelenlegi tendenciák és miniszterelnöki apparátus közti kapcsolatra, azok szinkronjára.

FÉLPREZIDENCIÁLIS KORMÁNYFORMA?

Analógiaként szolgálhat Ádám Péter gondolata, amely szerint a gaullizmus inkább egyfajta mentalitás vagy politikai kultúra; így idegen tőle minden merevség, dogmatizmus, meglehet azért is mert nem csak nagyfokú koherencia, de egy jó adag pragmatizmus és realizmus jellemzi a nemzet-fogalom meglétével.⁷⁸ A fejezetben megemlített tényezőkből látható, hogy az Ádám Péter által írt „gaullista” elemek megjelennek a magyar politikában is, amely tény akár számunkra akár izgalmas is lehet, hiszen egy félprezidenciális rezsim alapjai kerülnek feltárássra, így módszereit tekintve ismételt megemlíthető Sárközy Tamás informális félprezidencializmusra vonatkozó gondolata, vagy akár Soós Eszter Petronella megjegyzése a politikai kultúrában meglévő erős vezetők képére vonatkozóan.⁷⁹

Habár a politikai és alkotmányjogi keretrendszer külön-külön is vizsgálendő, szükséges leszögeznünk azt, hogy alapjaiban véve nem választhatók el egymástól, hiszen a politikai legitimitáció jogosít fel az alkotmányos eszközök használatára. Újból idézve Duvergert: az alkotmány egyre inkább a politika joga lesz. Tekintettel arra, hogy az utóbbi években a politikai legitimitáció magas volt, lehetőség adódott az eszközök átszabására, a rendszer „újragombolására”, így „de facto” informális értelemben prezidencializálódott a rezsim

⁷⁷ KÖRÖSÉNYI András: *Parlamentáris vagy „elnöki” kormányzás? Az Orbán-kormány összehasonlító perspektívából.* Századvég, új folyam, 2001. tavasz. p. 3-38.

⁷⁸ ÁDÁM Péter: *A kormányfő példaképe* In: *Élet és Irodalom* (LVI. évfolyam 4. sz.) 2012. p.12

⁷⁹ SOÓS Eszter Petronella: *Comparing Orbánism and Gaullism: the Gaullist physiognomy of Orbán's post-2010 Hungary.* In: *Studia Politica: Romanian Political Science Review* 15 (2015). p. 107.

működése, amely lehetőséget biztosít nagyobb erőforrások használatára, függetlenségre és önállóságra, a miniszterelnöki hatalom megerősödésére⁸⁰, vagyis az első az egyenlőtlenek fölött státusz (mint kormánytípus) elérésére és megcsontosodására. Sárközy Tamás jelen kormányzási mód és az elnökiekedett vezérdemokrácia tartalmi alapjellemzői közé sorolja többek között a központosítást, politikai kormányzást, rohamkormányzást és médiamarketing kormányzást⁸¹⁸², amelyhez párosít egy kifejezetten fontos szervezetrendszerben beállt strukturális változást, nevezetesen a Miniszterelnöki Hivatal funkcionális átgondolását. Itt beszélhetünk a Miniszterelnöki Hivatal folyamatos felduzzasztásáról, súlyának növekedéséről a döntéshozatal ellenőrzési mechanizmusai felett, mi több, a közpolitikai döntések eltolódásáról a miniszterelnöki hivatal felé. Jelen folyamat a miniszterelnök további, kabinetjétől való függetlenedést szolgálja.⁸³

	Időszak	A háttérapparátus jellege, funkciója
1.	2010. június – 2012. június	Klasszikus titkársági modell: a szűk értelemben vett háttérapparátus (ME) fő funkciója a miniszterelnök körüli adminisztratív és programszervező teendők ellátása. A kormányzati koordináció felelőse a KIM.
2.	2012. június – 2014. június	„Félfordulat” a kancellária típusú modell felé: a miniszterelnök szűk értelemben vett háttérapparátusa (ME) kormányzati, elsősorban politikai koordinációs szerepet és fontos szakpolitikai feladatokat vállal.
3.	2014. június – 2015. október	Kancellária típusú modell: monisztikus és centralizált miniszterelnöki háttérapparátus, amely önálló és speciális minisztériummá válva a politikai és szakmai-közigazgatási koordináció letéteményese.
4.	2015. október – 2016. augusztus	A miniszterelnöki háttérapparátus dualizálódása: a politikai kommunikációs és kormányzati-közigazgatási koordinációs mechanizmusok szétválása és két önálló minisztériumból történő menedzselése.
5.	2016. augusztus – 2018. május	A „kabinetkormányzás” kibontakozása: a miniszterelnök mögötti háttérapparátus kormányzati döntéshozatali központtá válása, az ME-t vezető miniszter „miniszterelnöki” funkciója.

⁸⁰ MANDÁK Fanni: *A politika prezidencializációja – Magyarország, Olaszország*. Phd értekezés. 2014. 36. p.

⁸¹ SÁRKÖZY Tamás: *Magyarország kormányzása 2010-2014* In: Új Magyar Közigazgatás (8. évf. 2.sz.) 2015. p. 82.

⁸³ MANDÁK Fanni: *A magyar kormányzati struktúra reformja a második Orbán-kormány idején*. Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. p. 34.

6.	2018. május - napjainkig	Diverz kabinetkormányzás, az ME funkcionális területeinek kormányzati központban történő elosztása.
----	--------------------------	---

A nemzetközi kitekintést követően elmondhatjuk, hogy leginkább a német Bundeskanzleramt-hoz hasonlítható a magyar miniszterelnöki háttérapparátus, amely – ahogy arra Fehér Zoltán is rámutat – a kancellárdemokrácia, mint rendszer azonosságából fakadhat. Megtekintve az angol, vagy épp francia apparátust, folyamatos változásokat, igazításokat, korrekciókat láthatunk, ahogy az a hazai felállásban is ciklikusan megjelenik, amelyből arra következtethetünk, hogy a

A minisztérium új vezetője, Gulyás Gergely az alábbiakban foglalta össze a tárca körüli változásokat: *„Rogán Antal miniszter úr portfóliója a turizmussal fog bővülni, de lényegét tekintve ő az eddigiekhez hasonló feladatot lát el, amelynek legfontosabb része, hogy továbbra is ő a miniszterelnök kabinetfőnöke. A Miniszterelnöki Kormányirodát közvetlenül a miniszterelnök fogja irányítani, a kormányiroda élén pedig Biró Marcell államtitkár áll majd. A miniszterelnöki kormányiroda a napi kormányzati munka szervezéséért, a döntések előkészítéséért és végrehajtásáért lesz felelős, tehát a kormányzással kapcsolatos szervezési és végrehajtási feladatok közvetlenül a miniszterelnök irányítása alá kerülnek.”*¹²

A Miniszterelnökség 2018 előtti állapotának „újra-súlyozásához” áttekinteni a kormány ciklusonkénti szerkezetét. A 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Statútum, kormánystatútum) egyértelműen dekoncentrálja az eddigiekben kabinetkormányzást végző tárcát, így annak működésében egyértelmű változás, egyfajta 6. korszak áll be, amely politikai, közigazgatási és szakpolitikai funkcióit is részben lefaragja a Miniszterelnöki Kabinetiroda, valamint a Miniszterelnöki Kormányiroda javára.

A negyedik Orbán-kormány által eszközölt változtatásokkal kiegészítve a 2010-2018 közti kormányzati ciklusok miniszterelnöki apparátusaira vonatkozó állításokat, egyértelműen kimondható, hogy a 2018-2022-es, illetve az azt követő 2022-ben kezdődő kormányzati ciklusban egy kisebb - ámár továbbra is jelentős - súlyú, dekoncentráltabb tárca kialakulásának lehettünk szemtanúi, amely minden hatáskörrelvonás ellenére továbbra is szerves része marad a kormányzati központnak, habár korántsem az eddigi „túlhatalommal” lesz jelen az ország menedzselésében.

Kulcsfontosságú a kormánystatútum 2.§ a) pontja, amely a már hivatkozott „richtlinienkompetenz” – tehát a kormány általános politikájának miniszterelnök által meghatározásából – keretében azonos „súlycsoportba” datálja a Miniszterelnökséget, hiszen rögzíti, hogy a miniszterelnök: *„az (1) bekezdésben¹³ meghatározott jogkörében eljárva különösen*

*a) közvetlenül irányítja a Miniszterelnökséget vezető miniszter, a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter tevékenységét, valamint a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter útján irányítja a Miniszterelnöki Kormányiroda közigazgatási államtitkára tevékenységét”*¹⁴

Habár minisztériumok felsorolására vonatkozó 2014., 2018. és 2022. évi törvényben jelentősnek tűnő különbségeket láthatunk a Miniszterelnökséget illetően, elhamarkodott volna „hatalmi gyengülést” feltételezni, hiszen a kormánystatútum II. fejezete (A Kormányzati központ) külön nevesíti a Miniszterelnökséget vezető minisztert, így munkaszervezetét is, egyértelműen - törvény helyett rendeleti úton - elválasztva a már nevesített szaktárcáktól.

Kiemelendő, hogy megtartva korábbi jogkörét, a Miniszterelnökséget vezető miniszter hatáskörébe tartozik a Stratégiai és Családügyi Kabinet üléseinek vezetése, amely továbbra is

- különös tekintettel a kabinetkormányzás folytatólagos jelenségére - kiemelt kormányzati pozíciót feltételez. Összességében tehát elmondható, hogy a 2018-2022-es és 2022-ben kezdődő ciklusban a kabinetkormányzás megtartása mellett a Franczel Richárd által korábban duálisnak nevezett miniszterelnöki háttérapparátus háromarcú formát öltött, amely kiegyensúlyozottabb kormányzati munkát hozott magával.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Félelnökivé változhat-e Magyarország kormányformája?

Meglátásom szerint a válasz az, hogy igen, változhat, de erre igen csekély az esély, hiszen – eltekintve a politikai fogadtatástól - a miniszterelnöki pozíció, különösen a meglévő demokratikus felhatalmazás mértékének fényében van olyan erős a magyar parlamentáris

¹² http://mandiner.hu/cikk/20180505_gulyas_gergely_interju

¹³ 2. § (1) A miniszterelnök határozza meg a Kormány általános politikáját, és irányítja ennek végrehajtását. ¹⁴ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 2.§ (1) a) pontja.

rendszerben, hogy tulajdonképpen nincs szükség, nincs igény arra, hogy ilyesfajta, a magyar közjogi hagyományoktól formálisan idegen közjogi megoldás kerüljön bevezetésre. Ebben a döntésben az is közrejátszik, hogy a hazai közvélemény távolságtartóbb egy ilyen mértékű – jelenlegitől talán gyengébbnek mondható - hatalomkoncentrációval bíró közjogi funkció „befogadására”. Sőt, a kritikák jelentős része ma is éppen arról szól, hogy a miniszterelnöki intézmény túlzott hatalommal és a korábbihoz képest kevesebb hatalmi ellensúllyal működik.⁸⁴ *Mindenkit, elnézést a kitérőkért, emlékeztetek arra, hogy 2010-ben, amikor először nyertünk kétharmaddal, akkor egy hosszú ideig tartó, mondjuk úgy, hogy intellektuális folyamat indult el a koalíciós pártokon belül, hogy nekünk egy parlamentáris rendszerünk van, de a kétharmad – miután új alkotmányt lehet alkotni – lehetővé tenné az elnöki rendszerre való átlépést is. Hosszú vitákat folytattunk arról, hogy az értelmes, nem értelmes, kívánatos vagy sem. És végül is azért döntöttünk amellett, hogy nem lépünk át elnöki rendszerbe, mert ahogy végignéztük az elmúlt kétszáz évet, jól látható, hogy mi parlamentáris rendszerekben tudunk gondolkodni. Azt tudjuk, hogy az hogyan működik. Lehet, hogy szép kaland egy elnöki rendszer, de nem ismerjük, nem tudjuk, hogyan működik.*⁸⁵

A miniszterelnök erejét tovább növeli a jelenlegi struktúrában működő háttérapparátus, hiszen teljes kontrollt ad a kezébe, emellett pedig leveszi a mindennapi feladatok terhé, operatív kormányzást, menedzselést folytat, amely tény csábító lehet a félprezidenciális kormányzatokkal való összehasonlítás kapcsán. Valóban, az analógia egyes pontjaiban van hasonlóság, az elgondolás abszolút nem légből kapott, azonban amíg a kormányformák alapvető eltéréseket mutatnak, jelen „jellegbéli” összehasonlításokon túlmenően nem érdemes messzemenő következtetéseket levonnunk. Tovább erősítheti mértékletességünket a választásokat követő kormány szervezeti átalakítás is, amelynek mottója lehet a miniszterelnök egyik áprilisi frakcióülésen elhangzott mondata, mely szerint eddig vezette, mostantól irányítani akarja kormánya működését.⁸⁶ A későbbiek során tapasztaltak fényében jól tükrözi a kormányfő szándékát a kormányzati központ „újrahangolása”, ezzel különösen áthallásos

⁸⁴ 2018.02.07-én Franczel Richárddal készült interjú kivonata

⁸⁵ Orbán Viktor előadása a Magyar Állandó Értekezlet XX. ülésén <https://miniszterelnok.hu/orban-viktoreloadasa-a-magyar-allando-ertekezlet-xx-ulesen/> letöltve: 2022.12.09.

⁸⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20180423-balog-zoltan-interju.html>

Körösényi András korábban már hivatkozott gondolata, amely szerint a prezidencializálódás analógia, metaforaként értetendő, nem csak a miniszterelnök korábinál nagyobb, szinte elnöki hatalmáról van szó, hanem a végrehajtó hatalmon belüli erő-átrendeződésről, a politizálási stílus, a politikai verseny jellegének és a politikai rendszer funkcionális logikájának megváltozásáról beszélhetünk.⁸⁷

Kétségtelen, hogy a kormányfő *maximálisan kihasználta az 1990-ben bevezetett ún. kancellári rendszerben rejlő lehetőségeket, anélkül, hogy közjogilag áttért volna a prezidenciális rendszerek valamelyik válfajára, az állandóan erősödő miniszterelnökség bázisán ténylegesen prezidenciális kormányzást folytatott*⁸⁸. Meglátásom szerint a jelenlegi kormányzási mód valójában csak a kancellárdemokrácia kereteinek szélértékét jelentő, a társadalom számára eddig nem ismert, ámbár általa politikai értelemben felhatalmazott eszközrendszert takar, amelynek értelmezéséhez Sárközy professzor gondolata talán hozzásegít minket: *„A sikeres kormányzáshoz egy kis machiavellizmus, modern szóval élve egy kis csibészség is hozzátartozik.*”⁸⁹

⁸⁷ KÖRÖSÉNYI András: *Parlamentáris vagy „elnöki” kormányzás? Az Orbán-kormány összehasonlító perspektívából.* Századvég, új folyam, 2001. tavasz. p. 3-38.

⁸⁸ SÁRKÖZY Tamás: *Mi és hogyan folytatódik a magyar kormányzásban?* Mozgó Világ (40. évf. 9. sz.) 2014. p. 34.

⁸⁹ SÁRKÖZY Tamás: *A „vezérdemokrácia” kormányzásának jellemzői* In: Mozgó Világ (39. évf. 9.sz.) 2013. Budapest

A MAGYAR-ROMÁN HATÁRVÍZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A BELVÍZVÉDELEM TÜKRÉBEN

*Kőrösy Péter Krisztián*⁹⁰

Politológus,

I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Jogi Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Hazánk medencejellegű természetföldrajzi fekvéséből adódóan, az ár- és belvízveszélyeztetettség tekintetében egyedülállónak számít Európában. Az alföldi (síkvidéki) területeink az országhatárainkon túlnyúlnak, így a belvíz veszélye komoly problémát jelent a határainkon túli területeken is. Úgy gondolom, hogy ennek tükrében a határvízi együttműködéseink elengedhetetlenek a határ menti települések lakó- és mezőgazdasági ingatlanjainak védelme érdekében.

A belvíz megjelenése a mezőgazdaságban, a belterületi épületekben, valamint a közlekedési hálózatban már nagyon komoly károkat okozó jelenség volt a XIX. században. A megépült árvízvédelmi töltések bár mentesítették az árterületeket a folyók árvizeitől, ugyanakkor megakadályozták az ármentesített területen belül keletkezett belvizek szabad lefolyását.⁹¹ Ezen a problémán a kezdetekben zsilipekkel, később szivattyútelepek kialakításával segítettek.⁹²

Az első és a második világháború óriási károkat okozott Magyarország vízrendszerében. A történelmi Magyarország határainak megváltoztatásával, a korábbi egységes vízvédelmi vízrendszerek széttagolódtak a határ menti területeken, amely komoly problémákat okozott az ár- és belvízvédelem tekintetében. A második világháborút követően hazánk a határvízi együttműködésekkel, az érintett vízgyűjtőterületek mind az 5 szomszédos országával újra megállapodást kötött, amely jelenleg 7 országgal fennálló határvízi egyezményt jelent.⁹³

A jelenleg hatályos magyar-román határvízi egyezményt 2003-ban írták alá Budapesten. A magyar-román vízügyi együttműködés 2003-as megújításakor már beépültek a bilaterális megállapodásba olyan fontos nemzetközi egyezmények, mint az 1992. évi Helsinkii Egyezmény, a Duna védelmére és fenntartható használatára irányuló együttműködésről szóló 1994. évi Szófiaii Egyezmény, valamint a 2000. december 22-én hatályba lépett Víz Keretirányelv (a továbbiakban: VKI).

Magyarország és Románia között a belvízkárok megelőzése érdekében 2007-ben egy Belvízvédekezési Szabályzat is hatályba lépett, amely a belvízcsatornák és szivattyútelepek üzemeltetését szabályozza a két országot érintő belvízvédelmi célok elérése és megvalósítása tekintetében.

⁹⁰ Témavezető: Dr. Raisz Anikó egyetemi docens

⁹¹ Bárdos Zoltán – Muhoray Árpád: A belvíz kialakulása és az ellene való védekezési lehetőség vizsgálata, *Hadmérnök*, 7 (2012/1) 79–80.

⁹² Uo. Megj.: Az ország első belvízátemelő szivattyútelepét, az 1877-ben alakult Sajfoki Belvízszabályozási Társulat építette fel 1878-ban a Hanyi csatorna zsilipénél.

⁹³ Priváczi-Juhászné Hajdu Zsuzsanna: Magyarország határvízi egyezményei a belvízvédekezés tükrében, *Hadtudományi Szemle*, 12 (2019/3) 181–182.

TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS ÉS A VÍZÜGYI EGYEZMÉNYEK

Ahogy azt a bevezetőben már említettem, az első világháborút követő történelmi Magyarország határainak megváltoztatása (Trianon) jelentős károkat okozott a vízvédelmi rendszereinkben. Ugyanakkor a trianoni békeszerződés⁹⁴ III. Fejezet Vízügyi rendelkezések c. része teremtette meg az alapját a későbbi vízügyi egyezményeink létrejöttének.

A 292. Cikk: „Ha új határ megállapítása következtében valamely Államban a vízrendezés (csatornázás, elárasztás, öntözés, lecsapolás vagy hasonló teendők) más Állam területén végzett munkálatoktól függ, vagy ha valamely Állam területén – a háborút megelőző szokás alapján – olyan vizeket vagy vízierőt használnak fel, amelynek eredete más Állam területén van, egyéb rendelkezések hiányában az érdekelt Államok között oly természetű megállapodást kell létesíteni, amely mindegyikük érdekeit és szerzett jogait biztosítja.”

A 293. Cikk: „A volt Magyar Királyságnak Duna medencéjét, ide nem értve az Olt medencéjét, alkotó területeire vonatkozólag a 292. Cikk alkalmazása céljából, valamint az alább felsorolt jogosítványok gyakorlása végett, az említett területek felett állami fennhatóságot gyakorló Államok közös érdekében, Állandó Vízügyi Műszaki Bizottság állítatik fel, amelyben mindegyik területileg érdekelt Államnak lesz egy képviselője s amelynek elnökét a Nemzetek Szövetségének Tanácsa nevezi ki.” „Ez a Bizottság kezdeményezi a 292. Cikkben említett megállapodásoknak kötését, ellenőrzi és sürgősség esetében biztosítja végrehajtásukat, fenntartja és javítja [...]”

A 292. cikk biztosította tehát a megkötendő vízügyi megállapodások megkötésének jogalapját, míg a 293. cikk az Állandó Vízügyi Műszaki Bizottsággal biztosítani kívánta az érintett államok közötti információcserét és adatszolgáltatást.

Magyarország Romániával leelőször 1924. április 14-én kötötte meg a magyar–román általános vízügyi egyezményt, amely egyezmény 1945-ig maradt érvényben. A második világháborút követően⁹⁵ 1947. február 6-án újonnan megalakult a Magyar-Román Műszaki Bizottság, így új együttműködés kidolgozására került sor, amely 1950-ben lépett hatályba és 1960-ban járt le. Az egyezmény lejártát követően újra tárgyalások kezdődtek és egy ideiglenes megállapodás született, amely 1970. június 16-án lépett hatályba és 1986-ig volt érvényben.⁹⁶

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS A 2003-AS MAGYAR-ROMÁN HATÁRVÍZI EGYEZMÉNY SZEMSZÖGÉBŐL

⁹⁴ Bővebben itt: 1921. évi XXXIII. törvény az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=92100033.tv> (Utolsó letöltés: 2022. december 01.)

⁹⁵ A bevezetőben már megjegyeztem, hogy a második világháborút követően határvízi egyezményeket kötött hazánk az érintett vízgyűjtőterületek mind az 5 szomszédos országával (Ausztria, Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia), amely (az utódállamokkal) jelenleg 7 országgal fennálló (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia) hatályos határvízi együttműködést jelent.

⁹⁶ Priváczi-Juhászné Hajdu Zsuzsanna: Magyarország határvízi egyezményei a belvízvédekezés tükrében, Hadtudományi Szemle, 12 (2019/3) 181–184.

A magyar-román vízügyi együttműködés 2003-as megújításakor⁹⁷ olyan fontos nemzetközi egyezményeknek a főbb elemei kerültek be a bilaterális megállapodásba, mint az 1992. évi Helsinkii Egyezmény, a Duna védelmére és fenntartható használatára irányuló együttműködésről szóló 1994. évi Szófiaii Egyezmény,⁹⁸ valamint a 2000. december 22-én hatályba lépett VKI.

Az alábbiakban megvizsgáltam, hogy ezen nemzetközi egyezményekből milyen főbb komponensek kerültek bele a magyar-román bilaterális határvízi megállapodásba. A Helsinkii Egyezmény, valamint a Szófiaii Egyezmény egyaránt tartalmazza és a magyar-román kétoldalú határvízi együttműködésbe is beépült a diffúz szennyező források vízbejutásának megelőzése, a szennyvíztisztítás fontossága, közös cselekvési programok kidolgozása a vizek minőségének javítása érdekében, a „szennyező fizet” elv érvényesítése,⁹⁹ kölcsönös segítségnyújtás kritikai helyzet beállása esetén (ár -és belvívveszély, vízszennyezés), a monitoringozás (a vizek ökológiai, kémiai és mennyiségi állapotának mérésére), az információk cseréje (vízminőséggel, vízkivétellel és vízbevezetéssel kapcsolatban), és a közös kutatási és fejlesztési programok indítása.

A VKI-ből beépülésre került az egyezménybe a vizek „jó állapotának”¹⁰⁰ elérése, a koordináció, valamint a VKI-ban szintén megjelenik a monitoringozás. Az egyezmény egyik fő célja ennek fényében a felszíni és felszín alatti vizek állapotromlásának a megelőzése és minőségük javítása azzal a céllal, hogy ebbe a „jó állapotba” kerüljenek, ezáltal pedig jó ökológiai potenciált érjenek el. A koordináció a VKI tekintetében az együttműködés részeként létrejött Magyar-Román Vízügyi Bizottság munkakörében, a határon átnyúló vízgyűjtőgazdálkodási tervek harmonizációját és az abban lévő vízügyi intézkedések megvalósítását jelenti.

Mindent összevetve megállapítható, hogy a nemzetközi egyezményeink fejlődése és a VKI hatással voltak a magyar-román határvízi együttműködésre. A Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya között a határvizek védelme és fenntartható hasznosítása céljából 2003-ban aláírásra került bilaterális egyezmény ezek figyelembevételével került korszerűsítésre és átdolgozásra.

A MAGYAR-ROMÁN HATÁRVÍZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A GYAKORLATBAN

A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény „A vizekkel és vízellétesítményekkel összefüggő feladatok” című II. Fejezet 2. § (1) bekezdésének c) pontja rendelkezik a nemzetközi együttműködésből adódó vízügyi feladataink ellátásáról.¹⁰¹

Priváczi-Juhász Hajdu Zsuzsanna írja: „A határvízi egyezmények kormányközi megállapodáson alapulnak, végrehajtásukért a határvízi bizottságok, illetve azok vezetői, a két

⁹⁷ Bővebben itt: 196/2004. (VI. 21.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya között a határvizek védelme és fenntartható hasznosítása céljából folytatandó együttműködésről szóló Egyezmény kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400196.kor> (Utolsó letöltés: 2022. december 02.)

⁹⁸ A Helsinkii Egyezmény Magyarország vonatkozásában 1996. október 6-án lépett hatályba, a 130/2000. (VII. 11.) Korm. rendelet hirdette ki, a Szófiaii Egyezmény pedig 1998. október 22-én lépett hatályba, a 74/2000. (V. 31.) Korm. rendeletben került kihirdetésre.

⁹⁹ A „szennyező fizet elv” és az „elővigyázatosság” elve képezik az alapját minden intézkedésnek, amely a Duna vízgyűjtőjén található vizek védelmét célozza.

¹⁰⁰ A víz-keretirányelv szerint, a felszíni vizek ökológiai állapotára vonatkozó osztályozási rendszer öt külön kategóriát foglal magába: kiváló, jó, mérsékelt, gyenge és rossz. A „kiváló állapot” az emberi terhelés hiányára vagy igen alacsony mértékére utal. A „jó állapot” ezen állapottól való „enyhe” eltérést jelent.

¹⁰¹ Bővebben itt: 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500057.tv> (Utolsó letöltés: 2022. december 03.)

együttműködő kormány által kinevezett meghatalmazottak és meghatalmazott-helyettesek a felelősök.”¹⁰²

Az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF) jelenleg a Belügyminisztériumhoz irányítása alatt áll (székhelye: Budapest), működése az egész országra kiterjed és 12 területi vízügyi igazgatósággal rendelkezik, amelyek nem a megyerendszert, hanem a vízrajzi viszonyokat követik.

A területi vízügyi igazgatóságok legfontosabb feladatai közé tartoznak, az ár-, és belvizek elleni védekezések, a határvizeket érintő vízgazdálkodási fejlesztések, a védelmi művek üzemeltetése, a vízrajzi adatok gyűjtése és cseréje, előrejelzések, közös felülvizsgálatok, vízminőségvédelem, közös fellépés vízszennyezés esetén, vagy egyéb, esetlegesen felmerülő vízügyi probléma bekövetkeztekor, és az EU-s projektekben való közös részvétel.¹⁰³

Magyarország és Románia belvízkárok elleni közös fellépését, és a védekezés kulcsfontosságú jelentőségét mi sem jelzi jobban, minthogy a magyar-román határvízi egyezmény mellékleteként egy Belvízvédekezési Szabályzat is létrejött a két ország között, amely jelenlegi formájában 2007 óta érvényes. A Belvízvédekezési Szabályzat 5. cikke kimondja, hogy: „A megállapított vízhozamok levezetését az országhatáron át állandóan biztosítani kell.”¹⁰⁴ Ennek fényében a szabályzat magában foglalja a belvízcsatornák és belvízáttemelő szivattyútelepek üzemeltetéseire vonatkozó főbb előírásokat.

A szabályzat összesen 53 darab belvízcsatornát érint, amely alapján Magyarország, mint alvízi ország, mintegy 30 darab csatorna kapcsán kötelezett összesen 52,42 m³/s vízmennyiség befogadására és továbbvezetésére a román oldalról. A szabályzat Románia számára pedig 12 darab csatornán keresztül 6,24 m³/s vízbefogadási kötelezettséget ír elő, amelyet a magyar területekről az előírás alapján fogadnia kell.

A magyar oldalon illetékes 4 területi vízügyi igazgatóság (FETIVIZIG, TIKÖVIZIG, KÖVIZIG, ATIVIZIG)¹⁰⁵ román partnere a belvízvédelemben a Meliorációs Nemzeti Ügynökség.¹⁰⁶

ZÁRÓ GONDOLATOK

Véleményem szerint, hazánk medencejellegetű természetföldrajzi fekvéséből adódóan elengedhetetlen a határvízi egyezmények létrehozása a belvízvédelmi infrastruktúrák kiépítése és fenntartása érdekében a szomszédos országainkkal. A magyar-román határvízi egyezmény az elmúlt 100 évben folyamatosan fejlődött, kijelenthető, hogy az aktuális politikai és gazdasági helyzet is folyamatosan hatást gyakorolt és gyakorol az egyezményben foglaltakra. Az említett nemzetközi egyezmények és a VKI beépültek az új, 2003-as magyar-román bilaterális megállapodásba, tehát a nemzetközi együttműködések is hatást gyakorolnak a határvízi egyezményeinkre. Azt gondolom, hogy napjainkban a klímaváltozás és az azzal együtt járó

¹⁰² Priváczi-Juhászné Hajdu Zsuzsanna: Magyarország határvízi egyezményei a belvízvédekezés tükrében, Hadtudományi Szemle, 12 (2019/3) 185.

¹⁰³ Szabó Katalin: Határvízi együttműködés, Országos Vízügyi Főigazgatóság, 2020, www.ovf.hu/hu/hatarviziegyuttmukodes (Utolsó letöltés: 2022. december 03.)

¹⁰⁴ Lásd itt: Magyar-román határmenti belvízvédekezési együttműködés fejlesztése - MALOMFOK-ROIT. <http://www.kovizig.hu/06-projektek/02-europa-unios-projektek/09-malomfok/index.php> (Utolsó letöltés: 2022. december 03.)

¹⁰⁵ Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság, Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság, Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság, Alsó-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság

¹⁰⁶ Priváczi-Juhászné Hajdu Zsuzsanna: Magyarország határvízi egyezményei a belvízvédekezés tükrében, Hadtudományi Szemle, 12 (2019/3) 187-188.

vízkár-veszélyeztettség kérdései különösen aktuális témává teszik a határvízi egyezményeinkben foglalt kétoldalú kötelezettségeket és vállalásokat. Felerősítik az egyezményekben foglaltakat és a jövőre nézve az éghajlatváltozás további módosításokat hozhat a magyar-román, illetve a többi szomszédos országgal fennálló határvízi megállapodásainkban.

A TULAJDONHOZ VALÓ JOG ÉS A SZELLEMI ALKOTÁSOK JOGA AZ AB GYAKORLATÁBAN

dr. Kratochwill György¹⁰⁷

II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék

BEVEZETŐ

A szellemi alkotások joga az egyik legizgalmasabb jogterület, hiszen az alkotó szellemi tevékenységét védő rendszer fontos jogokat biztosít a jogosultaknak. Adott esetben hatalmas értéket képviselhet egy-egy ilyen mű, elég, ha egy drága és népszerű szoftverre vagy a legértékesebb márkák védjegyeire gondolunk. Bár szellemi tulajdonként hívjuk, de a polgári jog nem kezeli tulajdonként, és nem is esik a Ptk. szerinti tulajdon fogalma alá. Azonban az egyes külön jogszabályok szerinti szabályozása, hasznosítása, védelme miatt mégis hasonló a Ptk. szerinti tulajdonjoghhoz.

Alkotmányjogilag is nagyon összetett a terület, a szerzői jogi szabályozások több alapjogot és kötelezettséget érintenek, például a jogbiztonságot (425/B/1997. AB határozat) vagy a közteherviselést (36/1997. (VI.11.) AB határozat). Az Alkotmánybíróság nagyon kevés döntést hozott a témában, és ebből még kevesebb az, ami részletesebben foglalkozik egy-egy alapjogi kérdéssel, de ezek nagyon alapos megállapításokat tesznek. Azt az előfeltevést akarom megvizsgálni, hogy az Alkotmánybíróság a szellemi alkotások vagyoni jogi kérdéseinek vizsgálatakor a tulajdonhoz való jogból indul ki, és a korlátozás alkotmányosságának elemzésekor a tulajdonhoz való jog korlátozhatóságának követelményeit alkalmazza. A vagyoni jogok olyan jogosultságok, melyekkel általában a szellemi alkotásból van lehetőség hasznosításra.

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLAT

1338/B/1992. AB határozat

Először az ügyben került megvizsgálásra egy szellemi alkotás (szabadalmi jog) és a tulajdonhoz való jog kapcsolata. Az ügy abból indult, hogy az indítványozó szerint a tulajdonhoz való jogot sérti, hogy a szabadalmak esetén a fenntartási jog nem fizetésének esetére szankcióként a szabadalmi oltalom megszűnése is felmerül. Az Alkotmánybíróság ugyan nem tartotta alkotmányellenesnek a szabályozást, azonban a szellemi alkotások tulajdonhoz való jog általi oltalma szempontjából fontos megállapítást tett, amikor levezette azt, hogy a tulajdonhoz való jog kiterjed az Alkotmányban nem nevesített vagyoni jogokra is, és a szabadalmast vagyoni jogok (is) megilletnek a szabadalmi jogszabályok alapján. Tehát ezek a vagyoni jogok is a

¹⁰⁷ Témavezető: Dr. habil. Gárdos-Orosz Fruzsina egyetemi docens

tulajdonhoz való jog által védve vannak. A legkorábban tehát a szabadalmi jog által szabályozott vagyoni jogok kerültek be a tulajdonhoz való jog alapjogi védelme alá.

A döntés azonban túlmutat a szabadalmi jogok tulajdonhoz való joghoz kapcsolásán, és kiterjesztően kell a megállapításait értelmezni, mert azok minden szellemi tulajdonjogra vonatkoznak, többek között a szerzői jogra is, tehát az alapjogi oltalom mindenféle esetben alkalmazható. Az Alkotmánybíróság nem is igazán foglalkozott az egyes szellemi alkotásokkal.¹

382/1995. AB határozat (közös jogkezelés)

Ez a döntés a kötelező közös jogkezelést vizsgálta. A közös jogkezelés lényege, hogy olyan szerzői jogosultságok esetében, ahol a felhasználás jellege vagy a felhasználó személye miatt nincs lehetőség az egyedi engedélyeztetésre és jogdíjfizetésre (pl. gondoljunk bele, hogy egy rádióadó az összes aznap játszott zeneszám alkotóival meg kellene egyezzen egyenként, intéznie a jogdíjfizetést stb.), a jogszabály közös jogkezelő szervezeteket hoz létre a szerzők számára, melynek kötelező taggá válniuk. Az indítványozó a közös jogkezelő szervezetet kihagyva, önállóan állapodott meg művészekkel, és fizetett nekik a fellépésért díjat, akik cserébe lemondtak a Szerzői Jogvédő Hivatalhoz befizetendő jogdíjról. A Hivatal ezt a gyakorlatot nem fogadta el, és követelte a jogdíjakat az indítványozótól. Az indítványozó által felvetett alkotmányjogi kérdés az volt, hogy a díjjal való rendelkezési jogot korlátozó gyakorlat sérti-e a tulajdonhoz való jogot.

Az Alkotmánybíróság tehát azt vizsgálta, hogy alkotmányellenes-e a Hivatal közbeiktatása szerző és felhasználó közé. Az Alkotmánybíróság kizárólag a közérdek fennállását vizsgálta, amelyet általában a tulajdonhoz való jog korlátozásának vizsgálatakor alkalmaz az, és szempontjai jóval megengedőbbek a szükségesség-arányosság tesztjéhez képest.

Az Alkotmánybíróság szerint ez a fajta korlátozása a szerzői jog által biztosított rendelkezési jognak (hogy nem lehet egyes felhasználásokat egyedileg engedélyezni és nem lehet előre lemondani a díjról) alkotmányos, valamint a korlátozás nem is mások jogainak érvényesülése érdekében történik. A szerzőnek a felhasználás után járó díjjal kapcsolatos korlátozása ráadásul nem a szerzőket korlátozza szabadságukban, hanem pont az esetleges felhasználókat, abban, hogy külön-külön tárgyalva – feltételezve, hogy általában gazdasági és erőfölényben vannak – egyes szerzők hátrányára állapodjanak meg. Ellenben maga a közös jogkezelés ráadásul a felhasználóknak bizonyos szempontból még előnyös is lehet, hiszen – ahogy azt bemutattam – nem kell minden szerzővel egyenként egyeztetni. Az Alkotmánybíróság tehát ebben a döntésben a szerző érdekével azonosította a közérdeket, de ezt szűken határozta meg, pedig a korlátozás mindkét fél javára szól. Tehát az Alkotmánybíróság nemcsak a szerző javára szóló korlátozásnak kezelhette volna, hanem a felek közös érdekének is.

24/1996. (VI.25.) AB határozat

Az ügy abból eredt, hogy a korabeli szabályozás² alapján a gazdálkodó szervezetek, jogi és jogi személyiség nélküli szervezetek, az állami költségvetési szervek és a társadalmi szervezetek művészeti alkotást csak az állam által kijelölt szervezet általi művészeti szempontból történt elbírálás után szerezhettek be, használhatnak fel és hozhatnak forgalomba.

Az indítvány többek között arra irányult, hogy ez a szabályozás sérti-e a művészeti élet szabadságát és a szerzői jogi törvénybe is ütközik-e. Az indítványozó szerint elfogadhatatlan,

hogy a szabályozás olyan szervezetekre is kiterjed, amelyeknek az alkotómunka ösztönzése és a művek bemutatása a célja

¹ dr. Gyenge Anikó (2010): Szerzői jogok korlátozása és a szerzői jog emberi jogi háttere, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 171. o.

² 83/1982. (XII. 29.) MT rendelet a képzőművészet, az iparművészet, a fotóművészet és az ipari tervezőművészet egyes kérdéseinek szabályozásáról

Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a művészeti alkotások elidegenítés előtti bírálata sérti-e a véleménynyilvánítás, illetve a művészeti élet szabadságához való jogot.

Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiból kiindulva utalt arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen „anyajoga” többféle szabadságjognak, az ún. „kommunikációs alapjogoknak”. E alapjognak része a „művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának a szabadsága”. Ezt külön rendelkezésként az Alkotmány is tartalmazza.

A támadott szabályozás korlátozza a művészeti alkotás megismerhetőségét, hiszen a nyilvánosságra hozatalt külön eljáráshoz köti. Az rögzítette, hogy művészeti élet szabadsága mint alapvető jog a művészeti alkotómunka szabadságát, a művész bármely meg nem engedett korlátozástól mentes önkifejezését, valamint a művészeti alkotások nyilvánosság elé tárásának, illetve bemutatásának, terjesztésének szabadságát is jelenti.

A szerzők általában a nyilvánosságnak szánják a műveiket, tehát minden megismerhetőségre irányuló korlátozás a művészeti élet szabadságát veszélyezteti. A szabályozás mindezt súlyosan korlátozza. A művészeti élet szabadságához való jog lényeges tartalmát a művészeti alkotómunka minden hatalmi jellegű befolyástól mentes gyakorlása és a vélemény szabad kinyilvánítása, tehát a műalkotások nyilvánosságra hozatalához való jog jelenti. A rendelkezés azáltal, hogy a művészeti alkotások művészeti értékének, a beszerző által tervezett felhasználásra való alkalmasságának, avagy a szerzői díj mértékének véleményeztetését írja elő, alkotmányellenesen korlátozza az alkotó művészi véleményének kinyilvánításához és a művészeti élet szabadságához való jogot.

Igen fontos és különleges megállapítást tesz az Alkotmánybíróság. Ha jól megvizsgáljuk az indoklást, kiderül, hogy a művészeti élet szabadságának és a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmét nem csak a szerzői jog szerinti személyhez fűződő jogokban látta. Ugyanis azt a gyakorlatot is alkotmányellenesnek találta, mely alapján két szerzői vagyoni jogosultságot (a felhasználás és a jogdíj) érintő véleményeztetési jogkör is ezeket az alapjogokat sérti. Ez tehát azt jelenti, hogy e vagyoni jogokat a tulajdonhoz való jog mellett a véleménynyilvánítás, a művészet szabadsága is védi, utalva arra, hogy mennyire más tulajdoni viszonyok jelennek meg a szerzői jogok esetében, akár azok korlátozhatósága esetén, mint a hagyományos tulajdoni viszonyoknál.¹⁰⁸

Az ügyben az Alkotmánybíróság azt is vizsgálta, hogy a műbírálathoz való igénybevitelének előírása sérti-e a művészeti alkotást beszerző, felhasználó, forgalomba hozó gazdálkodó szervezet alkotmányos jogait. Az Alkotmánybíróság jelezte, hogy figyelembe kell venni, hogy egy szerv állami forrásból működik-e. Ebben a támadott rendelkezés nem tesz különbséget. Levezette, hogy az általános cselekvési szabadságot, mely általában a jogi személyek számára is biztosított, tehát a jogügyleti képesség korlátozása a jogi személyek ilyen jogát is sérti, azonban a jogi személyek esetén ez korlátozható, ráadásul az állami forrásból történő

¹⁰⁸ dr. Gyenge Anikó (2010): Szerzői jogok korlátozása és a szerzői jog emberi jogi háttere, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 174-175. o.

gazdálkodás esetén alátámasztható, hogy szükség van kötelező állami véleményeztetésre a beszerzés előtt.

482/B/2002. AB határozat

Az indítvány arra irányult, hogy alkotmányellenes, hogy egyes szerzők képviselőjében, bizonyos felhasználásra vonatkozóan a közös jogkezelő köt szerződést. Több okból tartotta problémásnak, többek között sérti a művészeti jogot, mivel nincs utólagos döntési lehetősége a szerzőnek, ha a felhasználás körülményeit sérelmezi, és ez a helyzet sérti az önrendelkezési jogot és a tulajdonhoz való jogot is. Az indítvány nem volt megalapozott. A tulajdonhoz való jog sérelme az indítványozó szerint abban jelenik meg, hogy a közös jogkezelő szervezethez intézett tiltakozó jognyilatkozat jogdíjhányadról lemondás, tehát tulajdonosi magatartás. Az Alkotmánybíróság nagyon fontos megállapítást tett: kimondta, hogy „a védelemben részesülő tulajdonhoz való jog kiterjed általában a vagyoni jogokra is. (...) Ez a védelem átfogja a szerzői jogokat is”. Ez a döntés tehát a szerzői jogra kifejezetten is kiterjesztette a tulajdonhoz való jog védelmét. Azonban az indítványt a 382/B/1995. AB határozatban megállapítottakra tekintettel (mely szintén a közös jogkezelés kapcsán kifogásolta a tulajdonhoz való jog sérelmét) elutasította.

664/B/2009. AB határozat (hallgatók szellemi alkotásai)

Az indítványozó a tulajdonhoz való jog sérelmére hivatkozott a felsőoktatási törvény azon rendelkezése kapcsán, melynek értelmében a hallgató által előállított szellemi alkotásnak a felsőoktatási intézmény részére történő átadása esetén a munkaviszonyban létrehozott szellemi alkotások munkáltató részére történő átadás szabályait kell alkalmazni (ez általában azt jelenti, hogy valamilyen mélységű jogosultságot szerez a munkáltató, pl. jogosult hasznosítani a szellemi alkotást). Szerzők esetében ez a szerzők vagyoni jogainak korlátozását jelenti. Azonban az indítvány szerint a hallgatók esetén nincsenek meg azok az indokok, mint egy munkavállaló esetében.

Az Alkotmánybíróság szerint az indítvány nem megalapozott. A döntés ismerteti az alkotmányos tulajdonvédelem eltéréseit a polgári jogi fogalmaktól. Az Alkotmánybíróság ismét kimondta, hogy a szellemi alkotásokra és a szerzői jogra is kiterjed a tulajdonhoz való jog védelme. Ez tehát megerősíti az eddigi gyakorlatot a szellemi alkotások kapcsán. A rendelkezés szükségessége-arányossága kapcsán jelezte az Alkotmánybíróság, hogy milyen szempontokat kell mérlegelni „kisajátítást el nem érő korlátozás” esetében. A szükségesség azért áll fenn, mert a műveket az intézmény oktatóinak segítségével, közreműködésével, szakmai irányításával, útmutatásával és felügyeletével készíti el. A felsőoktatási intézmény tárgyi és személyi feltételeket biztosít, ezáltal közösen alkot a hallgató, az oktató és az intézmény. Ezért indokolt, hogy az elkészült műveknél a szerzői jogok megosztásra kerüljenek a hallgatók és az intézmények között, s ezzel anyagi előnye is származzon a felsőoktatási intézménynek. A korlátozás arányos is, a jogszerzés csak a vagyoni jogokra vonatkozik, és nem is minden hallgató által elkészített műre. Ezekre tekintettel a korlátozás szükséges és arányos.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Ahogy láthatjuk, az Alkotmánybíróság több szellemi alkotásokat vizsgáló határozatában is a tulajdonhoz való jogot elemezte, mind a szellemi alkotások egészének elhelyezésekor, mind az

egyres jogintézményeinek vizsgálatakor. Látható, hogy az Alkotmánybíróság számára megfelelő a tulajdonhoz való jog korlátozásának esetére felállított követelményrendszerből kiindulni, ha egy szellemi tulajdonjoggal kapcsolatos korlátozás alkotmányossága a kérdés.

Ahogy láttuk, egyik korai döntésében a szabadalmak kapcsán került kimondásra, hogy a vagyoni jogaik tulajdonhoz való jognak, de a 24/1996. (VI.25.) AB határozatban kiemelte, hogy nem kizárólag a tulajdonhoz való jog és annak korlátozhatósága merül fel ilyen esetekben, hiszen összetettebbek ezek a vagyoni jogok. Azonban jó látható, hogy a tulajdonhoz való jog korlátozhatósága állandó, és a hallgatói szellemi alkotások vagy a közös jogkezelés részkérdéseinek vizsgálatakor is ezt alkalmazza az Alkotmánybíróság. Ez a konzekvens álláspont azt mutatja, hogy az Alkotmánybíróságban fel sem merült, hogy más kérdést, szempontrendszert alkalmazzon, tehát kijelenthető, hogy az Alkotmánybírósági gyakorlatban a szellemi alkotások vagyoni jogi kérdései mindig a tulajdonhoz való jog mércéjével dőlnek el. Ezt a változatlanságot és a kevés Alkotmánybírósági határozatot talán az is indokolhatja, hogy a szellemi alkotások joga fő szabályai, elvei gyakorlatilag alig változnak évtizedek óta.

GERICHTLICHE SICHERHEIT UND DER WERT VON SACHVERSTÄNDIGENGUTACHTEN

*dr. Kuhl Andrea*¹⁰⁹

Doktorandin im ersten Jahr,

Universität Debrecen, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Abteilung für Strafprozessrecht

EINLEITUNG

Im Laufe der Jahrhunderte und Jahrtausende, als sich das Rechtssystem, das wissenschaftliche Denken, das religiöse Empfinden und das Menschenbild veränderten, haben die Theoretiker und Praktiker der Strafjustiz eine Reihe von Methoden entwickelt, die darauf abzielen, die Wahrheit zu ermitteln oder zumindest die Schuld zu beweisen.¹¹⁰ Von der allgemeinen Akzeptanz bis zur wissenschaftlichen Solidität bewegen wir uns entlang einer historischen Zeitlinie der Beweiswürdigung, die nun die Anforderung offenlegt, dass kein vernünftiger Zweifel mehr besteht. Die vorliegende Studie untersucht diese Gewissheit und das Problem des Sachverständigenbeweises, der Verwendung von Sachverständigengutachten als Beweismittel in Gerichtsverfahren. Die Frage ist, ob es einen allgemeinen, objektiven Grad an Sicherheit für fundierte und gerechte Urteile gibt, der durch die Anwendung von Wahrscheinlichkeitsmethoden oder sogar durch andere wissenschaftliche Methoden gegeben werden kann. Die zeitgenössische Analyse diskutierte auch ausführlich die Möglichkeiten der Verwendung kategorialer und probabilistischer Gutachten. Diese Untersuchung führte unweigerlich zu der weiteren Frage nach dem Grad an Sicherheit, der – sei es in Bezug auf Sachverständigengutachten oder in Gerichtsverfahren im Allgemeinen – erforderlich ist, um dem Gericht eine Entscheidung in der Sache zu ermöglichen.

Überzeugung Gewissheit taucht in allen gerichtlichen Urteilen auf, ist aber ein grundsätzlich abstrakter Begriff, der nicht nur komplex, sondern auch vielschichtig ist. Das Thema Strafvollzug und Gewissheit steht in engem Zusammenhang mit anderen Disziplinen und ist multidisziplinärer Natur.

Viele Rechtstheoretiker haben darauf hingewiesen, dass die innere Überzeugung des Richters die Grundlage für seine Entscheidung ist, wenn er ein Urteil fällt, aber die Frage ist, wie man sie misst, welcher Grad an Gewissheit erreicht werden muss, bevor er oder sie ein Urteil darüber fällen kann Verdienste. Angesichts des Mangels an juristischem Material zur Frage der Urteilssicherheit und der Tatsache, dass wir mit im Wesentlichen abstrakten Begriffen, Begriffen auf einer höheren Abstraktionsebene sowie Verfahrensprinzipien und Rechtstheorie arbeiten können. Die ungarische forensische Theorie Literatur akzeptiert die probabilistischen Gutachten als Denkrahmen.

BEWEISE IM STRAFVERFAHREN

Ein Beweis ist eine logische Operation, „bei der die Wahrheit einer Aussage durch andere wahre Aussagen bewiesen oder aus Aussagen neue wahre Aussagen abgeleitet werden“. Der

¹⁰⁹ Betreuer der Dissertation: Prof. Dr. Balázs Elek, Abteilungsleiter des Strafprozessrechts

¹¹⁰ Péter Gálig, Ethik und Taktik des Verhörs, Legal Forum, 2011, 4. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter_a_kihallgatas_etikaja_es_taktikaja%5bjogi_forum%5d.pdf (20. März 2020)

Entdecker geht von der Wahrscheinlichkeit zur Gewissheit, durch problemlösendes Denken, heuristisches Denken, das „keine wahre, bewiesene Schlussfolgerung enthält, nur wahrscheinlich. Aber es ist eine Möglichkeit, das Problem zu lösen. Die Vervielfachung von Hinweisen (Verdächtigungen) im Prozess kann schließlich zur Anerkennung von Gewissheit führen.“ Beweis oder Tatsachebeweis bedeutet, dass das, was bewiesen wird, „ein bestimmtes Ereignis, eine Tatsache, ein Verbrechen ist, das mit den Sinnen wahrnehmbar ist und das zu einer bestimmten Zeit und an einem bestimmten Ort stattgefunden hat“.¹¹¹

Zu betonen ist, dass im Falle von Aufklärungs Hindernissen die Ermittlungen eingestellt oder ein Freispruch erlassen werden muss. Nach der Regel *in dubio pro reo* sind „Zweifel zugunsten des Angeklagten auszulegen“. Das Prinzip spiegelt angemessen wider und bietet eine Schutzregel für den Umgang mit Zweifeln, indem es eine Präferenz ausdrückt, die Bestrafung des Verdächtigen zu vermeiden, anstatt die Hauptlast der gesetzlichen Strafe auf den Unschuldigen statt auf andere zu übertragen. Die Glaubwürdigkeit von Geständnissen ist ein zusätzliches Problem, so dass die Sorge um ihre Glaubwürdigkeit durch die Tatsache untermauert wird, dass unter widersprüchlichen Bekenntnissen die Annahme des einen möglich und die Ablehnung des anderen erscheinen kann. Die Frage ist, ob sich die Überzeugungen der Richter überzeugend genug in den Einzelurteilen widerspiegeln und ob sie mit der Wahrheit identisch sind, die das aus der Inquisition hervorgegangene kontradiktorische System so verzweifelt zu finden und zu etablieren sucht.¹¹²

Das Grundproblem des Strafrechts besteht darin, dass es Vergangenheit Erkenntnisse, tatsächliche und rechtliche Würdigung und Qualifizierung verbindet. Im Mittelpunkt des Gerichtsverfahrens stehen die Beweisaufnahme und die Kenntnis der Beweismittel, die dem Richter die Daten und Tatsachen liefern, auf deren Grundlage er den Streit endgültig entscheidet. Entscheidend für den Ausgang des Verfahrens ist vor allem die Vorlage der Beweismittel vor Gericht. Verfahrensgesetze regeln aus Gründen der Sicherheit den gesamten Prozess der Beweisaufnahme im Detail. Die Einhaltung dieser Bestimmungen stellt sicher, dass das Gericht eine Tatsache oder einen Umstand im Verfahren berücksichtigen und somit eine Entscheidung in der Hauptsache treffen kann. Kriminal Kognition ist auch insofern spezifisch, als der Aufdeckung von Kriminalität durch die Verborgenheit der Kriminalität und das Monopol der legitimen Gewalt des Staates auf die kriminelle Gewalt immer ein besonderes Gesicht gegeben wird.¹¹³

Bei der Ermittlung des Sachverhalts reichen sprachliche und psychologische Methoden allein nicht aus. Die Erforschung von Einflussfaktoren – insbesondere spezifischer psychologischer Funktionen wie Wahrnehmung, Gedächtnis, Aufmerksamkeit, Vorstellungskraft und Persönlichkeitsstruktur – und die Analyse und Bewertung von Befragungstechniken können den Gerichten viele Informationen liefern, die die Ermittlung und die Formulierung eines gerechten Urteils erleichtern können fundiertes Urteil.¹¹⁴

BEWEISMITTEL IM STRAFPROZESS

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Balázs Elek, Der Einfluss des Zeugnisses, Universität Miskolc, Fakultät für Rechts- und Politikwissenschaft, Ferenc Deák Doktorandenschule für Rechts- und Politikwissenschaft, 2007., 29.

¹¹³ Ibid. 29.

¹¹⁴ Balázs Elek, An die Empfehlung zur Verwendung von „linguistischen Fingerabdrücken“ im Strafverfahren, Vergleichende Legilinguistik, 28/2016, 125.

https://www.researchgate.net/publication/321053530_TO_THE_RECOMMENDATION_OF_USING_LINGUISTIC_FINGERPRINTS_IN_THE_CRIMINAL_PROCEDURE (20. September 2021)

Die für die Entscheidung eines Rechtsstreits relevanten vergangenen Ereignisse haben ein gewisses Vergangenheit Element, und gerade aufgrund ihres Relevanz Grades sind Verfahrensorgane geeignet, dass das Gericht daraus Rückschlüsse auf vergangene Ereignisse und damit zusammenhängende Tatsachen ziehen kann.¹¹⁵ Allerdings ist für diese Feststellung die oben erwähnte fachliche und wissenschaftliche Solidität unabdingbar, um zu einem zweifelsfreien Ergebnis zu gelangen. Das Gesetz XC von 2017 über die Strafprozessordnung (im Folgenden Strafprozessordnung genannt) legt in § 165 fest, welche Beweismittel als Beweismittel im Verfahren zulässig sind. Beweismittel sind a) die Zeugenaussage, b) die Aussage des Beschuldigten, c) das Sachverständigengutachten, d) das Gutachten des Bewährungshelfers, e) die materiellen Beweismittel, einschließlich der Urkunde und der Urkunde, und f) elektronische Daten. Solche Beweismittel dürfen frei verwendet werden, jedoch keine Tatsachen, die aus Beweismitteln abgeleitet werden, die von dem Gericht, der Staatsanwaltschaft, der Ermittlungsbehörde oder der in Artikel 167 Absatz 2 genannten Behörde durch eine Straftat, auf andere verbotene Weise oder durch erlangt wurden die materielle Verletzung der Rechte der Beteiligten an einem Strafverfahren kann als Beweismittel gewertet werden. Natürlich ist der Ermessensspielraum des Gerichts, was als Beweismittel zulässig ist und was nicht, nicht unbegrenzt. In jedem Fall dürfen derzeit nur Beweismittel im Sinne dieses Gesetzes berücksichtigt werden. Nach BH 2019.11.295 Nr. I. kann der Beweisbeschluss nur festgestellt werden, wenn das Gericht die Rechtmäßigkeit der Beweise prüft.⁷

Der Gesetzgeber legt bei der Bestimmung der Beweisverwertung in einem Gerichtsverfahren verschiedene Kriterien an Erheblichkeit, Zweckmäßigkeit, Angemessenheit und Angemessenheit.

Es gibt auch Fälle in Gerichtsverfahren, in denen Beweise nicht zur Feststellung des Sachverhalts von Rechts wegen verwendet werden können. Diese Fälle können als Beweisverbote angesehen werden, die den Ermessensspielraum des Gerichts bei der Feststellung des Sachverhalts einschränken. In manchen Fällen können auch moralische Gründe der Verwendung eines Beweismittels entgegenstehen. Ebenso wenig dürfen Beweismittel verwertet werden, die durch eine Straftat oder auf andere verbotene Weise oder durch erhebliche Einschränkung der Verfahrensrechte der Beteiligten erlangt wurden.⁸

Gemäß Artikel 163 Absatz 1 können Beweismittel Tatsachen umfassen, die für die Entscheidung von Nebenfragen in einem Strafverfahren von Bedeutung sind.

Das materielle Recht regelt die festzustellenden und zu beweisenden Tatsachen, die Verfahrensvorschriften bezeichnen die Entscheidungsinstanzen und die zur Aussage einzuladenden Personen sowie die dazu verpflichteten oder berechtigten juristischen und privaten Personen in besonderer Weise an der Beweisaufnahme teilnehmen.¹¹⁶

In Bezug auf ihren Beweiswert gibt es im Gesetz keine vorgegebene Reihenfolge der Beweise, aber in der Praxis wird ein erheblicher Teil der Beweise aus Zeugenaussagen abgeleitet, sodass davon ausgegangen werden kann, dass dies das bedeutendste der aufgeführten Beweismittel ist die Zeugenaussage.

Strafsachen sind im Allgemeinen durch einen Mangel an Beweisen gekennzeichnet, sodass der Strafverfolgung Beamte versuchen wird, die begrenzten verfügbaren Beweise so

¹¹⁵ Curia, Theoretische und praktische Fragen der Überzeugungsgewissheit, Gruppe "Rechtsprechung und Analyse", Zusammenfassende Stellungnahme, Budapest, 2017, 36. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemen_y_iteleti_bizonyossag.pdf (14. Februar 2021)

⁷ Curia, Alte aaO. 52. ⁸ Curia, Alte aaO. 99.

¹¹⁶ Géza Finszter, Theorie und Praxis der Kriminalistik im Lichte der Strafprozessreform, Budapest, 2005 - 2007, 26.

effizient wie möglich zu nutzen, und je effizienter die Methode zur Bewertung der Beweise ist, desto wahrscheinlicher ist es, dass die wahren Tatsachen vorliegen festgestellt werden.¹¹⁷

Das Problem in Ungarn besteht darin, dass das Gericht in Strafverfahren auf der Grundlage einer begründeten Überzeugung (nicht mathematischer Wahrscheinlichkeit) entscheidet, die Verurteilung also das Ergebnis einer subjektiven Geisteshaltung ist.¹¹⁸

Verurteilung natürlich, wird niemals durch mathematische Wahrscheinlichkeit erzeugt, also wird es immer eine mathematische Wahrscheinlichkeit geben, dass der Angeklagte nicht schuldig ist. Probabilistische Methoden können nicht die einzige Lösung des Problems sein, aber sie können helfen, Gutachten zu bewerten und Beweise zu organisieren.¹¹⁹

Das ungarische Prozessrechtssystem folgt nicht diesem so genannten Ansatz der „stärkeren Wahrscheinlichkeit“. Bei der gerichtlichen Würdigung des Sachverhalts sind zwangsläufig solche Sachverständigengutachten zu bevorzugen, die mit einer klaren Methodik ein präzises und kategorisches Gutachten abgeben. Es sei darauf hingewiesen, dass die sozialistische Prozess Tradition auf der Grundlage des Prinzips der Feststellung der materiellen Wahrheit darauf abzielte, absolute Gewissheit zu erreichen¹²⁰ und dass wir bis heute in Rechtsstreitigkeiten nach zweifelsfreier Gewissheit suchen. Die Kompetenz des Richters erstreckt sich trotz seiner fachlichen Kenntnisse nur auf die Rolle des Rechtsexperten, weshalb die Beiordnung eines Sachverständigen zwingend ist, auch wenn der als Richter tätige Richter über die spezifischen Fachkenntnisse verfügt.

DER WERT VON SACHVERSTÄNDIGENGUTACHTEN

Das Gericht wertet das Gutachten des Sachverständigen allein und in Verbindung mit anderen Beweismitteln aus, um den dem Rechtsstreit zugrundeliegenden Sachverhalt festzustellen. Dies ist eine kritische Bewertung Tätigkeit, die als einer der sensibelsten Bereiche von Sachverständigengutachten gilt. Sachverständigengutachten unterliegen dem Ermessen des Gerichts, das es nach eigener Überzeugung zu beurteilen und seine Beweiskraft zu beurteilen hat, und jenem Ermessen, das darin besteht, die erbrachten Beweismittel abzuwägen, im Ganzen zu würdigen und entsprechend zu würdigen seine Verurteilung, gilt nicht in Streitigkeiten, die eine besondere Expertise erfordern, über die das Gericht nicht verfügt.¹⁴ Der Richter darf jedoch im Rahmen seiner beratenden Tätigkeit niemals auf die konsequente Kontrolle des Sachverständigengutachtens verzichten. Ein Sachverständigengutachten kann nur dann als Grundlage für ein Urteil akzeptiert werden, wenn die Schlussfolgerung des Sachverständigen in die Beweiskette eingeordnet werden kann und mit den anderen Tatsachen und Umständen des Falles vereinbar ist. Ist das Gutachten des Sachverständigen fraglich, kann es auch ohne Anfechtung keine Grundlage für ein Urteil bilden. Eine weitere Schwierigkeit besteht darin, dass der Grad der Wahrscheinlichkeit eines Sachverständigengutachtens und der Grad der Rechtssicherheit aus einer Reihe von Gründen nicht immer übereinstimmen, jedoch besonderes Augenmerk auf das dem Wahrscheinlichkeit Gutachten selbst innewohnende Fehlerpotenzial gelegt werden sollte, wie z. B. Fehlinterpretation der Wahrscheinlichkeit,

¹¹⁷ Fenyvesi et al., Kriminologie - Lehrbuch und Atlas. Budapest, Pécs: Verlag Dialóg Campus. 2005, 290.

¹¹⁸ Ibid. 293.

¹¹⁹ Boves-Koolwaaij, Zur Entscheidungsfindung in der forensischen Fallarbeit, Die internationale Zeitschrift für Sprache, Sprechen und Recht Vol.6. Nr. 2., 1999. 242-264.

¹²⁰ Ibid. 276.

¹⁴ Ibid. 261.

Unangemessenheit der verwendeten Methode. Es ist immer notwendig, die Beweiskraft des Gutachtens sorgfältig zu prüfen.¹²¹ Aus praktischer Sicht ist es nicht schwierig zu schlussfolgern, dass die Akzeptanz und Rolle von kategorischen und schlüssigen Gutachten in Beweisverfahren von größter Bedeutung ist. Das Erfordernis, die Verfassungsmäßigkeit des Urteils und des Verfahrens zu gewährleisten, ist von größter Bedeutung, so dass es selbstverständlich ist, dass kategorische oder wahrscheinliche Gutachten die Möglichkeit abweichender professioneller Bewertungen durch höhere Gerichte minimieren; und dass die Verfahrensbeteiligten aufgrund ihres über jeden Zweifel erhabenen Charakters klare, kategorische Gutachten akzeptieren.

SCHLUSSWORTE

Es ist ein allgemeines Phänomen, dass die Zahl der probabilistischen Gutachten viel höher ist als die Zahl der kategorischen Gutachten in der Rechtswissenschaft. Wahrscheinlichkeit Gutachten hingegen kommen zum Tragen, wenn der Sachverständige die Frage des Gerichts oder der zuständigen Behörde nicht kategorisch beantworten kann und seine fachlichen Feststellungen hypothetisch oder bedingt sind. In vielen Fällen sind die dem Sachverständigen vorgelegten Beweismittel unvollständig oder unzureichend, es besteht keine unmittelbare Möglichkeit der Beweisprüfung, eine fachliche Feststellung kann nicht eindeutig mit Sicherheit festgestellt werden und die Bestimmung des für die Beantwortung der gestellten Frage zuständigen Fachgebiets erfordert ein komplexer Vorgang oder nicht eindeutig feststellbar. Das größte Problem bei der Untersuchung der Rolle der Wahrscheinlichkeit besteht darin, dass es keine explizite und umfassende Definition der Wahrscheinlichkeit gibt, die universell auf alle Disziplinen angewendet werden kann.¹²²

Das Gericht wird im allgemeinsten, nicht-fachlichen Ansatz mit gesellschaftlichen und menschlichen Problemen konfrontiert, die rechtliche Formen annehmen, um eine spezifische, institutionelle Lösung zu suchen. Diese Verhältnisse werden wesentlich durch gesellschaftliche Gesetze bestimmt, die nur sehr selten und nur in ihren juristisch nur im Detail relevanten Elementen wissenschaftliche Einzelheiten enthalten. Sozialgesetze zeichnen sich dadurch aus, dass sie im Gegensatz zu wissenschaftlichen Gesetzen nicht deterministisch und kausal, sondern tendenziell sind. Die Einzigartigkeit der vor Gericht gebrachten Fälle bedeutet, dass, obwohl sie eine gewisse Kombination der Merkmale anderer vergleichbarer Phänomene aufweisen, ihre vollständige Übereinstimmung mit ihnen sowohl theoretisch als auch praktisch vollständig ausgeschlossen ist. Genau aus dieser Einzigartigkeit ergibt sich die praktische Schwierigkeit der Verallgemeinerung und der allgemeinen Messung.

Das Gericht ist an das Gutachten des Sachverständigen nicht gebunden; das Gericht muss immer prüfen, ob sie begründet ist. Der Wert und die Zuverlässigkeit eines Urteils werden erhöht, wenn seine Begründung neben der Auflistung und Erläuterung der Beweise, die die festgestellten Tatsachen stützen, Gründe und Umstände enthält, die den Ausschluss gegenteiliger Varianten rechtfertigen.

¹²¹ Curia, Gruppe für die Analyse der Rechtspraxis, Zusammenfassende Stellungnahme, Sachverständigenbeweis in Gerichtsverfahren (Studien zum Sachverständigenbeweis) https://kuriabirosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (heruntergeladen am 06. Oktober 2022) 262.

¹²² Iván Bélyác-Katalin Daubner, Logische Wahrscheinlichkeit, Unsicherheit, Investitionsentscheidungen, Wirtschaft und Finanzen, Bd. 7, Nr. 1, März 2020, DOI: 10.33936/GP.2020.1.1.1 (06. 10. 2022.) 5.

A BAR (BREXIT ADJUSTMENT RESERVE) JELENTŐSÉGE MAGYAR SZEMPONTBÓL

dr. Laczik Anna¹²³

*II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék*

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Korunk Európai Uniója számos kihívással, válsággal, veszéllyel kényszerül szembenézni, mint például az ukrajnai háború, a COVID-19 világjárvány és a Brexit okozta társadalmi és jogi próbatételek,¹²⁴ amelyek szükségszerűen gazdasági hatásokkal is járnak. Ezek közül most a Brexit kapcsán felmerült nehézségek megoldására nyújtott EU-s támogatás, a BAR (Brexit Adjustment Reserve) vagyis a Brexit Alkalmazkodási Tartalék jelentőségét mutatom be, még pedig magyar szempontból.

Az Egyesült Királyság 1973. január 1-jén csatlakozott az Európai Közösséghez (EK) és vált annak politikailag és gazdaságilag is meghatározó tagjává, azonban 43 év után az Európai Unióról szóló Szerződés 50. cikkében biztosított, kilépéshez való jogával élve benyújtotta kilépési nyilatkozatát az Európai Tanácshoz 2017. március 29-én.

Az Egyesült Királyság 2020. december 31-i kilépése az Európai Unióból példátlan helyzet mind az EU egésze, mind pedig a tagállamok számára. Elmondható, hogy a Brexit minden tagállamra hatással volt azonban az egyes tagállamokat, régiókat, ágazatokat vagy helyi közösségeket jobban érinti, mint másokat. Ezért a tartalék célja, hogy valamennyi tagállamot támogassa, ugyanakkor a leginkább érintettekre koncentráljon. A Brexit Alkalmazkodási Tartalék kialakítása elismeri az alábbi sajátos körülményeket: nem követeli meg az intézkedések előzetes programozását vagy tervezését, illetve a szubszidiaritás elvével összhangban rugalmasságot biztosít a végrehajtás során.

BAR JELENTŐSÉGE

Úgy gondolom érdemes a BAR jelentőségének ismertetése előtt a Tartalék rövid bemutatása. A BAR célja, hogy segítséget nyújtson a tagállamoknak a Brexit negatív hatásainak kezeléséhez. A Brexit miatti kiigazításokra képzett tartalék létrehozásáról szóló Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelete¹²⁵ 2021. októberében lépett hatályba. A rendelet értelmében az ötmilliárd eurós alapból¹²⁶ támogatás nyújtható a tagállamokban, régiókban és ágazatokban az Egyesült Királyságnak az Unióból történő kilépése kedvezőtlen következményeinek ellensúlyozásához – különösen azokban a tagállamokban, régiókban és ágazatokban, amelyeket a kilépés a legsúlyosabban érint –, és ezáltal enyhíti a kilépés gazdasági, társadalmi és területi kohézióra gyakorolt negatív hatását. A Tartaléknak egészben vagy részben fedeznie kell azokat a további kiadásokat, amelyek kifejezetten az ezen

¹²³ Témavezető: Prof. Dr. Torma András egyetemi tanár

¹²⁴ Lásd: <https://brexit.kormany.hu> (megtekintve: 2022. 12. 10.)

¹²⁵ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelete a brexit miatti kiigazításokra képzett tartalék létrehozásáról <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32021R1755>

¹²⁶ Lásd: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/09/28/council-adopts-a-5-billion-brexitadjustment-reserve/> (megtekintve: 2022.12.10.)

következmények enyhítése céljából hozott intézkedésekkel kapcsolatban merültek fel a tagállamok hatóságainál és kerültek kifizetésre e hatóságok által. Fontos kiemelni azt is, hogy a tartalék különleges, egyszeri segítségnyújtást célzó eszköz. A tagállami nemzeti, regionális vagy helyi szintű hatóságok által a végrehajtott intézkedések céljából teljesített kifizetésekre a kiadások elszámolhatóságát meghatározó referencia-időszakot kell alkalmazni, amely 2020. január 1-jétől 2023. december 31-ig tart.¹²⁷

A tartalék gyors elfogadásának köszönhetően a legsúlyosabban érintett európai régiók és a kilépés által kedvezőtlenül érintett magánjogi vagy közjogi szervek, köztük a mikro-, kis- és középvállalkozások és munkavállalók, valamint az önfoglalkoztatók, igénybe vehetik a számukra oly szükséges finanszírozást, mivel jelenleg a kereskedelmi forgalom akadályaival, az adminisztratív és vámeljáráások növekedésével, valamint nagyobb szabályozási és pénzügyi terhekkel néznek szembe, ideértve az együttműködés és a csere zavarait is. A Tartalék célja, hogy segítséget nyújtsunk a legkiszolgáltatottabb szereplőknek a Brexitet követő nehéz alkalmazkodási időszak átvészeléséhez. Ez bizonyíték arra, hogy valamennyi tagállam szolidaritást vállal a leginkább érintett területekkel. Mivel az Egyesült Királyság EU-ból való kilépése példátlan helyzetet teremtett, a tagállamok rugalmasan dönthetnek majd arról, hogy milyen intézkedésekkel tudják a leghatékonyabban kezelni a különböző negatív következményeket. E tekintetben az alap létrehozásáról szóló rendelet tartalmazza a támogatható intézkedések nem kimerítő listáját.¹²⁸

A tartalék maximális összege 5,4 milliárd euró. E célból egy, a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret uniós költségvetési felső határain kívüli különleges ideiglenes eszközt hoztak létre. A Tanács úgy határozott, hogy ideiglenesen előre felosztja a tartalék összes forrását – amely 5,4 milliárd EUR –, figyelembe véve a Brexitnek az egyes tagállamokra gyakorolt kedvezőtlen hatását. Az ideiglenes forráselosztás kiszámításának módját három fő tényező határozza meg. A legnagyobb, 4,5 milliárd eurós összeg elosztására az Egyesült Királysággal folytatott kereskedelem jelentősége szerint kerül sor, 656 millió EUR-t az Egyesült Királyság kizárólagos gazdasági övezetében folytatott halászat jelentősége alapján, 273 millió EUR-t pedig az alapján osztanak el, hogy a szomszédági kapcsolatok milyen jelentőséggel bírnak az Egyesült Királysággal szomszédos tengeri határ régiók számára.¹²⁹

Mindemellett annak érdekében, hogy a tagállamok gyors intézkedéseket hozhassanak, a pénzforrások legnagyobb részét – 4,3 milliárd EUR-t – előfinanszírozásként¹³⁰ bocsátják rendelkezésre három éves részletben 2021-ben, 2022-ben és 2023-ban. A fennmaradó pénzeszközök 2025-ben válnak majd elérhetővé az előző években a támogatható intézkedésekre fordított kiadások felülvizsgálata nyomán, amelynek során az esetleges fel nem használt összegeket is figyelembe fogják venni.¹³¹

A forrás elosztást követően szeretném bemutatni, hogy milyen típusú intézkedéseket fog a tartalék finanszírozni és milyen időtartamon keresztül. Ahogy már többször hangsúlyoztam a tartalékból származó pénzügyi hozzájárulás csak a tagállamok által kifejezetten az Egyesült Királyság Unióból való kilépésével kapcsolatos intézkedéseket támogat. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelet 5. cikkében nem taxatív módon felsorolt intézkedések közül az alábbiakat emelném ki:

¹²⁷ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelete a brexit miatti kiigazításokra képzett tartalék létrehozásáról 3.cikk

¹²⁸ Lásd: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/09/28/council-adopts-a-5-billion-brexitaljustment-reserve/> (megtekintve: 2022.12.14.)

¹²⁹ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelet 4.cikk

¹³⁰ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelet 9.cikk

¹³¹ Lásd: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/thefunds/bar/annex_pre-financing_ms_year.pdf (megtekintve: 2022.12.14.)

- az Egyesült Királyság vizein folytatott halászati tevékenységektől függő gazdasági ágazatok, üzleti és helyi közösségek és szervezetek *támogatása*, beleértve a kisüzemi part menti halászatot is;
- a *munkahelyteremtés* és -védelem támogatása, többek között rövidített munkaidőprogramok, átképzés és képzés révén;
- az Egyesült Királyság Unióból való kilépése következtében az Egyesült Királyságot elhagyó *uniós polgárok*, valamint az Unió területén tartózkodási joggal rendelkező személyek *reintegrációját* célzó intézkedések
- a határ-, vám-, egészségügyi és növény-egészségügyi és biztonsági ellenőrzések, halászati ellenőrzések, tanúsítási és engedélyezési rendszerek működésének biztosítása
- a polgárok és a vállalkozások kommunikációját, tájékoztatását és tudatosítását célzó intézkedések jogaikban és kötelezettségeikben az Egyesült Királyság Unióból való kilépéséből eredő változásokkal kapcsolatban.¹³²

Az előzőekben felsorolt intézkedések alapján elmondható, hogy a jogalkotó célja a rugalmasság, amely Tartalék kialakítása során is megjelent, hiszen nem követeli meg az intézkedések előzetes programozását vagy tervezését, illetve a szubszidiaritás elvével összhangban rugalmasságot biztosít a végrehajtás során.

A BAR ismertetését követően pedig a magyar vonatkozásra szeretnék áttérni, hiszen felmerül a kérdés, hogy ez milyen szempontból van hatással hazánkra.

A BAR keretében Magyarország számára 22 milliárd forint vissza nem térítendő támogatási forrás válik elérhetővé az Egyesült Királyság EU-s vámunióból történő 2020. december 31-i kilépése okán fellépő negatív hatások kompenzálására, valamint a gazdasági szereplők új piaci környezethez történő alkalmazkodásának támogatására.¹³³

A BAR-ra vonatkozó magyar szabályozás a Kormány 733/2021. (XII. 20.) Korm.¹³⁴ rendeletben történet, amely támogatások igénylésének és a források felhasználásának részletes szabályait tartalmazza. A rendelet kihirdetését követően fél évvel később, 2022 júniusában hagyta jóvá a Bizottság a Brexit alkalmazkodási tartalék keretében 627 millió euró kifizetését 4 tagállam, köztük Magyarország (Németország, Görögország, Ciprus és Magyarország) számára is a Brexit következményeinek kompenzálására.¹³⁵¹³⁶

Magyarország a földrajzi adottságaiból adódóan lényegesen kisebb összegű támogatásra jogosult, azonban a kapott összeg még így is jelentősnek tekinthető.

Eddig 2 pályázati felhívás jelent meg, a BAR-2021 illetve a BAR-2022¹³⁷, azonban mindkét pályázat célja, hogy „*a magyar vállalkozások részére támogatást biztosításon azon negatív gazdasági hatások ellensúlyozására, amelyek az Egyesült Királyságnak az Európai Unióból történt kilépése nyomán szenvedtek el*”.¹⁴ A támogatás feltétele a Brexitből közvetlenül származtatott – dokumentumokkal vagy hitelt érdemlően igazolt – 2020. február 1. és 2023. december 31. között felmerült és várhatóan felmerülő jövőbeni veszteség kimutatása.

¹³² Lásd: Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1755 rendelete 5. cikk illetve https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/brexit-adjustment-reserve_en (megtekintve: 2022.12.14.)

¹³³ Lásd: https://hepa.hu/palyazatok/brexit_alkalmazkodasi_tartalék (megtekintve: 2022.12.12.)

¹³⁴ Kihirdetve: 2021.12.20. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk21233.pdf> (megtekintve: 2022.12.)

¹³⁶ Lásd: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2022/06/16-06-2022-brexit-adjustment-reservecommission-approves-almost-eur627-million-pre-financing-for-4-member-states (megtekintve: 2022.12.12.)

¹³⁷ Lásd: <https://www.palyazat.gov.hu/brexitkr-enyht-beruhzs-tmogatsi-terv> (megtekintve: 2022.12.12.)

¹⁴ Lásd: BAR-2022

Támogatási kérelmet mikro-, kis-, és középvállalkozások, valamint nagyvállalatok egyaránt benyújthatnak. Az igényelhető (vissza nem térítendő) összeg minimuma 3 millió forint, maximuma a BREXIT nyomán 2020. február 1. és 2023. december 31. között felmerült és tervezett veszteség, de nem haladhatja meg a 2 milliárd forintot.

A két felhívás tartalmazza az önállóan támogatható tevékenységek körét,¹³⁸ amely az alábbiak a most hatályos felhívás szerint:

- Technológiai fejlesztést eredményező új eszközök beszerzése (ideértve a saját maga által előállított és/vagy feldolgozott termék áruszállításra használható szállítójárművek beszerzését is);
- Infrastrukturális és ingatlan beruházás;
- Energiahatékonyság növelését célzó épületenergetikai fejlesztések
- Szoftverfejlesztés;
- Európai Unión kívüli célországba irányuló marketing tevékenység; - Kiberbiztonság és adatvédelem.

A felsorolt önállóan támogatható tevékenységekből az a következtetés vonható le, hogy hazánkban főleg a távmunkával végezhető tevékenységek körét érintette gazdaságilag negatívan Brexit és ennek ellensúlyozására nyújthatnak be támogatási kérelmet a magyar vállalkozók.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Hazánkban a felhívások népszerűek voltak. A BAR-2022 felhívás alapján benyújtott a támogatási kérelmekben igényelt támogatások összege néhány nap alatt elérte az adott szakaszhoz rendelt keretösszeg 130 százalékát,¹⁶ az irányító hatóság ezért január 21-én úgy döntött, hogy a benyújtási lehetőségét a benyújtási határidő lejártát megelőzően felfüggeszti. A támogatási kérelmek benyújtása tervezetten 2022. január 17. és 2022. február 20. között lett volna lehetséges. Érdemes ezenkívül megjegyezni, hogy a Magyarországon az eddig 80 projekt¹³⁹ került támogatásra.

Ezek mind azt mutatják, hogy bár azt hihetnénk, hogy földrajzilag távol esik hazánk az Egyesült Királyságtól mégis nagy az érdeklődés a támogatás iránt. Ez azzal igazolható, hogy az EU-n belüli szabad kereskedelemnek jelentős része volt az Egyesült Királyság, így annak kilépése, még a távolabb eső államokat is érintette. Szintén fontosnak tartom még hangsúlyozni azt, hogy a támogatható tevékenységek meghatározásánál főleg olyan tevékenységek vannak, amelyek távmunkában is végezhetőek, mivel a Brexit főleg ezeket a vállalkozásokat érintette.

VIRTUAL ARBITRATION HEARING - A BRIGHT OUTCOME?

*Layan Al Fatayri*¹⁴⁰

1st year doctoral student

Faculty of Law of the University of Debrecen

¹³⁸ Lásd: BAR-2022 Pályázati felhívás 2.1.1 pontja: https://www.palyazat.gov.hu/bar_2022_magyar_vallalkozasok_palyazati_tamogatasa# (letöltve: 2022.12.13.)¹⁶

Lásd: BAR-2022 Pályázati felhívás módosítás: <https://www.palyazat.gov.hu/tjkoztats-a-magyar-vllalkozsokplyzati-tmogatsa-az-eurpai-bizotts-g-brex-it-krenyht-forr-snak-brex-it-adjustment-reserve-brex-it-alkalmazkodsitartalk-bar-keretbl-cm-bar-2022-kdszm-felhvsra-vonatkoz-an-1> (megtekintve: 2022.12.13.)

¹³⁹ Lásd: <https://terkep.fair.gov.hu/index.php/mapBar> (megtekintve: 2022. 12. 09.)

¹⁴⁰ Supervisor: Dr. Hajnal Zsolt associate professor

INTRODUCTION

A new era of virtual work officially began in early 2020. Due to the alarming rise in the number of confirmed cases of COVID-19 internationally declared by the World Health Organization and as countries around the world implemented lockdowns, arbitral institutions were forced to make significant adjustments to the arbitral process. One example of this was the transition of tribunals to virtual hearings on a scale never previously tried. Virtual hearings in international arbitration become particularly crucial because of their cross-border nature.

Although the technology was becoming increasingly used in international arbitration before the Covid-19 outbreak in several countries and parties observed improvements in the filing of papers electronically and the use of electronic bundles for hearings. For example, the International Centre for Settlement of Investment Disputes, for instance, declared in 2019 that most of its hearings were conducted by videoconferencing.¹⁴¹ However, the pandemic's quick spread and the ensuing worldwide lockdowns have forced the arbitration community and tribunals to adopt technology and virtual hearings in a way that has never been done before. The study made by the International Chamber of Commerce 2020, shows how the use of virtual hearing has increased. During the first part of the year, 36% of users engaged in totally virtual hearings, and by the fourth quarter of the same year, the percentage increased to reach 71% of users.¹⁴² The pandemic has changed perceptions in all aspects of life, especially in International Arbitration and how hearings are being held by arbitral tribunals during the multiple and prolonged Covid lockdowns. The advent of virtual hearings was faced by the most resistant and IT-phobic conflicts attorney. It has become necessary to hold virtual hearings rather than in-person hearings in both arbitration and litigation because of the length of governmental lockdown measures and limits on international travel, particularly in many countries including the European Union.

In other words, the arbitration community swiftly adopted virtual hearings as a substitute for in-person hearings, thereby reducing the time and financial effects of delays brought on by the pandemic. From this, we can deduce how virtual hearings have helped in providing access to justice and kept the justice system functioning regardless of the fluctuating crisis. Institutions have continued to modify their policies and recommended procedures in order to address unresolved due process issues. The logistics and technology of conducting virtual hearings have even become more familiar to arbitrators and practitioners.

With the world now learning to live with COVID and seeking the new normal, in this article the author will examine the continuous question of whether virtual arbitration hearings are a bright outcome of this pandemic despite the challenges that can arise from this type of hearing.

VIRTUAL ARBITRATION HEARINGS: A BRIGHT OUTCOME?

The COVID pandemic has forced tribunals to entirely move to virtual sessions with no physical participants. Several states have experienced this, yet in Greece for example, due to the regulatory structure, which only authorized deliberations to be conducted remotely trials were postponed for in-person hearings. During this pandemic several countries applied pre-existing

¹⁴¹ Remote hearings: Storm clouds and silver linings, International Bar Association. Available at: <https://www.ibanet.org/clint-september-2022-feature-5>.

¹⁴² Remote hearings: Storm clouds and silver linings, International Bar Association. Available at: <https://www.ibanet.org/clint-september-2022-feature-5>.

laws, for example, the Hague Convention Draft Guide to Good Practice on the Use of VideoLink under the Evidence Convention which sets the recommendations for the most effective use of video hearing during virtual proceedings as well as rules for resolving the main practical difficulties that frequently reoccur in these proceedings.¹⁴³

Despite the presence of several laws and guides issued by several arbitral institutions on the use of video conferences in arbitral proceedings yet several challenges were faced during the pandemic. Virtual Arbitral hearings came with unique difficulties, but these difficulties may be addressed with the parties' cooperation and the arbitral tribunals' thoughtful consideration. According to a survey done by the Chartered Institute of Arbitrators in 2022, participants rated the following issues as being the most and least difficult aspects of virtual hearings: evidence demonstration, witness monitoring, familiarity with systems, cooperation between parties, technical assistance, and document/ submissions management.¹⁴⁴

In addition to what is stated by the survey conducted by the Chartered Institute of Arbitrators in 2022, there are some other challenges raised by virtual hearings. Some of these challenges or issues were related to privacy and cyber-attacks. Usually, arbitration proceedings take place in a confidential manner protecting parties' privacy and confidentiality during physical hearings without cyber-attack issues. However, according to some experts, in virtual hearings, cyber-attacks will be present especially since the filing of papers is made electronically, and parties are using electronic bundles for hearings. However, arbitral institutions addressed this challenge and assisted in providing guidance on organizing and protecting parties' confidentiality and data integrity one of which is the ICC Commission Report on Information Technology in International Arbitration¹⁴⁵ along with ICCA-NYC Bar-CPR Protocol on Cybersecurity in International Arbitration.¹⁴⁶

Another challenge faced during the virtual arbitration hearings is having a coached witness. During the virtual hearings that occurred the past two years, it was deduced that a witness who attends an in-person hearing session could not get away with having a colleague sit next to them and help them respond to questioning. The arbitral tribunal and the parties may take measures to lessen this possibility, such as requiring that 360-degree video evidence be obtained of the area where the witness is located to prevent any help provided to the witness.

In addition to what has been stated, another challenge raised is related to having participants attending the virtual hearing in different time zones. Therefore, the fair and equal treatment of all parties must be guaranteed by the arbitrators. Although every case is unique, there are steps that may be done to make sure that witnesses, experts, counsel, and arbitrators are working in a setting that is not unduly demanding for them.

After the difficulties stated above, is Virtual Arbitration Hearing considered to be a bright outcome?

To answer this ongoing question, it should be noted that usually obstacles and challenges arise when transferring from one process to another, yet despite these challenges, there are several advantages and benefits resulting from this transferring process that should be taken

¹⁴³ Arbitration proceedings in the age of virtual hearing rooms Winston & Strawn. Available at: <https://www.winston.com/en/thought-leadership/arbitration-proceedings-in-the-age-of-virtual-hearingrooms.html>.

¹⁴⁴ Remote hearings: Storm clouds and silver linings, International Bar Association. Available at: <https://www.ibanet.org/clint-september-2022-feature-5>.

¹⁴⁵ Information Technology in International Arbitration - ICC. Available at: <https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/03/icc-information-technology-in-international-arbitration-iccarbitration-adr-commission.pdf>.

¹⁴⁶ Protocol on cybersecurity in international arbitration: ICCA, NYC Bar, & CPR International Institute for Conflict Prevention & Resolution. Available at: <https://www.cpradr.org/resource-center/protocolsguidelines/icca-nyc-bar-cybersecurities>.

into consideration. According to a recent survey conducted in 2022 by the Chartered Institute of Arbitrators, participants rated the advantages of virtual hearings in the following order from highest to lowest priority: geographic flexibility, comfortability, cost savings, reduce travel, time savings, and environmental protection. The virtual arbitration hearings have helped in avoiding travel costs.¹⁴⁷

This survey confirmed that virtual hearings had several significant advantages despite the difficulties it raised. It has helped in reducing and avoiding travel costs, provided flexibility for witnesses and decision-makers to attend the virtual hearing from the convenience of their offices, it helped in providing a neutral hearing venue, in addition to several other benefits. In addition to that, the most important advantage and benefit according to several experts is that the virtual hearing has provided access to justice and kept the justice system functioning regardless of the fluctuating crisis.

Moreover, many legal experts in International Arbitration believe that virtual hearings are the future if experts invest in suitable strategies to be prepared to face all events and difficulties this type of hearing could raise. Also, they believe that only time will prove how virtual hearings will remain part of arbitration and the arbitration process because of the success, support, and advantages this process has achieved during the pandemic.¹⁴⁸

CONCLUSION

The arbitral process' adaptability has demonstrated its superiority as a method for resolving disputes. Although they say that necessity is the mother of innovation, in the case of arbitration, the COVID-19 pandemic and the use of virtual hearings have proven how adaptable arbitration is in meeting the pressing needs of parties in an unheard-of situation. Moreover, it has also proven how virtual hearings have helped provide access to justice and kept the justice system functioning regardless of the fluctuating crisis. The productive and successful virtual arbitration hearing outcomes during the pandemic despite all the challenges faced and the obvious advantages examined indicate that the virtual hearings seem to be a bright outcome and the future of modernization of International and Commercial Arbitration.

¹⁴⁷ Remote hearings: Storm clouds and silver linings, International Bar Association. Available at: <https://www.ibanet.org/clint-september-2022-feature-5>.

¹⁴⁸ LLP, C.& C. 2022 *Virtual arbitration – a promising future*, Clyde & Co. Clyde & Co LLP. Available at: <https://www.clydeco.com/en/insights/2022/09/virtual-arbitration-a-promising-future> Accessed: November 5, 2022.

MEGÁLLAPODÁSOK ASZIMMETRIKUS JOGVISZONYBAN¹⁴⁹

dr. Máté Dávid Adrián¹⁵⁰

*IV. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék*

BEVEZETŐ

A munkajog területét bizonyos értelemben egy egyedi szigetnek tekinthetjük a magánjog rendszerén belül. Mindez egyenesen a munkajog lényegét adó különleges viszonyrendszerből fakad, amelyben a szerződő felek között aszimmetrikus helyzet áll fenn. A munkajogviszony tartalmát jellemző alá-fölérendeltséget – a gazdasági és a személyi függőség teóriáját követően – azzal magyarázták, hogy a munkaszerződésben a szolgáltatás absztrakt meghatározása szükségessé teszi a munkavállalói teljesítés munkáltató általi konkretizálását, amely alapja az alá-fölérendeltségnek.¹⁵¹ A jogviszonyon belül tehát kialakul egy sajátos uralmi viszony a munkáltató részéről. A munkajog szerepe és küldetése nem más, mint hogy megfelelő keretrendszert biztosítson a felek részére, amelyben ezt az egyensúlyhiányos helyzetet kiegyensúlyozni törekszik.¹⁵²

A jogalkotó módszere lehet ezen a téren, hogy olyan közjogi normákat alkalmaz, amelyek a munkáltatót védelem alá helyezik. További lehetőség, hogy a szabályozáson belül kógens normákat alkalmaz a jogalkotó, ezzel eltérést szintén nem tesz lehetővé. A piacgazdasági viszonyok azonban azt az erőteljes igényt támasztják, hogy a szabályozás ne legyen merev, statikus, az eltérést nem engedő szabályok révén. Következik mindez abból, hogy a piaci verseny plurális élethelyzeteket teremt, így a versenyben könnyebb alkalmazhatóságot és versenyelőnyt jelent a kevésbé szigorú szabályozás. Mindezek az igények az elmúlt időszakban egyre inkább erősödtek a piacon lévő munkáltatók részéről. Egyfelől a digitális változások egyre inkább kiélezik a versenyt, egyre gyorsabban változnak az életviszonyok, az ezekhez történő megfelelő alkalmazkodás pedig a piacon maradás alapfeltétele.

Bizonyos mértékben ezeknek az igényeknek a hírnöke volt a flexicurity, azaz a rugalmas biztonság koncepciója. A rugalmas biztonság integrált stratégia a munkaerőpiac rugalmasságának és biztonságának egyidejű növelésére. Megkísérli összeegyeztetni a munkaadók rugalmas munkaerő iránti igényét a munkavállalók biztonság iránti igényével. A koncepció fontos szerepet játszott már a kétezres évek közepétől kezdődően az Európai Unió foglalkoztatási stratégiájában.¹⁵³ Fontos megjegyezni, hogy a koncepció nem kizárólag a munkajogi szabályozás keretein belül értelmezendő, hanem azt egy tágabb keretben szükséges megtennünk. A társadalombiztosítási rendszer, a foglalkoztatáspolitikai eszközök, a szociális ellátórendszer szabályai mind részét képezik a rugalmasság és biztonság elemeinek kialakításában.¹⁵⁴

¹⁴⁹ „Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

¹⁵⁰ Témavezető: Dr. Mélypataki Gábor egyetemi adjunktus

¹⁵¹ Kiss György: A munkajog szabályozásának dilemmái, Miskolci Jogi Szemle 12. évfolyam (2017) 2. különszám, 267-277. o.

¹⁵² Otto Kahn-Freund: Labour and the Law. Stevens and Sons, London, 1977. 6. o.

¹⁵³ Implementation of the common principles of flexicurity within the framework of the 2008-2010 round of the Lisbon Strategy - Report by the "flexicurity" mission, Council of the European Union, Brussels, 12 December 2008.

¹⁵⁴ Jakab Nóra: Systematic thinking about the employee status. Lex et Scientia XXV/2018., 56-68 o.

A vázolt folyamatok eredményeképpen a magyar munkajogi szabályozás is határozott lépést tett a dinamikusabb szabályozás felé a 2012. évi I. törvény megalkotásával. Az új Mt. elfogadása mögött deklaráltan az a jogalkotói szándék állt, hogy a törvénynek a munkaerő-piac keresleti és kínálati oldalára kell hatást gyakorolnia, s ilyen módon elő kell segíteni a foglalkoztatás bővülését a versenyszférában.¹⁵⁵ A foglalkoztatás rugalmasságát segíti a Munka Törvénykönyve, amely a korábbinál kevesebb szabályt tartalmaz, ugyanakkor több lehetőséget kínál a munkaadók és munkavállalók közti kölcsönösen előnyös megállapodásra.¹⁵⁶

Kérdésként merül fel azonban, hogy a felek megállapodásainak nagyobb teret engedő, rugalmasabb szabályozás keretei között hogyan értelmezhető a munkavállaló befolyásmentes döntése, hiszen ahogy azt korábban megállapítottuk a munkajogi viszonyokban a felek hierarchikus helyzetben állnak egymással. Jelen tanulmány keretei között elsősorban azt kívánom megvizsgálni, milyen problémákat vetnek fel a felek megállapodásai olyan helyzetekben, ahol a felek nem tekinthetők teljes mértékben mellérendelt félnek.

MEGÁLLAPODÁS LEHETŐSÉGEI A HATÁLYOS TÖRVÉNYBEN

Az új Munka törvénykönyvének egyik kiemelt jogalkotási célja – igazodva a gazdasági környezet megváltozott szerkezetéhez és jellemzőihez – annak megfogalmazása, mely esetekben, mennyiben szükséges és indokolt a hagyományos munkajogi szabályozás fenntartása.¹⁵⁷ A megváltozott gazdasági környezetre reagálva – melyet a „menekülés a munkajogból” jelzővel írtak le – a jogalkotó a korábbi statikus szabályozás helyett egy dinamikus szabályozást kívánt megalkotni, amely jobban igazodik a munka világának igényeihez. A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény jogpolitikai célja a szerződéses alapú szabályozás kibővítése a munkaviszonyokban, megnövelve a kollektív szerződések szabályozó szerepét.¹⁵⁸ Mindezt támasztja alá a hatályos munka törvénykönyvének indokolása, amely szerint a szabályozás arra törekszik, hogy az európai munkajogi szabályok átvétele során kihasználja az azok által nyújtott lehetőségeket és a hazai munkaerőpiac igényeihez igazodó rugalmas szabályozást valósítsa meg. Ennek alapvető eszköze az is, hogy a munkajogi törvényi szabályozás a kollektív szerződések számára eltérést enged és ezzel – különösen a munka díjazása körében – a munkafeltételek alakításában meghatározó szerepet szán a munkáltatói és munkavállalói érdekképviselőknek. A munkaviszonyban való foglalkoztatás rugalmasság megteremtésének alapvető eszköze az atipikus munkaviszonyok szabályozása. A törvény ebben a tekintetben azt a célkitűzést valósítja meg, hogy tág teret enged a felek megállapodásainak és e munkaviszonytípusok felek általi alakításába csak annyiban avatkozik be, amennyiben ez a munkavállaló garanciális érdekeinek biztosítása, illetve a nyomós közérdek védelme érdekében szükséges.¹⁵⁹

A hatályos törvény dinamikáját elsősorban a kevesebb eltérést nem engedő, kógens szabály adja. Mindez pedig azt jelenti, hogy nagyobb szerepet kapnak a felek, valamint a

¹⁵⁵ Rédl Petra: Számvetés három év távlatából, 2015.10.28. <https://arsboni.hu/szamvetes-harom-ev-tavlatabol/>, (2022. szeptember 15.)

¹⁵⁶ Laki Mihály – Nacsa Beáta – Neumann László: Az új Munka Törvénykönyvének hatása a munkavállalók és a munkáltatók közötti kapcsolatokra, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet 2013. 6. o.

¹⁵⁷ Berke Gyula, Kiss György, Lőrincz György, Pál Lajos, Pethő Róbert, Horváth István: Tézisek az új Munka Törvénykönyve szabályozási koncepciójához – Összefoglalás, Pécsi Munkajogi Közlemények, II. évfolyam, III. szám, 2009. december, 149. o.

¹⁵⁸ Szabó Imre Szilárd: A kollektív szerződések szerepe a megújult munkajogi szabályozásban, Magyar Munkajog E-Folyóirat 2015/1

¹⁵⁹ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény indokolása

szociális partnerek megállapodásai. A szabályozást ebben a tekintetben kettősség jellemzi a következőképpen. A felek a jogszabályok keretei között szabadon állapíthatják meg a megállapodás tartalmát, ugyanakkor már itt utalunk arra, hogy jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a munkaszerződés a munka törvénykönyvének második részben foglaltaktól, valamint munkaviszonyra vonatkozó szabálytól csak a munkavállaló javára térhet el relatív diszpozitív módon. Ettől különbözik azonban a kollektív szerződésben történő eltérés lehetősége, ugyanis eltérő rendelkezés hiányában a munka törvénykönyvének második és a harmadik részben foglaltaktól eltérhet abszolút diszpozitív módon.¹⁶⁰ A jogalkotó koncepcióját elsősorban arra alapozta, hogy a kollektív szerződések esetében a munkavállalói érdekképviseleti szervek kellő érdekérvényesítési erővel rendelkeznek ahhoz, hogy egyensúlyban tudják tartani a kollektív szerződésekben a munkavállalói érdekeket a munkáltatói érdekekkel szemben. Az egyensúly megtartásáról pedig más esetben a jogalkotó a relatív diszpozitív szabályozás révén gondoskodik.

Az előző munka törvénykönyvének hatálya alatt a kollektív szerződések szerepe korlátozott maradt. Ennek okát elsősorban abban látták, hogy a törvény nagyrészt a kollektív szerződés egyoldalú eltérést, azaz elsősorban a munkavállaló javára történő eltérést tette lehetővé.¹⁶¹ Éppen ezért a hatályos törvény széles körben teszi lehetővé, hogy eltérjenek a törvény rendelkezéseitől. Ezzel a lehetőséggel egyedi szabályozás alkotható, amely rugalmasan tud illeszkedni az adott munkahely igényeihez. Tíz év távlatából azonban megállapítható, hogy a széleskörű eltérés és a saját szabályozási rendszer kialakításának lehetőségével nem élnek a felek, azt nem aknázzák ki megfelelően. Ahogy arra Kártyás Gábor is rámutatott a szabályozás a saját körülményeiket, igényeiket legjobban ismerőkre, magukra a felekre bízva, hogy egyezzenek meg abban, hogyan kívánnak együtt dolgozni. Ez pedig olyan lehetőség, amelyre a jövőben minden munkáltatónál jóval nagyobb figyelmet lenne érdemes szentelni, mint a kollektív megállapodások jelentőségét lebecsülő eddigi gyakorlatban.¹⁶²

AGGÁLYOK A FELEK MEGÁLLAPODÁSAIVAL KAPCSOLATBAN

A korábban ismertetett főszabály, hogy a munkaszerződés - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - a második részben foglaltaktól, valamint munkaviszonyra vonatkozó szabálytól a munkavállaló javára eltérhet. Ebből következik, hogy bizonyos esetekben a törvény nem engedi a munkavállaló javára való eltérést második részében sem. Mindemellett azonban olyan esetekkel is találkozunk, ahol a felek külön megállapodással eltérhetnek a munkavállaló hátrányára is. Ezt a törvény rendszerint az „eltérő megállapodás hiányában” fordulattal jelzi a jogalkalmazók számára. Érdekessége ennek, hogy a törvény a felek megállapodására alaki előírást nem tartalmaz, így akár ráutaló magatartással is érvényesen létrejöhet az eltérő megállapodás.¹⁶³ Ezt erősíti meg a törvényhez készült kommentár is, amely rögzíti, hogy nem jogellenes, ha a munkáltató belső szabályzatban rendelkezik a számítástechnikai eszköz magáncélú használatáról, mert vélelmezhető, hogy azt az érintett munkavállalók (akár ráutaló magatartással) elfogadják, amivel létrejön a megállapodás. A megállapodások természetéből következik, hogy amennyiben a felek külön megállapodást kötnek, úgy az kizárólag közös megegyezéssel módosítható. Ezen a ponton felmerül a kérdés, hogy abban az esetben, ha a

¹⁶⁰ Kiss György: Munkajog, Dialóg Campus Budapest, 2020. 102. o.

¹⁶¹ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény indokolása

¹⁶² Kártyás Gábor: Munkáltatók az Mt.-ben: rugalmas regulák, 2017.

<https://jogaszvilag.hu/cegvilag/munkaltatokaz-mt-ben-rugalmas-regulak/> (2022. szeptember 20.)

¹⁶³ Kozma Anna - Lőrincz György - Pál Lajos: A Munka Törvénykönyvének magyarázata, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2022.

munkáltató szabályzatot alkot és a munkavállaló ráutaló magatartással fogadja azt el, úgy érvényesnek tekinthető-e a megállapodás, hiszen a felek egyedileg nem tárgyalták meg, sőt adott esetben a munkaviszony létrejöttékor még tudomása sem volt a munkavállalónak a szabályról. Később pedig a munkaviszony létesítése után nincs ráhatása a szabályzatban foglaltakra és nem kérdés, hogy magára nézve kötelezőnek tekinti-e vagy sem. Ez a kérdéskör részben kapcsolódik az általános szerződési feltételek témájához, hiszen ebben a tekintetben a munkáltatói szabályzat egyfajta általános szerződési feltételként funkcionál. A munkáltató szabályzatról ugyan rendelkezik a törvény azonban a munkavállalók nem kapnak garanciális szabályokat ebben a körben.

Álláspontom szerint, ahol a törvény a munkáltató hátrányára is eltérhet eltérő megállapodás alapján, ott nem alkalmazható munkáltatói szabályzat és nem értelmezhető a ráutaló magatartással történő bejegyzés. Ilyen eset áll fenn továbbá a szabadságok kiadásánál is. A rendelkezés alapján a szabadságot - eltérő megállapodás hiányában - úgy kell kiadni, hogy a munkavállaló naptári évenként egy alkalommal, legalább tizennégy egybefüggő napra mentesüljön a munkavégzési és rendelkezésre állási kötelezettsége alól. Kérdés, hogy a munkavállaló mennyire tudja, vagy éppen mennyire meri érvényesíteni a jogait ilyen helyzetben. Jelen esetben ezen a ponton érhető tetten a felek között fennálló aszimmetrikus helyzet. Jogosan fogalmazódhat meg bennünk, hogy a diszpozitív szabályozási mód könnyen a munkáltatói visszaélések melegágyává válhat.

A HIERARCHIKUS HELYZET ADATVÉDELMI MEGKÖZELÍTÉSE

Érdekes megállapítást tesz az Adatvédelmi Hatóság a munkavállaló hozzájárulásán alapuló adatkezeléssel kapcsolatban.¹⁶⁴ A hozzájárulás jogalapjának legfontosabb feltétele, hogy annak önkéntesnek, azaz mindenfajta külső befolyástól mentesnek kell lennie. A hozzájárulás jogalapként csak akkor jöhet szóba, ha valódi választási lehetőség áll az érintett rendelkezésére, és nem áll fenn a megtévesztés, a megfélemlítés, a kényszerítés vagy más jelentős negatív következmény veszélye a hozzájárulás megtagadása esetén. Az önkéntesség hiányában az adatkezelő nem rendelkezik megfelelő jogalappal az adatkezeléshez. Az Adatvédelmi Hatóság leszögezi, hogy a munkavégzésre irányuló jogviszonyokban azonban nem értelmezhető a hozzájárulás önkéntessége: a munkáltató és a munkavállaló közötti alá-fölérendeltségi viszonyban, ha az alkalmazott a hozzájárulását megtagadja, ez anyagi vagy nem anyagi természetű hátrányt okozhat neki. Az érintett hozzájárulására, mint jogalapra, a munkahelyi adatkezelések esetében tehát csak kivételesen lehet hivatkozni, alapvetően akkor, amikor egyértelmű, hogy az adatkezelés során feltétel nélküli „előnyöket” szerez a munkavállaló, és nem érheti őt semmilyen hátrány az adatkezelés megtagadása esetén.

Véleményem szerint ebből az álláspontból kiindulva nem lehetne értelmezni a felek között létrejött megállapodásokat egyes esetekben, hiszen ebből a szempontból folyamatosan fennáll egy olyan helyzet, amely bizonyos mértékű kényszerrel jár, így a munkavállaló nem tud saját akarata szerint dönteni. Mindez pedig a megállapodás érvényességének kérdését vonja maga után. Ugyan nincs egységes álláspont a szakmában arra vonatkozóan, hogy adatvédelmi szempontból az önéletrajz benyújtása során milyen jogalapon kezelheti a munkáltató az adatokat. Legtöbb esetben mégis az önkéntes hozzájárulás alapján kezelik ezeket az adatokat. Megítélésem szerint ez azért lehetséges, mert a jogviszony létrejötte előtt kisebb a személy kiszolgáltatottsága, mint a jogviszony fennállása alatt.

¹⁶⁴ A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság tájékoztatója a munkahelyi adatkezelések alapvető követelményeiről

ÖSSZEFOGLALÁS

A változó gazdasági és társadalmi viszonyok hatására a munkáltatók igyekeznek megkerülni a fordista modell alapján kialakult munkaszerződés keretében való foglalkoztatást, és egyre rugalmasabb foglalkoztatási formákat alkalmaznak. Mindez pedig egyre inkább a polgári jog felé sodorja a munkajogi szabályozást.¹⁶⁵ Alapvetően a rugalmas szabályozás megkívánja, hogy a felek eltérően megállapodásaik révén alakítsák a jogviszonyt, ugyanakkor ez kölcsönös előnyökön nyugvó rendszerben képzelhető el, így az eltérés lehetőségeit pontosan ki kell jelölni, garanciákkal kell kiegészíteni, mert a munkavállaló alkupozíciója másképp nem értelmezhető.

A november elején benyújtott törvénymódosítási javaslat¹⁶⁶ több pontja is lehetőséget ad eltérő megállapodásra. Ezen túlmenően találkozunk olyan rendelkezéssel, amely alapján a gyermeket nevelő munkavállaló kérelmezheti a munkavégzési hely módosítását, munkarendjének módosítását, de akár a távmunkában vagy részmunkaidőben történő foglalkoztatását. A munkáltatónak 15 napon belül nyilatkoznia kell, elutasítás esetén pedig indokolási kötelezettség terheli. Álláspontom szerint a szabályozás ezen módja jobban illeszkedik a munkajog sajátos környezetéhez, mint a felek megállapodásainak egyre nagyobb teret engedő szabályozási módszer. Mindezt arra alapozom, hogy az említett módszer attól valamivel erősebb jogosítványt ad a munkavállaló kezébe, mint a megállapodás lehetősége, azonban mégsem éri el azt a szintet, amivel egyoldalúan alakítani tudja az egyik fél a jogviszony lényeges feltételeit.

¹⁶⁵ Jakab Nóra - Prugberber Tamás: Ellentétek és kapcsolatok a magyar munkajogi, és polgári jogi szabályozás között, Jogtudományi Közlöny, 2014. 477-485. o.

¹⁶⁶ Egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról, T/1845. 2022.11.02.

THE SOCIAL REINTEGRATION OF PRISONERS

dr. Menyhért

*Enikő*¹⁶⁷

4th year part time doctoral student

*Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Criminal Procedure and
Correctional Law*

INTRODUCTION

After the final judgment of the court, the life of the person sentenced to prison takes a significant turn. In the penitentiary they encounter a completely new world, they have to adapt to this environment within strict rules. The question arises as to how they will be able to reintegrate into society after their release, whether they will be able to become useful members of the society, whether they will be able to cope with the difficulties that arise (such as possible prejudices or integration into labor market).

After release, so many concerns appear, and finding a solution to these is not only in the interest of the released person, but also in the interest of society. After all, if a person who has been in prison faces continuous rejection after returning to everyday life, it is very likely that he will become an offender again. So the success of crime prevention justifies that the released person receiving help to reintegrate. On the other hand, if the ex-prisoner commits a crime again, there is a risk of going to prison again, which can also be detrimental to society, because - as a result he is out of employment - the state has to take care of the offender.

According to the Act of CCXL of 2013 on the Enforcement of Penalties, Measures, Certain Coercive Measures and Detention for Misdemeanours (hereinafter: Prison Code), in addition to the enforcement of the legal disadvantage specified in the judgment, the purpose of the execution of the prison sentence appears to be that the convict successfully reintegrates into society after his release and becomes a law-abiding member of society the purpose of the execution of imprisonment appears, in addition to the enforcement of the legal disadvantage specified in the judgment, to successfully reintegrate the convict into society after his release and become a law-abiding member of society.¹ The legislator wants to promote special prevention - in other words the prevention of the convicted from committing a crime again - and the reintegration of the offenders with so-called 'reintegration activities' during the enforcement of punishment.

The purpose of this study is to describe the provisions related to the social reintegration of prisoners and its practical implementation.

THE REINTEGRATION – IN GENERAL

In the course of history, the imprisonment did not always have an educational purpose, for a long time it was the dominant view that the execution of the sentence should serve deterrence and retribution,¹⁶⁸ however, it has been proven that in the case of convicts incarcerated in such conditions, depersonalization and aggression are to be reckoned with. In order to eliminate this,

¹⁶⁷ Supervisor: Prof. Dr. Nagy Anita full

professor ¹ Prison Code 83. § (1)

¹⁶⁸ *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban*, Budapest, 2015., 13.
http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf (April 14, 2019.)

a kind of 'motivational effect' appeared in the execution of sentences, the function of which is to change the way of life of the convict, to help him reintegrate after his release.¹⁶⁹

The legal decree No. 21 of 1966 established the re-education of convicts as the goal of imprisonment, provided rights for convicts in addition to obligations and implemented individualization.

The legal policy directives of 1973 brought further positive changes in terms of educational goals, which established appropriate differentiation, employment, education and the establishment of an aftercare system as goals.

After the regime change, European norms became the guiding principle in the Hungarian legal system.¹⁷⁰ In accordance with this, the Act of XXXII of 1993 was born and a new educational concept was introduced. Among its basic principles were openness (penitentiary organizations can use the cooperation of other organizations to fulfill their tasks), normalization (living conditions in the penitentiary must be somewhat similar to those in free life) and responsibility (the convict must be provided with assistance in order to be able to take care about himself).¹⁷¹ The economic and social changes that took place during the era also had an impact on reintegration activities, as the practice of religion was regulated, and thanks to the appearance of grant funds, civil organizations provided new professional opportunities in the execution of sentences.¹⁷²

The currently effective Prison Code defines the goal of enforcement as the education of the convicted person into a law-abiding citizen. The tool for this is the reintegration activity. The convict's will and willingness to cooperate is also essential.¹⁷³

The word 'reintegration' means all programs and activities that can help the convict reintegrate into society, and also serve a special preventive purpose, which means they try to deter the convict from committing another crime.⁸

The concept of reintegration should not be confused with aftercare, which is not a synonym, but a part of it. We distinguish two phases of reintegration aimed at reintegrating the released person into society, one is preparation within the prison, which we call 'care', and the other is 'aftercare', which takes place after leaving the prison. In order to implement it effectively, we must consider these two stages as a single, complex process.¹⁷⁴

Convicts must be included in general or individualized reintegration activities provided by the penitentiary institution, which efforts must be made to build and develop the convict's self-esteem and sense of responsibility, and to facilitate their integration into the labor market and social life after release.¹⁷⁵

Among the interpretive provisions of the Prison Code, it defines what is to be considered a 'reintegration program'. According to this: *'reintegration program: reintegration programs and sessions aimed at promoting the integration of the convict into the labor market, reducing*

¹⁶⁹ CSERNYÁNSZKY Lajos - HORVÁTH Tibor - HEYLMANN Katalin - KABÓDI Csaba - LŐRINCZ József - NAGY Ferenc - PALLO József: *Büntetés-végrehajtási jog*, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007, 123.

¹⁷⁰ *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban*, Budapest, 2015., 16.

http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf (April 14, 2019.)

¹⁷¹ BELOVICS Ervin – VÓKÓ György: *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 174-176.

¹⁷² SCHMEHL János: A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. *Börtönügyi Szemle* 2015/1., 1.

¹⁷³ *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban*, Budapest, 2015., 17.

http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_korszakvaltas.pdf (April 14, 2019.) ⁸ BELOVICS – VÓKÓ: i.m. 249.

¹⁷⁴ *Tansegedlet a büntetés-végrehajtási jog tanulmányozásához*, ELTE Büntető Eljárásjogi és Büntetésvégrehajtási Jogi Tanszéke, Budapest, 2014., 62. http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_tansegedlet_2014.doc (April 14, 2019.)

¹⁷⁵ Decree of the Minister of Justice Nr. 16/2014. (XII. 19.) 89.§ (1)-(2)

the disadvantages resulting from the living conditions and lifestyle before admission, and developing his personality and social skills'.¹⁷⁶

The Prison Code lists the most significant reintegration programs. These include the convicts' education, vocational training, leisure activities, employment, contact, religious practice, rewarding and punishing, as well as preparation for release and aftercare. In the following, I briefly review these specific reintegration programs.

REINTEGRATION PROGRAMS AND ACTIVITIES

Perhaps it is not an exaggeration to say that the education of prisoners is one of the most important parts of the reintegration process, after all, it serves the positive development of the prisoners' personality, and the acquisition of education and skills that can be sold on the labor market.¹⁷⁷ All of this can greatly contribute to their reintegration into society. In addition to requiring institutions to provide convicts with the opportunity to study,¹⁷⁸ the Prison Code also provides various discounts for those participating in education and vocational training, such as the right to a scholarship¹⁷⁹ or temporary exemption from work.¹⁸⁰

The useful entertainment is also an extremely important factor in successful reintegration. In this regard, we have to think about different professions, art-loving groups, sports opportunities, or library use, for example. Animal-assisted therapies can also play an important role, during which the aim is to reduce the prisoner's aggressiveness and tension, as well as to increase the ability to cooperate and build relationships.

In addition to promoting reintegration, the employment of convicts also serves to make the prison self-sufficient. The widest possible range of prisoners should be employed, and efforts should be made to ensure that they produce themselves the products and services necessary for their care. It is important to note that prison work shall be approached as a positive element of the prison regime and shall never be used as a punishment.¹⁸¹¹⁸² Regular work can be combined with several advantages, such as reducing the harmful effects of prison, maintaining or improving physical and mental fitness, or the motivational effect of success gained during work. The work entails remuneration, so it can also increase the convict's cash reserves.¹⁸³

Prisoners can also participate in reparation programs on a voluntary basis, for which there is no remuneration, but it can undoubtedly be relevant from the point of view of reintegration, since in this way they can convey that they have regretted their actions and have the opportunity to give a kind of compensation to society.

The role of contact is also prominent, as it is what binds convicts most to free life during their sentence. The Prison Code stipulates that the penitentiary institution must ensure that the prisoner can maintain and develop his relationship with his relatives, other persons, and organizations promoting reintegration objectives.¹⁸⁴ The Prison Code recognizes the following forms of contact:

¹⁷⁶ Penal Code 82. §

¹⁷⁷ BELOVICS – VÓKÓ: i.m. 262-263.

¹⁷⁸ Prison Code 164. § (2)

¹⁷⁹ Prison Code 181. §

¹⁸⁰ Prison Code 183. §

¹⁸¹ Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules
¹⁸² .1

¹⁸³ BELOVICS – VÓKÓ: i.m. 294.

¹⁸⁴ Prison Code 172. § (1)

- correspondence,
- telephone conversation with bv. with a telephone provided by the institute, - sending and receiving packages,
- receiving visitors,
- receiving visitors outside the prison,
- omission,
- departure.

During the term of imprisonment, the convict's legal situation changes significantly, and he can temporarily exercise some of his rights not at all or only in a limited way. Freedom of conscience and religion, as a fundamental right, must also be ensured for prisoners during the execution of their sentence. The penitentiary institution try to facilitate the practice of religion, in addition to the most basic possibilities (such as participation in religious ceremonies, keeping religious objects with them), they also strive to provide all other elements that help the convicts to live a religious life with dignity in the prisons. within the framework of the institute's rules. So, for example, if possible, they create a diet for the inmates that is in line with the regulations stemming from their religious beliefs.¹⁸⁵ During this reintegration activity, the Prison Chaplain Service has a significant function, among its main tasks, in addition to holding mass, worship and prayer hours, we also find, for example, individual and community spiritual care.¹⁸⁶ We can also think of practicing religion as a means of correction, since it strengthens the moral education of convicts and can also result in a positive change in their personality.

The purpose of the reward is to encourage the prisoners to comply with the enforcement rules, and to strengthen the selection of the correct behavior by positively evaluating the behavior of the convict. On the other hand, punishment is not a means of education, it can be used strictly for the sake of law enforcement and safety.²¹

STAGES OF REINTEGRATION PROCESS

As I mentioned above, reintegration has two phases: care and aftercare. Care is provided by the probation officer of the institute works in close cooperation with the reintegration officer.¹⁸⁷ There are two types of care based on the length of imprisonment: preparation for release in the case of convicts serving a longer term of imprisonment, and the social reintegration program for the prisoners serving a short term of imprisonment. The social reintegration program is to ensure that the prisoner does not break away from the environment in which he lived before his imprisonment.¹⁸⁸

The second phase is aftercare, which takes place after release. As part of this, the released person receives help in particular for finding a job, settling down, securing accommodation and continuing their studies. The after-care is carried out by the probation officer of the penitentiary, with local governments, employers, civil organizations that promote the convict's integration into society, charitable organizations, religious communities, and other voluntary contributors.²⁴

¹⁸⁵ ANTALÓCZY Péter: A vallás szerepe a fogvatartottak reszocializációjában. *Börtönügyi Szemle* 2014/4., 23.

¹⁸⁶ CSERNYÁNSZKY – HORVÁTH – HEYLMANN – KABÓDI – LŐRINCZ – NAGY – PALLO: i.m. 132-133. ²¹ BELOVICS – VÓKÓ: i.m. 251-254.

¹⁸⁷ *Tansegedlet a büntetés-végrehajtási jog tanulmányozásához*, ELTE Büntető Eljárásjogi és Büntetésvégrehajtási Jogi Tanszéke, Budapest, 2014., 62. http://www.ajk.elte.hu/file/TSZ_BEBVJ_tansegedlet_2014.doc (April 14, 2019.)

¹⁸⁸ BELOVICS – VÓKÓ: i.m. 267-268. ²⁴ Prison Code 191. §

The legal situation of the after-care convict is characterized by the fact that he is not burdened with obligations, but he has the right to ask for help and support, especially for starting a job, settling down, providing accommodation, continuing his studies, medical treatment and curative procedures. The after-care convict can also request aid or a loan from the local government.

An important element of aftercare is that it is done upon request, not at the initiative of an authority or an organization, so it is not mandatory for those released.

SUMMARY

Overall, it can be said that the Prison Code has brought significant changes to the field of punishment, including reintegration. Of these, it is relevant that individualization takes a central place, and that promoting reintegration into society is listed as an outstanding goal. The Risk Analysis and Management System and the regime rules based on it were established. The reward and disciplinary system has been expanded, and individual reintegration activities are regulated by the legislator in accordance with the recommendation of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules.

In my opinion, the regulation of the Prison Code provides a suitable basis for the reintegration of convicts, but in practice, many problems can hinder effectiveness. First of all, I would mention the lack of financial resources. Based on practical experience, however, it can be said that despite the low budget, prisons try to organize as many and useful programs as possible for the prisoners. Successful reintegration depends mostly on the convict himself, if only because participation in some programs is not an obligation, but only an entitlement, so cooperation on their part is absolutely necessary. Lastly, I would like to mention the change in society's attitude, which I think would be timely, after all, if a person who has been in prison finds himself faced with continuous rejections and prejudices when he returns to everyday life, he can easily become a criminal again.

DISCOVERING ESSENTIAL STATE FUNCTIONS

*dr. Mercz
Mónika*¹⁸⁹

*1st year full-time doctoral student,
Faculty of Law of the Károli Gáspár University, Institute of Public Law*

INTRODUCTION

When we talk about topics such as state functions and constitutional identity, we must first focus on the legal framework informing this debate. Article 4(2) of the Treaty on European Union¹ contains provisions on essential state functions on top of a veiled reference to ‘constitutional identity’ in the form of ‘national identities’. This provision sets forth the vital nature of respecting Member States’ essential state functions, by providing some examples. The Treaty text therefore paints the notion as one of elusive nature, but we must nonetheless undertake further examination as to what sort of essential state functions shall be respected by the EU on top of ensuring territorial integrity and national security and maintaining law and order.

The eventual goal could be to provide an extensive list of these functions within the frames of EU integration, but then the question arises whether such listing may limit Member States’ room for maneuver too much. Regardless of any effort to unearth all essential state functions, elements of contemporary discourse on these functions can certainly be identified that are embedded in debates on constitutional identity as framed by certain national courts in their interactions with the CJEU. During my research, a basic understanding of constitutional identity becomes necessary, in terms of how it relates to the concept of sovereignty,¹⁹⁰ and what essential state functions entail in addition to this. My aim is to open up a conversation about essential state functions in addition to those laid down in the Treaty on European Union as it may seem obvious to equate them with our current debates on sovereignty. However, sovereignty is a quality of states, which is *prima facie* different from their functions, something more, from which essential (and non-essential state functions) may stem. This opens up the playing field in front of creating further theoretical frameworks in this respect.

THE DISCOURSE AROUND CONSTITUTIONAL IDENTITY AND SOVEREIGNTY

¹⁸⁹ Supervisor: Prof. Dr. László Trócsányi full professor; external consultant: Dr. Márton Sulyok senior lecturer ¹ „The Union shall respect the equality of Member States before the Treaties as well as their national identities, inherent in their fundamental structures, political and constitutional, inclusive of regional and local selfgovernment. It shall respect their essential State functions, including ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security. In particular, national security remains the sole responsibility of each Member State.”

¹⁹⁰ Decision 22/2016. (XII. 5.) AB on the Interpretation of Article E) (2) of the Fundamental Law [67] The Constitutional Court establishes that the constitutional self-identity of Hungary is a fundamental value not created by the Fundamental Law – it is merely acknowledged by the Fundamental Law. Consequently, constitutional identity cannot be waived by way of an international treaty – Hungary can only be deprived of its constitutional identity through the final termination of its sovereignty, its independent statehood. Therefore the protection of constitutional identity shall remain the duty of the Constitutional Court as long as Hungary is a sovereign State. Accordingly, sovereignty and constitutional identity have several common points, thus their control should be performed with due regard to each other in specific cases

In order to obtain a more in-depth insight into the conversation revolving around the issues of constitutional identity and sovereignty, it is necessary to briefly state what these concepts entail. While constitutional identity and national identity are oftentimes looked at as tools representing Euroscepticism,³ many believe the word ‘Eurorealism’⁴ better describes how some see the situation of integration. Originally the European Union was supposed to be an economic integration,⁵ but nowadays it has become decidedly political,¹⁹¹ with the possibility of operating under a European Constitution. While this ‘Constitution’ never before came into existence in the form of a Treaty,¹⁹² there are still quite a few Federalists who think alongside a Federated structure much more resembling a federal State.¹⁹³ Therefore, I now turn to the existing context of constitutional identity on the national level, which can be found among the “four corners of the constitution”,¹⁹⁴ meaning that we must start with interpreting the text itself. The two components of the concept of constitutional identity should be examined separately: we need to talk about both the constitution¹⁰ and identity.¹⁹⁵ The process of identity formation stems from the constitution that serves as the basis of the constitutional system and also embodies it.¹⁹⁶ This is inseparable from the socio-political community, which is the driving force behind a constitution.¹⁹⁷ The constitution, as a concept embodying national sovereignty, is always linked to a specific state.¹⁹⁸ After the Parliament adopted the 7th amendment of the Fundamental Law, Hungary's constitutional identity as a constitutional value to be protected became part of our constitution. Accordingly, the protection of Hungary's constitutional self-identity and Christian culture is now the duty of all organs of the state.¹⁹⁹ In examining the latest Hungarian jurisprudence related to constitutional identity, we should pay attention to the Hungarian

¹⁹¹ Pintér Tibor: Az európai integráció – gazdasági és politikai alapú elméleti megközelítések, *Polgári Szemle*, 13. évf., 4–6. szám, 2017, 341–364., DOI: 10.24307/psz.2017.1225

¹⁹² Angyal Zoltán: Az Európai Alkotmány szerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója., In *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXV/1 (2007), 175-190.

¹⁹³ Draft of the Federal Constitution prepared by the Federal Alliance of European Federalists <https://www.faeu.eu/wp-content/uploads/The-making-of-the-Constitution-for-the-Federated-States-of-Europe16-May-2022.pdf>

¹⁹⁴ Sulyok Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában, In: Jakó, Mira Anna (szerk.) *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az Európai Unió és a tagállamok viszonylatában*, Szeged, Magyarország: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete (SZTE ÁJK NRTI) 2014, 44-62. The cited author here refers to a statement made by Gary J. Jacobsohn ¹⁰ According to some views, the constitution creates a new form of sovereignty that is limited from the beginning by the rights of the individual. See Möllers, Christoph: *Pouvoir Constituant – Constitution – Constitutionalisation*, In Armin von Bogdandy – Jürgen Bast (eds.): *Principles of European Constitutional Law*, Oxford – Munich: Hart – Beck 2009, 169–204.

¹⁹⁵ The constitution has a core that gives it its identity, which consists of immutable principles, See: Schmitt, Carl: *Constitutional Theory*, Durham - London: Duke University Press, 2008, 150-155. and Bernal, Carlos: *Unconstitutional Constitutional Amendments in the Case Study of Colombia: An Analysis of the Justification and Meaning of the Constitutional Replacement Doctrine*, *ICON*, 2013/2. 348.

¹⁹⁶ Tribl Norbert: *Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben*, Doktori (Ph.D.) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2020, 34.

¹⁹⁷ Csink Lóránt: *Az Alaptörvény identitása – honnan hová?* In Tóth Judit (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára*, *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica Et Politica*, Szeged, 2015, 137.

¹⁹⁸ Trócsányi László: *Alkotmányos identitás és európai integráció*, Jakab Éva. *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, 2014. 473-482. ISBN:9789633063132

¹⁹⁹ https://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2021/01/thefundamentallawofhungary_20201223_fin.pdf

In this exact context, it might also be true that the protection of Hungary's constitutional identity is thereby declared as an essential state function by the Hungarian Fundamental Law. In relation to the EU, such essential state function would only be defensible – based on the constitution – by referencing Hungarian constitutional identity.

³ Dúró József: *Ellenzők, kritikusok, kételkedők - A pártalapú euroszeptizmus arcai*, Századvég Kiadó, Budapest, 2017.

⁴ Martin Steven - Aleksz Szczerbiak: *Conservatism and 'Eurorealism' in the European Parliament: the European Conservatives and Reformists under the leadership of Poland's Law and Justice*, *European Politics and Society*, 2022. DOI: 10.1080/23745118.2022.2065725

⁵ Horváth Klaudia Gabriella: *Recenzió: Halmai Péter: Európai gazdasági integráció, Pro Publico Bono* 10/2, DOI:10.32575/ppb.2022.2.8, 170-178.

Constitutional Court's (HCC) Decision 22/2016. (XII. 5.), which also names the achievements of our historical constitution as identity-forming factors, but it defines it as "not a list of static and closed values".¹⁶ The concurring opinion by Justice Dr. András Varga Zs. to HCC Decision 2/2019. (III. 5.) further explains that identity is formed by the rejection of the Turkish occupation, the struggle for the restoration of the constitutional independence of the country that was divided into three parts, in the last stage of the Austro-Hungarian Monarchy and also the fact that Hungary has been a member of the European Union²⁰⁰ since May 1, 2004.²⁰¹ HCC Decision 32/2021. (XII. 20.) states that sovereignty and constitutional identity are complementary concepts,²⁰² and only the core of sovereignty should be considered part of constitutional identity. According to the HCC, the protection of constitutional identity is primarily a matter of protecting sovereignty, which is closely related to the preservation of the country's constitutional right to self-determination. In the case of inefficiently or incompletely enforced EU legal acts, the decision of the HCC may just mean that the groundwork for the reexercise of common powers by the Member States²⁰³ has been laid.²⁰⁴

In summary: sovereignty is a concept that is complementary to constitutional identity, but it is also much more than that. A sovereign state is one which governs itself independently of any foreign power,²⁰⁵ and sovereignty itself is defined as a state having inviolable territorial integrity and political independence, the right to freely choose and shape its political, social and cultural system, and the obligation to fulfill its international obligations in good faith, fully and

²⁰⁰ Therefore, the argument could be made that the preservation of our EU membership is also an essential state function, if we accept the assertion that the protection of Hungarian constitutional identity by all state organs falls into the scope of constitutional identity, through essential state functions. See my previous argument regarding the Seventh Amendment to the Fundamental Law, above.

²⁰¹ Constitutional Court Decision 2/2019. (III. 5.) [68]-[75]

²⁰² Decision 32/2021. (XII. 20.) [99] In the interpretation of the Constitutional Court, constitutional identity and sovereignty are not complementary concepts, but are interrelated in several respects. The safeguarding of Hungary's constitutional identity, also as a Member State within the European Union, is fundamentally made possible by its sovereignty. However, constitutional identity manifests itself primarily through a sovereign act, adopting the constitution. Taking into account Hungary's historical struggles, the aspiration to safeguard the country's sovereign decision-making powers is itself part of the country's national identity and, through its recognition by the Fundamental Law, of its constitutional identity as well. The main features of State sovereignty recognised in international law are closely linked to Hungary's constitutional identity due to the historical characteristics of our country.

²⁰³ This approach is vaguely similar to that of the German Federal Constitutional Court taken in the infamous PSPP decision in May 2020, in which the German *Integrationsverantwortung* (responsibility for the integration) appears. As in Germany, the legislature enacted a law on the German protection of the *Integrationsprogramm* (Germany's program for the integration), it could be argued that in Germany it is the essential function of all state organs (i.e. an essential state functions) to protect the internal balances of the integration by either declaring *ultra vires*, like in the German PSPP case, or by exercising such powers that have been inefficiently or incompletely exercised by the EU's institutions, like in the arguments of the HCC.

²⁰⁴ Orbán Endre – Szabó Patrik: A „visszafoglalás elve” Az Alkotmánybíróság 32/2021. (XII. 20.) AB határozata az uniós jog hazai érvényesüléséről, *Közjogi Szemle*, 2022/2., 103-111.

²⁰⁵ Bouvier, John: *A Law Dictionary Adapted to the Constitution and Laws of the United States of America, and of the Several States of the American Union; with References to the Civil and Other Systems of Foreign Law*, Childs & Peterson, 1856.

to live in peace with other states.²⁰⁶ The fundamental political and constitutional structures of a

¹⁶ [65] The constitutional self-identity of Hungary is not a list of static and closed values, nevertheless many of its important components – identical with the constitutional values generally accepted today – can be highlighted as examples: freedoms, the division of powers, republic as the form of government, respect of autonomies under public law, the freedom of religion, exercising lawful authority, parliamentarism, the equality of rights, acknowledging judicial power, the protection of the nationalities living with us. These are, among others, the achievements of our historical constitution, the Fundamental Law and thus the whole Hungarian legal system are based upon.

Member State form a framework within which the issue of essential state functions can be interpreted.²⁰⁷ The exact nature of these functions becomes important when it comes to the Member States' transfer of competences (and the respect of the limits of this transfer) in relation to EU decision-making processes.²⁰⁸

ESSENTIAL STATE FUNCTIONS

As has been stated in Article 4(2) of the Treaty on European Union, examples of essential state functions are “ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security. In particular, national security remains the sole responsibility of each Member State”. It is interesting to note that territorial integrity was also a part of what sovereignty means. While the two concepts are also strongly related, we can see that essential state functions realize competences that are derived from sovereignty.

Playing an important role in curbing the growing powers of the European Union, as well as a Member State using them as defence against fulfilling an obligation imposed by the EU is the example of the French case decided by the Conseil d'État (CdE) in December 2020. The CdE established that the national constitution is the highest norm of the national legal order.²⁰⁹ In the CdE's view, they can "clarify" situations in which EU law does not include guarantees according to national constitutional requirements (*exigences constitutionnelles*). In the case I mentioned, a gendarmerie non-commissioned officer applied in the CdE procedure to set aside the decision of the Minister of the Interior, based on which Article 6 of Directive 2003/88/EC was not implemented for the operation of the département-level gendarmerie (*gendarmerie départementale*). The aforementioned provision establishes a maximum working time of 48 hours per week. On December 17, 2021, the CdE rejected this motion, basing its decision on the fact that the question of whether the application of the directive not implemented does not endanger the constitutional principle of free disposal of the armed forces, which stems from the consistent practice of the CdE, must be examined. The decision entails that the availability of the armed forces must be ensured at all times and everywhere in order to protect the fundamental interests of the nation, among which national independence and territorial integrity can be mentioned first. This is a direct usage of essential state functions in order to oppose EU law. This shows how important the essential state functions that are laid out specifically, have

²⁰⁶ Back András (szerk): Közigazgatási szakvizsga: Kül- és biztonságpolitikai ágazat, Budapest: Magyar Közigazgatási Intézet, 2002.

²⁰⁷ Mangiameli, Stelio: The European Union and the Identity of Member States, L'Europe en Formation, vol. 369, no. 3, 2013, 151-168.

²⁰⁸ Garben, Sacha – Govaere, Inge (eds): The Division of Competences between the EU and the Member States Reflections on the Past, the Present and the Future, London, Hart Publishing, 2017.

²⁰⁹ Decision n° 393099, <https://www.conseil-etat.fr/fr/arianeweb/CE/decision/2021-04-21/393099>

become. I fully believe that their importance will only grow after the Convention on the Future of Europe²¹⁰ takes place.

FINAL THOUGHTS

To sum up, I can state that this area of research is becoming more prominent than ever in the discourse surrounding constitutional issues. My hope is that further essential functions of the Member States will be clarified as time goes by. However, we can identify a few of them from taking a look at what functions are performed by every state, that derive from their sovereignty and play an integral part of their identity. What is equally important as the territorial integrity or the national security of a Member State? What function could never be surrendered to the EU in its current form?

I would name platform regulation as another area where essential state functions could thrive in the future. This is because much of the discourse, the citizens' personal data and even wealth of nations is online, on different digital platforms. These platforms must be governed by regulations imposed upon them. Oftentimes these regulations manifest as protecting the interest of states, be it an issue regarding data protection, media law or even competition law. The digital age has brought with itself many new dimensions, where state functions are truly vital.

My opinion is that essential state functions deserve to be researched carefully, as they will definitely shape the next decades of the European Union, and how we look at and interpret issues related to constitutional identity, as well as sovereignty.

²¹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220603IPR32122/parliament-activates-process-tochange-eu-treaties>

EXPERT EVIDENCE IN THE ITALIAN CODE OF CIVIL PROCEDURE²¹¹

dr. Móricz

Aliz²¹²

2nd year full time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Civil Procedure Law

INTRODUCTION

As science and technology have evolved and the legal environment has changed, the structure of civil litigation has undergone significant changes. Over time, the number of cases, whose outcome depended on one or more specific issues has increased, so that the use of experts has become more widespread and the importance of expert evidence has grown.

States are divided in how they consider the expert: as an auxiliary to the court or as a means of evidence. The definition of the role of the expert has a major impact on the states' systems of expert evidence and the place of the expert in civil proceedings. In this study, my objective is to present expert evidence based on the Italian Code of Civil Procedure by examining a system, that differs significantly from the Hungarian procedural law.

THE ROLE OF THE EXPERT IN ITALY

An expert is a person, who, in addition to the court's lack of expertise, enables the court to ascertain facts relevant to the outcome of the case or to make a proper assessment of the facts as they are perceived.²¹³ Generally speaking, an expert is a person with special knowledge who, unlike the court, expresses his or her opinion on a question of fact rather than on a question of law. This special expertise is usually understood as knowledge and experience outside the law, beyond general knowledge.²¹⁴ The expert's task is to clarify the issues raised in a given dispute by giving an expert opinion, and his or her activities provide substantial assistance both to the parties in the action and to the court. The specific place of the expert in the civil procedure law of a given country and the way in which his or her activities can be classified are determined by the role of the expert.

Looking at the role of experts in an international context, the regulation of states can be divided into two groups. Certain procedural laws provide, that the expert is a means of evidence, and his or her opinion can be considered as evidence – this group contains the Hungarian procedural law, and the German, Austrian and Swiss Codes also support this role. The other category is made up of countries, whose procedural codes describe the expert as the assistant of the judge, quasi a judge of fact. This includes England, – on the basis of extended studies – the United States, and Italy itself.

The role of the expert in Italy is best illustrated by the fact, that the Italian Code of Civil Procedure (*Codice di procedura civile – ICCP*) defines the expert in civil proceedings not as

²¹¹ Supported by the ÚNKP-22-3 New National Excellence Program of the Ministry for Culture and Innovation from the source of the National Research, Development and Innovation Fund.

²¹² Supervisor: Dr. Turkovicsné Nagy Adrienn associate professor

²¹³ FARKAS, József: Bizonyítás in *A polgári perrendtartás magyarázata* ed. SZILBEREKY, Jenő – NÉVAI, László: (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976) p. 927.

²¹⁴ BÁNYAI, István: Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben – a kérdéskör vizsgálata a szakértő szemszögéből in *Tanulmánykötet – Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben* ed. SZAKÁLY, Zsuzsa (Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019) p. 11.

an expert, but as a technical consultant (*consulente tecnico*) – the use of the term „expert” is limited to criminal proceedings.²¹⁵

In the field of expert evidence, under Italian procedural law, the use of a technical consultant can take two forms: on one hand, the court may decide to appoint a consultant officially, who may act either independently or in cooperation with the judge. Furthermore, there is also the possibility of a consultant appointed by the parties (who, under the Hungarian Code of Civil Procedure, is quasi a private expert). However, it is important to stress, that the Italian Code of Civil Procedure does not know the legal institution of an expert (consultant) appointed in other proceedings.

THE EMPLOYMENT OF AN OFFICIALLY APPOINTED CONSULTANT

According to the Article no. 61 of the Italian Code of Civil Procedure, the court may, if necessary, be assisted by one or more technical consultants with specific competence for certain acts or throughout the entire proceeding. The law is rather restrictive in this regard, leaving it to the discretion of the judge to decide on the appointment of consultants: the judge can appoint a technical consultant anytime he needs the assistance of a qualified consultant to solve technical issues. The judge does that often, and then he charges the party who requested such appointment, or both parties, with the costs of the consultant’s activities. In this event, the parties will be able to appoint their own technical consultants, to review the work of the consultant of the judge, and comment upon it.²¹⁶ It is important to note, that more, than one consultant may only be appointed, if this is expressly required by law or there is a serious necessity, which cannot be resolved otherwise.²¹⁷ However, the law does not specify, what is qualified as a serious necessity.

The court appoints the consultant from the register of technical consultants, defines his or her tasks and the questions he or she must answer. In this respect, the Italian Code is similar to the Hungarian Code of Civil Procedure, since under the current legislation, only a person listed in the register of judicial experts, as defined in the Act XXIX of 2016 on judicial experts, may act as an expert.²¹⁸ In principle, the consultant is obliged to accept this appointment, but if he or she does want to, there is a possibility to do so under the Code: however, he or she must notify the judge who appointed him or her, at least 3 days before the hearing.²¹⁹ If the technical consultant does comply with the appointment, the judge will remind him or her at the hearing of the importance of the tasks he or she is required to perform, then the consultant will take an oath to perform the tasks assigned to him or her to the best of his or her ability, for the sole purpose of enabling the court to ascertain the truth.²²⁰

The role of the court-appointed technical consultant, as a quasi expert, is to assist the judge in collecting and evaluating evidence. Unlike under Hungarian law, the consultant may perform his or her duties independently or in cooperation with the judge. If he or she performs his or her task alone – within the time limit specified by the court –, the consultant must inform

²¹⁵ BARANYABÁN, Judit: *Az olasz polgári perrendtartás bizonyítási szabályai* (Kézirat) p. 2-3.

²¹⁶ GROSSI, Simona: A comparative analysis between the Italian Civil Proceeding and the American Civil Proceeding before federal courts in *Commentary on the Italian Code of Civil Procedure* ed. GROSSI, Simona – PAGNI, Maria Christina (Oxford University Press, New York, 2010) p. 17.

²¹⁷ ICCP Art. 191.

²¹⁸ See: Act XXIX of 2016 on judicial experts, Section 4.

²¹⁹ ICCP Art. 192.

²²⁰ ICCP Art. 193.

both the court and the technical consultants of the parties about the results of his or her activities.²²¹

With regard to the rights and obligations of the technical consultant, under the Italian Code the consultant is obliged to attend at the hearings set by the judge and to carry out all the examinations ordered by the judge (alone or together with the judge).¹⁰ At the hearing, he or she must present the results of these investigations and provide information²²² as requested by the judge. If the parties (either in person or through their own technical consultants) make comments to the consultant, the consultant is also obliged to respond to these comments accordingly.

The consultant appointed by the court has the right to ask the parties or third parties for information, to investigate persons, to inspect certain things, to carry out on-site inspections – but only under the direction of the court.²²³ If, on the other hand, the consultant carries out his or her activities in cooperation with the judge, he or she has the right to take photographs on the spot, to interview witnesses, to inspect documents and to make copies of the necessary documents.²²⁴

The consultant must make minutes of his or her investigations, if they are carried out with the assistance of the judge. However, if he or she has carried out his or her task independently, he or she must make a report (*rapporto*)¹⁴ – this report will be the quasi „expert opinion“, which, also because of the role of the expert, cannot be considered as evidence. This report is not obligatory for the judge to issue a judgment, as it is nothing else, than a logical sequence of thinking of an „expert“, who acts as an assistant and not a member of the judiciary board.²²⁵

According to the Article no. 195, the report must include the observations made by the parties or their technical consultants, and the (officially appointed) consultant must send it to the parties within the time limit set by the court order in the hearing. In that order, the court shall also set a time limit for the parties to reiterate their comments on the report of the consultant. The consultant must then, within a time limit set by the court, carry out further investigations, fill in his report with the parties' comments if necessary, evaluate them and, if there are several positions, explain, why the solution he has chosen is the right one. The consultant must then submit a summary assessment to the court. It is important to point out, that under the Article no. 196 of the ICCP, the judge may order the reopening of investigations at any time, or order an exchange of consultants for particularly serious reasons – but the Italian law is not specific about what exactly may give rise to an exchange of consultants, and in what circumstances it may take place.

The Italian procedural law emphasises mediation, in which the technical consultant can also play a role, as the parties can conciliate in the presence of the consultant. This is very different from the Hungarian rules, since under the Hungarian Code, the task of the expert is to express his or her opinion on a specific issue as a means of evidence, and he or she does not take part in mediation.

²²¹ GREBOWIEC-BAFFONI, Jolanta – PAVONE, Pietro: Aspects of the function of technical consultants in civil and criminal proceedings in Italy in *Developments of criminalistics theory and future of forensic expertology* ed. MALEWSKI, Henryk – MATULIENÉ, Snieguolė – JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ, Gabriele (MRU, Vilnius, 2022) p. 372. ¹⁰ ICCP Art. 194.

²²² ICCP Art. 62.

²²³ SILVESTRI, Elisabetta: *Evidence in Civil Law – Italy* (https://www.pf.um.si/site/assets/files/3223/evidence_in_civil_law_-_italy.pdf) (12.01.2022) p. 14.

²²⁴ BIAVATI, Paolo: *Oral and written evidence in Italian civil procedure law.* (<https://www.uv.es/coloquio/coloquio/informes/ip2ita.pdf>) (02.12.2022) p. 3. ¹⁴

ICCP Art. 195.

²²⁵ GREBOWIEC-BAFFONI, Jolanta – PAVONE, Pietro: p. 369.

Pursuant to the Article no. 197 of the ICCP, if the president of the court deems it necessary, he shall invite the technical consultant to participate in the conciliation before the court, to hear the parties' opinions and to express his or her views in the presence of the parties, in an attempt to reconcile them. If the conciliation is successful, minutes has to be made and submitted to the judge, who shall affix it with an enforcement clause.²²⁶ However, if the conciliation between the parties is unsuccessful, the consultant shall make minutes with the results of the investigations carried out together with his opinion, and deposit it at the court.²²⁷

TECHNICAL CONSULTANT APPOINTED BY THE PARTIES

In his order for the official appointment of a technical consultant, the judge simultaneously gives the parties the opportunity to appoint their own consultant within a certain time limit – this is necessary under Italian procedural law, in order to ensure that the parties' rights are not violated.²²⁸ Importantly, the parties enjoy a relatively greater freedom of appointment, as the technical consultant of the parties does not have to be a registered consultant.

The consultants appointed by the parties may work together with the consultant appointed by the court, in order to ensure the legality of the investigations to be carried out by the consultants, and that the interests of the parties are insured during the proceedings. Technical consultants of the parties in their expert opinions present the results of their own work carried out on evidence collected by an officially appointed technical consultant. Sometimes, as it is the case with written expert opinions, the technical consultants of the parties present their own additional evidence, although if it does not come from a reliable source (e.g. signatures made in the presence of an official and confirmed by the signature and seal of the official), the court usually does not take it under attention.²²⁹

The parties' consultants, as quasi private experts, also act as assistants of the court – under the Article no. 201 of the Italian Code of Civil Procedure, they enjoy the same rights as the consultants appointed by the court. The parties' consultants may be present during the examinations and at the hearing, where the officially appointed consultant is heard by the court. They may ask questions and take an active part in the proceedings.

SUMMARY

Overall, it can be concluded, that the Italian Civil Procedure Code is based on a completely different concept of the provisions governing expert evidence compared to Hungarian law. The definition of the expert as a judicial auxiliary and as a technical consultant places the Italian system of expert evidence on a different ground, compared to the Hungarian procedural law, and in this regard is more similar to the common law family, for example, to the English model or the American system. The two ways of employing technical consultants, their appointment from the judicial register, and their rights and obligations are very similar to the regulations of the Hungarian Civil Procedure Code, but their participation in mediation proceedings requires them to play a different role from the one they have played so far.

²²⁶ ICCP Art. 199.

²²⁷ ICCP Art 200.

²²⁸ GROSSI, Simona: p. 17.

²²⁹ GREBOWIEC-BAFFONI, Jolanta – PAVONE, Pietro: p. 372.

Nevertheless, I believe that the regulation itself could be more thorough and detailed, as important provisions are missing from the Code, such as the question of inconclusiveness: when an opinion – or in this case, a report – is considered to be inconclusive, what the legal consequences are, or how the inconclusiveness itself can be eliminated. But the law also does not specify the circumstances, in which an expert may be disqualified. Thus, in my opinion, the Code needs to be supplemented on several points, which could contribute to a more flexible and consistent Italian expert evidence system.

POSSIBLE INTERSECTIONS BETWEEN MEDIATION AND CULTURE

*Mourad Yousfi*²³⁰

1st year doctoral student

Faculty of Law of the University of Debrecen

INTRODUCTION

Mediation is an alternative method for dispute settlement, where usually disputant parties appoint a neutral third party called a mediator so that he can make an end to the conflict in question. The mediator as a trained professional will try to approach both parties' positions aiming to achieve a settlement agreement at the end.

Mediation is remarkably different from other conflict resolution methods like litigation or arbitration, its unique nature comes from the fact that this process is not purely legal or formal. This mechanism even if it received much attention from lawmakers in recent years, is still considered a heterogenic process of social and legal norms.

This mixed nature of mediation as a method based on communication might lead us to think about other neighboring concepts like culture, and what are the possible roles and intersections that could exist between mediation and culture.

EMERGENCE ENCOURAGED BY THE CULTURE

Thousands of years ago mediation was a practice used as a traditional mechanism to settle disputes between the members of groups. The west even if knew mediation in both ancient Greece and the Roman Empire under different terms like “proxenetas” or “internunciis”, seems to have less presence of this method in its tradition²³¹.

On the contrary, most studies are focusing on the role played by the East to promote mediation and the long history it has with this tool²³². Ancient China for instance might be considered a perfect example, as under the Confucian philosophy influence it encouraged mediation thousands of years ago²³³. Confucianism supported the idea of settling disputes in a way able to guarantee harmony in society, a harmony that might be perfectly protected by using a process based on an agreement like mediation.

The role of the Eastern cultures as an engine that helped introduce this tool to the world could be seen in the Middle East region where the three Abrahamic religions appeared, Judaism, Christianity, and Islam was all in favor of settling disputes through mediation and agreements.

²³⁰ Supervisor: Prof. Dr. F  zer Tamás full professor

²³¹ Miranda, Antonello. "The Origins of Mediation and the ADR tools." *Mediation in Europe at the cross-road of different legal cultures* (2014): 9-24.

https://iris.unipa.it/retrieve/handle/10447/101666/246226/Final_Research_Report_Mediation_in_Europe.pdf#page=9

²³² Lee, Joel. "Culture and its importance in mediation." *Pepp. Disp. Resol. LJ* 16 (2016): 317-328.

https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/pepds16§ion=20

²³³ Folberg, Jay. "A mediation overview: History and dimensions of practice." *Mediation Q.* (1983): 3.

https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cfltrq1983&div=5&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

These religions saw mediation as a great tool that could respond positively to the need of making peace between parties in conflict and thus maintain stability and relations inside the community²³⁴.

All the mentioned links to Chinese Confucian Philosophy or the Abrahamic religions in the Middle East might be considered evidence that shows that the first steps of mediation as a tool to make an end to conflicts were deeply rooted in traditions and culture.

CHOICE OF MEDIATION INFLUENCED BY CULTURE

Previous studies in the field examined the impact of culture on the process of mediation and the differences in communication styles imposed by the diversity of cultural groups²³⁵.

One of the most famous studies in studying cultural differences is the work of the Dutch anthropologist Geert Hofstede in 1980, where he made a large-scale survey oriented to different countries and determined many dimensions that could be used as a criterion to test cultural orientations and differences.²³⁶

Most of the dimensions might be used to study the willingness of cultures to use mediation however and because of the limited space we have we might pick one like the Uncertainty Avoidance Index to explain briefly.

This dimension measures the tolerance of cultures with risky or ambiguous situations, in a way that we can make a division between High Uncertainty Avoidance Index cultures which are those showing avoidance of risky scenarios and adherence to the structures and rule of law, on the contrary, Low Uncertainty Avoidance cultures tend to be more open to try new approaches and take the risk²³⁷.

The examples from both groups like France or Germany which are scoring high on this dimension or the United States and Singapore which are scoring low on the same index²³⁸ might be used to explain the position from a process like mediation.

In other words, we believe that even if not the main reason behind making the decision of using or not use mediation this index could play a role, especially when considering the fact that the majority of European countries scored high on this index simultaneously with low use of mediation, this mechanism might be seen as a risky situation if compared with other procedures like litigation which is surrounded with more regulations and safeguards. However, countries that are scoring low on this index like Singapore seems to have a historical tendency to use mediation as maybe, even if this tool seems to be less certain and formal compared to

²³⁴ See: Masci, David, and Elizabeth Lawton. "Applying God's Law: Religious Courts and Mediation in the US." Pew Research Center: Religion & Public Life (2013). <https://www.pewresearch.org/religion/2013/04/08/applyinggods-law-religious-courts-and-mediation-in-the-us/>; Hubbard, Aaron T. "Mediation and Religion: General Attitudes of Three Major Religions in the United States." LA. BJ 63 (2015): 196-197. <https://www.law.lsu.edu/experiential/files/2018/01/Mediation-and-Religion.pdf>; Bouheraoua, Said. "Foundation of mediation in Islamic law and its contemporary application." dalam Mediation in Malaysia: The Law and Practice, ed. Mohammad Naqib Ishan Jan, Ashgar Ali & Ali Mohamed. Petaling Jaya: LexisNexis (2010): 385396. <http://www.asiapacificmediationforum.org/resources/2008/11-Said.pdf>

²³⁵ Lee, *supra* note 2

²³⁶ Ghemawat, Pankaj, and Sebastian Reiche. "National cultural differences and multinational business." Globalization note series 11 ,2011, p.3; this document is available online at <https://ghemawat.com/wordpress/wpcontent/uploads/2011/01/NationalCulturalDifferences.pdf>

²³⁷ Ibid

²³⁸ For scores check this website <https://www.hofstede-insights.com/fi/product/compare-countries/>

strongly regulated procedures such as the judicial system, people belonging to cultures with low uncertainty avoidance index are more open to less formal methods.

Other dimensions that divide cultures might be used as well to study what could influence different groups in determining the best way to solve their disputes, however, the approach should not be limited to cultural perspectives, but it must include other elements like legal factors.

A PROCESS INFLUENCED BY CULTURE

The studies of Joel Lee might be considered relevant here²³⁹, as the author managed to explain how different cultural dimensions and perspectives can have an impact on the process of mediation.

Diversity in communication styles for instance might need specific consideration from both the mediator and the parties involved in the dispute. We might think about the verbal and non-verbal communication forms, or the low and high-context cultures as suggested by Hall.

In other words, low-context cultures tend to be direct in communicating their positions without paying attention or relying on external contexts to deliver the message, on the contrary high context cultures are less direct and they consider a lot of social hierarchy and behavioral norms in a way that makes them more indirect and use the context to implicitly express their thoughts²⁴⁰.

Lee in his article explained how the preference of our communication style which is different in the mentioned two types can have an impact on the way how we see and evaluate the intentions of the other party¹¹. Therefore, direct communicators might be seen by indirect ones as “rude” or “insensitive” because of their frank way of expression on the contrary indirect communication might be considered “shifty” or less interested in interaction with the other party²⁴¹.

Alessandra Sgubini, an expert in mediation, after consulting many colleagues in the field from different countries about the way mediation is conducted came to conclude that different countries have different preferences in the communication styles and the type of relations they want to establish with other parties, sometimes even in the same country like the example of Switzerland, you can see the diversity among regions²⁴².

²³⁹ Lee, *supra* note2; Lee, Joel, and Hwee Hwee Teh, eds. An Asian perspective on mediation. Academy Publishing, 2009.

https://books.google.hu/books?hl=en&lr=&id=XCWFD2kpzMcC&oi=fnd&pg=PR7&dq=asian+perspective+on+mediation+review+pdf&ots=5Eei6TlrU3&sig=zfMDooHAI3e5oR8RSXpeW26FTP&redir_esc=y#v=onepage&q=asian%20perspective%20on%20mediation%20review%20pdf&f=false

²⁴⁰ Nishimura, Shoji, Anne Nevgi, and Seppo Tella. "Communication style and cultural features in high/low context communication cultures: A case study of Finland, Japan and India." Teoksessa A. Kallioniemi (toim.), Uudistuva ja kehittyvä ainedidaktiikka. Ainedidaktinen symposiumi 8, no. 2008 (2008): 785. ¹¹ Lee, *supra* note2 p 334

²⁴¹ Ibid; see also Stesin, Vasantha. How do cultural differences influence mediation? <https://www.wolterskluwer.com/en-au/expert-insights/how-do-cultural-differences-influencemediation#:~:text=Mediation%20outcomes%20can%20vary%20and,parties%20reach%20a%20mediated%20out%20come.>

²⁴² Sgubini, Alessandra. "Mediation and culture: How different cultural backgrounds can affect the way people negotiate and resolve disputes." Retrieved March 2 (2006): 2013. <https://www.mediate.com/mediation-and-culture-how-different-cultural-backgrounds-can-affect-the-waypeople-negotiate-and-resolve-disputes/>

Other dimensions and different orientations that distinguish cultures might also play a role in determining the outcome of mediation, therefore the process must consider this diversity and use suitable approaches to deal with it and avoid tensions and failure.

CONCLUSION

To conclude it seems that mediation is a process that is open to many other disciplines, an openness that enabled culture to play a significant role in the development of this tool. Starting from the emergence of mediation and how it was a perfect tool to solve conflicts and traditionally protect the harmony of society, passing by the choice of using this tool or not and how it is influenced by cultural preferences arriving at the way the process itself is conducted, we might say that this long-lasting relation between mediation and culture is undeniable. Thus, we believe that any steps to promote or regulate this mechanism should consider this historical interaction of mediation with cultural orientations, in a way to adopt a unique approach that include both social and legal perspectives.

A FOTÓMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK EGYES SZERZŐI JOGI SAJÁTOSSÁGAI

dr. Prém Kata Zsófia²⁴³

I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék

A „CAMERA OBSCURA-TÓL” A FOTÓMŰVÉSZETIG

A művészettörténeten végigtekintve látható, hogy már az emberi értelem hajnalán is megvolt az ember igénye arra, hogy alkosson, hogy a később átfogóan művészetnek nevezett halmaz egyik ismeretlen alkotójává váljon.¹ Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy a fotózás története is egészen az 1020 körüli évekig nyúlik vissza, amikor az arab világban, – több mint ezer évvel ezelőtt – feltalálták a *camera obscura*-t.²⁴⁴ A találmány *Alhazen*²⁴⁵ arab tudós és felfedező nevéhez kötődik.²⁴⁶ Az első maradandó fényképet *Joseph Nicéphore Niépce francia vegyész*²⁴⁷ alkotta meg 1827-ben.²⁴⁸ Találmánya zseniális volt, azonban 8 órát kellett várni egyetlen fénykép elkészítéséhez, ezért a feltalálók elkezdtek a fotográfia felgyorsításán dolgozni. A francia *Louis Daguerre bizonyult a legeredményesebbnek, ugyanis fényképei, a dagerrotípiák fél óra alatt elkészültek. Eközben William Fox Talbot, az angol feltaláló, vegyszerrel bevont papírral kísérletezett, melyek percek alatt elkészültek, sőt a képeket újra meg újra ki lehetett nyomtatni. 1888-ban George Eastman, az amerikai üzletember piacra dobta a Kodak No. 1 modellt, az első otthon is használható fényképezőgépet.*²⁴⁹

A rövid történeti áttekintésből látható, hogy kezdetben a fotózás nem akart többnek látszani, mint a valóság aprólékos hűségére törekvő ábrázolása,²⁵⁰ azonban a XIX. és XX. század fordulóján kezdtek egyre szélesebb körben művészetként elismerni.²⁵¹ Magyarországon az 1880-as évekig folyt a vita arról, hogy vajon művészet-e a fotografálás vagy sem. Az idő múlásával egyre inkább háttérbe szorult a fotózás tudományos megközelítése, mely jelenség mögött a fotográfia technikai egyszerűsödése állt. A fentebb említett Kodak gépeknek köszönhetően robbanásszerűen megnőtt az amatőr „fényképészek” száma, olyannyira, hogy önálló kiállítások rendezését, klubok- és egyesületek alapítását, szaklapok létrehozását

²⁴³ Témavezető: Dr. Sági Edit egyetemi adjunktus; társtémavezető: Prof. Dr. Barzó Tímea egyetemi tanár ¹ SÁPI Edit: Vázlat a kultúra és a szerzői jog kölcsönhatásáról, különös tekintettel a színházművészet szerzői jogi vetületére, *Jogelméleti Szemle*, 2017/4. sz., 124-133.o.

²⁴⁴ Latinul: sötétkamra. Ahogy a neve is mutatja ez egy sötét kamra volt, mely a környezet vizuális leképzésére szolgált. Minden oldalról fénytől védett doboz, falán egy aprócska lyukkal, ahol bejutott a fény.

²⁴⁵ Teljes nevén: Abu Ali Muhammad ibn al-Haszan ibn al-Haiszam al-Baszri. Rengeteg felfedezést tett a fényvel, a lencsékkel és a látással kapcsolatban, melyeket *Opticae Thesaurus* című művében foglalt össze.

²⁴⁶ CLAYBOURNE, Anna: *A találmányok története*, Pannon-Literatúra Kft., Kisújszállás 2008., 84.o.

²⁴⁷ BENDER, Lionel: *Találmányok (Szemtanú)*, Park Könyvkiadó, Budapest, 1993., 40.o.

²⁴⁸ *Niépce egy öntvözettel készített lemezt bitumennel vont be és a camera obscura hátsó falához helyezte, amit 8 óra hosszára kitett az ablakba. Ahol a napfény érte, a bitumen megszilárdult; azt a részt, ahol nem keményedett meg, kioldották, és visszamaradt a látható kép.*

²⁴⁹ CLAYBOURNE, Anna: *A találmányok története* i.m. 85.o.

²⁵⁰ BÁRCZI Géza – ORSZÁGH László: *A magyar nyelv értelmező szótára*, II. Kötet, Akadémia Kiadó, Budapest, 1959/1962

²⁵¹ BENE Zoltánné Pusztai Virág: *Mediaelmélet*, Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2015. (elérhető: <http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelméletV2/index.html> megtekintés ideje: 2022.11.01.)

kezdeményezték.²⁵² „A fényképészet hazánkban a m²⁵³űvészet olyan fokára emelkedett, miszerint alkotásai valódi művészi beccsel bírnak.” – fogalmazta meg az 1884. évi XVI. törvénycikk.¹¹ Akkoriban még ilyen formális állásfoglalásra is szükség volt a fiatal művészeti ág védelmében,²⁵⁴ ám napjainkra széles körben elismertté és megbecsültté vált ez az alkotótevékenység.

A hatályos magyar szerzői jogi törvény¹³ védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.¹⁴ A törvény nem tartalmaz taxatív felsorolást arra vonatkozóan, hogy mely műtípusok állnak jogi oltalom alatt, azonban a legtipikusabbakat listázza példálózva, így a fotóművészeti alkotás is külön nevesítésre került.²⁵⁵ Erre a kétséget kizáró meghatározásra azért volt szükség, mert az 1969-es Sztj. 51.§-a szerint a fénykép nem esett szerzői jogi védelem alá, bár a szerzői jogihoz hasonló, rövidebb ideig fennálló rokonjogi védelemben részesült.²⁵⁶

Csatlakozom *Grad-Gyenge Anikó* és *Timár Adrienn* szerzőpáros azon véleményéhez, mely szerint a fotóművészeti alkotások önálló műtípusként való kezelése indokolt, és egyben egyértelműen a fotózás művészetként való értelmezését jelenti.²⁵⁷

AZ EGYÉNI, EREDETI JELLEG VIZSGÁLATA A FOTÓMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK ESETÉBEN

A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg.²⁵⁸ Ezt a hármas feltételrendszert a szerzői jogi védelem pozitív feltételeinek is szokták hívni, amelynek magyarázata több helyen is olvasható a magyar szakirodalomban. Az *eredeti jelleg* megállapíthatóságának minimális feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása.²⁵⁹ A három feltétel közül a legbonyolultabb az *egyéni jelleg*, ami azt jelenti, hogy csak egy olyan szellemi mozgásterben való választás lehet alkotás, ahol a szerzőnek lehetősége van alkotó szelleme eredeti módon történő kifejezésére.²⁶⁰ Összefoglalva tehát az egyéni, eredeti jelleg a kreativitást és az alkotó egyéni személyiségjegyeinek megjelenését követeli meg.²⁶¹ Az egyéni, eredeti jelleg azonosíthatósága a felhasználók szemében különbözően jelenhet meg az egyes műtípusoknál, hiszen azok eltérő érzékszervek használatát teszik szükségessé.²⁶²

²⁵² PÜSKI Levente – BARTA Róbert – GYARMATI György: *Magyarország a XX. században*, III. Kötet: Kultúra, művészet, sport és szórakozás, Fotóművészet, A dilettáns művészkedés újabb játszótérévé ne avassák!, Babits Kiadó, Szekszárd, 2000. (elérhető: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/412.html> megtekintés ideje: 2022.11.01.)

²⁵³ . évi XVI. törvénycikk a szerzői jogról

²⁵⁴ TÓTH István: *Tények, emlékek. Tóth István fotóművészről*, Kecskemét, 1993. ¹³ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (továbbiakban: Sztj.) ¹⁴

Sztj. 1.§ (1) bek.

²⁵⁵ Sztj. 1.§ (2) bek. i) pont

²⁵⁶ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2020., 40. o. (Jogtár elektronikus verzió)

²⁵⁷ GRAD-GYENGE Anikó – TIMÁR Adrienn: *Képzőművészet szerzői jogi lencsén át*, Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2022., 8. o.

²⁵⁸ Sztj. 1.§ (3) bek.

²⁵⁹ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 42.o.

²⁶⁰ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 41.o.

²⁶¹ TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*, Szent István Társulat, Budapest, 2001.

²⁶² BÉKÉS Gergely – MEZEI Péter: Eredetiség és azonosíthatóság. In: *Grad-Gyenge Anikó – Kabai Eszter – Menyhárd Attila (szerk.): Liber Amicorum. Studia G. Faludi Dedicata. Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. ELTE, Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2018., 24-25. o. ²³ Lásd például: Graves-ügy, Oscar Wilde-eset, Bridgeman-ügy

Nem véletlen, hogy a fotóművészeti alkotások esetében az egyéni, eredeti jelleg megítélése mindig is vita tárgya volt,²⁶³ ugyanis esetükben nehezebb megállapítani, hogy a szerzői jogi védelem fennállásához szükséges minimális egyéni-eredetiség követelményeinek eleget tesz-e. Az a tény, hogy a fotó esetében az alkotás „folyamata” gépi eszközzel történik, s akár egy pillanat töredékébe is sűrítendő, számos sajátos mérlegelési szempontot visz be a szerzői jogi oltalmi feltételrendszer gyakorlati alkalmazásába.²⁶³

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (továbbiakban: SZJSZT) már több ügyben²⁶⁴²⁶⁵ foglalkozott a fényképfelvételek szerzői jogi oltalmával. Ezekben a véleményekben utaltak arra, hogy a régi 1969-es szerzői jogi törvényhez²⁶⁶ képest az új Szjt. szerint²⁶⁶ nincs szükség a fényképek esetén valamilyen speciális „művészi” jellegre; szerzői jogi védelmük egyetlen feltétele az, hogy megfeleljenek az eredetiség fogalmának.²⁶⁷

Mindezek mellett a fent említett véleményekben megfogalmazásra került, hogy a fényképezési alkotások szerzői jogi minősítéséhez szükséges az ábrázolt szituáció különlegessége, a beállítás megfelelősége, egyéni nézőpont, alkalmas technikai megoldás, speciális fényviszonyok és más egyéb szempontok.²⁶⁸ Számos körülmény szolgálhat egy fénykép egyéni, eredeti jellegének alapjául, kezdve magától a témaválasztástól, a fényképezés szögének a meghatározásán át a „képkivágás” módjáig (vagyis addig, hogy a téma miként helyezkedik el a fénykép keretein belül).²⁶⁹

Mindezekből látható tehát, hogy az „alkotói egyéniség” a fotóművészetben a világ sajátos, belső, szubjektív szűrőn keresztül történő láttatásban érhető tetten, ezért egy fotóművészeti alkotás egyéni, eredeti jellege megmutatkozhat legfőképpen:

- a témaválasztás gondolatiságában;
- a fotós által elkapott pillanat sajátosságában (pl. jellegzetes mozdulat, gesztus, történés);
- a felvételhez választott beállításban, a téma nézőpontjának, a képkivágásnak az egyediségében;
- a kompozícióhoz alkotó módon használt technikai megoldásokban (pl. különlegesen hosszú expozíciós idő, speciális optika megválasztása, szűrők használata, egyéb kreatív képalkotói döntések) testesülhet meg.³¹

Felmerülhet a kérdés, hogy hogyan alakul a fotó élete a vaku villanása után, ugyanis nem csak a fénykép elkészítése során mutathatja meg egyéni látásmódját egy fotós,²⁷⁰ mivel az exponálással nem minden esetben ér véget a mű alkotásának folyamata.²⁷¹ A pozitív képpel – ma már tipikusan digitális úton – végzett utómunka²⁷² is eredményezheti fotóművészeti alkotás létrejöttét.³⁵

²⁶³ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 289.o.

²⁶⁴ Lásd például: SZJSZT-24/2004., SZJSZT-19/2005., SZJSZT-35/2006., SZJSZT-02/2022.

²⁶⁵ . évi III. törvény a szerzői jogról

²⁶⁶ SZJSZT-19/2005. – Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme

²⁶⁷ SZJSZT-18/2004. – Hírszolgálat egyes anyagainak szerzői, illetve kapcsolódó jogi védelme és a vonatkozó szerződések

²⁶⁸ SZJSZT-20/17. – Fényképfelvétel szerzői jogi védelme

²⁶⁹ SZJSZT-24/13. – Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak, mint építészeti alkotások szerzői jogi védelme

³¹ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 289.o.

²⁷⁰ VERÉB Viola: Szerzői jogi lehetőségek és korlátok – a fényképezőgép lencséjén keresztül, *Fotóművészet*, 2011/3 LIV. évfolyam 3. szám (elérhető: http://fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201103/szellemi_tulajdon_iii megtekintés ideje: 2022.11.04.)

²⁷¹ ZINGER András: Az eredetiség küszöbe. „Gondolatszövedék” a fotó és a szerzői jogi oltalom kapcsolatáról., *Jogtudományi Közlöny*, 2005/3.sz., 117-125. o.

²⁷² Például a felvétel fény-árnyék viszonyainak megváltoztatása, a színegyensúly eltolása, a kontrasztok módosítása, speciális szoftveres szűrők alkalmazása, egyes grafikai elemek társítása a fényképhez stb.

³⁵GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 289.o.

A FOTÓS, MINT A FOTÓMŰVÉSZETI ALKOTÁS SZERZŐJE

A szerzői jogi védelem három pozitív feltétele közül az előzőekben az egyéni, eredeti jelleg dióhéjban már bemutatásra került, de mit is takar pontosan a „szellemi tevékenységből fakadás”? Azt a követelményt testesíti meg, hogy a mű a szerzőé legyen,²⁷³ ugyanis ez azt jelenti, hogy a művet a szerzőhöz személyes kapcsolat fűzi, az szubjektíve eredeti, nem mástól vette át,²⁷⁴ tehát a szerző személyében fejeződik ki az egyéni eredeti jelleg.

A mű szerzője mindig valamely természetes személy, azaz ember. Ebből pedig az következik, hogy az állatoknak nem lehetnek szerzői jogai. Jogosan gondolkozhatunk el azon, hogy miért is kell ezt az állítást nyomatékosítani. Napjainkban már számos olyan esettel találkozhatunk, amikor állatok hoznak létre „művészeti” alkotásokat.²⁷⁵

2011-ben *David J. Slater*, a profi természetfotós, Indonéziában egy makákó csapatot fényképezett, amikor az egyik majom megragadta a kamerát és véletlenül többször is elsütötte a gépet. Több életlen kép mellett sikerült készítenie néhány látványos önarcképet (szelfit) is. Hazatérve, a fotós sajátjaként publikálta a képeket, amiből komoly jogvita kerekedett.³⁹ A fényképész töröltetni szeretne volna a képet a Wikipédiából, ám a portál visszautasította a kérést,⁴⁰ ugyanis szerintük a fotó szerzői jogai nem Slater-t illetik meg, mert nem ő készítette a képet (nem ő exponált), hanem a majom. Az Amerikai Egyesült Államok törvényeinek megfelelően az állatok által készített kreatív alkotások felett nem gyakorolható szerzői jog, így azok közkincsnek minősülnek.²⁷⁶ Mindezek után az elsőfokú ítéletet megtámadva beavatkozott a perbe a PETA²⁷⁷ állatvédő szervezet is, amely azzal érvelt, hogy az állatok személyisége, különösen az emberszabásúaké, alkalmas arra, hogy tudatosan alkossanak. 2016-ban végül a San Francisco-i bíróság arra az álláspontra jutott, hogy egy állat akármennyire esztétikusan is alkotott, nem lehet alanya szerzői jognak.²⁷⁸

A TECHNIKAI FEJLŐDÉS HATÁSA A FOTÓMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK MEGÍTÉLÉSÉRE

²⁷³ Sztj. 4.§ (1) bek.

²⁷⁴ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez* i.m. 41.o.

²⁷⁵ Például cirkuszi látogatásaink során láthatunk attrakcióként elefántokat, akik az ormányukkal fogják az ecsetet és egy vászonra „festenek”, de nem mehetünk el szó nélkül Pierre Brassau – aki valójában egy négyéves nyugatafrikai csimpánz volt – festményei mellett sem, akinek műveit egy avantgárd kiállításon is bemutatták. Említést érdemel a Veszprémi Állatkert néhai lakója, Böbe majom is, aki tudott festeni, gyurmázni és agyagozni is. ³⁹KISS Zoltán Károly – KISS Dóra Bernadett: *A vizuális művészetek és a jog*, A képzőművészet szabályozása, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete, Budapest, 2019., 108.o.

⁴⁰TAKÁCS Nóra Emese: *A szerző és a szerzői jog egyéb jogosultjai*. In.: Legeza Dénes (szerk.): *Szerzői jog mindenkinek*, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, dr. Łuszcz Viktor, Budapest, 2017., 78.o.

²⁷⁶ KISS Zoltán Károly – KISS Dóra Bernadett: *A vizuális művészetek és a jog* i.m. 109.o.

²⁷⁷ People for the Ethical Treatment of Animals

²⁷⁸ TAKÁCS Nóra Emese: *A szerző és a szerzői jog egyéb jogosultjai...* im. 79.o.

A kultúra, a tudományos-technikai fejlődés és a szerzői jogi védelem ernyőjének szétnyitása egymással állandó kölcsönhatással állnak.²⁷⁹ A modern kor digitális fejlődésével – különösen az okostelefonokban található jó minőségű kamerák használatával – tendenciává vált, hogy az emberek életük mindennapos eseményeit lépten-nyomon megörökítik és dokumentálják.²⁸⁰ A soha nem látott technikai fejlődésnek köszönhetően bárki fotóssá és adott esetben szerzővé válhat. Jó minőségű képek és videók készíthetők, amik ma már akár a telefonon lévő alkalmazásokkal is szerkeszthetők. Valószínűleg ezen alkotások többsége nem lesz művészi és nem fog rendelkezni esztétikai jellemzőkkel ugyanakkor – ahogy fentebb már említésre került – ez nem is szükséges az egyéni, eredeti jelleg megállapításához.²⁸¹

Egyik döntésében a Kúria²⁸² is foglalkozott a szóban forgó kérdéskörrel. Az alapügy tényállása szerint a felperes 2014-ben részese volt egy, az M7-es autópályán történt közúti balesetnek, amiről egy rövid videofelvételt készített a mobiltelefonjával. A balesetet követően a gépjárművezetővel szemben büntetőeljárás indult, melynek során a rendőrség a készüléket, mint bizonyítékot lefoglalta. A felperes önmagában a lefoglalás és a felvétel büntetőeljárásban történő felhasználása ellen nem emelt kifogást. Időközben az alperes – a felperes engedélye hiányában – a videó egy részét feltette egy közösségi oldalra. A felvételt több internetes platform is átvette, így az hatalmas sikert aratott, ugyanis rengeteg megtekintést zsebelt be. Ez a felperes tudomására jutott, aki ennek következtében keresetet indított az alperes ellen, mert szerinte a felvétel szerzői műnek minősül, így annak megállapítását kérte a bíróságtól, hogy az alperes a felvétel hozzájárulása nélküli közzétételével megsértette szerzői jogát. Az alperes vitatta a kereset jogalapját, ugyanis álláspontja szerint a felperes által készített felvétel nem esik szerzői jogi védelem alá, mert annak egyéni, eredeti jellege hiányzik. Az első²⁸³ és másodfokú döntés²⁸⁴ szerint önmagában a mobiltelefonnal készített videofelvétel nem lehet olyan szellemi termék, amely szerzői jogi védelem alá esik. Azonban az ügy végére a Kúria tett pontot és az előzőekkel ellentétben, döntésében kiemelte, hogy a mindennapi élet részévé váló mobiltelefon és az azon készített felvételek megjelenhetnek az önkifejezés eszközeként, ezért a mobiltelefonon készített felvételt önmagában a rögzítés eszközére figyelemmel nem lehet kizárni a szerzői jogi védelem alól.

A szerzői jogi védelem egyik nem titkolt célja az alkotások ösztönzése. Ezen cél fontosságát jelzi, hogy a szerzői jogi törvény preambulumban is kiemelt helyet kapott, ugyanis a törvény úgy fogalmaz, hogy „*a technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotások ösztönzésében.*”²⁸⁵ Az ösztönzés egyik eszközeként jelenik meg a szerzői jogi védelem formalitásmentes keletkezése, amely a Berni Uniók Egyezmény során vált a nemzetközi szerzői jog meghatározó részévé. Ennek megfelelően a szerzői jogi védelmet keletkeztető tény maga a mű létrejötte, azaz a megalkotáson kívül nincs szükség más cselekményre (pl. elismerésre, nyilvántartásba vételre,

²⁷⁹ SÁPI Edit: Innovatív megoldások a szerzői jogban, In.: Certicky Mária (szerk): *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*, Magánjogot Oktatók Egyesülete, Szeged, 2020., 137.o.

²⁸⁰ ZUGH Kinga: A képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások. In.: Legeza Dénes (szerk.): *Szerzői jog mindenkinek*, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, dr. Łuszcz Viktor, Budapest, 2017., 176.o.

²⁸¹ GRAD-GYENGE Anikó – TIMÁR Adrienn: *Képzőművészet szerzői jogi lencsén át* i.m. 10.o.

²⁸² Pfv. 20.600/2019/5.

²⁸³ Kaposvári Törvényszék 9.P.21.882/2017/13.

²⁸⁴ Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.122/2018/4.

²⁸⁵ Szjt. preambulumbekzdés

zsűrizésre stb.) a védelem keletkezéséhez, az mint joghatás egyszerűen a mű elkészítéséhez mint reálaktushoz fűződik.²⁸⁶

Azonban a kulturális piac „tömegtermelése”, az egyre több műtípus megjelenése mára a formalitásmentes keletkezés egyik ellenérvé vált.²⁸⁷ Egyfajta megoldási javaslatként pedzegetik a szakirodalomban a regisztráció kérdését, – ebben az esetben a szerzői jogi oltalom keletkezésének előfeltétele a mű regisztrálásához kötött – ugyanis sokan a szerzői jogi helyzet egyértelműsödését, az akaratlan védelem keletkezésének kiszűrését, az árva mű kérdés megoldódását, az érvényesíthetőség és jogosítás egyszerűsödését várják. Egyes szerzők mintegy köztes megoldásként azt a lehetőséget javasolják, hogy a védelem ugyan továbbra is automatikusan keletkezne – összhangban a nemzetközi kötelezettségeinkkel –, de a mű megalkotásával létrejött védelmet (a regisztrációhoz hasonló módon) „nem igénylők” esetében a jogsértések megítélése eltérő módon alakulna.²⁸⁸

A fentebb említett példák remekül szemléltetik, hogy egy fotóművészeti alkotás szerzői jogi védelméhez nincs szükség valamilyen speciális művészi jellegre vagy akár borsos árú csúcskategóriás fényképezőgépekre, sem bonyolult nyilvántartásba vételre, ugyanis a szerzőt mindeztől függetlenül, a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok összessége.⁵⁴ Viszont problémaként merülhet fel, hogy a kulturális piac tömegtermelése nem ássa-e alá a profi vagy félprofi fotóművészek fényképeit, alkotásait?! Ugyanis míg a festmények, szobrok elkészítéséhez szükséges minimális kézügyesség, addig egy fotó elkészítéséhez „csak” egy gombot kell megnyomni, így adott esetben azon személyek is „fotóművésszé” válhatnak, akik például egy nyaralás során azért készítenek fényképet, hogy feltöltsék a közösségi oldalakra. Ez lealacsonyítóan hathat az igazi fotóművészekre, akik éveken át tanulták a fotózás fortélyait.

²⁸⁶ POGÁCSÁS Anett: Garancia vagy akadály? A szerzői jogról való lemondás tilalmának helye egy rugalmas szerzői jogi rendszerben, *Infokommunikáció és Jog*, 2017/1. szám, 38-45.o.

²⁸⁷ GERVAIS, Daniel – RENAUD, Dashiell: The Future of United States Copyright Formalities: Why We Should Prioritize Recordation, and How To Do It, *Berkeley Technology, Law Journal*, 2013/28. szám

²⁸⁸ POGÁCSÁS Anett: *Különbözőség az egységben. A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017., 162.o. ⁵⁴ Sztj. 9.§ (1) bek.

THE ARGUMENT OF TRUTH AS A JUSTIFICATION TO PROTECT THE RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION

*Raed Ghanem*²⁸⁹

3rd year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Jurisprudence and Sociology of Law

INTRODUCTION

Why might it be necessary to justify protecting a fundamental right such as the right to freedom of expression? Perhaps the value of answering this question may not be the same as two or more centuries ago, especially since the desired protection for freedom of expression has been affirmed under the texts of international and regional conventions and charters dealing with human rights. But I believe that the existence of legal texts confirming the right to freedom of expression does not negate the importance of those justifications that were a reason and perhaps a method for reaching this level of protection or at least recognizing the need to protect the right to freedom of expression. Perhaps these justifications are more critical in our time if we take into account the increasing level of government intervention to limit freedom of expression in many countries under various pretexts, which coincided with the significant development of the means of communication and media and press tools.

The different historical eras with their political and social conditions, besides the various legal and philosophical beliefs, have all produced many theories that justify the necessity of protecting the right to freedom of expression. These theories produced a debate about the factors and criteria adopted by the founders and supporters of those theories in justifying the right to freedom of expression. In other words, the theoretical justifications for freedom of expression may differ according to the view about the role and nature of freedom of expression. For example, saying or believing that the value of freedom of expression lies in the right itself leads to different views from those that arise from the belief that freedom of expression is a means to enable another set of rights or a way to exercise a certain right.²⁹⁰ In this context, it is important to note that the diversity and difference of arguments that justify the right to freedom of expression may lead to different views on the categories of protected speech.²⁹¹

Among the arguments which were presented to justify the protection of the right to freedom of expression, open discussion that leads to the discovery of the truth is one of the strongest and most popular.²⁹² This argument is based on the importance of the role of expression and the exchange of views in discovering the truth. Therefore, it is necessary to consider all opinions, including those that are erroneous or may appear to be so.

Many legal and political theorists have adopted the theory of truth to present their ideas and theories in defence of the right to freedom of expression. Therefore, several versions of this

²⁸⁹ Supervisor: Dr. Vinnai Edina associate professor

²⁹⁰ Deirdre Golash (2010) *Freedom of Expression in a Diverse World (AMINTAPHIL: The Philosophical Foundations of Law and Justice, 3)* Springer 2010th Edition. p. 60.

²⁹¹ Wojciech Sadurski, *Freedom of Speech and Its Limits (Law and Philosophy Library)*, Springer, 1999th edition (February 28, 1999). P. 8.

²⁹² Eric Barendt (2005) *Freedom of Speech*, Oxford University Press., p. 7. ⁴ Ibid, p. 7.

argument can be observed. Truth may be viewed as an independent value or commodity, or it may be evaluated on utilitarian grounds related to individual and societal interests.⁴

This argument was closely associated with John Stuart Mill²⁹³, who based most of his classical liberal defence²⁹⁴ of the right to freedom of expression on the theory of truth.⁷

JOHN STUART MILL

In his book *On Liberty*, Mill presented one of the strongest defenses of liberty within an integrated theory that combines individual and social values. Mill bases his defense on the individual's supremacy over himself, his body, and his mind, and thus his right to determine the form and style of his life according to what he believes.²⁹⁵ It is logical (according to this strong conception of individual freedom) that interference in individual freedom by the state or society is not acceptable, therefore Mill adopted a single exception to interference with individual freedom, which he called the harm principle. Liberty (as well as other rights) when it involves harm to others, deprives it of its immunity against interference.²⁹⁶ However, the scope within which the state or society can intervene is limited. Only when the expression of individual liberty may cause "harm to others" can restrictions through legal means or social coercion be legitimate.²⁹⁷

Mill presented his thoughts on the importance of protection of freedom of expression as necessary to discover the truth and eliminate error, and he argued that freedom of expression must be defended because it creates an environment in which people can discover the truth by allowing all ideas, including unpopular ones, to compete for acceptance.²⁹⁸ In Mill's utilitarian framework, the discovery of truth is an important societal goal.²⁹⁹

Mill's theory of freedom of expression concentrated on the idea that societal progress is linked to individual development, in which independent-minded individuals advance their search for truth by following their ideas, even if it leads to conclusions that are uncomfortable for others.¹³ Hence Mill defends even false opinions because they may contain some truth since it seems difficult if not impossible to suppress a false opinion without suppressing what is true. So, for the sake of truth, both are worth protecting. Accordingly, it is illegal to suppress an

²⁹³ John Milton has already pointed out in his book "Areopagitica" that freedom of expression leads to truth, and Mel seems to have been influenced by this idea. Milton wrote:

"And though all the winds of doctrine were let loose to play upon the earth, so Truth be in the field, we do injuriously, by licensing and prohibiting, to misdoubt her strength. Let her and Falsehood grapple; who ever knew Truth put to the worse, in a free and open encounter?" See Adrienne Ston, Frederick Schauer (ed), *The Oxford Handbook of Freedom of Speech*, Oxford University Press (2021). P. 46.

²⁹⁴ Schauer, Frederick, *On the Relationship between Chapters One and Two of John Stuart Mill's on Liberty* (April 14, 2011). *Capital University Law Review*, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1809757>.

⁷ John Stuart Mill; Mark Philp; Frederick Rosen (2015), *On Liberty, Utilitarianism and Other Essays*, Oxford University Press. ISBN: 0199670803,9780199670802.

²⁹⁵ J.S. Mill, *On Liberty in Focus*, Edited by John Gray and G.W.Smith, (Published July 11, 1991 by Routledge). P. 36.

²⁹⁶ *Ibid*, p.33.

²⁹⁷ *Ibid*, p. 2.

²⁹⁸ *Ibid*, chapter 2.

²⁹⁹ Thomas Emerson, 'Toward a General Theory of the First Amendment' (1963) *Yale Law Journal* 72:877, p. 882. ¹³ Irene M. Ten Cate, *Speech, Truth, and Freedom: An Examination of John Stuart Mill's and Justice Oliver Wendell Holmes's Free Speech Defenses*, *Yale Journal of Law & the Humanities* 2010. [Vol 22:35. P. 39. ¹⁴ Thomas Emerson, 'Toward a General Theory of the First Amendment' (1963) *Yale Law Journal* 72:877, p. 881, 882.

opinion simply because it is believed to be wrong, and therefore all opinions, including unpopular ones, are taken into account to clarify the truth.¹⁴

OLIVER WENDELL HOLMES

In *Abrams v. United States*, in the context of his dissent, Justice Holmes emphasized the idea that the expression of deviant opinions and ideas, no matter how contested they may be, deserves protection because of the role of such discourse in the pursuit of truth.³⁰⁰

The notion "marketplace of ideas" is attributed to Judge Holmes, which gained great popularity in America within the framework of the jurisprudence of the First Amendment, and is considered one of the versions of the argument for the search for truth as a justification for freedom of expression.

*"When men have realized that time has upset many fighting faiths, they may come to believe even more than they believe the very foundations of their own conduct that the ultimate good desired is better reached by free trade in ideas -- that the best test of truth is the power of the thought to get itself accepted in the competition of the market, and that truth is the only ground upon which their wishes safely can be carried out."*³⁰¹

Although the logic of Judge Holmes in emphasizing the importance of the role of freedom of expression in discovering the truth may be almost identical to what Mill presented, it seems that both arguments were built on different foundations. Mill places a high value on the contributions that dissenting individuals can make to society and wants to put protections in place to avoid dictatorial majorities from suppressing such individuals. While Holmes is particularly concerned with the process by which it gives minority viewpoints a fighting opportunity to gain a critical mass and become a dominant force.³⁰²

THOMAS EMERSON

From a similar standpoint, Thomas Emerson stresses the importance of freedom of expression, as it is "not only an individual but a social good."³⁰³ Emerson argues for the role of freedom of expression in the acquisition of knowledge and the discovery of truth. He assumes that a rational and sound judgment is reached by considering all the facts and arguments that can be put forward for or against any proposition. Hence, the individual who seeks knowledge and truth must listen to all aspects of the question.³⁰⁴ The best way to discover the correctness of judgment, according to Emerson, is through opposing opinions. Thus, suppressing dissenting debates and opinions would prevent one from reaching the most rational judgment and prevent the creation of new ideas. This is the idea of "open discussion" that Emerson talked about and asserted that it is the best way to reach a general or social judgment, given that social judgment consists of individual judgments. In addition, the same reasons why open discussion is essential

³⁰⁰ Irene M. Ten Cate, *Speech, Truth, and Freedom: An Examination of John Stuart Mill's and Justice Oliver Wendell Holmes's Free Speech Defenses*, *Yale Journal of Law & the Humanities* 2010. [Vol 22:35. P. 36.

³⁰¹ *Abrams v. United States*, 250 U.S. 616, 624-31 (1919) (Holmes, J., dissenting).

³⁰² Irene M. Ten Cate, *Speech, Truth, and Freedom: An Examination of John Stuart Mill's and Justice Oliver Wendell Holmes's Free Speech Defenses*, *Yale Journal of Law & the Humanities* 2010. [Vol 22:35. P. 40.

³⁰³ Thomas Emerson, 'Toward a General Theory of the First Amendment' (1963) *Yale Law Journal* 72:877, p. 881.

³⁰⁴ *Ibid*, p. 881.

to intelligent individual judgment make it essential to rational social judgments.³⁰⁵ Emerson concludes, consistent with Mill's assertion, that false opinions cannot be suppressed without suppressing true ones.

TRUTH THEORY: USA VS EUROPE

In practice, it seems that the argument for seeking the truth as a justification for freedom of expression has gained special importance in the United States of America more than in other countries and regions. The impact of truth theory as a justification for freedom of expression in America was not limited to the writings and opinions of thinkers, as its implications reached the Supreme Court. In contrast, it seems that this argument did not receive the same attention in the context of interpreting the text of Article 10 of the European Convention on Human Rights and the rest of the related articles. It also seems that the interpretations related to the European Convention on Human Rights have been based in support of freedom of expression on other arguments, foremost among which is democracy and human dignity. The US Supreme Court has relied on the logic of truth to extend freedom of expression to corporate discourse, ruling that speech protection does not depend on the rights of the speaker but on the notion that ideas entering the marketplace will facilitate the search for truth regardless of its source.³⁰⁶ The court in *Citizens United v FEC* struck down restrictions on corporate campaign expenditures, even though it did not state that corporations are entities with free speech rights.³⁰⁷

TRUTH ARGUMENT CRITICISM

Despite being one of the strongest and most persuasive arguments for protecting freedom of expression, the truth argument has been criticized on many grounds. There are those who hold that this argument, especially in Mill, assumes that the free expression of opinions leads automatically to the discovery of the truth. Also, this argument presupposes the existence of rational and wise individuals and societies, and as a result, the truth will triumph in its struggle with lies. This assumption contradicts the historical course of human societies that are affected by distortion. It is also incompatible with the nature of the human being who may be inclined to error and influenced by false opinions.²³

One of the most important criticisms leveled at this theory is the narrow considerations that underpin the necessity of imposing restrictions on freedom of expression, the principle of "harm". especially the harm resulting from a person's embrace of false opinions and beliefs. This perception of the harm principle is inconsistent with the fact that there are many forms of abusive speech that may not be harmful to the speaker but have serious consequences for society or individuals.³⁰⁸

³⁰⁵ Thomas Emerson, 'Toward a General Theory of the First Amendment' (1963) Yale Law Journal 72:877, p. 882.

³⁰⁶ Adrienne Ston, Frederick Schauer (ed), The Oxford Handbook of Freedom of Speech, Oxford University Press (2021). P. 49.

³⁰⁷ *Citizens United v. FEC* 558 U.S. 310 (2010)

²³ Eric Barendt (2005) Freedom of Speech. p.9.

³⁰⁸ Richard Vernon, *John Stuart Mill and Pornography: Beyond the Harm Principle*. Ethics, Apr., 1996, Vol. 106, No. 3 (Apr., 1996), pp. 621-632

CONCLUSION

I think that the theory of truth as a justification for freedom of expression, later, has formed a solid basis for adopting strict rules towards the authoritarian tendency to impose restrictions on freedom of speech, and no one can deny this. But at the same time, I partially support the first criticism on the grounds that freedom of expression is not the only way to discover the truth and that such an assumption would lead to the classification of many forms of human cognitive activities under the category of freedom of expression.

As for the criticism directed at the principle of harm, the reality today indicates that courts of different sects adopt a method that takes into account the harm resulting from expression that affects individuals and even institutions, whether the harm is material or moral. Thus, the principle of harm that Mill spoke of, whatever its intended meaning, has established one of the bases of an assessment process that courts carry out today called the "proportionality test".

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA SZABÁLYOZÁSÁNAK KÉRDÉSEI A SZABVÁNYOK, AZ EU MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁRÓL SZÓLÓ RENDELET-JAVASLAT ÉS AZ MI FELELŐSSÉGI IRÁNYELV-JAVASLAT TÜKRÉBEN³⁰⁹

*dr. Rideg
Gergely³¹⁰*

III. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

*Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Infokommunikációs Jogi
Tanszék*

BEVEZETÉS

A mesterséges intelligencia (a továbbiakban úgy is mint MI, vagy AI) a 21. század egy igen izgalmas fenomenonja³¹¹. Az MI fejlődését vizsgálva azt mondhatjuk, hogy mind a különböző tudományterületek, mint a piaci felhasználási szektorok oldaláról közelítve sokoldalú entitás. Az MI nyújtotta lehetőségeket igyekszik hasznosítani az egészségügy, a közlekedés, a közigazgatás, és a különböző mérnöki diszciplínák egyaránt. Alkalom adtán még a művészet is kapcsolatba kerül a mesterséges intelligenciával és akkor merülnek fel csak igazán az izgalmas kérdések.³¹² Persze minden szektor kénytelen segítségül hívni a jogalkotót, hogy normatív jelzőtábláival segítsen megteremteni a jogbiztonságot az ügyfelek egyre intenzívebb rendszerhasználata mellett.

MÓDSZER

A jelen tanulmányban a terjedelem szabta korlátok között igyekszem megvizsgálni azokat a szabályozási kérdéseket, amelyek a mai jogalkotókat feszítik. A kutatás során alapvetően az európai jogalkotó eddig elért eredményeit normatív vizsgálatok útján, rendszertani értelmezéssel (interpretatio systematica), és kontextuális elemzéssel vizsgáltam. Az elérhető javaslatok szövegtervezeteire fókuszáltam.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

Milyen az európai szabványok és a jogalkotás viszonya? Milyen pozitívumokkal jár az európai szabványok használata? Az európai jogalkotó által használt fogalmak a gyakorlatban hogyan ültethetőek át és mik a kihívások?

³⁰⁹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3-I kódszámú új nemzeti kiválóság programjának a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs alapról finanszírozott szakmai támogatásával készült.

³¹⁰ Témavezető: Dr. Tóth András egyetemi docens

³¹¹ Az egyik ismert és elfogadott meghatározás szerint a mesterséges intelligencia az „emberi módon/racionálisan gondolkodni/cselekedni képes rendszer (ágens).” - Stuart J. Russel – Peter Norvig: „Mesterséges intelligencia modern megközelítésében” (Budapest: Panem – Prentice Hall 2000) 34. In.: Zódi, Zsolt. "A robottanácsadók jogi problémái: hogyan szabályozzuk a robotokat?." Állam-És Jogtudomány 61.4, 2020, 108-128.

³¹² Például az MI-rendszerekkel által készített műalkotások, képek. Ilyen volt az az eset, amikor Jason M. Allen az Midjourney program segítségével előállított képéért díjazásban részesült. Forrás: An A.I.-Generated Picture Won an Art Prize. Artists Aren't Happy., <https://www.nytimes.com/2022/09/02/technology/ai-artificial-intelligenceartists.html> (2022.12.04.)

AZ EURÓPAI SZABVÁNYOK

Az európai szabvány fogalom – amely lényegi elemeiben megegyezik a magyar szabványfogalommal³¹³ - szerint a szabvány: „egy elismert szabványügyi testület által ismételt vagy folyamatos alkalmazás céljára elfogadott műszaki előírás, amelynek betartása nem kötelező, és amely a következő kategóriák valamelyikébe tartozik:”; fajtái: nemzetközi szabvány, európai szabvány, harmonizált szabvány, nemzeti szabvány.³¹⁴

A szabványok alkalmazása, a tanúsítványok megszerzése hordoz magában egy fajta önszabályozást a piaci szereplők részéről.³¹⁵ Ez a szabványok és a jogalkotási termékek jellemzőinek lenti elhatárolásából is levezethető:

1. TÁBLÁZAT: SZABVÁNYOK ÉS JOGALKOTÁS VISZONYA³¹⁶

Szabványok	Jogalkotás
Önkéntesek	Felhatalmazáson alapul
Konszenzuálisak	Törvény által előírt
Független szervezetek által kifejlesztettek	Hatóságok által megalkotott
5 évente felülvizsgálják őket	Felülvizsgálva akkor van, amikor a jogalkotó úgy dönt
Specifikációkat és tesztelési metódusokat adnak	A társadalmi érdekek védelmét szolgálják

Lényegét tekintve az európai jogalkotó dönti el, hogy *mit* kíván szabályozni. Az európai szabványok pedig abban segítenek, hogy *hogyan* kell szabályozni. Az európai szabványok fejlesztésének vezérlő elemei a konszenzus, nyitottság és átláthatóság, nemzeti részvétel, technikai koherencia.

A MI szabályozásának vizsgálata aktuális, az európai jogalkotó egy mesterséges intelligencia jogszabály megalkotásán törekszik rendes jogalkotási eljárásban, amely rendelet szövegjavaslatának³¹⁷³¹⁸, valamint a mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségről szóló irányelv javaslatának⁸ vizsgálatával jutottam a jelen dolgozatban foglalt megállapításokhoz.

Az európai jogalkotó az MI kódex megalkotásának kezdeményezésével úttörő lépést tett a technológia kontrollált fejlesztése, felhasználása irányába. A piaci szereplők útmutatást kapnak a tekintetben, hogy milyen elvek mentén kell dolgozniuk, ha MI-rendszert szeretnének

³¹³ „4. § (1) A szabvány elismert szervezet által alkotott vagy jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan műszaki (technikai) dokumentum, amely tevékenységre vagy azok eredményére vonatkozik, és olyan általános és ismételt alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaz, amelyek alkalmazásával a rendező hatás az adott feltételek között a legkedvezőbb.” - 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról

³¹⁴ EU 1025/2012/EU rendelet - az európai szabványosításról

³¹⁵ G.Karácsony, Gergely, Okoseszközök – Okos jog?, Budapest, Dialóg Campus, 2020, 142-144.,

[https://nkerepo.uni-](https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16020/Web_PDF_Okoseszkozok_okos_jog_web.pdf?sequence=1)

[nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16020/Web_PDF_Okoseszkozok_okos_jog_web.pdf?sequence=1](https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16020/Web_PDF_Okoseszkozok_okos_jog_web.pdf?sequence=1) (2022. február 6.)

³¹⁶ CEN and CENELEC <https://www.youtube.com/watch?v=8-eaEJ7631Q>

³¹⁷ Proposal for a Regulation Of the European Parliament and of The Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts - COM/2021/206 final

³¹⁸ . szeptember 28-án a Bizottság teljesítette a fehér könyv célkitűzéseit és az Európai Parlament kérését a mesterséges intelligencia felelősségéről szóló irányelvjavaslat beterjesztésével. (AILD)

alkalmazni. A jogbiztonság megteremtését is fogja szolgálni álláspontom szerint az MI rendszerekkel kapcsolatos káreseményekhez kapcsolódó felelősségi irányelv. Ez a szövegjavaslat eljárásjogi segítséget jelenthet a jogalkalmazók és jogot keresők számára, abban az esetben, amikor a black boksztól és egyéb rosszul sikerült MI felhasználás következtében kárt szenvedtek. A következmények ismeretében a fejlesztők is óvatosabban fognak eljárni, és körültekintőbbek lesznek. A továbbiakban arra keresem a választ, hogy a szabványoknak milyen szerep juthat kockázatmentes MI-felhasználás érdekében.

Maga a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály tervezet úgy fogalmaz, hogy „a harmonizált szabványok, valamint a támogató iránymutatási és megfelelési eszközök segíteni fogják a szolgáltatókat és a felhasználókat a javaslatban meghatározott követelményeknek való megfelelésben, és minimálisra csökkentik a költségeiket.”

A jogszabálytervezet egy vélelmet állít fel a szabványok tekintetében a nagy kockázatú mesterséges intelligencia rendszereknél. „Azokról a nagy kockázatú MI-rendszerekről, amelyek megfelelnek az olyan harmonizált szabványoknak, illetve azok egyes részeinek, amelyek hivatkozásait közzétették az Európai Unió Hivatalos Lapjában, azt kell feltételezni, hogy megfelelnek az e cím 2. fejezetében³¹⁹ megállapított követelményeknek, amennyiben az említett szabványok e követelményekre is kiterjednek.”³²⁰

Ez egy fajta bizalmat tud ébreszteni a szabványok betartásával megalkotott MI-rendszerekkel kapcsolatban és kiküszöböl bizonyos kockázatokat. A következő kérdések ezeknek a szabványoknak a megalkotásával kapcsolatban merülnek fel. Hogyan sikerülhet ezt a rettentő komplex entitást jól körül határolhatóan leírni, úgy hogy az érthető is legyen a fejlesztők, cégvezetők számára?

AZ EURÓPAI SZABVÁNYOK

Az Európai Unióban a tagállamok szintjén a szabványosítás alapvetően a nemzeti szabványügyi testületek feladata. Az adott tagállami normában meghatározott módon a nemzeti szabványügyi testület fogadja el és teszi közzé a nemzeti szabványokat. Az is feladatuk ugyanakkor, hogy az európai szabványokat – azonos tartalmú nemzeti szabvány formájában – átültessék az ország szabványügyi rendszerébe. Az egységes európai MI-rendszerekre vonatkozó szabályozásban a harmonizált szabványoknak³²¹ lesz vélhetően nagy szerepük. Ezek alkalmazásával lehet ugyanis igazolni azt, hogy az adott termék vagy szolgáltatás, amelyben MI-rendszer működik megfelel a vonatkozó uniós jogszabályokban előírt műszaki követelményeknek.”³²² Fennáll azonban a korábban már jelzett különbség, hogy míg az uniós jogban előírt műszaki követelmények betartása kötelező, addig a szabványok alkalmazása rendszerint önkéntes. Tehát az MI-kockázatok kezelésekor a szabályok szigorúságának meghatározását tovább lehet árnyalni az által, hogy például egyes szektorokban bizonyos szabványok alkalmazását

³¹⁹ A nagy kockázatú MI-rendszerekre vonatkozó követelményekről rendelkezik a jogszabálytervezet, úgy mint nyilvántartás, megfelelő dokumentáció, átláthatóság és a felhasználók tájékoztatása.

³²⁰ MI jogszabály-tervezet: 40. cikk: Harmonizált szabványok

„(6) Amennyiben valamely harmonizált szabvány megfelel azon követelményeknek, amelyekre vonatkozik, és amelyeket az uniós harmonizációs jogszabályok határoznak meg, az ilyen harmonizált szabványra való hivatkozást a Bizottság haladéktalanul közzéteszi az Európai Unió Hivatalos Lapjában vagy az uniós harmonizációs szabályozás vonatkozó jogi aktusában meghatározott feltételeknek megfelelő más módon.” - az európai szabványosításról, 10. cikk: (6) bekezdés

³²¹ a Bizottság felkérésére az uniós harmonizációs jogszabályok alkalmazásának elősegítésére elfogadott európai szabvány

³²² Standards in Europ - https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/standards/standards-in-europe/index_hu.htm (2022.11.30)

feltételként írja elő a jogalkotó. Ezzel kihasználhatja a szabványok rugalmasságát is, hiszen az ilyen szigorúbb szabályozás nem igényli adott joganyag évenkénti módosítását, elég mindig a legfrissebb szabvány alkalmazását előírni, és az adott szabvány dokumentációjához nyúlni.

Az európai szabványosítási folyamatban a legtöbb szabványosítási munkát a CEN³²³ és a CENELEC³²⁴ tagjai javasolják, a kidolgozásban pedig számtalan műszaki testület szakértői vesznek részt. A fejlesztés részét képezi nyilvános véleményezés, és szavazás. A közzétett európai szabványnak minden tagországban nemzeti szabvány státuszt kell kapnia, és a tagállamok kötelesek visszavonni a vele ütköző nemzeti szabványokat az egység megteremtése érdekében. Így lesz egy termék használata ugyanolyan biztonságos Mohácson, mint Würzburgban. A szabad verseny megteremtése érdekében ez garantálja továbbá, hogy a gyártó az európai szabványok alkalmazásakor könnyebben hozzáférjen az összes tagország piacához. A szabványokat öt éven belül felül kell vizsgálni.³²⁵ Az MI rendszerek kockázataival kapcsolatosan felmerülő azon kritika, miszerint az MI koordinálatlan fejlesztése azért is jár magas kockázattal, mert nehéz a szabályozónak nyomon követni a dinamikusan fejlődő IT szektort és ezért mindig lemaradott lesz a piachoz képest, a szabványok esetében már tehát megoldott, mivel azokat folyamatosan frissítik. Álláspontom szerint indokolt lehet ezt az öt éves időkeretet az MI rendszerek tekintetében lerövidíteni.

Az európai szabványok abból a célból kerülnek megalkotásra, hogy hozzájáruljanak ahhoz, hogy segítségükkel az uniós politika megoldást tudjon találni olyan ösztársadalmat érintő kihívásokra, mint az éghajlatváltozás, a fenntartható erőforrás-felhasználás, az innováció, a népesség előregedése. Ezek olyan célkitűzések, amelyek elérésében az MIrendszereknek mint eszköznek kell szolgálniuk. Hiszen a technológia arra hivatott, hogy a polgárok életminőségét javítsa és a fenntartható fejlődést elősegítse. A két eszköz, a szabvány mint szabályozási módszer és a mesterséges intelligencia technológia együttes alkalmazásával ezek a célok elérhetőek. Ha kevésbé globálisan gondolkodunk és a gazdaság kisebb egységeit is figyelembe vesszük, akkor újabb közös pontot tudunk felfedezni a szabványok és az MI célközönsége tekintetében. Ugyanis mind a kettő esetében a jogalkotó kihangsúlyozta, hogy ezek fontos eszközt jelentenek a vállalatok és különösen a kkv-k versenyképessége szempontjából.”³²⁶

A Fehér Könyvtől a MI jogszabály-javaslatig számtalanszor meghatározásra kerültek olyan alapelvei gondolatok, amelyek ugyan helyesek, de mind nagyon elvontak. Kérdésként felmerül, hogy ezek a gyakorlatba hogyan ültethetőek át? Hogyan nézne ki az az útmutató, amelyet fejlesztő programozók, vagy cégvezetők kezébe lehet adni?

A SZABÁLYOZÁSI CÉLOK KIBONTÁSA ÉS KIHÍVÁSOK

Hogyan lehet az etikai elveket átültetni a mesterséges intelligencia gyakorlatába? Az olyan fogalmak, mint az átláthatóság, a magánélet, az igazság, a megbízhatóság, elszámoltathatóság, környezeti fenntarthatóság mind voltaképpen igen elvontak, a gyakorlati megvalósulásuk összetett feladat. Az AI Ethics Impact Group (a továbbiakban úgy is mint AIEI Group) egy interdiszciplináris konzorcium, amelyet a VDE Association for Electrical, Electronic & Information Technologies és a Bertelsmann Alapítvány vezet.³²⁷

³²³ Európai Szabványügyi Bizottság

³²⁴ Európai Elektrotechnikai Szabványügyi Bizottság

³²⁵ European Standards - <https://www.cenelec.eu/european-standardization/european-standards/> (2022. 11. 29)

³²⁶ az európai szabványosításról - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32012R1025> (2022.12.05)

³²⁷ <https://www.ai-ethics-impact.org/resource/blob/1961130/c6db9894ee73ae489d6249f5ee2b9f/aieig---report->

Kutatásukban arra keresték a választ, hogy ezeket a fogalmakat, hogyan lehet átültetni az MI rendszerek működésébe. Végeredményben olyan ötlettel álltak elő, amely az MI rendszerek etikai szintjét hat válogatott érték alapján határozta meg. Ezek voltak az átláthatóság, elszámoltathatóság, magánélet, igazság, megbízhatóság, és környezeti fenntarthatóság. Ezeket egyesével értékelve, végül összesített értékkel lehetne kifejezni, hogy egy adott MI rendszer mennyire felel meg az uniós meghatározott elveknek.

Kutatásukban azonban ők is felhívták a figyelmet arra a problémára, amely jelen dolgozat konklúziójához is elvezet.

Az egyes alapelvekhez kapcsolódó vizsgálatok számos esetben ugyanis igen viszonylagosak, amelyek túlon túl átláthatatlanná teszik végső soron a szabályozást.

A környezeti fenntarthatóságot hozták példaként, amelynél a származtatott „vízminőség” értéket figyelembe véve két egymásnak ellentmondó kritériumot találunk. Itt szemben áll egymással ugyanis az „ivóvíz minősége” és a „halpopulációk táplálékláncának minősége”. A viszonyítás alapja az, hogy a tavat ivóvíztározóként használó lakosság közé tartozunk-e, vagy esetleg horgászok, természetvédők vagyunk, akiknek az utóbbi tényező lesz fontosabb. A megfelelő „foszfátszint” ugyanis kardinális, mivel az alacsonyabb foszfátszint jobb az ivóvízminőség szempontjából, viszont kedvezőtlenebb a halpopuláció számára.”³²⁸ Ahhoz tehát, hogy a megfelelő értékelést elvégezhessük, meg kell határoznunk az értékek eseti sorrendiségét.

KONKLÚZIÓ

Habár az európai jogalkotó nagy lépést tett a megbízható mesterséges intelligencia alapú rendszerek szabályozásának irányába, azért úgy tűnik, hogy számos kidolgozásra váró részlet maradt még.

Fel kell tudni ugyanis oldani az ellentéteket a különböző értékek között, és választ kell adni arra a kérdésre is, hogy rendelkezésre áll-e az a mennyiségű szakember, akik a komplex szabályokat alkalmazni, ellenőrizni tudják majd. Ha nem, akkor arra is energiát kell áldozni, hogy ez a közeljövőben biztosítva legyen, minthogy a technológia a piacon már jelen van.

Álláspontom szerint a kockázatok és célok meghatározása után a jogalkotónak figyelembe kell vennie, hogy az gyakorlati megvalósítás újabb kihívásokba ütközik.

--download-hb-data.pdf

³²⁸ From Principles to Practice, An interdisciplinary framework

to operationalise AI ethics -

<https://www.ai-ethics-impact.org/resource/blob/1961130/c6db9894ee73aefa489d6249f5ee2b9f/aieig---report---download-hb-data.pdf>

17. o. (2022. 11. 26.)

A RENDELT VAGYON JOGI HELYZETE A MAGÁNCÉLRA LÉTREHOZOTT VAGYONKEZELÉSI JOGVISZONYOKBAN

Steixner Zsófia³²⁹

*IV. évfolyamos levelező tagozatos doktorandusz hallgató
Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi és
Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék*

BEVEZETÉS

A bizalmi vagyonkezelés és a vagyonkezelő magánalapítvány magáncélra létrehozható vagyonkezelési konstrukciók. A vagyonkezelési modellek létrehozásának alapvető feltétele a tulajdonjog átruházása a rendelt vagyont illetően. Lényegében a tulajdonátruházás mozzanata teszi lehetővé, hogy a vizsgált jogi eszközök alkalmasak vagyonvédelmi funkció betöltésére. A vagyonvédelmi eszközök esetén a vagyonrendelő szerepe a működés során továbbra is meghatározó, azonban a hitelezői főszabály szerint nem támaszthatnak igényt a kezelt vagyonnal szemben, mivel a vagyonrendelés eredményeképp a vagyonrendelő és a kezelésbe adott vagyon között – a formális tulajdonjogi felfogás szerint – megszűnik a kapcsolat.³³⁰ A kezelésbe adott vagyon tekintetében azonban sajátos tulajdonjogi helyzet áll fenn, mely lehetővé teszi a kezelésbe adott vagyon és annak hasznainak egymástól történő elkülönítését.³³¹ E sajátos helyzet feltérképezéséhez elengedhetetlen megvizsgálni a kezelésbe adott vagyon tekintetében fennálló formális jogi helyzetet, valamint a vagyont rendelő személyt, illetve a kedvezményezettet, mint gazdasági érdekeltet megillető jogosultságokat a kezelt vagyon vonatkozásában.

A rendelt vagyon kezelése mindkét esetben célhoz kötött, azonban a struktúrák, melyek a kezelt vagyont körbefonják, jelentősen eltérnek egymástól. Ennek elsődleges okaként jelölhető meg, hogy a vagyonkezelő alapítvány egy olyan célra rendelt vagyontömeg, amely jogi személyiséggel rendelkezik. Ezzel szemben a bizalmi vagyonkezelés esetén a rendelt vagyon nem rendelkezik jogalanyisággal. A bizalmi vagyonkezelési szerződés szükségképpen aktorai a vagyonrendelő, a vagyonkezelő és a kedvezményezett. A magáncélra létrehozott vagyonkezelő alapítvány esetén a jogalkotó összetettebb szervezeti struktúra létrehozását írja elő. Főszabály szerint a vagyonkezelő alapítvány kötelező szervei az ügyvezetést ellátó kurátor vagy legalább három természetes személyből álló kuratórium, az állandó könyvvizsgáló, valamint a legalább három természetes személyből álló felügyelőbizottság.

A RENDELT VAGYON HELYZETE: FORMÁLIS TULAJDONJOGI HELYZET

A rendelt vagyon formális jogi értelemben vett tulajdonosa a bizalmi vagyonkezelési szerződés esetén a vagyonkezelő, az alapítványi konstrukció esetén a vagyonkezelő magánalapítvány.

³²⁹ Témavezető: Prof. Dr. Sándor István egyetemi tanár

³³⁰ B. Szabó Gábor - Illés István - Kolozs Borbála- Menyhei Ákos - Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés. HVGORAC, Budapest 2018, 26-27.

³³¹ Matthias Gass - Michael Nueber: Einleitung In Michael Nueber – Matthias Gass (szerk.): Konfliktlösung in Privatstiftungen. Verlag Österreich, Wien, 2019, 1. ³ Ptk. 6:318. § (2) bekezdés

A vagyonkezelő a kezelt vagyon részét képező vagyontárgyakkal a bizalmi vagyonkezelésbe foglalt feltételek alapján és korlátok között rendelkezhet.³ A bizalmi vagyonkezelésben rögzített korlátok azonban főszabály szerint a „belső” jogviszonyban (azaz

a vagyonrendelő és a vagyonkezelő között) érvényesülnek. Ebből következik, hogy amennyiben a vagyonkezelő a bizalmi vagyonkezelési szerződésben rögzítettek megszegésével rendelkezik a kezelésbe adott vagyronról, úgy alapesetben a kezelt vagyon részére történő visszakövetelésre nincs lehetőség. A bizalmi vagyonkezelés esetén a rendelt vagyon a vagyonkezelő vagyonától és az általa kezelt egyéb vagyronoktól elkülönült vagyont (alvagyont) képez.¹ A rendelt vagyon alvagyoni jellegének alapját annak célhoz kötöttsége, valamint a vagyonkezelőt a Ptk. 6: 312. § alapján terhelő vagyronelkülönítési kötelezettség képezi. Ahogy arra Sándor István rámutat, az elkülönítés pusztán relatív, mivel a kezelt vagyon nem jogi személy, a vagyonrendelés eredményeképp önálló személyiséggel rendelkező új jogalany nem jön létre.² A rendelt vagyon célhoz kötött jellegét, valamint a vagyonkezelési jogviszony aktoraitól való részleges önállóságát³ rögzíti a Ptk. 6:312. § (3) bekezdése, mely szerint a kezelt vagyon részét képezi a kezelt vagyontárgy helyébe lépő vagyontárgy, biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték, illetve ezek hasznai akkor is, ha ezek a vagyonkezelő által vezetett külön nyilvántartásban nem szerepelnek. A rendelt vagyon korlátolt felelősségű alvagyron⁴, mivel a vagyonkezelő főszabály szerint a kezelt vagyronnal felel a vállalt kötelezettségek teljesítésért. A vagyonkezelő saját vagyronával csak abban az esetben felel korlátlanul a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségek teljesítéséért, amennyiben azok a kezelt vagyronból nem elégíthetők ki, és a másik fél nem tudta és nem is kellett, hogy tudja, hogy a vagyonkezelő kötelezettségvállalása túlterjed a kezelt vagyon keretein.

Formális tulajdonjogi szempontból az alapító (vagyronrendelő) és a vagyonkezelő alapítvány, illetve a rendelt vagyon közötti elkülönülés teljes, mivel önálló jogi személyiséggel rendelkező új jogalany jön létre.⁵ Az alapító nem tulajdonosa a vagyonkezelő alapítványnak. Az alapítványi vagyron, mint célvagyron tulajdonosa dologi jogi szempontból kizárólag az alapítvány.⁶ Menyhei Ákos felhívja a figyelmet arra, hogy az alapítót, mint vagyronrendelőt megillető tulajdonjog alapítói joggá alakul. Az alapítót megillető alapítói jogok, mint „maradványjogok” vagyroni értékű jognak tekinthetők, azonban még közvetetten sem eredményeznek tulajdonjogot az alapítványi vagyronon.⁷

A VAGYONRENDELŐ ÉS AZ ALAPÍTÓ KAPCSOLATA A KEZELT VAGYRONNAL – A FORMÁLIS TULAJDONJOGI HELYZET MODIFIKÁCIÓJA

A magyar szabályozás alapján a bizalmi vagyronrendelő jogosult a vagyronrendelés céljait és akaratát tartalmazó „kívánságlista” megfogalmazására, azonban a Ptk. kógens módon kizárja a bizalmi vagyronkezelővel szembeni utasításadási jogát. A bizalmi vagyronkezelés esetén a vagyronrendelő a kezelésbe adott vagyron vonatkozásában főszabály szerint nem rendelkezik sem közvetett, sem pedig közvetlen befolyással. A Ptk. 6:318. § (3) bekezdés alapján azonban jogosult arra, hogy a kezelt vagyon számára visszakövetelje azt a vagyontárgyat, amit a

¹ B. Szabó - Illés - Kolozs - Menyhei –Sándor i.m. 227.

² B. Szabó– Illés – Kolozs – Menyhei –Sándor i.m. 227.

³ Miczán Péter: A bizalmi vagyronkezelési jogviszony alapján kezelt vagyon részleges önállóságáról In. Európai jog, 2014/4. sz., 16–24.

⁴ B. Szabó - Illés - Kolozs - Menyhei –Sándor i.m. 227.

⁵ B. Szabó Gábor - Menyhei Ákos - Sándor István: Az Alapítvány: Történeti, tipológiai, működési, adózási és vagyronkezelési omnibus. HVG-ORAC, Budapest 2021, 269.

⁶ B. Szabó - Menyhei - Sándor i.m. 272.

⁷ B. Szabó Menyhei - Sándor i.m. 272.

vagyongazdálkodó a vagyongazdálkodási szerződésből eredő kötelezettségét megszegve és jogosulatlanul ruházott át nem jóhiszemű vagy nem visszerhesen szerző harmadik személyre. Sándor István kiemeli, hogy a visszakövetelés kizárólag a kezelt vagyon számára történhet, a vagyongazdálkodó saját javára nem érvényesítheti ezt a „dologi jogias jellegű igényt”.⁸

A vagyongazdálkodó magánalapítvány esetén árnyaltabb a kép a rendelt vagyon helyzetét illetően. Az alapító – a bizalmi vagyongazdálkodóhoz hasonlóan – nem gyakorolhat közvetlen befolyást a kezelésbe adott vagyona. Az alapítványi szabályozás azonban lehetőséget biztosít az alapítónak, mint vagyongazdálkodónak arra, hogy az alapítvány szervezetét meglehetősen szabadon alakíthassa. A létesítő okirat megfelelő szerkesztése és az alapítványi szervek tagjainak kijelölésével kapcsolatos szabályok megalkotása révén jelentős befolyást gyakorolhat a vagyongazdálkodó magánalapítvány működésére, főként a kuratórium határozatának meghozatalára és tevékenységére.⁹ Következésképpen az alapító közvetett befolyást gyakorolhat a kezelésbe adott vagyona is. A formális tulajdonjogi kapcsolat megszűnése tehát nem eredményezi az alapító alapítványi vagyonnal kapcsolatos valamennyi jogosultságának szükségszerű elvesztését. Az alapító az alapítói jogosultságai révén jelentős befolyást gyakorolhat az alapító okiratban foglaltak kikényszerítésére.¹⁰

A KEDVEZMÉNYEZETT KAPCSOLATA A KEZELT VAGYONNAL

A Ptk. a vagyongazdálkodó számára jelentős mozgásteret biztosít a kedvezményezett személyének és az őket megillető részesedés, valamint a vagyon kiadására vonatkozó feltételek meghatározásával kapcsolatban.¹¹ Főszabály szerint a vagyongazdálkodót illeti meg a kedvezményezett kijelölésével kapcsolatos jog¹², azonban a Ptk. lehetőséget biztosít arra is, hogy a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés a vagyongazdálkodót jogosítsa fel a kedvezményezett személyének kijelölésére, valamint a kedvezményezett részesedésének meghatározására.¹³ A Ptk. 6:314. § (1) bekezdés értelmében a kedvezményezett a szerződés szerint igényelheti a vagyongazdálkodótól a kezelt vagyon és annak hasznai kiadását. Tehát a bizalmi vagyongazdálkodás kedvezményezettjének pozícióját a bizalmi vagyongazdálkodási szerződésben foglaltak határozzák meg. Főszabály szerint a kedvezményezett a kezelt vagyonnal szemben akkor érvényesíthet igényt, amikor az adott vagyontárgyak, illetve ezek hasznainak részére történő kiadása esedékessé válik. A kedvezményezettet a kezelt vagyon tekintetében váromány illetheti meg, ha a vagyongazdálkodási szerződés tartalmazza a kedvezményezettek személyét, részesedésük mértékét, továbbá a vagyon kiadásának bizonyosan teljesülő feltételét is.¹⁴

A kedvezményezett jogának Ptk. szerinti szabályozása harmadik személyekkel szemben és az angol jogban Scott által képviselt realista iskola felfogása között jelentős hasonlóság figyelhető meg. A Scott által képviselt irányzat szerint a kedvezményezettet megillető jog harmadik személyekkel szemben dologi, azaz abszolút jog, melyen jóhiszemű harmadik

⁸ B. Szabó– Illés István – Kolozs – Menyhei –Sándor i.m. 229.

⁹ Gass – Nueber i.m. 17.

¹⁰ B. Szabó - Menyhei - Sándor i.m. 274.

¹¹ Magyar-Csatlós Judit - Magyar Csaba - Sándor István: Vagyontervezési labirintus. Útmutató a bizalmi vagyongazdálkodás, a vagyongazdálkodó alapítványok és a magántőkealapok világához. HVG-ORAC, Budapest, 2021, 58.

¹² Ptk. 6:311. § (1) bekezdés

¹³ Ptk. 6:311. § (2) bekezdés

¹⁴ B. Szabó - Illés István - Kolozs - Menyhei –Sándor i.m. 229.

személyek szerzésének elismerése azonban áttörést jelent.¹⁵ Ehhez hasonló „dologi jogias jellegű jogosultság”¹⁶ illeti meg a kedvezményezettet (és a vagyonrendelőt) a Ptk. 6:318. § (3) bekezdés alapján, ha a vagyonkezelő a kezelt vagyonra vonatkozó korlátokat vagy feltételeket megsértve, jogosulatlanul ruház át harmadik személyre kezelt vagyonhoz tartozó vagyontárgyat vagy azt jogosulatlanul terheli meg, és a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszterhesen szerzett. Sándor István és szerzőtársai rámutatnak, hogy a kedvezményezettet megillető, a kezelt vagyon számára harmadik személyekkel szemben érvényesíthető visszakövetelési igény kilép a kötelmi jog rendszeréből.¹⁷

A vagyonkezelő magánalapítvány kedvezményezettje az a személy, akinek a vagyonkezelő alapítvány terhére az alapítvány céljának megvalósulásával összefüggésben vagyoni szolgáltatás juttatható, azaz akit az alapító okirat – vagy az alapító okirat rendelkezése hiányában – az erre jogosult alapítványi szerv megjelöl.¹⁸ A kedvezményezett csak a következő esetekben támaszthat igényt az alapítvánnyal szemben: a) az alapító okirat a kedvezményezett személyt, a neki járó szolgáltatást és a teljesítés időpontját a teljesítéshez szükséges módon meghatározza; vagy b) a kuratórium a kedvezményezett részére szóló juttatásról döntött, döntését a kedvezményezettel közölte, és a jogosult a juttatás feltételeit elfogadta.¹⁹ Ezekben az esetekben állapítható meg, hogy az alapítványi vagyon vagy annak egy részének kiadása a kedvezményezettként megjelölt személy tekintetében már esedékessé vált.²⁰ Menyhei Ákos kiemeli, hogy a vagyonkezelő magánalapítvány esetében az alapítót nem köti a Ptk. 3:387.§-ában foglalt korlátozás, így lehetősége van arra, hogy meghatározza, hogy a kedvezményezett mikor és milyen igényt támaszthat az alapítvánnyal szemben, és ezen túlmenően akár önálló kereseti és elszámoltatási jogot is biztosíthat a kedvezményezettnek.²¹ A vagyonkezelő magánalapítvány kedvezményezettjét – a bizalmi vagyonkezelés kedvezményezettjétől eltérően – nem illeti meg a törvény erejénél fogva ellenőrzési jog, illetve a Ptk. 6:320. §-ában rögzítettekhez hasonló információs jogok. Az alapítónak azonban lehetősége van arra, hogy az alapító okiratban ellenőrzési és tájékoztatáshoz való jogokat telepítsen a kedvezményezettként megjelölt személyekre, melyek eredményeképp az alapítvány kedvezményezettjének pozíciója hasonlóan erős lehet, mint a bizalmi vagyonkezelés kedvezményezettjének helyzete. A vagyonkezelő magánalapítvány kedvezményezettjét a Ptk. 6:318. §-ában rögzített vindikációs igényhez hasonló jogosultság sem illeti meg az alapítványi vagyon vonatkozásában.²⁵

ZÁRÓ GONDOLATOK

A bizalmi vagyonkezelés és vagyonkezelő alapítvány esetén a kezelésbe adott vagyonnal kapcsolatos jogi helyzet meglehetősen sajátos. A kezelt vagyonnal kapcsolatos „tényleges” jogi helyzet és a formális tulajdonjogi helyzet között nem tehető egyenlőségjel. A kezelt vagyon klasszikus értelemben vett tulajdonosának a bizalmi vagyonkezelő, illetve a

¹⁵ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC, Budapest, 2017, 165.

¹⁶ B. Szabó Illés István - Kolozs - Menyhei –Sándor i.m. 230.

¹⁷ B. Szabó - Illés István - Kolozs - Menyhei –Sándor i.m. 230.

¹⁸ Ptk. 3:385. §

¹⁹ Ptk. 3:387. §

²⁰ B. Szabó - Menyhei - Sándor i.m. 272.

²¹ B. Szabó - Menyhei - Sándor i.m. 276. ²⁵

B. Szabó Menyhei - Sándor i.m. 276.

vagyongazdálkodó magánalapítvány minősül. A tényleges jogi helyzetet tekintve a vagyongazdálkodó és az alapító kezelt vagyongazdálkodóhoz fűződő kapcsolata a vagyongazdálkodás következtében nem szűnik meg teljes mértékben a kezelt vagyongazdálkodóval. A konstrukciók kedvezményezettjeit főszabály szerint kötelező jogi váromány illeti meg a kezelt vagyongazdálkodó tekintetében. A kötelező jog kereteinek túllépését jelenti azonban a Ptk. 6:318. § (3) bekezdése, mely úgy rendelkezik, hogy a bizalmas vagyongazdálkodási konstrukció vagyongazdálkodóját és kedvezményezettjét harmadik személyekkel szemben a kezelt vagyongazdálkodó javára történő visszakövetelési jog illeti meg ha a vagyongazdálkodó a kezelt vagyongazdálkodóra vonatkozó korlátokat vagy feltételeket megsértve, jogosulatlanul ruház át harmadik személyre kezelt vagyongazdálkodóhoz tartozó vagyontárgyat vagy azt jogosulatlanul terheli meg, és a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszatérően szerzett.

PROBLEMATIC INTERNET USE, ENDANGERING CHILDREN AND MINORS

dr. Szabó

Barbara¹

2nd year full-time doctoral student

Faculty of Law of the University of Pécs, Department of Criminal and Civil Procedure Law

PRELIMINARY THOUGHTS

The family is the smallest unit of society, from which and on which the human community is built. A child is protected, defended and cared for by its parent. The parents, the nurse, the doctor, the pedagogue, even the policeman, are sworn to defend the best interests of the child.

Safety is given, because behind the children and minors, the social care system, the health system, the child protection system, with its enormous resources, its professional staff and its many pre-planned solutions, is ready to rush to the defence of vulnerable children and minors in distress. In a general sense, the community is concerned about children and minors - who are the future of society - because there is no more important person for society to survive than children and minors.

Community and belonging to a community also means a sense of security, which in the 21st century cannot be achieved through personal interactions alone. Instead, it is forced into the online space where the protection of children and minors is often difficult to secure from outside.

The Hungarian legal system regulates human rights in detail, including the rights of children, their right to the protection and nurture required for their proper physical, mental and moral development. The protection of minors and children is both a paramount value and a social interest. In social science, in public life and in private life, the priority of their protection in the real and virtual world cannot be neglected.

In my research, I raise awareness of the dangers that children and minors, the most vulnerable group of victims, face in the online space.

DANGERS OF THE EMERGE OF THE INTERNET

Crime is increasingly shifting to the virtual space. Despite this, the scale and seriousness of crimes committed in cyberspace are increasing every day. The unrestricted flow of information can lead to several dangerous and threatening situations, as individuals voluntarily, and without any particular consideration provide information about themselves and their environment that can easily lead to them becoming victims of violent crime.

Nowadays more than five million people use the internet.² For individuals, living in a digital society, the constant flow of information can be addictive.³ At the same time, this modern social relationship is not entirely addictive, as it is not the device that is the individual's

¹ Supervisor: Prof. Dr. Herke Csongor full professor

² Dr.Chandrabhanu Das, Dr.Rooplatha Nanga -Internet usage and economic development : Evidence from a Panel Data, Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. 28, No. 04, 2022 55-64 p. <https://cibgp.com/>

³ Pabasari Ginige- Internet Addiction Disorder, In book: Child and Adolescent Mental Health 2017. 142-157. p.

attachment, but his or her relationships, which can be built and developed through a variety of electronic devices.

The emergence of a global network has opened up new spaces for people to communicate with each other. With the development of science, communication can also be carried out through various technical means. As time goes by, real society and social life is increasingly overshadowed by the surreal world of online society. The natural human need is to belong to a community. It is the community that gives the individual the security and support, whether in the real world or in an online community.

In pathological cases, the sense of reality can become so blurred that the individual cannot separate the real world from the virtual world. Social media gives connections and interactions to people and their lives but if it is used in the wrong way it could cause more harm than ever, especially to children and minors.

RIGHT TO CHILD PROTECTION

The Convention on the Rights of the Child,⁴ which was proclaimed by Hungary in Act LXIV of 1991, states that childhood is a right to special support and that children have the right to play, rest and recreation, among many other important benefits and services. Children are entitled to special protection from all forms of violence, psychological and physical abuse, neglect and exploitation. In 2010, the Convention was supplemented by the Council of Europe's Guidelines on Child Friendly Justice, which set out broad procedural requirements for the treatment of children under the age of eighteen.

It stresses that the best interests of the child are the paramount consideration in the proceedings, having regard to his or her age, mental and physical development, maturity and intellectual capacity. Article XVI (1) of the Fundamental Law states that "Every child has the right to such protection and care as is necessary for his or her adequate physical, mental and moral development."⁵

The Act XXXI of 1997 on the Protection of Children and the Administration of Guardianship defines the rights and duties of children and parents, the system and subsystems of child protection, the benefits and official measures, the responsibilities of the State and local authorities, and the implementing legislation specifies the responsibilities of institutions and professionals providing primary and specialised child welfare services.

The Gyvt. Article 11 (1) of the Children's Welfare Act⁶ stipulates that the protection of children's rights is the duty of all natural and legal persons who are involved in the upbringing, education, care, legal representation and management of children. Local authorities, guardianship offices, courts, police, prosecution offices, probation services act on the basis of their statutory authority and in accordance with Article 2 (1) of the Gyvt. Act. The protection of children is the task and responsibility of all professionals and persons who monitor children's lives.

⁴ The United Nations Convention on the Rights of the Child, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.TV> (download date: 2022-11-10)

⁵ Article XVI(1) of the Hungarian Constitution <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (download date: 2022-11-10)

⁶ Act XXXI of 1997 on the protection of children and the administration of guardianship <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv×hift=20230101>

PROBLEMATIC INTERNET USE

Spending time on the internet is mostly a comfortable experience for most children and minors. Engaging with other people, such as classmates, is an important part of children's digital involvement. Childhood is a right to special support and that children have the right to play, rest and recreation, among many other important benefits and services.⁷⁸ Despite this, millions of children and minors continue to suffer from violations of their rights. Especially concerning, is the denial of protection from violence. With the advance of digital technology, today's children and minors face new threats to their rights. The problematic root cause is when children or minors get into online relations or distressing experiences while using the internet.

ENDANGERING CHILDREN AND MINORS

Endangering of a children or minor is committed by a person over the age of eighteen who persuades or tries to persuade a person under the age of eighteen to commit a criminal offence or misdemeanour or to lead a debauched lifestyle. However, the person shall be liable for such conduct only if his or her actions do not constitute a more serious threatened offence.⁷

Nevertheless, a special circumstance is when the endangerment of a minors or children occurs on the internet. The publicity provided by the internet also sheds new light on crime. Many old crimes, or new types of crime, take on a whole new explosiveness when a broad community is available to all users through the internet. Through the internet, there is no limitation because it extends the scope of both perpetrators and victims to anywhere in the world.

As a result, online abuses such as location endangers, cyberbullying, identity theft and harassment have been spreading. Among these, the "challenge series", which is particularly dangerous for children and minors, whereby the lives, physical safety and health of children and minors are put at risk by joining online games. The consequence of the game can be death. The lawsuit, originally being brought in The Superior Court of California, County of Los Angeles (Case No. 22STCV21355)⁹, alleges that TikTok's dangerous algorithm intentionally and repeatedly pushed the deadly "Blackout Challenge" to Lalani and Arriani's TikTok "For You Page", prompting them to participate in the challenge that ultimately claimed their lives. The lawsuit alleges that TikTok's social media product is deficiently designed to create an addictive product that is unsafe for users, fails to warn minors and their parents that TikTok is addictive, and pushes harmful content to their " For You Page" that could endanger their wellbeing.

FINAL THOUGHTS

Many people do not attach much importance to these cases, as they believe that neither they or people around them should not be caught in such a scenario. However, we should not take lightly the fact that this new type of crime wave specifically harms and endangers the lives and physical integrity of children and minors, and the anonymity of the Internet can cause many

⁷ Article XVI(1) of the Hungarian Constitution <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (download date: 2022-11-10)

⁸ . §Act C of 2012 on the Criminal Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>

⁹ Case No. 22STCV21355 Complaint, Electronically filed by Superior Court of California, County of Los Angeles on 06/30/2022 09:23

difficulties in discovering the perpetrator. Even if a crime is suspected, there should be a basis for investigation and prosecution, which would make the majority of people safer in the online world. Investigating authorities should be given more leverage to use covert means and revolutionary tools should be created to facilitate detection and investigation. Investigating authorities would, as justified by the law, uniformly deploy applications and filtering software on Internet platforms that would activate the retrieval of criminal information on all technical devices for a given "password" or "code".

The use of the Internet by minors should be monitored much more comprehensively, as they are the most vulnerable because of their age and are therefore among the most vulnerable victims of crime in public places.

A MUNKAJOGI EGYOLDALÚ HATALMASSÁG ALKOTMÁNYJOGI VETÜLETEI

*dr. Szabó Mercédesz*¹⁰

II. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Környezetjogi és Munkajogi Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Jogalkotásunk két alapvető és meghatározó területre oszlik, ez pedig a közjog és a magánjog, avagy civilisztika területe. E két jogterület sokban kiegészíti egymást, mondhatni ketten együtt alkotnak egy egészet, azonban számos olyan sarkalatos eltérés van közöttük, amelyek a jog e két nagy szféráját élesen megkülönböztethetővé teszik.

Az egyik ilyen domináns jelentőségű különbség az egyoldalú hatalmasság érvényesülése.

A közjog területén az egyoldalú hatalmasság érvényesülése oly mértékig erőteljes, hogy az a jogalanyok számára is teljesen természetesnek tűnik és talán az is.

A közjogi jogviszonyban álló felek ugyanis az esetek túlnyomó többségében nem mellérendeltek, kapcsolatuk nem szinallagmatikus, a jogszabályok mindkét fél magatartási lehetőségeit és kötelelességeit erőteljesen meghatározzák, a szabad mozgástér pedig általában inkább az egyik felet illeti, aki egyoldalú hatalmasságával alakíthatja a jogviszonyt.

Meg kell jegyezzük, ez ténylegesen elkerülhetetlennek tűnik, hiszen a büntető ügyben eljáró hatóságok és a bűnözők nem állapodhatnak meg kölcsönös akarattal a nyomozás feltételeiben és az is sajátos lenne, ha az adóhatóság és az adózó alkudozásán múlna, hogy milyen mértékű adót kell megfizetni.

A civilisztika területén ugyanakkor az egyoldalú hatalmasság egyáltalán nem természetes jelenség, ellenkezőleg, egy magánjogi jogviszonyban az tekinthető természetesnek, ha a felek teljesen mellérendeltek, és egyikük sem tudja a jogviszonyt létrehozni, vagy alakítani a másik egybehangzó akarata nélkül, különösen nem annak ellenére, kivéve, ha erre a felek ugyancsak kölcsönös akaratukkal megelőzően felhatalmazták (opció, elállási jog).

A fentieknek megfelelően a magánjog területén ritkán találkozunk az egyoldalú hatalmasság intézményével és különösen érvényes ez a szerződéses jogviszonyokra, ahol az egyoldalú hatalmasság jogrendszerünkben ritka, mint a fehér holló.

Mindezek fényében Nadas György és Prugberger Tamás meglepően, de helyesen állapítja meg, hogy „A munkajogviszonyban igen gyakoriak az egyoldalú jognyilatkozatok, mert a munkáltató utasítási joga gyakorlása során alkalmazza az egyoldalú jognyilatkozatot, amely jognyilatkozathoz természetesen az a joghatás fűződik, hogy a munkavállaló az utasításban foglaltakat köteles teljesíteni.”¹¹

Különösen meglepőnek tűnhet, hogy a munkajog, amely jogág nem kétségesen a civilisztika egyik alapvető jogága, amelynek egyedi sajátossága, hogy gyakorlatilag kizárólag szerződéses jogviszonyokat szabályoz, mégis gazdag tárházát jelenti az egyoldalú hatalmasság intézményének, amely a munkajogban csaknem olyan természetes jelenség, mintha egy közjogi jogágról beszélnénk.

Ez a fából vaskarika helyzet semmiképpen sem tekinthető társadalmilag előre mutatónak, különösen nem egy olyan jogágban, ahol az egyoldalú hatalmasság szinte kizárólagosan az

¹⁰ Témavezető: Dr. habil. Nadas György egyetemi docens

¹¹ Prugberger Tamás – Nadas György: Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, 43.

egyik fél, mégpedig a munkáltatói oldal kezében van, pedig maga a jogág alapvetően az amúgy is handicappal induló munkavállalói oldal esélyegyenlőségének megteremtésére, vagy legalábbis javítására tesz kísérletet.

Kérdésként merül fel, hogy munkajogi szabályozásunk alapelvei miért nem védik meg az egyoldalú hatalmasság túlzott erejétől a munkavállalókat, s ha már ez nem sikerül, akkor mennyiben nyújtanak védelmet az Alaptörvényünkben foglalt szabadságjogok, illetve alapvető emberi jogok a munkavállalói oldal kiszolgáltatott helyzetével szemben.

MUNKAJOGI ALAPELVEINK ÉS AZ EGYOLDALÚ HATALMASSÁG KAPCSOLATA

Munkajogi kódexünk számos alapelvet sorol fel, amelyek közül azonban csak néhány hozható közvetlen összefüggésbe az egyoldalú hatalmasság érvényesülésével, illetve korlátozásával.

Nem kétségesen alkalmas lehet(ne) az egyoldalú hatalmasság érvényesülésének korlátozására a személyiségi jogok védelmének munkajogi alapelve.²

Ez az alapelv azonban nem tartalmaz olyan kitételt, amely korlátot emelne a kódex egyes konkrét, az egyoldalú hatalmasság munkáltatói alkalmazásának lehetőségét biztosító paragrafusai érvényesülésének útjában, ellenkezőleg még erősít a munkáltatói oldal ilyen irányú lehetőségein, amikor a munkavállaló személyiségi jogát korlátozhatónak nyilvánítja, amennyiben a korlátozás a munkaviszony rendeltetésével közvetlenül összefüggő okból, feltétlenül szükséges.

Az egyoldalú hatalmasság erőteljes jogági érvényesülését mi sem bizonyítja jobban, minthogy a még közjogban is erőteljes korlátot jelentő személyiségi jogok a munkajogban nemhogy korlátozhatóak, de a korlátozás módjáról, feltételeiről, időtartamáról a munkavállalót mindössze előzetesen írásban tájékoztatni kell, így még személyiségi jogai korlátozásával szemben sincs érdemi védekezési lehetősége, feltéve, hogy ezek a korlátozások a munkáltató céljának eléréséhez szükségesek, és azzal arányosak.

„Alárendeltség és függőség - ez a két kifejezés tükrözi leginkább a munkajog alapvető premisszáját, az egyéni munkavállaló függőségét, amely döntően meghatározza az alapjogok munkajogi érvényesülésének kereteit.”³ Ezzel a megállapítással – bármennyire is idegen egy szerződéses, szinallagmatikus jogviszonytól – sajnos egyet kell értenünk, miként azzal az állásponttal is, hogy „az alapjogok... .. védelmét minden egyes jogágban, minden lehetséges eszközzel meg kell valósítani.”⁴

Második releváns alapelvünk az egyenlő bánásmód követelménye⁵, amely alapelvet ráadásul egy külön jogszabály, az egyenlő bánásmódról szóló törvény is megerősít.⁶ Az alapelv áttanulmányozása után azonban arra a megállapításra juthatunk, hogy az egyenlő bánásmód követelménye mindössze abban az esetben nyújthat védelmet a munkáltatói egyoldalú hatalmasság érvényesülésével szemben, ha a munkáltató egyoldalú hatalmasságát visszaélészerűen kívánná gyakorolni, és ennek során a munkavállalót indokolatlanul, a többi munkavállalóhoz képest hátrányos helyzetbe kívánná hozni.

Az egyenlő bánásmód követelménye olyan korlátot ugyanakkor nem szab, amely általános zsinórmértéket húzna a munkavállalókkal szembeni bánásmód meghatározására, s így objektív akadályt tudna keletkeztetni a munkavállalók védelmére.

² 2012. évi I. törvény 9. §

³ Kiss György: A munkajog jogforrási rendszere és az alapjogok I. In. JURA, 9. évf. 1. sz., Pécs, 2003, 79. ⁴ Szendrői Anna: Alapjogi kollíziók a munkaviszonyban a személyiségi jog területén, In. Miskolci Jogi Szemle 12. évfolyam, Miskolc, 2017, 127.

⁵ 2012. évi I. törvény 12. §

⁶ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a Munka Törvénykönyve a számtalan tekintetben lehetővé tett vagy éppen szabadjára engedett munkáltatói egyoldalú hatalmasság alkalmazásával kapcsolatban kizárólag akkor nyújt védelmet a munkavállalók számára, ha a munkáltató e jogait visszaélészerűen kívánja gyakorolni, és ha azzal aránytalan hátrányt kívánna okozni, illetve, ha a munkavállalók között negatív diszkriminációt kívánna érvényesíteni.

A törvény azonban még alapelveiben sem emel akadályt az ilyen súlyos jogsértést ugyan meg nem valósító, de a munkavállalók számára hátrányos, minden konszenzust nélkülöző, egyoldalú hatalmasság érvényesítése elé.

ALAPTÖRVÉNYÜNK ÉS A MUNKAJOG

Az Alaptörvény, mint a jogszabályi hierarchia csúcsán lévő jogszabályunk hivatott arra, hogy korlátokat szabjon a különböző jogágakat érintő jogalkotás számára, különös tekintettel az alkotmányos jogok és az alapvető emberi jogok meghatározására.

Alaptörvényünk számos helyen érinti Szabadság és felelősség fejezetében a munkával kapcsolatos alapjogokat, így azt kell áttekintenünk, hogy ezek vajon alkalmasak lehetnek-e a Munka Törvénykönyvében szabadon engedett munkáltatói egyoldalú hatalmasság felsőbb szintű jogszabály általi korlátozására.

A XII. cikk (1) bekezdése a munka és foglalkozás szabad megválasztását biztosítja¹², s ez nem kétségesen valóban fontos gátat szab az egyoldalú hatalmasság érvényesülésének útjában, hiszen egyoldalú hatalmassággal senkit nem lehet munkaviszony létesítésére kötelezni, illetve egy munkáltató semmiképpen sem tudja akarata ellenére egy munkaviszonyban bent tartani a munkavállalót.

Jarjabka Tünde ezzel a joggal a munkáltató tulajdonhoz való jogát állítja szembe.¹³ Tény, hogy mindazon feltételek, amelyek között a szabadon választott munkajogviszonyban a munkavállaló tevékenykedik, általában a munkáltató tulajdonát képezik, ez a helyzet azonban oda sodorja a feleket, hogy sok tekintetben a munkavállaló „hozzátapad” ehhez a tulajdonjoghoz és életét erőteljesen meghatározza a munkáltató egyoldalú hatalmassága.

Alaptörvényünk további két olyan jogszabályhelyet is tartalmaz, amely jelentős gátját szabhatná az egyoldalú hatalmasság érvényesülésének, hiszen a XVII. cikk (3) bekezdése az egészséget, biztonságot, méltóságot tiszteletben tartó munkafeltételeket,¹⁴ míg a XX. cikk (1) bekezdése a testi és lelki egészség alapjogát határozza meg.¹⁵

Ezen túlmenően a XVII. cikk (1) bekezdése a munkavállalók és munkaadók együttműködési kötelezettségét határozza meg.¹⁶¹⁷¹⁸ Mindezen alaptörvényi rendelkezések

¹² Alaptörvény XII. cikk (1)

¹³ https://hlj.hu/letolt/2015_1/06.pdf (2022. december 01.)

¹⁴ Alaptörvény XVII. cikk (3)

¹⁵ Alaptörvény XX. cikk (1)

¹⁶ Alaptörvény XVII. cikk (1)

¹⁷ . évi I. törvény 96. § (1)

¹⁸ . évi I. törvény 107-112. §§

tényleges érvényesülése kétségbe vonható az Mt. 96. § (1) bekezdése alkalmazása esetén, miszerint a munkaidőbeosztás szabályait (munkarend) a munkáltató állapítja meg.¹²

Nem kétséges, hogy kódexünk ezen szabálya, amely a munkaidő és pihenőidő meghatározását - nyilvánvalóan nem annak mértékében, hanem beosztásában - csaknem teljes egészében a munkáltató diszkrecionális jogkörébe adja, míg más jogszabályhelyei a túlóra, az ügyelet, a készenlét egyoldalú elrendelhetősége folytán még a mértéket is jelentősen a munkáltató egyoldalú rendelkezésére bocsátják,¹³ semmiképpen sem nevezhető az együttműködési kötelezettség érvényesülésének, különös figyelemmel arra, hogy a konszenzus igényét még egyszerű lehetőségként sem vetik fel.

Külön megemlítést érdemel, hogy még a munkavállalók szabadságának szabályozása is a szabadság időpontjában való döntést jelentős részben a munkáltató egyoldalú hatalmasságon alapuló döntésére bízva, amely munkáltató még a szabadság kérdésében kialakult konszenzust is egyoldalúan felülírhatja, amennyiben ezt szükségesnek látja.¹⁴

Mindezeknek a jogintézményeknek a munkáltató egyoldalú hatalmasságába történő utalása azonban nem csak az együttműködési kötelezettség, hanem az egészséggel kapcsolatos alaptörvényi rendelkezések tekintetében is nehezen tekinthető az Alaptörvénnyel összhangban lévőnek, hiszen a munkáltató döntései könnyedén fizikai, de még sokkal inkább pszichikai egészségromláshoz vezethetnek, és vezetnek is számos esetben.

Ezekkel a döntésekkel szemben azonban a munkavállalók részére a jogszabály semmilyen tiltakozási lehetőséget nem biztosít, nemhogy a formailag szabályos, de ténylegesen hátrányos egyoldalú hatalmasság alapján meghozott döntések ellen sem, de – ami még inkább fontos lenne – az előzetes megbeszélés, érdekegyeztetés, konszenzus kialakításának lehetőségét sem adja meg jogszabály a munkáltatók erre történő kötelezése hiányában.

Egyet kell értenünk Kiss Györggyel, miszerint „A munkajog az alapjogok érvényesülése szempontjából többszörösen is külön-leges jelentőségű jogterület. Mindenekelőtt azért, mert egy szerződéses alapozású jogviszonyban gazdaságilag és a jog számára is nehezen kezelhetően nem egynemű szereplők állnak egymással szemben.”¹⁵

ZÁRÓ GONDOLATOK

Vizsgálatunk konklúziójaként sajnos azt kell megállapítanunk, hogy míg munkajogi kódexünk alapelvei kísérletet sem tesznek a Munka törvénykönyve által számtalan helyen biztosított munkáltatói egyoldalú hatalmasság korlátozására, addig Alaptörvényünk tartalmaz ugyan olyan alapjogokat, amelyek betartása esetén a munkaidő/munkarend szabályozását nem adhatná a munkáltató oly mértékű egyoldalú hatalmassági jogkörébe számos munkajogi jogintézmény, azonban ezek az alaptörvényi rendelkezések tényleges akadályt nem gördítenek az egyoldalú hatalmasság akár Alaptörvény-ellenes érvényesülése elé.

Különös figyelmet érdemel a munkaidő és a kapcsolódó jogintézmények szabályozása, amelyek még a munkavállalói oldal megszólalási lehetőségét, valamely egyeztető folyamat szabályozását és kötelező előírását sem teszik lehetővé. Álláspontunk szerint ezek előírása és megfelelő konszenzusos szabályozás kialakítása nem csak szociális, de gazdasági szempontból is ténylegesen mindkét oldal számára előnyös lenne, hiszen a fent röviden vázolt anomáliák jogszabályi kezelése nem kétségesen munkaerő megtartó hatású lenne, a munkavállalók komfortérzetének, biztonságtudatának és általában véve az egyenrangú partnerként való elismerésének megerősítése útján.

Korunk egyik legnagyobb égető problémája az ember, mint élő munkaerő egyre fokozódó hiánya. A különböző államok különböző utakon próbálják helyzetüket ezen a téren

optimalizálni, de a legjobb megoldás véleményünk szerint a saját munkaerő megtartása, annak a pozitív eszközökkel történő megakadályozása, hogy az aktív korú honfitársaink külföldre menjenek dolgozni.

A munkaviszony legfontosabb kérdései, hogy mit kell csinálni, mennyiért és mikor. A feladat adott és az ellenszolgáltatás keretei sem határtalanok. A XXI. század embere azonban egyre inkább szeretne nem „rabszolgaként”, hanem emberhez méltóan, megbecsült, önálló entitásként élni, amelyben a munkaidő/munkarend számára elfogadható, komfortos,

¹⁴ 2012. évi I. törvény 122-123. §§

¹⁵ http://acta.bibl.u-szeged.hu/7179/1/juridpol_064_235-271.pdf (2022. december 02.)

biztonságot nyújtó, konszenzusos vagy legalábbis az Ő vagy csoportja meghallgatásával történő meghatározása, a szabadság tervezhetősége és valós szabad mivolta fontos tényező lehet, amely akár némi ellenszolgáltatásbeli hátrányt is kompenzálhat.

Egy új hazai szabályozás megalkotása, amely az egyoldalú hatalmasság helyett egy konszenzuskereső megoldást alkalmazna, álláspontunk szerint nem csak szociális szempontból, hanem a gazdaság munkaerőpiaci versenyképessége szempontjából is rendkívül pozitív hozadékkal járna társadalmunk számára.

THE LOOPHOLE OF INTERNATIONAL DATA TRANSFERS

*dr. Szikszai Marcell*¹⁹

2nd year full time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc, Department of Jurisprudence and Sociology of Law

INTRODUCTION

On 7 October 2022, U.S. President Joe Biden signed an Executive Order on “*Enhancing Safeguards for United States Signals Intelligence Activities*”,²⁰ which aims to balance U.S. intelligence activities with privacy considerations. This Executive Order is the latest development in the EU-US international data transfers, dating back to the year 2000, when the European Commission adopted its “*Safe Harbor Decision*”²¹. This decision, however, was invalidated in light of the 2013 Snowden-scandal, where the activities of the United States intelligence services, namely the National Security Agency (NSA), were revealed. Taking that into consideration, the European Court of Justice³ invalidated the Safe Harbor Decision in the so-called first Schrems decision in 2015.²²

The Commission adopted a second decision, the “*Privacy Shield*”²³ in 2016, which was then again invalidated by the Court in its “Schrems II” judgement²⁴ in 2020. As a consequence, there was no clear lawful basis based on the GDPR²⁵ for international data transfers from the EU to the United States, which created a loophole in this field.

As a next step, this issue was partly resolved by the Standard Contractual Clauses adopted by the European Commission in 2021²⁶. The problem was also addressed in a joint statement²⁷ by Commission President Ursula von der Leyen and U.S. President Joe Biden that “they have agreed ‘in principle’ on a new Trans-Atlantic Data Privacy Framework”²⁸ on 25 March 2022. Although this is merely a political statement with no legally binding affect, the Executive Order above was created in light of this statement.

¹⁹ Supervisor: Dr. Vinnai Edina associate professor

²⁰ <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/10/07/executive-order-on-enhancingsafeguards-for-united-states-signals-intelligence-activities/> (accessed: 30 November 2022)
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/qanda_22_6045 (accessed: 9 October 2022)

²¹ Commission Decision 2000/520/EC of 26 July 2000 pursuant to Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the adequacy of the protection provided by the safe harbour privacy principles and related frequently asked questions issued by the US Department of Commerce (OJ 2000 L 215, p. 7) ³ Hereinafter: Court.

²² C-362/14, Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner. The Snowden scandals are mentioned at para. 28 and 30.

²³ Commission Implementing Decision (EU) 2016/1250 of 12 July 2016 pursuant to Directive 95/46 on the adequacy of the protection provided by the EU-US Privacy Shield (OJ 2016 L 207, p. 1; ‘the Privacy Shield Decision’).

²⁴ C-311/18, Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Limited and Maximilian Schrems.

²⁵ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation).

²⁶ https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/international-dimension-data-protection/standardcontractual-clauses-scc_en (accessed: 13 November 2022)

²⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2087 (accessed: 13 November 2022)

²⁸ European Commission and United States Joint Statement on Trans-Atlantic Data Privacy Framework, Brussels, 25 March 2022

The purpose of this paper is to provide more context for this Executive Order from the GDPR's point of view, and to briefly summarise this U.S. law and the expected outcomes.

INTERNATIONAL DATA TRANSFERS IN THE GDPR

Per definitionem, international data transfers are transfers of personal data which are undergoing or are intended for processing after transfer to a third country or to an international organisation²⁹. In simpler terms, any transfer of personal data *from* EEA countries *to* countries outside the EEA³⁰.

Such transfers are regulated by Chapter V of the GDPR¹³. This chapter complements the extraterritoriality of the GDPR, which provides higher level of protection for international transfers compared to other processing operations *within* the EU. In my view, this concept also expresses the data sovereignty of the European Union.

Chapter V of the GDPR requires a lawful basis for international data transfers, which are two main categories³¹:

- transfers on the basis of an adequacy decision³²;
- transfers subject to appropriate safeguards³³, including, among others, standard contractual clauses³⁴ or binding corporate rules.³⁵

Regarding adequacy decisions, as explained above, the latest decision for EU-US transfers was invalidated in 2020. As a consequence, international transfers from the EU to the US are no longer supported by an adequacy decision to this day. This is why the European Commission issued its new SCCs in 2021, which can be used as independent clauses or as part of a contract, e.g. of terms and conditions. As it is still relatively easy to use, it became most popular legal basis for US-based companies³⁶.

Although the GDPR also allows for *derogations* for specific situations, it can be applied only if:

- there are no available adequacy decisions or appropriate safeguards³⁷;
- the transfer is not repetitive;
- it concerns only a limited number of data subjects;
- it is necessary for the purposes of compelling legitimate interests;
- the controller assessed all the circumstances surrounding the data transfer; – the controller provided suitable safeguards on the basis of that assessment³⁸.

²⁹ Article 44 GDPR.

³⁰ The GDPR is also applicable in European Economic Area countries, that is, in Norway, Iceland and Lichtenstein.

¹³ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), hereinafter: '*GDPR*'.

³¹ European Union Agency for Fundamental Rights & Council of Europe: Handbook on European data protection law, 2018 edition, p. 253

³² Article 45 GDPR

³³ Article 46 GDPR

³⁴ Article 46(2)(c) GDPR. Hereinafter: SCCs.

³⁵ Article 47 GDPR. Bianka, Maksó: A kötelező erejű vállalati szabályok (Binding Corporate Rules) a megújuló európai adatvédelmi jogban (PhD értekezés), 2019, Miskolc

³⁶ For example, social media platforms such as Meta Platforms, Inc. intends to rely on this legal basis for US transfers according to their privacy policy: <https://www.facebook.com/help/566994660333381?ref=dp> (accessed: 30 November 2022)

³⁷ Article 49(1) GDPR

³⁸ *Ibid.*, the first subparagraph of paragraph 1.

From my standpoint, derogations cannot be used as a legal basis for most companies, as most economic activities are repetitive in nature and usually concern a high number of data subjects.

THE EXECUTIVE ORDER

It is to be emphasized about Biden's Executive Order is that it is an internal U.S. legislation, therefore, it has neither direct effectiveness on European international transfers, nor any reference to European citizens whatsoever.

On the formal side of an executive order, it is a signed, written and published directive from the President of the United States that manages operations of the federal government, which is published in the Federal Register, the official federal journal of the federal government³⁹. Another interesting feature of it, for example, is that it is written in first person form. This further highlights the unilaterality of this legislation.

As for the substance of this Executive Order, it lays down its purposes in Section 1. Firstly, it expresses the interests of the U.S. on *signals intelligence* quite broadly, to have “timely, accurate and insightful information necessary to advance the national security interests of the US and to protect its citizens and the citizens of its allies and partners from harm”. Secondly, it addresses “*legitimate privacy interests*”: “all persons should be treated with dignity and respect, regardless of their nationality or wherever they might reside, and that all persons have legitimate privacy interests in the handling of their personal information”. The aim of the order is to set up safeguards on privacy.

Regarding the principles of signals activities in Section 2(a), firstly they should be *authorised* in a statute, executive order, proclamation or other presidential directive, in accordance with the constitutions and in line with other legal sources. Secondly, this legislation also took the wording of the Court of Justice of the EU and it establishes the need for “*appropriate safeguards*” with prior reasonable assessment and with the principle of proportionality in mind. According to the third principle, all of this should be ensured by “*rigorous oversight*” – procedures and authorities that are still to be laid down in future U.S. legislation.

The first part of Section 2(b) lays down the *twelve legitimate objectives* of signal intelligence, whereas the second part of the said section lists *five prohibited objectives*. Some of legitimate objectives, in my opinion, do not require further explanation in light of the situation in Ukraine, e.g. “*understanding or assessing the capabilities, intentions, or activities of a foreign government*” to protect the national security of the United States and of its allies and partners. Other activities, inter alia, are related to international terrorism, protecting against foreign military, protection from weapons of mass destruction, transnational crimes, including illicit finance and sanctions evasion, etc. However, the Director of National Intelligence may add more elements to this already vaguely articulated list under the approval of the President.

As for the prohibited objectives, signals intelligence collection activities shall not be conducted for the purpose of suppressing freedom of expression, legitimate privacy interests, a right to a legal counsel or disadvantaging personas based e.g. their ethnicity or race. Collection of foreign private commercial information or trade secrets is also forbidden⁴⁰.

³⁹ https://www.americanbar.org/groups/public_education/publications/teaching-legal-docs/what-is-an-executiveorder-/ (accessed: 13 November 2022)

⁴⁰ Although in my view, it raises the question how many times it occurred before if there is a need to set up a rule on this matter.

With regard to privacy, the most notable safeguards are the following. Based on Section 2, subsection (c)(i)(A), it should be assessed whether there are other means to achieve a validated intelligence priority. Or bulk collection of signals, i.e. targeted collection shall be prioritised, while minimising the collection of non-pertinent information. Bulk collection can also be implemented only for a limited six objectives in subsection (ii). In subsection (iii), the Executive Order aims to lay down similar guarantees to the principles of the GDPR, e.g. minimisation, data security and access, data quality, queries of bulk collection or documentation.

The rest of the document deals with mostly procedural rules and the institutional background of surveillance activities. However, according to the document, the new procedure of Signals Intelligence Redress Mechanism of Section 3 is still to be set up within 60 days of this order.

The new mechanism provides more powers to the Civil Liberties Protection Officer of the Office of the Director of National Intelligence (CLPO), assumably, by analogy of the data protection officer (DPO) under the GDPR. As part of the mechanism, a new Data Protection Review Court (DPRC) will be set up. These two main roles will ensure a two-layered approach for handling complaints related to surveillance.

CONCLUSION

The reception of the Executive Order is varied. The European Commission issued a statement that it considers the concerns raised in the Schrems II decision fully addressed, hence, it aims to prepare a draft adequacy decision⁴¹. As part of this procedure, the Commission will have to obtain an opinion from the European Data Protection Board (EDPB) and the Member States.

The Executive Order already faces criticism as well, e.g. that the document uses “proportionality” in a U.S. law context, which is different from the one based on the Charta, or the independence of the DPRC is questionable, as it is part of the executive branch, therefore, it is “*not a court*”⁴². Others⁴³ envision a Schrems III decision in light of the criticism, which might lead to a never-ending loophole of in regulating EU-US international data transfers.

In my view, the Executive Order is still a step forward from the perspective of U.S. law, whether it will be a basis of a future adequacy decision of EU law or not. However, it is to be noted that this document should be interpreted in the context of US law and on the basis of different concepts of US constitutional law as well. For example, the right to privacy has a broader context in the United States.

Finally, it is to be noted that a bill on the American Data Privacy and Protection Act⁴⁴ has been under negotiation in the House of Representatives since 21 June 2022, which might lead to developments that exceeds the limits of this paper.

In conclusion, the following matters remain to be assessed in further research in connection with the issues raised in this paper:

- how the Executive Order is to be interpreted in a U.S. law context;

⁴¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_6045 (accessed: 30 November 2022), 3rd paragraph.

⁴² <https://noyb.eu/en/new-us-executive-order-unlikely-satisfy-eu-law> (accessed: 29 November 2022)

⁴³ <https://www.clearcyberwatch.com/2022/03/schrems-iii-the-european-commission-and-u-s-governmentannounce-new-trans-atlantic-data-privacy-framework/> (accessed: 29 November 2022)

⁴⁴ H.R.8152 - American Data Privacy and Protection Act. Full text: <https://www.congress.gov/bill/117thcongress/house-bill/8152/text> (accessed: 30 November 2022).

- how it will be implemented, with special regard to the new Data Protection Review Court and enforcement by EU citizens;
- how U.S. companies, especially social media platforms apply the rules of the GDPR on international data transfers at this stage, with special regard to standard contractual clauses.

AZ INFORMÁCIÓ-MONOPÓLIUM KÉRDÉSÉNEK MEGOLDÁSAI AZ EGÉSZSÉGÜGYI PEREKBEN

dr. Sztraka-Bucsai Beatrix Zsófia⁴⁵

I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék

BEVEZETÉS

Ha a polgári peres eljárásra gondolunk, feltételezzük, hogy az azt kezdeményező fél tisztában van azzal, hogy őt milyen jogsérelem érte, annak bekövetkeztének körülményeit ismeri és birtokában vannak az állítását alátámasztó és pernyertességhez elengedhetetlen bizonyítékok is. Az előbb modellezett feltevésnek szöges ellentéte van jelen az egészségügyi perekben. Adott az ügy felperese, aki egészségügyi ellátással összefüggésben egészségügyi sérelmet szenvedett el, nem rendelkezik olyan szaktudással, amely lehetővé tenné számára, hogy az őt ért sérelem és az egészségügyi szolgáltató eljárásával kapcsolatos összefüggéseket fel tudja mérni, továbbá csak azokkal az alátámasztó iratokkal rendelkezik, amelyeket részére az ellenérdekű fél átadott. A jogvitában vele szemben áll az egészségügyi szolgáltató, aki szervezett háttérrendszerrel és felkészült jogi csapattal rendelkezik, valamint ő rendelkezik a szükséges szaktudáson túl a teljes kezeléstörténeti dokumentációval.

MEGOLDÁSOK ALAKULÁSA

Egészen a kétezres évekig nem ismerte fel sem a jogalkotó, sem a joggyakorlat az információaszimmetriából adódó egyensúlytalan helyzet orvoslásának szükségességét, így a felperesnek az általános szabályok szerint kellett állítania és bizonyítania, amely időszakban jellemzően az ügyek a kereset elutasításával fejeződtek be. Álláspontom szerint ehhez azonban az a körülmény vezetett, hogy a szakértők nem foglaltak egyértelműen állást az ellátási hiba és az egészségügyi sérelem közötti okozati összefüggés kapcsán, így az észszerű bizonyosságot sem sikerült elérni a bizonyítottság terén.⁴⁶

A gyakorlati hiányosságokat orvosolandó, a BDT 2008.1801. eseti döntés rögzítette először, hogy az egészségügyi ellátással kapcsolatos kártérítési igény esetén a felperesnek elegendő azt bizonyítani, hogy a káresemény az ellátás során, vagy közvetlenül azután állt be, azonban nem kell a konkrét magatartást és az ok-okozati összefüggést megneveznie. Ennek alapján minden további bizonyítatlanság az alperes terhére értékelendő. A bekövetkezett hátrány és az alperesi magatartás közötti kapcsolódás valószínűsítése terén a joggyakorlat elegendőnek ítéli meg, ha a felperes logikai kapcsolatot - azaz térbeli és időbeli egybeesést -

⁴⁵ Témavezető: Prof. Dr. Pribula László egyetemi tanár

⁴⁶ Döme Attila: *A bizonyítási teher az egészségügyi perekben*, Magyar Jog, 2022/1. 79. évfolyam, 17.

tud igazolni. Ha azonban a felperes által felállított logikai láncban ellentmondás van, úgy a bizonyítás terhe nem fordul át az alperesre, neki nem kell magát kimentenie.⁴⁷

Az EBH 2009.1956. elvi bírósági határozat rögzítette továbbá, hogy ha az egészségkárosodás pontos oka nem állapítható meg, a lehetséges okok közül mindazokat vizsgálni kell, amelyek az egészségügyi intézmény tevékenységéhez kapcsolódnak, ezzel az ok-okozati összefüggés tekintetében a bizonyítást az alperesre telepíti. Ha a per során feltárt kiváltó ok lehetséges és nem zárható ki, akkor az alperesnek kell a kártérítési felelősség alól magát kimentenie, azaz bizonyítania kell, hogy a potenciális okhoz kapcsolódóan az elvárható gondossággal járt el és az elvárható legnagyobb gondosság tanúsítása mellett is bekövetkezett volna a káresemény. Ha ezt nem tudja bizonyítani, úgy a kártérítési felelőssége megállapítható. Ennek körében kiemelendő, hogy az ítélezési gyakorlat tendenciái továbbra is arra mutatnak, hogy attól, hogy a kórház eljárása nem ütközik szakmai szabályokba, még nem biztos, hogy az az elvárhatóság követelményének megfelel.⁴⁸

Az egészségügyi kártérítési perek kapcsán a joggyakorlat felismerte a peres felek pozíciójában rejlő szükséghelyzetet, ugyanakkor csak a bizonyítás kapcsán alakított ki rá speciális szabályokat, holott a felperes nem csak a bizonyítási eszközök híján van, hanem az állítással kapcsolatos hátrányokkal is meg kell küzdenie.

ÁLLÍTÁSI SZÜKSÉGHELYZET

Az állítási szükséghelyzetet a jogalkotó a hatályos Pp-ben a perfelvételi szakban helyezte el, ezzel az állítási szükséghelyzet hivatott kiküszöbölni azt, hogy a tényállítások hiánya akadályozza az eljárás lefolytatását.⁴⁹ Az állítási szükséghelyzet lényegi funkciója tehát a tényállás tisztázásában körvonalazódik ki leginkább, abban az esetben, ha a fél neki fel nem róható okból valamilyen elengedhetetlen információval nem rendelkezik, az ellenérdekű fél viszont igen, csak nem érdeke annak előadása.

A laikus felperes esetén már a tényállítás terén is nehézséget okoz, hogy nem rendelkezik a releváns információk teljességével. Így állítási szükséghelyzetben van, ha valószínűsíti, hogy a szükséges információval kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik és igazolja, hogy minden szükséges intézkedést megtett annak megszerzése és megtartása érdekében. A vizsgálat tárgyát képező perekre levetítve tehát igazolja, hogy az egészségügyi dokumentációt a kezelőintézetől kikérte, az azonban nem adta ki részére azokat.⁵⁰ Az egészségügyi szolgáltató vagy rendelkezésre bocsátja az információt vagy valószínűsíti, hogy ő sem rendelkezik a kért adattal, vagy nem kizárólag rendelkezik vele, lévén, hogy azt már a hivatkozó félnek kiadta. Ezzel elkerülve, hogy az adott tény – kétely felmerülésének hiányában – a bíróság valószínűleg fogadja el.⁶

⁴⁷ Kóródi Balázs: *Perbeli szükséghelyzetek az egészségügyi szolgáltatással összefüggésben keletkezett hátrányok miatti perekben*, Magyar Jog, 2020/1., 15.

⁴⁸ Kiss Miklós: *A bizonyítási teher problémája az alperesi oldalon*, Med Et Jur, 8. évf. 4 sz./ 2017, 14.

⁴⁹ Novák Zoltán Sebestyén: *A tényállás megállapítása az új polgári perrendtartásban*, <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-tenyallas-megallapitasa-az-uj-polgari-perrendtartasban/> (letöltés dátuma: 2022.11.03.)

⁵⁰ Király Lilla: *Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2018, https://mersz.hu/hivatkozas/m314gyeoh_63_p16#m314gyeoh_63_p16 (letöltés dátuma: 2022.11.19.) ⁶ Döme Attila: *i.m.* 17.

Az állítási szükséghelyzet így felmentést adhat a szükséghelyzettel érintett konkrét körülmények feltárása alól, azzal, hogy a feltárás hiányában is tényként elfogadhatóvá válik a vonatkozó törvényi tényállási elem fennállása.⁵¹⁵²

Az információ megszerzéséhez kapcsolatos hatályos „szükséges intézkedés” és a Szakértői Javaslatsban rögzített „tőle elvárható”⁸ fogalmak között az érdemi különbség az, hogy a Pp. szabályozása a szükséghelyzetre hivatkozó fél körülményeitől független, míg a tőle elvárhatóság egyediesíti az adott jogvita körülményeire, a fél lehetőségeit figyelembe veszi⁵³, amely szabályozást az egészségügyi perekben fennálló sokszerű élethelyzetből adódóan szerencsésebb terminológiának tartok.⁵⁴

BIZONYÍTÁSI SZÜKSÉGHELYZET

Az információ-aszimmetrikus helyzetekben a bizonyítási szükséghelyzet jelentősége abban mutatkozik meg, hogy előmozdítja azt, hogy a bizonyítás sikeres lehessen annak ellenére, hogy a perdöntő bizonyítékokkal kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik.

A Pp. 265. § (2) bekezdése alapján bizonyítási szükséghelyzetről van szó, ha

- a bizonyítási indítvány előterjesztéséhez szükséges adatokkal kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik, és a bizonyító fél igazolja, hogy az ezek megszerzéséhez szükséges intézkedéseket megtette,
- a tényállítás bizonyítása a bizonyító fél számára nem lehetséges, de az ellenérdekű féltől a tény ellenkezőjének bizonyítása elvárható lenne vagy
- a bizonyítás sikerességét az ellenérdekű fél neki felróhatóan megghiúsította (azaz a félre háruló bizonyítási teher teljesítését ellehetetlenítette pl. okiratok megsemmisítésével.)

és a fentiekben leírtak ellenkezőjét az ellenérdekű fél nem valószínűsíti.

A szükséghelyzettel felhívott félnek lehetősége van a jogkövetkezményt elhárítani, ha ellenvalószínűsíti a szükséghelyzet fennállásának feltételeit, továbbá bizonyítási feladatok ellátásával (azaz a hivatkozott adatok szolgáltatásával, vagy annak bizonyításával, az adott tény fennállása kizárt⁵⁵). Ha azonban az egészségügyi szolgáltató a hiánytalan dokumentációt kiadja a hivatkozó félnek, úgy immár nincs információs aszimmetria, így szükséghelyzet sem valószínű. Akkor azonban, ha a fél számára a kért adatok egyáltalán nem kerülnek kiadásra - holott valószínűsíthető, hogy az egészségügyi szolgáltató azokkal rendelkezik - vagy hiányosan vezetett dokumentáció kerül rendelkezésre bocsátásra, úgy a tény fennállása kerül megállapításra, ha a bíróban kétely e tekintetben nem merül fel.

⁵¹ T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról (<http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> ,

⁵² §-hoz (letöltés dátuma: 2022.11.03.) ⁸

Szakértői Javaslats: 369–370., 374–375.

⁵³ Vizsgálódó továbbá, hogy az egészségügyi dokumentációval összefüggésben mi tekintendő a szükséges intézkedések kimerítésének. Elegendő dokumentáltan adatszolgáltatás iránti kérelemmel fordulni az egészségügyi szolgáltató felé, vagy az adatok kiadásának elmaradása esetén a félnek szükséges a NAIH-hoz fordulnia, hogy a bíróság elégségesnek ítélje a megtett intézkedéseket?

⁵⁴ Miczán Péter: *A polgári perbeli szükséghelyzetek eseteiről, feltételeiről II.*, Eljárásjogi Szemle, 2018. évfolyam 2018/2., <https://eljarasjog.hu/2018-efvolyam/a-polgari-perbeli-szukseghelyzetek-eseteirol-felteteleirol-ii/>, 14. (letöltés dátuma: 2022.11.03.)

⁵⁵ Döme Attila: *Bizonyítás az új Pp-ben*, Pécsi Ügyvédi Kamara, 2017. október 27. oktatási anyag, <http://www.pecsiugyvedikamara.hu/dokumentumok/ugyved-i-tovabbkepzes-anyaga/dr-dome-attila-eloadasa-141> (letöltés dátuma: 2022.11.25.)

Az ismertetett következmény tükrében az egyébként passzív alperes érdekelt lesz a bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátásában, így még mindig megvan az esélye arra, hogy a bizonyítás számára kedvező eredménnyel záruljon, mintsem, hogy bizonyítás lefolytatása nélkül megállapításra kerüljön az érintett tény fennállása.

A fentiekben meghatározott eseteken túl a Pp. nevesít speciális eseteket is, amelyek közül különös jelentőséggel bír az egészségügyi szolgáltatókkal szemben kezdeményezett perekben a tanú nevének és idézhető címének bejelentése körében azon rendelkezés, hogy ha a bizonyítási indítványt előterjesztő fél ezekkel nem rendelkezik, kérelemre a bíróság az ellenérdekű felet kötelezi a megjelölt adatok bejelentésére, amennyiben a fél valószínűsíti, hogy az adott tanút az ellenfél ismeri vagy ismernie kell.⁵⁶ Látható tehát, hogy az egészségügyi szolgáltató kötelezhető a kezelésben részt vevő személyek – nővérek, orvosok – adatainak bejelentésére, amely adatokkal nyilvánvalóan rendelkezik, lévén, hogy saját alkalmazottairól van szó.

LELKESÍTŐ SZÁMOK HELYETT

A tanulmány elkészítése során felvetődött bennem a kérdés, hogy mennyire tükrözik a számadatok a Pp. hatályba lépését megelőző szakirodalmi izgatottságot a perbeli szükséghelyzetek egészségügyi perekben való alkalmazhatósága körül. Ennek vizsgálatára a nyilvánosan hozzáférhető, anonimizált határozatok tárához fordultam, ahol a keresési feltételeket szűkítettem a 2018-ban és az azt követő években, polgári ügyszakban keletkezett, az Egészségügyi törvényre hivatkozó határozatokra. Amennyiben igaznak fogadjuk el a tényt, hogy a bíróságok a Bszi. rendelkezéseinek maradéktalanul megfelelni igyekeznek, tehát írásba foglalástól számított 30 naptári napon belül publikálják a határozatokat, úgy azt is igaznak fogadhatjuk el, hogy a kapott adatok reprezentatívak és minden vonatkozó határozatot magukban foglalnak.⁵⁷

A szűkítés folytán összesen 699 ítéletet kaptam keresési eredményként, amelyeket áttekintve mindösszesen 91 olyan ítéletet találtam, amelynek tárgya tanulmányomhoz témába vágó, azaz kártérítés, sérelemdíj megfizetése vagy személyiségi jog megsértésének megállapítására irányul. A leszűrt ítéletek további tanulmányozásával arra a következtetésre jutottam, hogy összesen 44 ügyet ölel fel a kutatásom eredménye, tehát olyan pertárggyal állunk szemben, amely körében rendszerszintűnek tekinthető, hogy a jogvita nem zárul le jogerősen elsőfokon. Habár előzetesen számoltam azzal a tényezővel, hogy nem fogok számtalan szükséghelyzetre hivatkozó határozattal találkozni, mégis meglepve tapasztaltam, hogy egyetlen olyan ítéletet találtam, amelyben név szerint említésre kerül a bizonyítási szükséghelyzet. A kis számot magyarázhatja az a tény is, hogy a szükséghelyzet fennállásáról nem szükséges alakoszerű határozatot hoznia a bíróságnak, arról elegendő anyagi pervezetés körében határoznia.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a számadatok alapjaként azok a határozatok szolgálnak, amelyek szó szerint említik a szükséghelyzet kifejezést. Ebből következik viszont, hogy vélhetően a perbeli szükséghelyzet – tehát maga az élethelyzet, amikor is az állító, bizonyító fél az információ-aszimmetria hátrányos oldalán áll – ennél jóval gyakoribb eset, azonban az nem kerül nevesítésre a periratokban, mert sem a felek, sem a bíró nem észleli, hogy valóban perbeli szükséghelyzettel álltak szemben.

⁵⁶ Pp. 286. §

⁵⁷ Az adatgyűjtés 2022. november 03. napján történt, így a dolgozat az akkor aktuális állapotnak megfelelő számadatokat tartalmazza.

Az eset fintora, hogy a hivatkozott jogeset⁵⁸ kifejezetten ellentétes képet fest az egészségügyi perek legismertebb jellemzőjéhez képest, miszerint a felperes esetében valószínűsíthető a szükséghelyzet fennállása. Ezen konkrét esetben a felperes volt az, aki a tanúként meghallgatandó nővérek, orvosok részére nem adta meg a titoktartási kötelezettség alóli felmentést, ezzel ellehetetlenítve az ő körükben a bizonyítást, így szükséghelyzetet előidézve az alperesi oldalon.

ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK

A perbeli szükséghelyzetek hazai perjogban való meghonosítása mögött húzódó jogpolitikai célkitűzések – az információ-aszimmetrikus helyzetekben elbillent egyensúly helyreállítása – olyan nóvumát képezik perrendtartásunknak, amelynek jelentősége elvitathatatlan. A szemléltető számok azonban arról tesznek tanúbizonyságot, hogy legnagyobb jelentőségük nem az egészségügyi perekben körvonalazódik. Ebből kifolyólag úgy vélem, hogy az állítási és bizonyítási szükséghelyzet nem hivatott megreformálni a vizsgálat tárgyát képező perek menetét, sőt álláspontom szerint az azokban kiforrott és kielégítően működő gyakorlati megoldások voltak azok, amelyek ösztönzőként hatottak arra, hogy ne csak pertípus-specifikus esetekben létezzenek különleges szabályok a gyengébb fél segítésére, hanem általánosan hivatkozható jogintézmények képezzenek erre orvoslást. A szabályozás alkalmas arra, hogy elérje a célját, azaz egyenlő helyzetet képes teremteni a peres felek között a jogvita eldöntéséhez szükséges információk birtoklását illetően, ahhoz viszont túlságosan új keletű, hogy meg lehessen ítélni, hogy beváltja-e a hozzá fűzött reményeket.

⁵⁸ Lásd: Budapest Környéki Törvényszék 22.P. 20.350/2020/43. számú határozata

LEGISLATIVE AND PRACTICAL ASPECTS OF FREEDOM OF MOVEMENT OF WORKERS⁵⁹

Tena Konjević⁶⁰

*Teaching Assistant at Chair of Labour and Social Security Law Sciences and Social Work,
Faculty of Law Osijek, Croatia*

1st year part time doctoral student

Faculty of Law of the University of Miskolc

INTRODUCTION

In order to protect the rights of workers in the Member States of the European Union (hereinafter: EU), it is important to answer the following question: who is a worker? The concept of the term 'worker' is initially developed to improve workers' freedom of movement inside the common market. It is necessary to analyse the term 'worker' in the context of the EU, involved in the case law of the Court of Justice of the European Union (hereinafter: CJEU, Court), since there is no uniform concept of that term at the EU legislation level. The Court gave its broad Union meaning, based on objective criteria, to ensure the uniformity of its interpretation in all Member States. Therefore, when there is a subordination relationship between a person over the employer, he or she can be considered a worker.⁶¹ Other crucial elements of that term are provided by numerous decisions of the Court, which are mentioned below. Furthermore, the concept of the term 'worker' is the foundation of one of the four pillars of the EU: freedom of movement of workers. To achieve a true common market without internal borders, each Member State must ensure that its nationals and those of other Member States are treated equally concerning access to the labour market.⁶²

TERM 'WORKER' IN THE CONTEXT OF THE PRINCIPLE

Determination of the term 'worker' is important for establishing the principle of freedom of movement of workers, but it is also important since it replaced the term 'employee' in most of the Acts and Regulations.⁶³ That term cannot be interpreted narrowly or be subject to national definitions, so it generally applies to anyone who works honestly and productively for pay while being directed by another person. Since the EU primary and secondary legislation are not specified when it comes to the determination of the term 'worker', the CJEU took a very important role in its definition. Although case law clarifies that the term 'worker' refers to an employed individual, the term has been defined quite generally, allowing the greatest number of citizens to benefit from the rights granted and so fostering the principle of their free

⁵⁹ This paper is a product of work that has been fully supported by the Faculty of Law Osijek Josip Juraj Strossmayer University of Osijek under the project nr. IP-PRAVOS-3: „Labour law and the challenges of the 21st century; transformation, humanization, discrimination and equality

⁶⁰ Supervisor: Dr. Mario Vinković associate professor

⁶¹ Catherine Barnard: *The Substantive Law of the EU, The Four Freedoms*. Oxford University Press, Oxford, 2013, 274.

⁶² Agata Ludera-Ruszel: The Concept of „Worker“ under the Principle of Free Movement of Workers and Its Implications for the Protection of Workers in the European Union. *Studia z zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej*, Vol 27, 2020/3, 168.

⁶³ Guy Davidov: Who is a Worker. *Industrial Law Journal*, Vol 34, 2005/1, 57.

movement. The Court establishes standards and secures that the interpretation of the term 'worker', as the EU legislation that occurs to that term, is provided and interpreted equally in all Member States, which leads to the reduction of the number of requests against Member States in front of the CJEU.⁶⁴

CJEU had a few relevant decisions in which the term 'worker' has been interpreted. For example, in 1964 in the *Hoekstra v. Bestuur der Bedrijfsvereniging Voor Detailhandel en Ambachten* case⁶⁵, it explained that the term "worker" is dependent on a Community law concept, and not on national classification.⁶⁶ Furthermore, the concept of the term 'worker' and 'actively as an employed person', was also the subject of the *Levin v Staatssecretaris van Justitie* case. That term defines the area in which one of the fundamental freedoms guaranteed by the Treaty is applicable, and as such, it should not be interpreted restrictively.⁶⁷ In the *Raulin v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen* case, the Court indicates that the on-call worker is also considered a 'worker' even though he or she occasionally performs work for the employer, and is at his disposal.⁶⁸ In the *Deborah Lawrie-Blum v Land Baden-Württemberg* case, the Court argued two main issues: the interpretation of the term 'worker' and the concept of 'public service' employment.⁶⁹ Under the *Lawrie-Blum formula*, any person who "is obliged to provide services to another in return for monetary reward and who is subject to the discretion or control of another person as regards how the work is done" must be regarded as a "worker."⁷⁰ The Court has also decided, due to *Kempf v Staatssecretaris van Justitie* case⁷¹, that the employed person who is working effectively and genuinely, even part-time, to supplement his income which is less than the means of substance, can be considered as a 'worker'. Therefore, it is irrelevant if the supplement is private income or the result of public funds.⁷² Moreover, when it comes to remuneration, in the *Steymann v Staatssecretaris van Justitie* case⁷³ the Court added that benefits in kind could also be remuneration as the indirect *quid pro quo* for work that is effective and genuine.⁷⁴

When it comes to national definitions of the term 'worker', for example in the Croatian Labour Act, the term 'worker' includes a natural person who, in an employment relationship, performs certain tasks for the employer.⁷⁵ On the other hand, for comparison, in Slovenia, a 'worker' is a natural person who is in an employment relationship based on an employment contract.⁷⁶ In Hungary, the term 'worker' is defined as a natural person who performs work based on an employment contract.⁷⁷

⁶⁴ Ludera-Ruszel (2020): 167-168.

⁶⁵ *Hoekstra v. Bestuur der Bedrijfsvereniging voor Detailhandel en Ambachten*, Case 75/63, [1964] E.C.R. Summary, 19 March 1964.

⁶⁶ Robin C. A. White: Revisiting Free Movement of Workers. *Fordham International Law Journal*, Vol. 33, 2010/5, 1565.

⁶⁷ *Levin v Staatssecretaris van Justitie*, Case 53/81, [1982] E.C.R. Summary, 23 March 1982.

⁶⁸ Petar Bačić; Ivan Sarić: Aktivizam europskog suda kroz presude o slobodi kretanja radnika, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 51 2014/1, 34.

⁶⁹ Rhona Smith; Deborah Rook; Lynne Murrell (ed.): *Conversion Course Companion for Law*, Person Education Limited, Edinburgh, 2008, 140-141.

⁷⁰ *Deborah Lawrie-Blum v Land Baden-Württemberg*, Case 66/85, [1986], E.C.R. 2121, Reference for a preliminary ruling from the Bundesverwaltungsgericht.

⁷¹ *Kempf v Staatssecretaris van Justitie*, Case 139/85, 3 June 1986.

⁷² Lorna Woods; Philippa Watson: *EU Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, 457.

⁷³ *Udo Steymann v Staatssecretaris van Justitie*, Case 196/87, 5 October 1988.

⁷⁴ Camelia Toader; Andrei I. Florea: Free Movement of Workers and the European Citizenship. *Revista Romana de Drept European*, 2012/1, 70.

⁷⁵ Labour Act of the Republic of Croatia, Official Gazette No. 93/14, 127/17, 98/19, Art. 4(1).

⁷⁶ Labour Act of the Republic Slovenia, Official Gazette No. 78/13.

⁷⁷ Labour Code of the Republic of Hungary, Official Gazette No. 1/12.

To conclude, to understand the principle of freedom of movement of workers, it was necessary to interpret the term 'worker'. The CJEU decided that the 'worker' is every person who is doing some activities for his/her employer during a certain period and receives remuneration for that. Also, the Court has interpreted the term 'worker' within the nature, duration, and quality of labour. To be a 'worker', as the Court said, it has to be a real and efficient activity, and not one with accompanying or auxiliary character.⁷⁸ Also, it could be seen in a few examples that national definitions of the term 'worker' are adapted to the Court's decision in order to guarantee equal conceptual frameworks.

PRINCIPLE OF FREEDOM OF MOVEMENT OF WORKERS

The freedom of movement of workers is one of four fundamental freedoms enjoyed by EU citizens within the scope of the freedom of movement of goods, capital, services, and people. Its primary goal is to improve the economic status of migrant workers.⁷⁹ Also, the principle of free movement of workers was established to allow employees from states with high unemployment rates to relocate to areas with high employment rates.⁸⁰ The broader concept of freedom of movement of workers includes the rights to move and reside of workers, the right of entry and reside for family members, the right to work in another Member State, and be treated with the equal approach as nationals of that Member State.⁸¹

That principle of the freedom of movement of workers is based on the Treaty of the European Union⁸² and the Treaty on the Functioning of the European Union⁸³. Although, several EU secondary legislations are developing that principle, just like the decisions of the CJEU.⁸⁴ Therefore, the main secondary EU provisions that deal with the issue of the migrant worker's rights are the following: Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC; Regulation (EU) No 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union and Regulation (EU) 2019/1149 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 establishing a European Labour Authority, amending Regulations (EC) No 883/2004, (EU) No 492/2011, and (EU) 2016/589 and repealing Decision (EU) 2016/344.²⁵

⁷⁸ Katarina Peročević: Pojam „radnika“ u pravu Europske unije. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 67, 2017/2, 337.

⁷⁹ See more in: Vincent Kaufmann; Ander Audikana; Guillaume Drevon: *Europe Beyond Mobility: Mobilities, Social Cohesion and Political Integration*, Routledge, New York, 2022.

⁸⁰ Hannah Morgan; Helen Stalford: *Disabled People and the European Union: equal citizens?*, in: Barnes, Colin; Mercer, Geof (ed.), *The Social Model of Disability: Europe and the Majority World*, The Disability Press, Leeds, 2005, 4.

⁸¹ Toader; Florea (2012): 68,71.

⁸² Consolidated version of the Treaty on European Union, 2012, Official Journal C 326/13

⁸³ Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 2012, Official Journal C 326, Art. 45

⁸⁴ Aoife Kennedy (2022, September). *Free movement of workers*. European Parliament. Accessed: 28/11/2022, Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/41/free-movement-of-workers> ²⁵ Peročević (2017): p. 321.

Finally, the question arises as to how many citizens of the European Union use this freedom, which is best shown by statistical data. According to Eurostat, in 2020, 18.6% of Romanian citizens of working age from 20 to 64 moved abroad, and Bulgarians, Portuguese, and Croatians are not far behind in the percentage. Also, it is to say that there is an increase in the share of highly skilled citizens among migrant workers in the period between 2010 and 2020 within the EU.⁸⁵ Therefore, a lot of EU citizen use the advantage of employment in other Member States, especially those with higher employment rates.

CLOSING REMARKS

Freedom of movement of workers is one of the pillars of the European Union and it is used by a huge amount of EU citizens in order to employ in other Member States for various reasons. It is based on TEU and TFEU but developed by EU secondary legislation and case law. At the heart of that principle is the definition of the term worker within the scope of the EU which is previously interpreted by numerous decisions of the CJEU, since the EU legislation does not provide a strict and unified definition of that term. But the question still arises on what are the reasons for workers' fluctuations within the EU and if there are discriminatory approaches in that sphere, despite the legislative provisions that protect migrant workers' rights. Consequently, those questions will be the main issue of my further research.

⁸⁵ Archive: *EU citizens living in another Member State - statistical overview*, Accessed: 29/11/2022, Retrieved from:

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=EU_citizens_living_in_another_Member_State__statistical_overview&oldid=577209#Who_are_the_most_mobile_EU_citizens.3F

AZ ADÓ MEGFIZETÉSÉRE KÖTELEZETT SZEMÉLY: OBJEKTÍV HELYTÁLLÁSRA KÖTELEZETT VAGY MÖGÖTTES FELELŐS?

*dr. Tombor
Csaba*⁸⁶

III. évfolyamos doktorandusz hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék

BEVEZETÉS

Doktori kutatásom középpontjában az adó megfizetésére kötelezett személy jogállásának adójogi kérdései állnak. E téma kiindulási pontját az adó megfizetésére kötelezés jogintézménye képezi, amelynek részletes ismerete hiányában a jogállási kérdések sem vizsgálhatók megfelelő mélységben. A jelen tanulmányomban, amelynek gerincét a Doktoranduszok Fórumán 2022. november 17-én Miskolcon elhangzott előadásom képezi, az adó megfizetésére kötelezett személy helytállási kötelezettségének alapjaival foglalkozom. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy e személy felelőssége min alapul pontosan. Elsőként az adó megfizetésére kötelezés funkcióját vizsgálom. Másodikként a jogintézmény törvényi tényállásával és alapvető jellemzőivel foglalkozom röviden. Harmadikként áttekintem az adó megfizetésére kötelezett személy helytállási kötelezettségének jogalapjait. Végül röviden összegzem a legfontosabb következtetéseket.

A JOGINTÉZMÉNY FUNKCIÓJA – A „KÁR” HATÉKONY ELHÁRÍTÁSA⁸⁷

Az adózásban a fő adókötelezettséget az adófizetési kötelezettség képezi. Ez azt jelenti, hogy az adót fő szabály szerint az adójogi tárgyú anyagi jogi törvényben megjelölt személynek (adóalany) az eljárási jogszabályban meghatározott személyként (adózó), a jogszabályban meghatározott időpontban kell megfizetnie.⁸⁸

A probléma abban az esetben merül fel, amennyiben az adó megfizetésére elsődlegesen kötelezett adózó nem, vagy nem megfelelően tesz eleget az adófizetési kötelezettségének. Ekkor az adóhatóság a követeléseit érvényesítése érdekében végrehajtást folytat le. Ennek eredménytelensége esetén, a polgári jog fogalmaival élve, kár éri a költségvetést.⁸⁹ Az adóhatóság előtt adóeljárási helytállási szabályozás hiányában mindössze annak lehetősége

⁸⁶ Témavezető: Dr. Kecő Gábor egyetemi adjunktus

⁸⁷ A II. pontban leírtaknál Tombor Csaba: *Az adó megfizetésére kötelezés a német jogrendszerben* in Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021.*, ELTE ÁJK Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021., 361-363. oldalain foglaltakra támaszkodtam.

⁸⁸ A jelenleg hatályos hazai szabályozás tekintetében ld: adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art. III.) 58. § (1) bekezdés és 62. §.

⁸⁹ A jelenkori hazai adójogi dogmatikában az adójogi jogviszonyok értelmezésénél nem jellemző a civilisztikai látásmód figyelembevétele. Meglátásom szerint ennek mellőzése megkérdőjelezhető, mivel például az iránymutató hatályos német adóeljárási szabályozást, így az *Abgabenordnungot* is „átítatja” a jogviszonyokat érintően a kötelmi jogi szemlélet. Megjegyzendő, korábban a magyar adójogi elmélet is így vélekedett. Takács György már a múlt század közepén hangsúlyozta, hogy az adóügyi jogviszonyok kötelmi jogi jellegének felismerése kiemelkedő jelentőségű. Takács György: *Adóügyi jogviszony* in Szentés Tamás (szerk.): *Az adózás alapkérdései*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, 105. és 110. valamint Tombor Csaba: *Az adó megfizetésére kötelezés a német jogrendszerben* in Fazekas Marianna - Nagy Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2022.*, ELTE ÁJK Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2022, 255. és 257.

állna fenn, hogy a mögöttes felelőssel szemben a követelést polgári jogi úton érvényesítse a hatóság,⁹⁰ Így például, ha az adózó egy másik személlyel ajándékozás útján fedezetlevonást valósított volna meg, az adóhatóság az ügylet vonatkozásában annak hatálytalanságát kérhetné a polgári ügyekben hatáskörrel rendelkező bíróságtól, valamint a másik személy (szerző fél) így megszerzett vagyonából kereshetne kielégítést is.⁵

A jogalkotó az ilyen irányú jogérvényesítés nehézségeit, így a polgári perek elhúzódásának lehetőségét és jelentős költségvonzatának tényét felismerte, ezért ennek kiküszöbölésére vezette be már a rendszerváltást követően meghozott első adóeljárást szabályozó jogszabályban, az adózás rendjéről szóló 1991. évi XCI. törvényben (a továbbiakban: Art. I.) az adó megfizetésére kötelezés jogintézményét, amely szabályozás alapjai lényegében azóta is változatlan formában kerültek át a későbbiekben hatályos adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (a továbbiakban: Art. II.), illetve jelenleg alkalmazandó Art. III.-ba is.

Érdekes módon a jogalkotó a jogintézmény bevezetésének okát nem az Art. I.-hez fűzött miniszteri indokolásban, hanem az Art. II.-t érintő egyik törvénymódosításhoz kapcsolódó miniszteri indokolásban foglalta össze szabatosan. Eszerint „a jogalkotói szándék az adóeljárás alanyi körének célszerűségi szempontokból történő bővítése volt, vagyis, a peres úton való igényérvényesítés lehetősége mellett az APEH számára annak biztosítása, hogy az adóeljárásban kötelezhesse a mögöttesen felelős személyeket a tartozás megfizetésére.”⁹¹ A Mód tv. I. miniszteri indokolásának ismeretében könnyen megállapítható, hogy az adó megfizetésre kötelezés intézményének funkciója abban ragadható meg, hogy az adóhatóság a hosszadalmas és költséges polgári peres eljárás helyett így egy hatékony adóigazgatási eljárás során érvényesítheti a követelését a sui generis helytállásra kötelezettekkel szemben.⁷ Ezzel az adóhatóság az alkotmányos és törvényes keretek között a közpénzek eredményes behajtására egy komoly jogi eszközt „kapott”.

AZ ADÓ MEGFIZETÉSÉRE KÖTELEZÉS

A szabályozási környezet

Az adó megfizetésére kötelezésre a mindenkor hatályos hazai szabályozás szerint abban az esetben kerülhet sor, ha a következő három feltétel egyszerre teljesül:

- 1) az adózó az esedékes adót nem fizette meg és
- 2) azt tőle nem lehet behajtani,
- 3) határozattal az adó megfizetésére kötelezhető az adózótól eltérő más személy, akinek a vonatkozásában a jogszabályban meghatározott speciális feltételek is fennállnak.⁹³ Az előbbi

⁹⁰ Sári Szilvia: *A mögöttes felelősség érvényesülése az adóigazgatási eljárásban*, Adó Szaklap, 2022/3., 59-60.

⁵ Ld: Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6: 120. §

⁹¹ Az APEH-nek a felszámolás alatt álló szervezetekkel szemben fennálló, a központi költségvetést, az elkülönített állami pénzalapokat, illetve a Nyugdíjbiztosítási és az Egészségbiztosítási Alapot megillető követeléseivel kapcsolatos engedményezési joga gyakorlására, valamint a követelések érvényesítésének intézményrendszerére vonatkozó jogszabályok módosításáról szóló 2005. évi LVI. törvény (a továbbiakban: Mód tv. I.) 2.§-ához fűzött miniszteri indokolás.

⁹² /2017. (IX.11.) AB határozat [48]

⁹³ Vö: Art. I. 25. § (2) bekezdés, Art. II. 35. § (2) bekezdés, Art. III. 59. § (1) bekezdés. A hármas feltételrendszerre vonatkozó strukturális meghatározás tekintetében a Simon István és Kecő Gábor által korábban leírtakat vettem alapul. Simon István: *Pénzügyi Jog II.*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021, 37. és Kecő Gábor: *Az adó megfizetésére kötelezett személy jogállása alapjogi szempontból vizsgálva – státusváltás!?* Iustum Aequum Salutare 2019/4., 116-117.

három konjunktív feltétel képezi együttesen a tárgyi feltételek körét, az adó megfizetésére kötelezett személyek pedig az őket érintő különleges többletfeltételekkel együtt az alanyi feltételek csoportját alkotják.

A jelenleg hatályos Art. III., hasonlóan a korábbi Art. I.-hez és Art. II.-höz, taxatív felsorolásban határozza meg, hogy mely személyek kötelezhetők az adózó tartozásának megfizetésére. Az adó megfizetésére kötelezett személyek részletes felsorolására területi korlátok miatt nem kerül sor, azokat röviden az 1. táblázatban, csoportok szerinti bontásban ismeretem.

Az adó megfizetésére kötelezettek sui generis köre részben a Ptk., részben más törvények rendelkezésein alapul. A sui generis jelleg viszont nem jelent egyfajta automatizmust, mivel az adóhatóságnak az adó megfizetéséről, a tárgyi feltételek egyikeként, külön határozatot kell hoznia.⁹⁴

Megjegyzendő, hogy az adó megfizetésére kötelezett személytől az adót meghatározott feltételek és korlátok között lehet követelni.⁹⁵ Ennek megfelelően a mindenkori adózás rendjéről szóló törvények az alanyi feltételek körében valamennyi esetben meghatározták a helytállásra kötelezett személyek mellett azok anyagi felelősségének mértékét is. Így például az örökös az örökrésze erejéig (több örökös esetén örökrésze arányában), a megajándékozott a részére jutatott ajándék értékének erejéig, vagy éppen az adóbevétel csökkenését eredményező, vagyoni hátrányt okozó bűncselekmény elkövetője a bűncselekménnyel összefüggő adó tekintetében felelős.

Felmerül a kérdés, hogy mi történik akkor, ha több helytállásra kötelezett személy adó megfizetésére kötelezése is szóba jöhet? Erre jelenthet példát, ha a korlátolt felelősséggel működő gazdasági társaság adózó még működése során ingatlanját okirattal elajándékozza, majd ezt követően jogutód nélkül megszüntetésre kerül, viszont továbbra is adótartozása áll fenn. Ebben az esetben az adóhatóság mind a megajándékozottat, mind a gazdasági társaság tagját, vezető tisztségviselőjét is kötelezhetné a jogutód nélkül megszünt adózó tartozásának megfizetésére. Álláspontom szerint ilyenkor az adóhatóság „szabad kezét” kapott a törvényalkotótól, és maga választhatja meg az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény 2. §-ában definiált szakszerű és hatékony eljárás alapelveinek figyelembevételével, hogy mely személy(ek) kötelezése útján biztosíthatók leghatékonyabban az államháztartás részére az adóbevételek.

Amint arra utaltam, az alanyi feltétel több esetben nem csupán az adó megfizetésére kötelezett személy nevesítésében merül ki, hanem e feltétel megvalósulásához egyéb speciális feltételek is kapcsolódnak, amelyek esszenciális elemként jelennek meg az adó megfizetésére kötelezés jogintézményének alkalmazhatóságakor. Ennek következtében a megajándékozott helytállási kötelezettségéről kizárólag akkor beszélhetünk, amennyiben az az adózótól kapott ajándék részére okirattal került juttatására. A gazdasági társaságban korlátozott felelősséggel rendelkező tagnak, vezető tisztségviselőnek, illetve a bűncselekményt elkövetőjének adótartozásért való felelőssége pedig abban az esetben állapítható meg, amennyiben azt polgári, valamint büntető ügyben eljáró bíróság az adóhatóság döntését megelőzően határozatával megállapította.

A jogintézmény jellemzői

Adó megfizetésére kötelezés nem jöhet létre adótartozás hiányában. A helytállási kötelezettség ugyanis egy másik személy valamely vagyoni kötelezettségének a teljesítéséért való

⁹⁴ Kecső 2019. 118.

⁹⁵ Art. I. 25-30. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

másodlagos, közvetett helytállási kötelezettség. A mögöttes felelősség mindig feltételez egy els⁹⁶ődlegesen felelős személyt is. Ilyen esetben két különböző jogállású kötelezetttről: a főkötelezetttről és a járulékos kötelezetttről van szó.¹¹

Ennek megfelelően az adófizetésre vonatkozó kötelezés keletkezése és fennállása hiányában helytállásra kötelezésre nem kerülhet sor. Amennyiben az adókötelem törlésre kerül, az egyben a helytállásra kötelezésre vonatkozó igény elenyészéséhez is vezet. A jogintézmény ezért az adófizetésre vonatkozó igényt illetően járulékosnak minősül.⁹⁷

A jogintézmény másfelől szubszidiáriusan alkalmazandó, azaz az adóhatóság kizárólag abban az esetben veheti igénybe azt, amennyiben az adózó az esedékes adót nem fizeti meg, tehát adótartozás áll fenn. Ez egyben azt is jelenti, hogy a jogintézményt egyfajta „sortartás” jellemzi, így az adó megfizetésére kötelezett személy mindaddig nem vehető igénybe, ameddig az adózót illetően valamennyi lehetőség nem került kimerítésre az adótartozás teljesítésénél, nem volt megállapítható az adótartozás behajthatatlansága.

Az adó megfizetésére kötelezés alapvetően fakultatívan alkalmazandó: a korábbi és a jelenleg is hatályos normaszöveg alapján ugyanis az adó megfizetésére kötelezett személy az adó megfizetésére határozattal kötelezhető.⁹⁸ Ez az jelenti, hogy az adóhatóságnak a jogérvényesítésre az adó megfizetésére kötelezett személlyel szemben mérlegelési lehetősége van. Ennek hátterében a jogalkotó részéről minden bizonnyal célszerűségi szempontok álltak. Az adóhatóság ugyanis a rendelkezésére álló adatbázisok, közhiteles nyilvántartások adataiból kielégítő mennyiségű információval rendelkezhet arról, hogy a potenciálisan figyelembe vehető adó megfizetésére kötelezhető személy elegendő fedezettel rendelkezik-e az adótartozás megfizetésére, vagy sem. Így az elhatározás folyamán mérlegelnie kell például azt, hogy a kötelezés és a beszedés költségei magasabbak lennének-e, mint az adó megfizetésére kötelezett személytől várható bevétel összeg, vagy a beszedésre egyáltalán reális esély mutatkozik-e.⁹⁹

Megjegyzendő, hogy a fakultatív alkalmazhatóság bizonyos korlátok között érvényesül, mivel az Alaptörvény N) cikk (1) bekezdésében foglaltaknak az adó megfizetésére kötelezés igénybevételét érintően is érvényesülnie kell, azaz az adóhatóságnak a költségvetés bevételeinek behajtása során ezen alaptörvényi szakaszban rögzített alapelvek figyelembevételével kell eljárnia.¹⁰⁰

A jogintézmény legfontosabb szabályainak és jellemzőinek ismertetése után áttekintem, hogy az adó megfizetésére kötelezett személy igénybevétele milyen felelősségi alapon lehetséges.

AZ ADÓ MEGFIZETÉSÉRE KÖTELEZETT SZEMÉLY: OBJEKTÍV VAGY SZUBJEKTÍV FELELŐS?

⁹⁶ /2013 (III.6.) AB határozat [22]

⁹⁷ Helmschrott, Hans - Schaeberle, Jürgen - Scheel Thomas (szerk.): *Abgabenordnung*. Schäffer - Poeschel, Stuttgart, 2016., 25.

⁹⁸ Vö.: Art. I. 25. § (2) bekezdés; Art. II. 35. § (2) bekezdés; Art. III. 59. § (1) bekezdés. A fakultatív alkalmazhatóság kérdésénél ld. még: Tombor 2021. 366-367.

⁹⁹ Hadi László (szerk): *Az új adójog magyarázata 1998*, HVG-ORAC, Budapest, 1997., 569.

¹⁰⁰ Az adóhatóság számára továbbá az Alaptörvény 37. cikk (1) bekezdésében definiált költségvetés követelményének elve, valamint a Nemzeti Adó-és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 13. § (1) bekezdés a) pontja is komoly elvárásokat támaszt az adóbevételek begyűjtésére.

Az adó megfizetésére kötelezett személyek felelősségi alapon való besorolása két külön kategóriába lehetséges.¹⁰¹

objektív helytállásra kötelezett személyek	mögöttes felelősök
örökös	bűncselekmény elkövetője
megajándékozott	gazdálkodó szervezet korlátolt felelősséggel rendelkező tagja, részvényese, vezető tisztségviselője
kezességet vállaló és adótartozást átvállaló személy	
gazdálkodó szervezet korlátlan felelősséggel rendelkező tagja	
tulajdonostárs	
szülői felügyeletet gyakorló szülő	
több munkáltató által létesített munkaviszony esetén a helyt állni kötelezett munkáltatók	
jogi személy tartozásaiért korlátozottan felelős, részesedését átruházó tag vagy részvényes	

1. táblázat: Az adó megfizetésére kötelezett személyek felelősségi alapú csoportosítása az Art.

III. rendelkezései alapján

Forrás: Saját szerkesztés

Az 1. táblázat áttekintését követően megállapítható, hogy egyes adó megfizetésére kötelezett személyek objektív alapon helytállásra kötelezett személyként, mások pedig mögöttes felelősként (vagy szubjektív alapú helytállásra köteleztként) kerülnek kötelezésre az adótartozás megfizetésére. A két csoport együttesen képezi a helytállásra kötelezettek körét.

A két csoport közötti differenciálás az adó megfizetésére kötelezett személy tudattartalma szerint lehetséges. Az objektív helytállásra kötelezett személyek helytállása a polgári jog és kisebb részben a munkajog szabályai szerint valóként elfogadott tényeken alapul.¹⁰² Ezek bekövetkezése esetén attól függetlenül helytállásra kötelezhetők, hogy ráhatással bírtak volna az adótartozás kialakulására.¹⁸ Ennek megfelelően e személyek az adótartozás behajthatatlanságának megállapítása után, önmagában az Art. III.-ban meghatározott jogi tények fennállása esetén, szubjektív felelősségi elem megállapítása nélkül adó megfizetésére köteleztként igénybe vehetők.

¹⁰¹ A két felelősségi kategória kialakítása, fogalmi meghatározása során a Kecső Gábor által korábban leírtakra is támaszkodtam. Ld.: Kecső 2019. 117-120.

¹⁰² E tény több módon „keletkezhet”: sui generis módon, alapulhat szerződésen, közhiteles nyilvántartás adatain vagy akár meghatározott szerv döntésén is. Így például az örökös hagyatékátadó végzésre, gazdálkodó szervezet korlátlan felelősséggel rendelkező tagja, szülői felügyeletet gyakorló szülő sui generis rendelkezésre, a megajándékozott szerződésesre, tulajdonostárs az ingatlan-nyilvántartás adataira tekintettel vehető figyelembe.¹⁸ Megjegyzendő, hogy a ráhatás hiánya kizárólag „az adó megfizetésére kötelezett magatartása - adótartozás kialakulása” relációban értelmezendő. A polgári jog szabályai szerint szerződéssel kezességet vállaló személy ugyanis például a saját aktív magatartásának eredményeként, a kezesség elvállalásával vehető figyelembe adó megfizetésére kötelezett személyként. Ezért kizárt e csoport definiálásánál a „magatartás hiánya” kifejezés használata.

Ezzel szemben mögöttes felelősök csoportjába tartozó személyek helytállási kötelezettségét saját jogellenes, így felróható vagy vétkes magatartásuk alapozza meg.¹⁰³ Ekkor az adó megfizetésére kötelezett nem egy jogi tény alapján „kerül kapcsolatba” az adótartozással, hanem annak keletkezésében aktívan közreműködik. Az adótartozás ugyanis az adó megfizetésére kötelezhető mögöttes felelős magatartása „eredményeként” következik be. Ennek megfelelően tevékenysége és az adótartozás között egy ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia. Az oksági láncolat hiányában nem lehetséges a jogintézmény alkalmazása.

Szükséges viszont rögzíteni, hogy a mögöttes felelősök adóhatósági kötelezését minden esetben meg kell előznie a felelősségüket és az oksági lánc fennállását jogerősen megállapító bírósági határozat meghozatalának. Ebből következően a felróhatóságról, vétkességről nem az adóhatóság dönt saját mérlegelése során. E kötelező követelmény a korlátolt felelősséggel működő gazdálkodó szervezetekben, polgári jogi társaságokban helytállásra kötelezett tagoknál, részvényeseknél, vezető tisztségviselőknél a polgári bíróságnak az adózó tartozásaiért való felelősséget megállapító, a bűncselekmény elkövetőjénél a büntetőügyben eljáró bíróság bűnösséget kimondó ítéletével teljesül. E garanciális jellegű bírósági határozatok azért szükségesek, mert büntetőjogi felelősség megállapítására kizárólag a büntetőügyekben eljáró bíróság, a korlátozott tagi, részvényesi, vezető tisztségviselői felelősség áttörésére, korlátlan felelősség megállapítására pedig egyedül a polgári ügyekben eljáró bíróság jogosult.¹⁰⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy e bírósági eljárások lefolytatásával juthat érvényre az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében definiált tisztességes bírósági eljáráshoz való jog.¹⁰⁵

A hatósági jogalkalmazás számára azonban e kritérium nem mindig volt világos. Az adóhatóság ugyanis éveken keresztül azt az álláspontot képviselte, hogy a korlátlan tagi, vezető tisztségviselői felelősséget megállapító bírósági határozat hiányában is jogosult a mindenkori adózás rendjéről szóló törvény és a polgári jog releváns szabályainak együttes alkalmazásával ezen személyek adó megfizetésére kötelezésére. A Kúria e jogértelmezést viszont több határozatával is egyértelműen elvetette. A Kfv.I.35.842/2014/7. és a Kfv.I.35.050/2015/3. számú határozataiban kimondta, hogy bár az adóhatóságnak valóban joga van az eljárási alapelvek közé tartozó valódisági klauzula alapján az ügylet valódi tartalom szerinti minősítésére, azonban ez nem eredményezheti azt, hogy a korlátolt felelősségű társaság tagjának korlátozott tagi felelősségét polgári bíróság megállapító határozata hiányában, kizárólag saját határozatában „áttörhesse”.

A Kúria az említett két határozat indokolásában egyebekben azt is hangsúlyozta, hogy azért is szükséges a korlátolt tagi felelősség bírósági „áttörése”, mert a korlátolt felelősség ily módon történő „lebontása” olyan abszolút jellegű védelmet biztosít a tagok számára, hogy azzal a tagok jogellenes magatartásainak ok-okozati összefüggése az érintett jogi személy vagyonsökkenését érintően csak a széles körben feltárt bizonyítékok körültekintő mérlegelését követően lehessen megállapítható.¹⁰⁶

Végül szükséges utalnom rá, hogy felelősségi alapú csoportosítás esetén a „kakukktójás” szerepét az Art. III. 60. §-ában szabályozott jogi személy tartozásaiért korlátozottan felelős, részesedését átruházó tag, részvényes tölti be. E személyek kötelezésére, amelyek a mögöttes

¹⁰³ A „mögöttes felelős” fogalmát eltérően használom a polgári jogban megismertektől. Ennek oka, hogy azt ott a járulékos kötelezettekre egyfajta gyűjtőfogalomként használja a jogelmélet és gyakorlat egyaránt. Ezzel szemben az adójogi jogviszonyoknál a járulékos kötelezettekben belül további differenciálás szükséges és a szubjektív helytállásra kötelezetteket a „felelősség” szó nyelvtani értelmezése alapján indokolt e kategóriával jelölni.

¹⁰⁴ Vö.: Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdés és a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 1. §, valamint a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 33/A. § és 63. § (2) bekezdés és 63/A. §, a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 118/A. §.

¹⁰⁵ Kecső 2019. 119.

¹⁰⁶ Az viszont tény, hogy az előzetes bírósági eljárás lefolytatásának szükségességével pontosan a jogintézmény funkciója, hogy az adóbevételek hatékony beszedésének lehetősége szűkül. ²³ Art. III. 60. § (1) bekezdés.

felelősökhöz tartozó korlátozottan felelős helytállni köteles tagok, részvényesek egy speciális csoportját képezik, fő szabály szerint kizárólag a polgári ügyekben hatáskörrel rendelkező bíróság tagi felelősséget megállapító határozatának meglétét követően kerülhetne sor. Az Art. III. azonban ettől élesen eltérő szabályozást alkalmazott: az adóhatóság számára meghatározott feltételek fennállása esetén lehetőséget biztosított arra, hogy az ilyen személy adótartozásért való helytállását saját határozatával, önállóan megállapíthassa.²³ Azonban a „jogi tény”, a részesedés átruházásának bekövetkezte ellenére lehetősége van a kötelező határozattal szemben benyújtható fellebbezéssel a mentesülésre, amennyiben bizonyítja, hogy a jogi személy működőképességének fenntartása, illetve az adótartozások teljesítése érdekében a tőle elvárható intézkedéseket megtette.¹⁰⁷ Mindezek alapján kimondható, hogy ebben az esetben egyfajta „hibrid” felelősségi alapon kötelezhető adó megfizetésre kötelezett személyről beszélhetünk.

BEFEJEZÉS

Tanulmányom alapján több fontos megállapítás tehető. Egyrészt az, hogy az adó megfizetésére kötelezés az adóhatóság kezében egy rendkívül fontos eszköz arra, hogy az adózónál nem érvényesíthető adóbevételekhez az adózóhoz valamilyen minőségben kapcsolódó személyeknél hatékonyan hozzájuthasson.

Másrészt fontos körülmény, hogy az adó megfizetésre kötelezett személy eltérő felelősségi alapon vehető figyelembe az adótartozásnál: vagy objektív helytállásra köteleztként, vagy mögöttes felelősként, szubjektív helytállásra köteleztként vehető igénybe az adótartozás megfizetésére. Utóbbi személyi kört érintően kiemelkedően fontos rögzíteni azt is, hogy kizárólag abban az esetben van lehetőség öt az adótartozás teljesítésére kötelezni, amennyiben felelősségét (jogellenes felróható magatartását, véttségét) polgári vagy büntetőügyben eljáró bíróság jogerősen megállapította. A csoportosítást illetően a jogi személy tartozásaiért korlátozottan felelős, részesedését átruházó tag, részvényes jelölhető meg „kakukktójásként”, amelynél mindkét felelősségre vonatkozó ismertetőjegyek megjelennek.

¹⁰⁷ Art. III. 60. § (2) bekezdés b) pontja.

A PLATFORM-FOGLALKOZTATÁS JOGI KÉRDÉSEI A JELENLEGI GAZDASÁGI HELYZETBEN

*dr. Tunyi Mária Vivien*¹⁰⁸

*I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrár- és Munkajogi Tanszék*

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Hazánkban a platform munkavégzés szűk körben ismert munkavégzési forma, azonban a koronavírus okozta válsághelyzet megjelenése óta elterjedő tendencia figyelhető meg ebben a foglalkoztatási formában. A társadalom gyors és kényelmes életstílusának köszönhetően egyre nagyobb igény mutatkozik a platform alapú szolgáltatásra. A platform alapú szolgáltatás hozadéka a platform munkavégzés.

Jelen korunkban számos krízishelyzettel kell szembenéznünk, Makó, Illés és Papp megfogalmazása szerint a ma élő embernek három krízissel kell számolnia, melyek hatással vannak a gazdaságra és átalakítják azt. Ezek a krízisek: a klímaváltozás, valamint a Covid-19 világjárvány, illetve a digitalizáció okozta változás.¹⁰⁹ A platform gazdaság is ezen krízishelyzetek szülötte. (Jelen gazdasági helyzetben beszélhetünk azonban egy 4. fajta krízisről, amely az orosz-ukrán konfliktus okozta Energiaválság, ez utóbbi szintén fellendítheti a platform alapú munkavégzők arányát, mivel, ha esetleg üzemanyaghiány keletkezik a biciklis futár ugyanúgy eltudja látni a rábízott feladatot.)

Számos kérdés merül fel az általam vizsgált munkavégzési forma alkalmazása során, melyek a következők: - Mindenekelőtt a legfontosabb kérdés, hogy önfoglalkoztatás vagy munkavégzés valósul-e meg a platform munka esetében? További lényeges kérdés, hogy fenntartható lesz-e ez a munkavégzési forma? Ezen túlmenően a platformmunka sajátossága a rugalmasság, viszont kérdés az, hogy akár az uniós akár a tagállami jogalkotás során megmarad-e a rugalmasság, mint ezen munkavégzési forma sajátossága? Van-e szükség egyáltalán arra, hogy ezek a munkavégzők az irányelv által remélt és áhított védelemben részesüljenek, szeretnék-e vajon, az ebben a formában munkát végző egyének ilyen fajta védelmet?

Jelen kutatásom során ezen tárgykörben kerestem a választ a hazai jogszabályok és az Európai Unió irányelvtervezet relációjában.

A PLATFORM ALAPÚ MUNKAVÉGZÉSRŐL ÁLTALÁNOSÁGBAN

A platform alapú munkavégzés keretében egy háromszereplős viszonyról beszélhetünk, amelyek egy fejlett algoritmus segítségével kapcsolódnak egymáshoz.

A munkavégzés keretében a feladatokat kisebb, egyedülálló feladatokra osztják, amelyeket a platform „munkavállalók” igény szerint hajtanak végre, amelyből kifolyólag széleskörű munkamegosztás jön létre.² A leggyakoribb feladatok közé tartoznak a szakmai feladatok (mint a szoftverfejlesztés vagy grafikai tervezés), a szállítás (amely lehet személy

¹⁰⁸ Témavezető: Prof. Dr. Jakab Nóra egyetemi tanár

¹⁰⁹ Makó Csaba - Illés Miklós – Papp József: Munkavégzés a platformalapú gazdaságban – Közgazdasági Szemle, LXVII. évf. 2020. november, 1112. o. ² Eurofound jelentés 2018.

vagy ételkiszállítás), a háztartási feladatok (például takarítás), a mikrofeladatok (például képek címkézése weboldalakon).

A platform alapú munkavégzés egy online platformon zajlik, amely lehetővé teszi szervezetek vagy magánszemélyek számára, hogy konkrét problémák megoldása vagy fizetés ellenében bizonyos szolgáltatások nyújtása céljából más szervezetekkel vagy személyekkel kapcsolatba lépjenek. A platformon végzett munka történhet online vagy személyesen.

Korábban az Eurofound a „tömegfoglalkoztatás” kifejezést alkalmazta a fogalomhoz eredetileg kapcsolódó ún. kattintásos munka megragadására, de a jelenség változása figyelhető meg és ma már sokkal több feladattípust foglal magában. Ennek megfelelően az Eurofound 2018-tól a „platformmunka” kifejezést vette át.

Az Európai Unióban számos különböző kifejezést használnak a platform alapú tevékenységre, az Európai Bizottság és a Parlament gyakran hivatkozik például a „megosztáson alapuló” vagy az „együttműködő gazdaság” kifejezésekre. Ezek a tevékenységek azonban az online tevékenységek szélesebb körét foglalják magukba a fizetett munkán túlmenően az anyagi és tőkejavak kereskedelmét, valamint a nem kereskedelmi tevékenységeket.

Az Eurofound 10 platform-munka típust azonosított,¹¹⁰ amelyek a platformok és a hozzájuk kapcsolódó munkások számát tekintve már elérték egyfajta kritikus tömeget Európában. Ezen típusok közötti főbb különbségek a feladatok nagyságrendjében, a szolgáltatás nyújtás formátumában (értve ez alatt, hogy a feladatokat helyben vagy online végzik), a feladat ellátáshoz szükséges képességek szintjében és az ügyfél és munkavégző közötti viszonyban továbbá a munka elosztását meghatározó félben rejlenek. A 10 típus egyike a helyszínen végzett, a platform által meghatározott rutin munka, ilyen esetként emelhető ki az, ha egy olyan platform, mint hazánkban a Wolt vagy akár a Foodpanda határozza meg, hogy melyik kerékpáros futár szállítson ki ételt.

PLATFORM MUNKÁSOK HELYZETE HAZÁNKBAN

Hazánkban nehézséget okoz az egyéni vállalkozóval kötött szerződéses viszony mögé bújtatott munkaviszony. Nemcsak Magyarországon, hanem a legtöbb uniós országban is széles körben elterjedt az alkalmazott vállalkozóként való foglalkoztatása. Azonban ez a forma egy lazább kapcsolatot eredményez, amely a munkáltatónak előnyökkel jár, míg a munkavégzőt kevésbé előnyös pozícióba sodorja. Főként azért is kedvező a platform üzemeltetőinek ez a módszer, mivel egy szerződéses viszony megszüntetése sokkal egyszerűbb, mint egy munkaviszony felmondása¹¹¹. Ezáltal míg vagyoni előnyökre szert tehet a munkavégző addig hiányoznak a munkajogviszony adta lényegi jogosultságok, mint például a maximális munkaidő, minimális pihenőidő, megfelelő díjazás vagy a túlórapénz.¹¹²

A jogviszonyok sajátosságait tekintve a hazai szabályozás két területébe illeszthető ez a munkavégzési forma. Egyrészt a polgári jogi szabályozás, másrészt pedig a munkajogi szabályozás területét kell vizsgálat tárgyává tennünk. Míg a polgári jogi szabályozás nem biztosítja a foglalkozás védelmét (szemben a munkajogi szabályozással), addig a magyar

¹¹⁰ Gyulaváry Tamás: Hakni gazdaság a láthatáron: Az internetes munka fogalma és sajátosságai, Iustum Alecum Salitare, 2019. I., 25-51. o.

¹¹¹ Nagy Kristóf: Európai Unió irányelv rendezheti a katas foglalkoztatást https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2022/07/unios-iranyelv-rendezheti-a-katas-foglalkoztatast?fbclid=IwAR07_EsOmKB2YxmVFgIZ4yNyZDN4dYOBEPzNj_kcx3FUXuZ1xzX1ID_9CUw

¹¹² Leila Chaibi: PLATFORM WORKERS' FIGHT FOR RIGHTS & DIGNITY

munkajogi szabályozás felkészületlen a platformalapú munkavégzés kezelésére.¹¹³ Kun szerint sem a munkajogi védelem, sem a munkáltatói gondoskodási szerepkör nem található meg a platform munkavállalók mögött. A cél az, hogy tagállami és nemzetközi szinten is létezzenek olyan munkajogi biztosítékok, amelyek a tisztességes munkafeltételeket és megfelelő jogi és szociális védelmet garantálnak a platformgazdaságban dolgozóknak is.¹¹⁴

Ahogy Rácz és Kun fogalmazott: „Magyarországra az úgynevezett »hakenigazdaság« korai fejlődési szakasza jellemző, annak definíciója és szabályozása egyaránt kiforratlan. sőt a platformmunka alig látható és marginális munkavégzési forma, a társadalmi partnerek kevésbé vesznek tudomást róla, nem tartják speciális szabályozást igénylő foglalkoztatási jelenségnek. a platformmunkavégzés nem vita tárgya. magyarországon nincsenek szabályozásra vagy jogi eszközök fejlesztésére irányuló olyan törekvések, amelyek a platformmunkások munkafeltételeinek és/vagy társadalmi védelmére irányulnának.”¹¹⁵¹¹⁶ Rácz és Kun megfogalmazásából kitűnik, hogy a probléma jelen van hazánkban, azonban a jogalkotó bagatell problémának tartja így nem került még sor érdemi szabályozásra ezen tárgykörben. A szerződéses jogviszony mögé bújtatott munkaviszony felszámolásának talán egyetlen csírája a 2022. nyarán elfogadott Kata törvény módosítás⁹, mely módosítás inkább gazdasági érdekeket szolgált a jogalkotó számára, mintsem a platform munkások helyzetének problémáját igyekezett volna megoldani.

Összegezve a hazai helyzetet elmondható, hogy a határok elmosódása figyelhető meg az önfoglalkoztatás és a munkavállalói státusz között, amik kihívások elé állítják a jogi szabályozást.¹¹⁷

PLATFORM MUNKAVÉGZŐK HELYZETE AZ EURÓPAI UNIÓ JOGALKOTÁSÁBAN

A Bizottság által végzett felmérés alapján 2022-ben 28 millió munkavégző dolgozott platform munkásként, mely a digitalizáció gyors fejlődésének és a Covid-19 járvány hatásának köszönhető. A becslések szerint ez a szám elérheti 2025-re a 43 millió munkavállalót az integráció tagállamaiban.

2021. decemberében megjelent egy irányelvtervezet a platform munkások helyzetének javítása érdekében, amely várhatóan elfogadása után 1-2 éven belül irányvonalat jelenhet a tagállami jogalkotók számára.

Jelen munkavégzési forma az OECD által megjelölt 6 új munkavégzési formák egyike, amelynek jogszabályi keretek közé szorítása során az OECD jelentésének szerzői azt javasolják, hogy olyan szabályokat alkalmazzanak „amelyek megőrzik az új típusú

¹¹³ Makó Csaba-Illésy Miklós-Pap József [2020]: Munkavégzés a platformalapú gazdaságban, Közgazdasági Szemle, LXVII. ÉVF., 2020. november 1122. o.

¹¹⁴ Rácz Ildikó: A kollektív jogok érvényesülésének lehetőségei a platform-munkavégzés esetében – Miskolci Jogi Szemle, 2018/2.

¹¹⁵ Kun Attila–Rácz Ildikó [2019]: national report on industrial relations – The Case of Hungary. irel – smarter industrial relations to address new Technological Challenges in the World of Work. european Commission, agreement no. Vs/2019/0081 (2019–2021), munkástanácsok szövetsége, budapest.

¹¹⁶ . évi XIII. törvény a kisadózó vállalkozók tételes adójáról

¹¹⁷ Gyulaváry Tamás: Uber sofőrök és társaik: munkavállalók vagy önfoglalkoztatók? – Jogtudományi Közlöny, 2019/3.

munkavégzési formák által biztosított rugalmasságot, de emellett biztosítják a munkát végzők védelmét és szociális biztonságát.”¹¹⁸

A hazai jogban fennálló dilemmára az irányelvertervezet megoldást kínál, ugyanis megfogalmaz egy kritériumrendszert, ami alapján beazonosítható, hogy a platform munkáltatónak minősül-e. Ezen kritériumrendszer szerint a platform abban az esetben tekinthető munkáltatónak, ha a feltételek közül legalább kettőnek megfelel. Ezek a kritériumok a következők: meghatározza a javadalmazás szintjét vagy felső határokat állapít meg; elektronikus eszközökkel felügyeli a munkavégzést; korlátozza a munkaidő vagy a távollét megválasztásának szabadságát, a feladatok elfogadásának vagy visszautasításának szabadságát, illetve az alvállalkozók vagy helyettesítők igénybevételének szabadságát; kötelező erejű szabályokat ír elő a külső megjelenésre, a szolgáltatás igénybe vevőjével szembeni magatartásra vagy a munka elvégzésére vonatkozóan; korlátozza azt a lehetőséget, hogy a munkavállaló ügyfélkört építsen ki vagy harmadik fél számára végezzen munkát.¹¹⁹ Mindemellett a bevezetőben általam feltett kérdésre is megadhatja a választ, hogy a munkavégző munkavállalónak minősül-e és megilletik-e azok a munkavállalói és szociális jogok, amelyek a munkavállalói jogállással járnak. Az tervezet ebben az esetben is egy kritérium paletta felállításával keres megoldást, ahogyan a munkáltatói lista úgy ez a feltételrendszer is két feltétel fennállása esetén ruházza fel a munkavégzőt a munkavállalókat megillető jogosultsággal és védelemmel.

A másik nagyon fontos kérdés az, hogy fenntartható-e ez a munkavégzési forma úgy, hogy megtartja a sajátos jegyeit, mint például a rugalmasságot. A rugalmasság ebben az esetben például a munkaidő szabad megválasztását jelenti, a rugalmasság mellett viszont eltűnhet a biztonság. A gazdaság ingadozása miatt kiszámíthatatlan, hogy mikor és mennyit tudnak dolgozni a munkások, ami hatással van a bevételükre, mivel sokan önfoglalkoztatóként dolgoznak, így elesnek a szociális és munkajogi védelemtől. A fenntarthatóság érdekében egy új jövőbeni globális szabályozásra van szükség, mert a platformok határokon átnyúló módon működnek, tehát határon átnyúló megközelítést tesznek indokolttá.

A Covid-19 világválság megmutatta, hogy a platformmunkások helyzetét lehetetlen figyelmen kívül hagyni. A járvány időszakában sokan a frontvonalban dolgoztak kockáztatva egészségüket és biztonságukat a társadalom további működésének érdekében. Ennek ellenére az online platformok továbbra is ellenállnak a szervezett munka és a kollektív tárgyalások elismerésének és erős lobbitevékenységet folytatnak a visszaélések megfékezésére irányuló bármilyen intézkedés ellen.

A járvány előtt 4,08 billió eurót érő gigagazdaság továbbra is exponenciálisan növekszik és valójában a világválságból is profitált, mivel a járvány alatt munkájukat elveszítők új munkavégzési lehetőségeket keresve a platform üzemeltetők által kínált munkalehetőségeket megragadva dolgoztak. Ez a válság azonban a továbbra is a gazdaság csúcsán és a részvényeseknél koncentrálódik, míg a munkások kevesebb fizetésért hosszabb munkaidőt kénytelenek dolgozni.¹²⁰

¹¹⁸ OECD (2019), *Policy Responses to New Forms of Work*, OECD Publishing, Paris In: Infojegyzet Kardos Krisztina – Országgyűlés Hivatala- Információs szolgálat - 2019/41.

¹¹⁹ „A gyakorlatban ez azt jelenti, ha egy katás vállalkozásként szerződő ételfutárnak a platform üzemeltetői meghatározzák például a munkaidő-beosztását, elvárják, hogy rendelkezésre álljon, utasítják, folyamatosan kontroll alatt tartják munkavégzését, vagy akár a platform arculatának megfelelő viseletet írnak elő, akkor gyakorlatilag alkalmazottként kezelik az érintett egyéni vállalkozót. Ebben az esetben pedig automatikusan munkaviszonnyá alakulna a szerződéses kapcsolat.” - <https://infostart.hu/gazdasag/2022/07/14/kata-utan-uniosiranyelv-segithet-a-rendezesben>

¹²⁰ Leila Chaibi: PLATFORM WORKERS' FIGHT FOR RIGHTS & DIGNITY

ZÁRÓ GONDOLATOK

A platform munkavégzés egy még feltáratlan szürke zóna a munkajog rendszerében mind hazánkban, mind pedig az Európai Unióban egyaránt. A Bizottság ezért is érezte szükségesnek a szabályozás és a fogalmak tisztázását, amelynek mentén a tagállamok kialakíthatnak egy a munkavégzők védelmét jelentő jogszabályi környezetet.

Feltételezhető, hogy amennyiben a fentiekben említett irányelv elfogadásra kerül, a szabályok hazai alkalmazása során megkapjuk a válaszokat a platform munkavégzés jelen tanulmányban tárgyalt problémáira. Arra a kérdésre, hogy a platform munkavégzők szerint szükség van-e és igényt tartanak-e ilyen fajta védelemre talán egy szociális párbeszéd keretén belül kaphatnánk választ, ami azonban előíranyozza, hogy szakszervezetek és kollektív érdekeket képviselő szervezetek alakuljanak. Azonban az irányelv a kollektív érdekérvényesítésre a vonatkozó tervezetben nem tért ki.

A PÉNZMOSÁS BŰNCSELEKMÉNY BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK FEJLŐDÉSE

dr. Vámosi Vivien Cintia¹²¹

I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A pénzmosás bűncselekmény az elmúlt évtizedekben egyre jelentősebb bűncselekménnyé nőtte ki magát. A bűnözők nagy része ennek a cselekménynek a segítségével próbálja meg eltüntetni a hatóságok elől a más bűncselekményből származó vagyonát. Ezt egyre több módon tudják megtenni, mint például a bankrendszeren keresztül történő elrejtés, kriptovaluták használata stb. Jelentős problémát képez, hogy a már tisztára mosott pénz eredetét szinte lehetetlen visszakövetni, így az alapcselekmények felderítése is nehezebbé válik.

A bűncselekmény felderítésére a nemzetközi szabályok szerint minden államnak ki kell jelölnie egy központi szervet, mely a gyanús bejelentéseket fogadja és vizsgálja meg szigorú protokoll szerint. Az operatív elemzés eredményét az illetékes szerveknek továbbítják. Ezek az illetékes szervek az ún. pénzügyi információs egység („Financial Intelligence Unit”, FIU). E feladatot Magyarországon a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítás szervezetén belül működő Pénzmosás és Terrorizmusfinanszírozás Elleni Iroda látja el.¹²²

A magyar Pénzmosás Elleni Iroda a bűncselekmény elleni küzdelem, valamint annak megelőzésének, felderítésének és nyomozásának megkönnyítése céljából végzi elemző és értékelő tevékenységét. Ez a tevékenység operatív és stratégiai elemzéseket foglal magába. Az operatív elemzés akkor indul el, ha a szolgáltató bejelentést tesz a kötelezettsége alapján, illetve ha a felügyeleti szerv tudomására jut a bejelentés alapjául szolgáló adat, tény, körülmény. A stratégiai elemzés a pénzmosással és terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos folyamatok vizsgálatát jelenti.¹²³

A SZABÁLYOZÁS FEJLŐDÉSE

Az 1986-2005 közötti időszak

A pénzmosás bűncselekmény elleni védekezés szabályozása ma már szinte minden országban fontos szerepet játszik, megjelenik az országok büntető törvénykönyveiben. Viszonylag fiatal bűncselekményről van szó, melynek kriminalizálása a szervezett bűnözés elleni fellépéssel összhangban alakult ki.¹²⁴ Az első szabályozások az Amerikai Egyesült Államokban jelentek

¹²¹ Témavezetők: Prof. Dr. Jacsó Judit egyetemi tanár, Dr. Udvarhelyi Bence egyetemi adjunktus

¹²² Simonka Gábor Aurél: A pénzmosás elleni intézményrendszer a Pénzmosás Elleni Információs Iroda szemszögéből. Kriminológiai Közlemények 72

¹²³ <https://pei.nav.gov.hu/elemzo-ertekelo-tevekenyseg/elemzo-ertekelo-tevekenyseg> (utoljára megnyitva 2022.09.21.)

¹²⁴ Jacsó Judit, Udvarhelyi Bence: A pénzmosás elleni fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban. Ügyészeti Szemle 2017=01. II. évfolyam 1. szám 6-31. o

meg, ahol 1986-ban került elfogadásra az első Pénzmosás Elleni Törvény.¹²⁵ A küzdelem hamarosan már Európában is folytatódott. A pénzmosás kriminalizálásának fő célja eleinte a kábítószer-kereskedelem, illetve a szervezett bűnözés anyagi bázisának elvonása volt. A bűncselekmény hamarosan az Európai Közösségek, majd pedig az Európai Unió fókuszpontjába került. Ahhoz, hogy a bűncselekmény elleni fellépés hatékony legyen, az Európai Uniónak pénzmosás elleni politikát kellett kialakítania. E politika két fő pilléren, a büntetőjogi és a büntetőjogon kívüli eszközökön alapult. A büntetőjogi eszközöket az Európai Unió III. pilléres jogi eszközei szolgálták, míg a büntetőjogon kívüli eszközök a sorban megjelenő pénzmosás elleni irányelvek voltak. Ezen irányelvek segítségével lehetett (és lehet a mai napig is) megelőzni a pénzügyi szektor pénzmosásra történő használatát.¹²⁶

Európában az 1988. évi Bécsi Egyezmény volt az első nemzetközi dokumentum, mely szót ejtett a pénzmosásról, mint bűncselekményről a kábítószer-kereskedelemmel összefüggésben. További fontos nemzetközi dokumentum az Európai Tanács a pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló Egyezménye, melyet Strasbourgban írtak alá 1990. november 8-án. A következő jelentős nemzetközi dokumentum a Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezmény (Palermói Egyezmény, 2000. december 14.), mely szerint minden súlyos bűncselekményből származó vagyona elkövetett pénzmosás szankcionálandó. Az utolsó jelentős mérföldkövet pedig a 2005-ös Varsói Egyezmény jelentette a pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelem felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról.¹²⁷

AZ EURÓPAI UNIÓ SZABÁLYOZÁSÁNAK FEJLŐDÉSE

A pénzmosás bűncselekmény szabályozásának fejlődése tekintetében nem mehetünk el szó nélkül az Európai Unió szabályozása mellett. A Tanács a megfelelő szabályozás érdekében irányelvek kiadása mellett döntött.

I. és II. pénzmosás elleni irányelv

Az első irányelvet a pénzmosás elleni fellépéssel kapcsolatban 1991-ben bocsátotta ki az Európai Közösségek Tanácsa. Az irányelv három fő célt szolgált. Elsődleges célja volt annak megakadályozása, hogy a bűnözők pénzmosásra használják fel azokat az előnyöket, melyek az egységes piacból származnak. Ezzel a pénzügyi rendszer stabilitását is védeni kívánták. Másodsorban ezáltal kívánták megelőzni azt, hogy a részes államok az egységes piac működésével ellentétes intézkedéseket tegyenek a pénzmosás bűncselekmény elleni fellépés során. A harmadik cél a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem elleni hatékony

¹²⁵ Jimmy Gurule The Money Laundering Control Act of 1986: Creating a new federal offense or Merely affording federal prosecutors an alternative means of punishing specified unlawful activity? 32 Am. Crim. L. Rev. 823 (1994-1995)

¹²⁶ Jacsó Judit: A pénzmosás compliance hazai és európai dimenzióban a társadalmi innováció tükrében. Miskolci Jogi Szemle 14. évfolyam (2019) 2. különszám 1. kötet 394-412. o.

Jacsó Judit, Udvarhelyi Bence: A pénzmosás elleni fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban. Ügyészségi Szemle 2017=01. II. évfolyam 1. szám 6-31. o

¹²⁷ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar büntetőjog különös rész. Wolters Kluwer Hungary. Budapest. 2020. 781-798.

fellépés megszervezése volt.¹²⁸ Ezt az irányelvet a 2001/97/EK irányelvvel módosította az Európai Parlament és a Tanács. Az irányelv jelentős része a fogalmak pontosítását foglalja magába. Bővítésre került a pénzmosás fogalmi meghatározása is a korábbiakhoz képest.¹²⁹

III. pénzmosás elleni irányelv

2005-ben született meg a 2005/60/EK irányelv a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről, mely az Európai Unió III. pénzmosás elleni irányelve volt. Az irányelv célja a pénzügyi ágazatoknak és egyes nem pénzügyi ágazatoknak a pénzmosás és terrorizmus finanszírozásának céljából történő felhasználásának megelőzése a Pénzügyi Akció Munkacsoport (FATF) előírásainak megfelelően. Ezen túlmenően szerepet kap az ügyfelek valós kilétének megállapítása, gyanús tranzakciók bejelentési kötelezettsége és a szervezeteken belüli megelőző rendszerek kiépítése is. Az irányelv bővíti a korábbiakhoz képest a hatálya alá tartozón ágazatokat is. Ezen irányelv nagy újítása volt továbbá az is, hogy bevezette a kockázatalapú szabályozást, melyre korábban nem volt még példa.¹³⁰

IV. pénzmosás elleni irányelv

A III. pénzmosás elleni irányelvet követte a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló 2015/849 irányelv hozta. Ez az irányelv a védekezés legfőbb lehetőségét a pénzügyi piacokon zajló visszaélések megelőzésében láttatta. Egyik fő célja az, hogy a III. pénzmosási irányelv rendelkezései még szélesebb körben kerüljenek alkalmazásra. A jogalkotók igyekeztek megszüntetni minden olyan nem egyértelmű szabályozást irányelvi és jogszabályi szinten is, amely problémát jelenthetett. 2015-től kezdve már az irányelv hatálya alá tartozott a korábbi pénzügyi és nem pénzügyi vállalkozásokon túl az árukereskedők köre is, ha a készpénzfizetések összege legalább 10 000 EUR volt. Szigorodtak az ügyfél-átvilágítás szabályai. Az irányelv felhívja a figyelmet a bűncselekmény elleni küzdelem hiányosságaira, illetve a védekezési lehetőségekre. A pénzügyi rendszer védelmére létrehoz egy egységes európai politikát az olyan harmadik országokkal szemben, melyek nem rendelkeznek hatékony védekezési rendszerrel a pénzmosás ellen. Végül, de nem utolsó sorban a tagállamok pénzügyi információs rendszerei közötti együttműködést is javítja, az információcsere kijelölt felülete a FIU.net lett.¹³¹

V. pénzmosás elleni irányelv

A következő jelentős uniós mérföldkő az ötödik pénzmosási irányelv volt, mely 2018 nyarán lépett hatályba. Több cél is megfogalmazásra került benne. Igyekezett átláthatóbbá tenni a vállalkozások és a bizalmi vagyionkezelő szolgáltatások tulajdoni viszonyait. Szigorodtak az

¹²⁸ A Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről

¹²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK irányelve (2001. december 4.) a Tanács a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásáról szóló 91/308/EGK irányelvének módosításáról

¹³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről

¹³¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/849 irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről

ellenőrzések a kiemelt kockázatot jelentő harmadik országok tekintetében. További cél az előre fizetett kártyákhoz és a virtuális fizetőeszközökhöz kötődő kockázatok kezelése. Végül célként fogalmazták meg a pénzmosás elleni küzdelemmel foglalkozó felügyeleti hatóságok és az Európai Központ Bank (EKB) közötti együttműködés és információcsere javítását is.¹³²
2018/1673 irányelv a pénzmosás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről

Ez az irányelv is megállapítja, hogy a pénzmosás uniós szintű probléma. A jogszabály célja a pénzmosás elleni küzdelem lehetőségeinek kiépítése a büntetőjog eszközeivel, illetve a hatóságok közötti hatékony információáramlás, a határokon átnyúló együttműködés magasabb szintre.¹³³ Az irányelv először meghatározza, pontosítja a pénzmosás bűncselekményének fogalmát, illetve az alapcselekményeket, melyek köre jelentős mértékben kibővült.¹³⁴ A bűncselekmény elkövetésének négy szándékos elkövetési magatartását fogalmazza meg. Feltételként szabja meg, hogy a bűncselekményt szándékosan és annak tudatában követik el, hogy a vagyon büntetendő cselekményből származik.¹³⁵ Újdonságként hatott, hogy nem volt szükséges az alapcselekmény miatti felelősséget megállapító ítéletre, illetve az alapcselekménnyel kapcsolatos összes tényállási elem felderítésére. Továbbá akkor is büntethetővé vált a pénzmosás, mikor az alapcselekmény más részes állam vagy harmadik ország területén valósult meg.¹³⁶

Javaslatcsomag a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozási szabályok felülvizsgálatára

A legújabb változások a pénzmosás elleni küzdelem fejlődésében 2021 nyarán következtek be, mikor az Európai Bizottság egy új javaslatcsomagot terjesztett elő az uniós szabályok megerősítése céljából. A javaslatcsomag célja az volt, hogy javítsák ennek segítségével a gyanús tranzakciók és tevékenységek felderítését, valamint csökkentsék a bűnelkövetők lehetőségeit az illegálisan szerzett vagyon tisztára mosására. Ez a javaslatcsomag több jogi aktust tartalmaz. Az első, és legfontosabb egy új uniós hatóság létrehozásáról szóló rendelet. További fontos területe a csomagnak egy új rendelet megalkotása, mely még szigorúbban szabályozza az ügyfél-átvilágítás és a tényleges tulajdonlás szabályait.¹³⁷

A HAZAI SZABÁLYOZÁS

Elmondható, hogy hazánkban egy viszonylag későn kriminalizált bűncselekményről beszélünk. Magyarország a nemzetközi kötelezettségvállalását teljesítette azzal, hogy 1994-ben kriminalizálta a pénzmosást az 1994. évi IX. törvénnyel. Még ebben az évben került az Országgyűlés által elfogadásra az 1994. évi XXIV. tv. a pénzmosás megelőzéséről és

¹³² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról

¹³³ 2018/1673 irányelv (1) preambulumbekkezdés

¹³⁴ 2018/1673 irányelv 2. cikk 1. pont

¹³⁵ 2018/1673 irányelv 3. cikk (2) bekezdés

¹³⁶ Jacsó Judit, Udvarhelyi Bence: A pénzmosás elleni küzdelem Magyarországon. Az európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai. Szerk.: Farkas-Dannecker-Jacsó Wolters Kluwer Hungary 2019. 295309.

¹³⁷ Európai Bizottság sajtóközleménye. A pénzügyi bűncselekmények elleni küzdelem: a Bizottság felülvizsgálja a pénzmosás és a terrorizmusfinanszírozás elleni szabályokat. Brüsszel, 2021. július

megakadályozásáról, mely törvényt az 1994-es Pmt-ként ismerünk.¹³⁸ Az elkövetkezendő évek során több változtatás is történt, de a legnagyobb horderejű módosítás a 2007. évi XXVII. törvénnyel jelent meg, mely bevezette a hatályos irányelveknek megfelelő ügyfélazonosítást, illetve a bejelentési kötelezettséget.¹³⁹ A 2012. évi C. törvényben külön fejezet szól a bűncselekményről, mellyel hangsúlyozzák annak fontosságát. Végül pedig a 2020. évi XLIII. törvénnyel hatályba lépő módosítások hoztak jelentős változást a bűncselekmény szabályozásában.¹⁴⁰

ZÁRÓ GONDOLATOK

Összegzésként elmondható az, hogy a pénzmosás és terrorizmus finanszírozásának megelőzése a történelem folyamán egyre nagyobb szerepet játszott a kormányzati politikában, valamint a gazdaságok működésében, mégis viszonylag későn, 1986-tól kezdtek el erre nézve szabályozást kialakítani. Elsőként az Amerikai Egyesült Államok tett lépéseket a bűncselekmény szabályozása és megelőzése érdekében, de Európa sem tétlenkedett. Az Európai Unió is aktívan részt vett és vesz a szabályok fejlesztésében. több irányelvet alkottak meg. Az irányelvek folyamatosan követik a bűncselekmény fejlődését, így a legújabb elkövetési magatartások ellen is egyre hatékonyabbá válik a védekezés.

Magyarország is csatlakozott a meghozott intézkedésekhez, a megfogalmazott irányelveket törvények formájában átültetve a hazai jogrendszerbe. Ennek köszönhetően született meg az 1994. évi törvény a pénzmosás megelőzéséről, mely 2007-ben és 2017-ben is aktualizálásra került. Továbbá maga a pénzmosás is büntetendővé vált hazánkban is azzal, hogy az 1994-ben bekerült Büntető Törvénykönyvünkbe. A 2012. évi C. törvény már kiemelt jelentőségű bűncselekményként külön fejezetben szabályozza a bűncselekményt. A legutolsó jelentős változások pedig a legfrissebb Európai Unió irányelv hatására 2021. 01.01-től léptek hatályba.

¹³⁸ Jacsó Judit, Udvarhelyi Bence: A pénzmosás elleni küzdelem Magyarországon. Az európai Unió pénzügyi érdekei védelmének büntetőjogi aspektusai. Szerk.: Farkas-Dannecker-Jacsó Wolters Kluwer Hungary 2019. 295309.

¹³⁹ 2005/60/EK irányelv a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről

¹⁴⁰ Jacsó Judit: A pénzmosás hatályos magyar büntetőjogi szabályozása az európai uniós elvárások tükrében. Miskolci Jogi Szemle 2021/3.16:5. 207-220

A BARNAHUS-MÓDSZER

dr. Zsák Zsófia¹⁴¹

*I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató
Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető eljárásjogi Tanszék*

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Mi vár ma Magyarországon az igazságszolgáltatásban egy gyermekre, ha szexuális bántalmazás éri? Először a szülő feljelentést tesz a rendőrségen, ahol kihallgatják a gyermeket, akár több alkalommal is. A következő lépés lehet, hogy bevonják a gyámhivatalt, ahol ismét el kell mesélnie a vele történeteket. A rendőrség szakértőt rendel ki, aki szintén ki fogja hallgatni a kiskorú áldozatot.¹⁴² A felsorolt személyek és helyszínek mind a nyomozati szakasz részét képezik. Ezt követi majd a bírósági eljárás, ami akár 1-2 éven keresztül is eltarthat. Itt az áldozat további kihallgatásokon vesz részt és akár újabb szakértőt is bevonhatnak az eljárásba.

Tehát a szexuális bántalmazást átélt gyermeknek éveken keresztül akár 10-15 alkalommal is be kell számolnia a vele történt tragédiáról. Erre nyújt megoldást a Barnahus-módszer, amely megakadályozza, hogy a büntetőeljárás retraumatizálja a már amúgy is sérült gyermeket. Tanulmányomban a Barnahus-házak célját, felépítését és megvalósulását szeretném vizsgálni.

A BARNAHUS-MÓDSZER EREDETE, CÉLJA

A Barnahus-módszer 1998-ban jelent meg. A modell létrehozója Bragi Gudbrandsson, aki felmérte, hogy az egyre növekedő családon belüli szexuális visszaélések elszenvedője sokszor a gyermek. Az ezen bűncselekmények kapcsán indult eljárások esetében a meghallgatások pedig tovább rontják a már egyébként is mély lelki sebeket szerzett gyermek állapotát.² A “barnahus” kifejezés már önmagában figyelemfelkeltő, ami nem véletlen. A 2017-es világkonferencián döntöttek arról, hogy az összes újonnan nyíló ezen módszeren alapuló létesítményt Barnahus-háznak kell elnevezni. A “barnahus” izalandiul annyit jelent, hogy gyermekház.

A Barnahus a gyermekbarát igazságszolgáltatás szerves részét képezi. Ezen fogalom az ENSZ égisze alatt született meg, és azóta is cél minden Európai Unió ország számára. Az izlandi modell által létrehozott keretrendszer az intézmények közötti megközelítést képviseli, egy fedél alá hozva és összehangolva a gyermekvédelem, az igazságszolgáltatás és az egészségügy feladatát.³ A bevezető gondolatokban már kifejtettem, hogy milyen lelki sérüléseket tud okozni a hagyományos eljárás. Most azonban kitérek arra is, hogy büntetőjogi szempontból miért hasznos ez az új intézmény. Az abúzus úgynevezett “csendes” bűncselekmény. Azaz az elkövető az áldozattól hallgatást vár el. Ezt gyakran kérni sem kell, hiszen az áldozatok sokszor szégyellik a velük történeteket. Inkább a hallgatásba menekülnek, mintsem, hogy beszéljenek róla. Ez az új módszer biztonságot és gyors eljárást biztosít a sértett számára. Így feloldhatja a félelmet, ami meggátolná abban, hogy beszéljen a vele történetéről. Ezen felül megoldást nyújt azon problémára is, amelyet az eljárásban részt vevő túl nagy

¹⁴¹ Témavezető: Prof. Dr. Fenyvesi Csaba egyetemi tanár

¹⁴² <https://www.sos.hu/gyereksorsok/barnahus-szexualis-abuzus/> (letöltés: 2022.11.29.)²
<https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasiert/> (letöltés: 2022.11.29.)³
Nagygyőr Csilla - A gyermekek kihallgatása a nyomozások során, Belügyi Szemle, 2022/8.

mennyiségű szervezet és szolgálat okoz. Hiszen az eljárásban érintett szereplők száma nem csak retraumatizációt eredményezhet, hanem akár azt is, hogy az áldozat vallomása eltérhet a korábitól. Az áldozatok ezen esetben mindig gyermekek. Egy gyermekben teljesen más hatást érünk el, mint egy felnőtt esetében akkor, amikor egy adott információra több alkalommal is rákérdezzük. Tökéletes példa erre, a tanár-diák kapcsolat. Mikor a tanár feltesz egy kérdést a diák válaszol. Ha a tanár ismét felteszi ugyanazt a kérdést a diákban azt az érzést kelti, hogy az első alkalommal adott válasza helytelen lesz. Hasonló benyomást kelthet akár a rendőr, akár a szociális munkás mikor a kiskorú áldozatot újra és újra kikérdezi a körülményekről. Azonban ebben az esetben a gyermek vallomása kulcsfontosságú. Vallomásának élményszerűnek kell lennie. Általános tapasztalat, hogy a gyerekek azt mondják, amit láttak, így az abuzálás látvány részét, a cselekvéseket el tudják mondani. A felnőtt gondolkodásra és emlékezetre sokkal inkább jellemző, hogy arról számol be, amit gondol a megtörtént eseményről.¹⁴³ Ez az élményszerűség a többszöri kihallgatások hatására nagy mértékben sérülhet.

Összefoglalva a Barnahus célja egy olyan egyarcú, közös, operatív és szervezeti keretrendszerben történő eljárás, amely lehetővé teszi, hogy a gyermekek retraumatizáció nélkül vehessenek részt a büntetőeljárásokban, és biztosítva legyen a gyermekek védelemhez, segítségnyújtáshoz, a gyermekközpontú igazságszolgáltatáshoz való joguk.¹⁴⁴

A BARNAHUS-MÓDSZER TÁRGYA ÉS ALANYAI

A Barnahus-módszer azokat az eseteket vizsgálja, amikor családon belüli szexuális visszaélés történik. Ezt abúzusnak is nevezzük. Az abúzus egy olyan bűncselekmény, melynek elkövetője a gyermek legbelsőbb bizalmi köréből kerül ki. Az elkövetők leggyakrabban a család férfi tagjai. Alapvetően három különböző formája van az abúzusnak: szexuális bántalmazás, fizikai bántalmazás, érzelmi elhanyagolás. Ha felmerül a gyanú, hogy e három abúzus valamelyik és/vagy mindegyik típusát elkövették a gyermek ellen, akkor a magánúton történő feljelentést vagy a gyermekvédelmi jelzőrendszeri jelzést követően a hatósági szervek, rendőrség, gyámhatóság kirendelő határozatban, vagy a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat hivatalos felkérésben kéri a Barnahus-szolgálatot, hogy Barnahus-módszerrel végezzék el a gyermek igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálatát.¹⁴⁵ Ez az intézmény azonban kizárólag az áldozatra fókuszál. Nem foglalkozik a gyanúsítottal, illetve komplex családvizsgálatot sem végez.

A BARNAHUS-MÓDSZER KRITÉRIUMAI ÉS RENDSZERE

A Barnahus-módszer egy úgynevezett keretrendszert képez. Nem konkrét jogszabályokat határoz meg, hanem bizonyos pontokat, kritériumokat. Ezáltal a nemzetek könnyen tudják alkalmazni a módszer saját jogrendszerükben is. Ezen kritériumok azonban kötelezőek. Ezek képezik a rendszer alappilléreit, ami által érvényesülni tud a gyermek mindenek felett álló érdeke.⁷

¹⁴³ <https://egy.hu/szocio/megelni-is-kinzo-de-tobbszor-elmeseltetni-kinzas-bantalmazott-gyerekeken-segit-abarnahus-modell-109297#> (letöltve: 2022.12.07.)

¹⁴⁴ Nagygyőr Csilla - A gyermekek kihallgatása a nyomozások során, Belügyi Szemle, 2022/8.

¹⁴⁵ <https://hintalovon.hu/2021/02/05/a-barnahus-szolgalatban-mindig-hisznek-a-gyerekek/> (letöltve: 2022.12.07.)⁷ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. November 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

Az első ilyen kritérium “a gyermek mindenk felett álló érdeke”¹⁴⁶¹⁴⁷. Ennek a pontnak a rendszer egészét át kell hatnia. Lényege, hogy minden intézkedés vagy döntés meghozatalakor a gyermeket érdekeit kell elsősorban figyelembe venni. Ehhez szorosan kapcsolódik “a meghallgatáshoz és tájékoztatáshoz való jog”¹⁴⁸¹⁴⁹. A gyermek véleménynyilvánításhoz és tájékoztatáshoz való jogát minden esetben tiszteletben kell tartani. A tájékoztatást úgy kell véghez vinni, hogy az a fiatakorú érettségi szintjéhez mérten megfelelő legyen. A kutatásom elején már említettem, hogy a gyermek további traumatizálódásának a megakadályozása az egyik legfőbb cél. Ezt segíti elő a harmadik és a negyedik előírás “az indokolatlan késedelem elkerülése”¹⁵⁰ és “a multidiszciplináris és intézmények közötti együttműködés”¹⁵¹¹⁵². Ha e két szempont hatékonyan tud érvényesülni nem csak az eljárás gyorsítást fogja eredményezni, hanem azt is, hogy a gyermeknek minél kevesebbszer kelljen felidézni a vele történt borzalmas traumát. További fontos szempont “a gyermekbarát környezet”. A Barnahus lehetőleg egy különálló épületben, a gyermek számára ismerős környezetben helyezkedik el, például egy lakóövezetben. A helyszínnek tömegközlekedési eszközökkel megközelíthetőnek kell lennie. A helyiségek akadálymentesek, fogyatékkal élő és/vagy különleges igényű gyermekek számára is hozzáférhetők.¹⁵³¹⁵⁴ A belső környezetnek vidámnak, barátságosnak, ismerősnek kell lennie a gyermek számára. Világos színekkel, játékokkal és gyermek bútorokkal kell berendezni. Ez mind a biztonságot és a támogatást fogja erősíteni benne. Ezekben a helyiségekben kell megtörténnie a gyermek kihallgatásának is. A kihallgatás módja az egyik legfontosabb kritérium. Bizonyítékon alapuló gyakorlat és protokollok alapján végzik, ami biztosítja a megszerzett bizonyítékok minőségét és mennyiségét. A kihallgatás fő célja az újratraumatizálás elkerülése, illetve annak lehetővé tétele, hogy a gyermek a lehető legrészletesebben számoljon be a történetéről, oly módon, hogy ez megfeleljen a bizonyításra vonatkozó szabályoknak és a védelemhez való jognak.¹⁵⁵ A következő szempont az “orvosi vizsgálat” lesz. Ezt kötelező elvégezni. A Barnahus rendszerben olyan orvosoknak kell dolgoznia, akik speciális képzésben részesültek, hogy a a fizikai és érzelmi bántalmazás jeleit is könnyen felismerjék. Az utolsó kritérium a “terápiás szolgáltatás”. A Barnahus-szolgálat terápiás szobájában a meghallgatást követően a pszichoterapeuta egy speciális, maximum négyalkalmas terápiában részesíti a gyermeket.¹⁵⁶ Ez egyfajta utókezelés, amelynek célja, hogy az eljárás során okozott traumákat segítsen feldolgozni a gyermeknek.

A BARNAHUS-HÁZ FELÉPÍTÉSE

Egy Barnahus-ház öt szobából áll. A házaknak a családi ház jelleget kell hangsúlyoznia. Minden szobának barátságosnak, világosnak, egyszerűnek és biztonságot sugárzóknak kell

¹⁴⁶ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 16.o. (letöltve: 2022.11.30.)

¹⁴⁸ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 19.o. (letöltve: 2022.11.30.)

¹⁵⁰ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 20. o. (Letöltve: 2022.11.30.)

¹⁵¹ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 23.o. (letöltve: 2022.11.30.)

¹⁵³ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 29.o. (letöltve: 2022.11.30.)

¹⁵⁵ https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf 35.o. (letöltve: 2022.11.30.)

¹⁵⁶ <https://hintalovon.hu/2021/02/05/a-barnahus-szolgalatban-mindig-hisznek-a-gyerekek/> (letöltve: 2022.12.03.)

lennie. Az első szoba a meghallgató szoba, amelyet egy gyerekszobához hasonlóan kell berendezni. A gyermekek gyakran nonverbális módon fejezi ki magukat, ezért a szobába számos, e kommunikációt támogató és felfejtő eszköz, játékot kell elhelyezni.¹⁵⁷ Ilyen különleges eszköz például az úgynevezett abúzus baba, amely egy nemi jellegekkel ellátott öltöztethető baba. Ebben a szobában csak a gyermek és az igazságügyi pszichológus szakértő tartózkodhat. A második helyiség a monitoring szoba, ami folyamatos kép és hang összeköttetésben van a meghallgató szobával. Így mindenki, aki a monitoring szobában ül lát, illetve hall mindent. A rendszer nem csak élőben közvetít, hanem rögzít is minden egyes mondatot és cselekvést. Ezáltal elkerülhető, hogy a gyermeknek számára ijesztő környezetben - például a rendőrségen - számos idegen embernek újra és újra be kelljen számolnia a vele történekről. Fontos helyszín még a terápiás szoba is, amiben szintén kép- és hangrögzítés zajlik. Erre azért van szükség, mert gyakran előfordul, hogy a gyermek a terápia közben újabb információkat fejez ki, amelyek akár bizonyítékként is felhasználhatóak lehetnek.

ZÁRÓ GONDOLATOK A BARNAHUS-MÓDSZER JÖVŐJÉRŐL

A folyamat már elindult, de rengeteg akadállyal néz egyelőre szembe. Magyarországon csupán két megyében érhető el a szolgáltatás. Jelenleg az igazságszolgáltatás sokszor feláldozza oltárán a gyermek érdekeit. Gyakran uralkodik még az a nézet, miszerint a gyermek nem mond igazat, csupán csak meséket talál ki. A gyermek nem ostoba, csak kicsi, a gyermek nem hazudik, csupán a végeláthatatlanul hosszú eljárások és a befolyásoló információk hatására akaratlanul másként kezdi mesélni a történeket.¹⁵⁸ Dr. Lazáry Györgyné, a szombathelyi Barnahus-ház vezetőjének véleménye szerint az eljárások gyorsítását segíthetné, ha hazánkban is lehetővé tennék, hogy az esetlegesen eljáró perbíró és a gyanúsított védője is jelen legyen a monitoring szobában.¹⁵⁹ Mindemellett nagy szükség lenne arra is, hogy az ország minden megyéjében elérhető legyen a Barnahus-szolgáltatás.

¹⁵⁷ <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasert/> (letöltve: 2022.12.03.)

¹⁵⁸ <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasert/> (letöltve: 2022.12.04.)

¹⁵⁹ <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasert/> (letöltve: 2022.12.04.)

CIVIL LAWSUITS DURING STATE OF EMERGENCY

dr. Zámpon Anna

IV. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék

For the annual Doctoral Student Forum this year I also tried processing a topic that is on the one hand related to my PhD research area, and on the other hand can be considered as current in the given field. Based on this idea, it was self-evident that the procedural changes in connection with the state of emergency declared in spring will be my topic at this year's conference, as the state of emergency declared by the Government with the Government Decree No. 40/2020 (III.11.) due to the COVID-19 coronavirus pandemic has changed many areas. Just as in university education, or in the usual order of healthcare, the state of emergency has required a great deal of adaptation from all of us in literally every area of life. Litigations and non-contentious proceedings were no exceptions from this.

The present study is intended to summarize what was said during the presentation of the author, however, due to its limitations the dissertation only takes into account the changes, with some thought-provoking questions. Given that the complexity of litigation and its changes cannot be examined through critical spectacles without at least a proper review of the neuralgic provisions of its regulations, in my view, it is appropriate to examine proactively the provisions introduced pro and contra in order to draw the right conclusions. Based on the above, the main objective of the present study is to summarize the changes in regulation.

Although the Government has endeavored to follow the current developments in all respects with its enactments, there is no doubt that between the entry into force of the Government Decree No. 45/2020 (III.14.) announcing the extraordinary judicial break and the promulgation of the Government Decree No. 74/2020. (III.31.) – “*Veir.*” in its other name – from an enforcement point of view enough time has elapsed for members of other legal professions to become puzzled on a number of procedural issues due to the number of conflicting interpretations of the law.

The Code of Civil Procedure is familiar with the concept of judicial break, but there is no concept of an extraordinary judicial break as such in the legislation. However, the question may arise as to whether it would have been possible to establish a stay of proceedings in the given situation. Article 53 of our Fundamental Law establishes the rules on the state of emergency, which the Government may declare in order to mitigate the consequences of natural or industrial disasters endangering lives and property.¹⁶⁰ Furthermore, the Fundamental Law does not explain in detail exactly what it means by this, precisely because of the varied occurrence of events in this category, so that if a “natural disaster or industrial disaster” occurs, the declaration of a state of emergency may not be an obstacle to that the particular “blow” cannot be inserted into any of the hypothetically created boxes. The old Code of Civil Procedure considers the establishment of stay of proceedings in a number of circumstances, including the provision for events when the operation of the court is hindered by the occurrence of an external, unavoidable event.¹⁶¹ This provisions does not specify either in particular what it considers to be an unavoidable obstacle, however considers an obstacle unavoidable not only if the occurrence of the event constitutes as an obstacle to the functioning of the court, but also when a party cannot be contacted for such reason. Compared to the old Code of Civil Procedure, the currently applicable Code of Civil Procedure no longer contains the latter clause, it only

¹⁶⁰ Article 53 (1) of the Fundamental Law

¹⁶¹ Section 111 (4) of the old Code of Civil Procedure

determines the obstacle to the functioning of the court.¹⁶² In spite of these pursuant to the coming into force of the Government Decree No. 45/2020 (III.14.) until the promulgation of Veir. there were courts that established the stay of the proceedings in cases under the new Code of Civil Procedure, and there were also courts where the already scheduled trial had only been postponed until a new deadline was set by the court ex officio. There were also examples when two different chambers of the same court interpreted the legal provisions in a completely different way, and while one considered and found that the proceedings may be put to a stay, the other council did not see the possibility of doing so because of the declaration of the state of emergency.¹⁶³

It was questionable whether the parties or the courts had to meet the already set deadlines, and whether the courts could continue their work at all, and if so, within what framework. As the Government did not extend the extraordinary judicial break, it came to an end. With the promulgation of the Government Decree No. 74/2020 (III.31.) or the so called *Veir.* the legislator sought to resolve anomalies in the interpretation of law resulting from the extraordinary judicial break in order to reduce legal uncertainty. The main regulatory principle of the regulation was that court cases should not stop and become congested for the period after the end of the state of emergency, but that both the parties and the court should do their utmost to take the cases forward. The *Veir.* ensured that, due to the passage of time, the ordering of the extraordinary judicial break would not cause any particular disadvantage to the litigants during the enforcement procedure, therefore it extended the deadlines that would have expired within the period of 15 days following the entry into force of the Government Decree No. 45/2020 (III.14.).

The legislature made a number of changes to litigation, as a result of which litigation that otherwise required a personal presence (due to the principle of directness) and was mainly concluded orally shifted entirely to writing, despite the fact that the *Veir.* wanted to bridge the problem of personal presence by means of an electronic device suitable for personal identification (typically a device capable of transmitting images and sound simultaneously), in a manner similar to remote listening.

I have also highlighted in my presentation some of the changes introduced by the regulations, which I consider to be the most important. It is possible to group these in several ways, for my part I thought that in the spirit of traceability, in my presentation I discuss them in the order of the *Veir.*, so I want to proceed in such a way in this dissertation as well.

During the state of emergency, the document containing the claim, the counterclaim, the document containing the set-off and the written counterclaim may be submitted by a party acting without a legal representative only in writing, without using the form prescribed by law.¹⁶⁴ In my view, the regulation broadened the already open imaginary door in order to facilitate the enforcement of the rights of the parties, in view of the fact that it was not possible to obtain information and assistance in court on customer assistance days, and personal reception was suspended during this period. The same supporting function was fulfilled by the provision in the regulation that if an application submitted by a party acting without a legal representative did not contain the mandatory elements or formalities, the court had to indicate

¹⁶² Section 119 (1) e) of the Code of Civil Procedure

¹⁶³ For details on the extraordinary judicial break see Rainer Lilla: *A veszélyhelyzet tanulságai a polgári peres eljárások tekintetében*; *Közjogi Szemle* 2020. évi 3. szám 87-88. pp.

¹⁶⁴ Section 24 of *Veir.* It is also important to point out that on 17 November 2020 the Hungarian Parliament adopted the bill no. T/13257 on the amendment of the Act CXXX of 2016 on the Code of Civil Procedure, which amended several provisions of the Code of Civil Procedure effective from 1 January 2021 (novel of the Code of Civil Procedure Act CXIX of 2020). Some of these changes also raised the innovations introduced by the *Veir.* To a normative level, including the amended section 246 (1) of the Code of Civil Procedure pursuant to which a party acting without a legal representative is no longer obliged to submit the application on a form, the use of a form is only an option.

in the order for rectification all the deficiencies in the application, and the court had to provide detailed and complete information on the rectification of the deficiencies, adapted to the legal inexperience of the party. The application could be rejected only in the absence of these. During the state of emergency, petitions could not be submitted in person at the court (even at the time of writing this dissertation), they could only be placed in a closed collection box at the entrance of the court. Although electronic procedure is becoming more and more widespread, the quarantine of paper-based documents has been considered common, which slowed down procedures in several cases.

In litigations falling within the scope of the Code of Civil Procedure the case initiation stage had to be conducted without a case initiation hearing, and the court – if needed – could also call the parties to submit additional statement in writing.¹⁶⁵ If a personal hearing of the legal representative or the party was required, the statements were obtained by the court in writing, or by an electronic means of identification in order to close the case initiation stage, and if necessary were recorded in minutes

The court did not hold a hearing even at the request of the parties. The court warned the parties in writing prior to closing the case initiation stage and provided opportunity to make further statements in writing. The court notified the parties in writing of the closure of the case initiation stage. The decree did not allow any exceptions even in case of lawsuits regarding personal condition, therefore there was no case initiation hearing in such cases either. Although obtaining personal statements of the parties to a final divorce in a simple divorce case may not have been a major difficulty (assuming that both parties acted in accordance with the principle of good faith in litigation), it is questionable to what extent a written attempt by the court to reconcile the parties is effective.

In litigations falling within the scope of the Code of Civil Procedure the substantive hearing – the hearing in litigations falling within the scope of the old Code of Civil Procedure – was to be held if possible by means of an electronic communications network or other means of electronic image and sound transmission. If the conditions for this were not met, instead of holding a hearing, the statements to be recorded at the hearing were obtained by the court in writing or by using an electronic means of identification and recorded in minutes, if necessary.

If the conduct of the procedural act required personal assistance which, as a result, could not be carried out as described above, the court continued to engage in procedural acts outside the trial and not necessarily requiring personal assistance. If these procedural acts have already been carried out by the court or there is no such procedural act to be carried out, from that date, the period until the circumstance preventing personal involvement ceases to exist or the emergency situation ceases to exist shall not be included in the deadline. The court ordered in its injunction the date on which the obstacle occurred and provided information on its legal consequences.

The question is, how does the court make sure that a witness makes his or her testimony without influence? Is it obligatory for a witness to have all the means necessary for an online hearing? As a solution to this, the decree offered the possibility of providing the technical conditions for such hearing in the court building, in case it was otherwise impossible. In its opinion no. 2/2020 (IV.30.) PK took the following position:

1. For the purposes of Veir. in civil matters a hearing may be held by other means capable of transmitting electronic images and sound (hereinafter: e-hearings) only if the necessary technical conditions are available to all persons other than the members of the court to be summoned to the hearing.

The court shall examine these conditions *ex officio*, and if these are met by all persons concerned, an e-hearing may be scheduled. The participation of the parties, contributors and

¹⁶⁵ Section 21 (2) of Veir.

other persons in the e-trial is conditional on the prior notification of their e-mail address at the request of the court and the existence of an internet connection and a device capable of simultaneous transmission of image and sound.

2. The holding of an e-hearing may be omitted in case the necessary technical conditions are not met or if the conclusion of such a procedural act is required at the hearing that required personal assistance that cannot be concluded at the e-hearing.

3. During e-hearing the provisions of the 1952 Code of Civil Procedure and the Code of Civil Procedure on summons to trial shall be applied accordingly with the differences resulting from Veir.

4. Section 624 (2) of the Code of Civil Procedure is also applicable to e-trial, according to which in the case of a hearing via an electronic communications network, the provisions on the publicity of the hearing shall also apply, however, the publicity shall be provided at the “designated place” of the hearing, which means the presence of the judge. The conditions for holding a closed hearing are met, if at the request of the court, the participants in the proceedings (parties, witnesses) declare that they also have the conditions for excluding the public.

5. The judge closes the e-hearing if its conditions are met, however the judgement is no longer pronounced at the hearing, and the court renders the judgement out of court.

In litigious proceedings there was an unlimited number of suspensions at the joint request of the parties.

If the court ordered an interim measure prior to the commencement of the proceedings, the time limit set by the court for the commencement of the proceedings shall begin on the day following the cessation of the emergency. During the assessment of the interim measure, the parties may only make a statement in writing. Where a personal interview was necessary, the statements had to be obtained in writing or by using an electronic means of identification and, if necessary, recorded in the minutes.

During the state of emergency there is no place to conduct a procedural act if it were to take place in a place that is subject to an epidemiological measure.¹⁶⁶ This procedural act may be carried out after the epidemiological measure has been lifted, and the time limit for carrying out the procedural act starts again on the day following the lifting of the epidemiological measure. An exception to this is a procedural act related to measures restricting personal freedom, because, in the absence of other possibilities it shall be carried out even in a place subject to an epidemiological measure during the emergency.

If, after the postponement of the trial held before the declaration of the state of emergency in the proceeding, it is not necessary to take further procedural actions during the state of emergency, or the court has already taken further procedural steps, the court shall warn the parties in writing to close the hearing and provide an opportunity to make further statements in writing.

The court handed down the verdict without a hearing. The court also approved the court settlement of the parties out of court, primarily after the parties had made a written statement. The order approving the settlement was delivered to the parties. An appeal against an order on approval made in such a way had suspensory effect on the implementation of the settlement.

In appeal and special review proceedings, the parties could not, in principle, request a hearing. In case of appeal and special review proceedings, the court could also decide on an out-of-court hearing in the case of negotiations already scheduled on the basis of a previous application, and the parties have been notified of this decision out of turn. However, if the parties requested in a joint written request within 15 days of such notification, the court held a hearing by means of an electronic communications network or other means capable of transmitting electronic images and sound. If the conditions for this were not met, instead of

¹⁶⁶ Section 22 (1) of Veir.

holding a hearing, the statements to be recorded at the hearing were obtained in writing by the court or recorded using an electronic means of identification and if necessary in minutes.

Although today's litigation is increasingly shifting towards writing¹⁶⁷, and the importance of statements made in person shows a declining trend, in many cases, the statements made by the parties are of utmost importance. At this point, we can turn back to the issues already raised. To what extent may the confrontation that takes place in the context of e-negotiation be considered effective or ineffective?¹⁶⁸

In my view, the examination of the provisions detailed above shows that there has not yet been an example of a similar situation to which one would have had to adapt, which could have provided the legislator with a basis and transition that would allow it to move relatively smoothly from a procedure to another that is a whole different method at its roots. However, the roots of the difficulties are not necessarily to be found in the legislative shortcomings. At the same time, it is at least indicative that the Curia was forced to issue a resolution on the protocol to be followed in relation to fundamental issues of court proceedings.

The procedural order during the state of emergency also pointed out in practice that the majority of civil litigation subjects are still lagging behind in providing IT conditions: this was basically supported in practice by the low number of e-negotiations and the law enforcement efforts that favored written statements. The shortcoming can be seen in the field of tangible assets on the one hand, and in the IT skills of law enforcers on the other. The difficulties arising from outdated nature cannot be eliminated by the fact that every court council is given a laptop equipped with a web camera and a microphone, or that the court IT system is swollen with more modern computer equipment. Providing the conditions to only one of the parties while the provision of the technical conditions remains an obstacle for the other two parties (plaintiff or defendant) still does not solve the problem.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Compare with Nagy Adrienn: *Digitalizáció és mesterséges intelligencia a magyar igazságszolgáltatásban*; Miskolci Jogi Szemle 2020. évi 3. különszám 110. p.

¹⁶⁸ Pursuant to section 6 of opinion no. 2/2020 (IV.30.) PK of the Curia the confrontation of parties and witnesses is also possible during e-hearings

¹⁶⁹ Further research may be based on the website <https://remotecourts.org/> created by Richard Susskind, where he monitors and awaits the experience of „remote courts” in different countries. See in detail Ferencz Bálint: Aki már a koronavírust megelőzően is online bíróságokat szeretett volna – recension on the book of Richard Susskind „Online courts and the future of justice”; Pro Futuro 2020/1. 192-200. o. DOI 10.26521/Profuturo/2020/1/7562

POLGÁRI PEREK A VESZÉLYHELYZET IDEJÉN

dr. Zámori Anna

IV. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz hallgató

Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék

A hagyományosan minden évben megrendezésre kerülő Doktorandusz Fórumra ebben az évben is igyekeztem olyan témakört feldolgozni, amely egyrésztől több ponton kapcsolódik a PhD kutatási területemhez, másrésztől az adott tárgykör vonatkozásában aktuálisnak tekinthető. Ezen elgondolás alapján magától értetődő volt, hogy a tavasszal kihirdetett veszélyhelyzettel összefüggésben bekövetkezett eljárásjogi változások képezik majd a témát az idei konferencián, hiszen a Kormány által a COVID-19 vírus okozta humán-egészségügyi világjárvány miatt a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzet okán számos területen következett be változás. Ahogyan az egyetemi oktatásban, vagy az egészségügyi ellátás már megszokott rendjében, úgy az élet szó szerint minden területén nagyfokú alkalmazkodást követelt meg mindannyiunktól a veszélyhelyzet. Ez alól a peres és nemperes eljárások sem jelentettek kivételt.

A jelen tanulmány a szerző által megtartott prezentáció során elhangzottakat hivatott összefoglalni, ugyanakkor a dolgozat terjedelmi korlátainál fogva csupán számba veszi a változásokat, néhány gondolatébresztőnek szánt felvetéssel. Tekintettel arra, hogy a peres eljárás komplexitása és az abban bekövetkezett változások kritikai szemüvegen keresztül történő vizsgálata nem végezhető el anélkül, hogy a szabályozás legalábbis neuralgikusnak tekinthető rendelkezései megfelelő módon ne kerültek volna körül járásra, álláspontom szerint célszerű akkurátusan megvizsgálni pro és contra a bevezetett rendelkezéseket annak érdekében, hogy helyes következtetéseket lehessen levonni. Mindezek alapján jelen tanulmány fő célkitűzése a szabályozásban bekövetkező változások összefoglalása.

Noha a Kormány igyekezett minden tekintetben a történések ütőerén tartani az újratalkotással, kétségtelen, hogy a különösebb instrukciót nélkülöző rendkívüli ítélkezési szünetet kihirdető 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet hatálybalépése és a 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet - vagy más néven Veir. - kihirdetése között a jogérvényesítés szempontjából elég sok idő telt el ahhoz, hogy a jogászai hivatásrendek képviselői számos eljárásjogi kérdés tekintetében tanácsstalanokká váljanak a több egymással ellentétes jogértelmezésnek köszönhetően.

A Pp. ismeri az ítélkezési szünet fogalmát, de rendkívüli ítélkezési szünettel, mint olyannal nem találkozunk a jogszabályban. Kérdésként merülhet fel ugyanakkor, hogy adott helyzetben mennyiben lett volna lehetőség az eljárások félbeszakadását megállapítani. Az Alaptörvényünk 53. cikke rendelkezik a veszélyhelyzetről, amelyet a Kormány az élet-és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség következményeinek elhárítása érdekében hirdethet ki.¹⁷⁰ Az Alaptörvényünk ezt meghaladóan részletesen nem fejt ki, hogy pontosan mit is ért ezalatt, éppen az ebbe a kategóriába sorolható események változatos előfordulási módja okán, annak érdekében, ha az „elemi csapás, vagy ipari szerencsétlenség” bekövetkezik a veszélyhelyzet kihirdetésének ne képezze akadályát esetlegesen az, hogy az adott „csapás” nem illeszthető be a hipotetikus létrehozott skatulyák egyikébe sem. A régi Pp. a félbeszakadást számos okból megállapíthatónak tartja, többek között arra az esetre is tartalmaz rendelkezést, ha a bíróság működését esetlegesen külső, elháríthatatlan esemény bekövetkezése akadályozza.¹⁷¹ A rendelkezés szintén nem részletezi különösebben, hogy mit

¹⁷⁰ Alaptv. 53. Cikk (1) bek.

¹⁷¹ rPp. 111.§ (4) bek.

tekint elháríthatatlan akadálynak, ugyanakkor azt is elháríthatatlan akadálynak tekinti, ha az esemény bekövetkezése nem csupán a bíróság működésének képezi akadályát, de azt az esetet is, amikor a féllel ilyen okból nem lehet érintkezni. A rPp.-hez képest a jelenleg hatályos Pp. ez utóbbi kitélt már nem tartalmazza, csupán a bíróság működésében elháríthatatlan esemény okán bekövetkező akadályt rögzíti.¹⁷² Mindezek ellenére a 45/2020. (III.14.) Korm. rend. hatálybalépését követően a Veir. kihirdetéséig terjedő időszakban volt olyan bíróság, ahol az új Pp. rendelkezési szerint folyamatban lévő eljárás során megállapították az eljárás félbeszakadását, de volt, ahol csak elhalasztásra került a már korábban kitűzött tárgyalás azzal, hogy új határnapot a bíróság hivatalból tűz majd. Volt arra is példa, hogy ugyanazon bíróság két különböző tanácsa teljesen ellentétesen értelmezte a jogszabályi rendelkezéseket, és míg az egyik megállapíthatónak tartotta és meg is állapította az eljárás félbeszakadását, addig egy másik tanács erre, csupán a veszélyhelyzet kihirdetése okán nem látott lehetőséget.¹⁷³

Kérdéses volt, hogy teljesíteniük kell-e a feleknek, illetve a bíróságoknak a részükre előírt határidőket, továbbá, hogy a bíróságok egyáltalán folytathatják-e a munkájukat, és ha igen milyen keretek között. Mivel a Kormány nem hosszabbította meg a rendkívüli ítélkezési szünetet elrendelő rendeletet, így az véget ért. A 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet vagy más néven Veir. kihirdetésével a jogalkotó igyekezett rendezni a rendkívüli ítélkezési szünet következtében kialakult jogértelmezési anomáliákat annak érdekében, hogy csökkentse a jogbizonytalanságot. A rendelet fő szabályozási elve az volt, hogy ne álljanak meg és torlódjanak fel a bírósági ügyek a veszélyhelyzet megszűnte utáni időszakra, hanem mind a felek, mind a bíróság tegyenek meg mindent az ügyek előrevitele érdekében. A Veir. gondoskodott arról, hogy az idő múlásából fakadóan a rendkívüli ítélkezési szünet elrendelésével különösebb hátrány ne érje a jogérvényesítés során a peres feleket, így azon határidők meghosszabbodásáról döntött, amelyek a 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet hatálybalépését követő 15. napig terjedő időszakban jártak volna le.

Számos változást eszközölt a jogalkotó a peres eljárások vonatkozásában, amelyek következtében az egyébként személyes jelenlétet igénylő (közvetlenség elvéből fakadóan) és a szóbeliség elvét is sajátjának tekintő peres eljárás teljes egészében az írásbeliség felé tolódott el annak ellenére, hogy a Veir. a személyes jelenlét problematikáját a személyazonosításra alkalmas (jellemzően kép és hang egyidejű továbbítására alkalmas eszköz) elektronikus eszköz útján, a távmeghallgatáshoz hasonló módszerrel kívánta áthidalni.

A rendeletek által bevezetett változások közül előadásomban is kiemeltem néhányat, amelyek az én meglátásom szerint a leginkább lényegesnek tekinthetők. Többféleképpen lehetséges ezeknek a csoportosítása, a magam részéről úgy gondoltam, hogy a követhetőség jegyében a Veir. sorrendjéhez igazodva tárgyalom őket a prezentációm keretében, így jelen dolgozatban is ehhez igazodva kívánok haladni.

A veszélyhelyzet ideje alatt a keresetlevelet, a keresetet tartalmazó iratot, a viszontkeresetlevelet, a beszámítást tartalmazó iratot és az írásbeli ellenkérelmet a jogi képviselő nélkül eljáró fél kizárólag írásban, a jogszabályban előírt nyomtatvány alkalmazása nélkül is előterjesztheti.¹⁷⁴ Meglátásom szerint ezzel a peres felek jogérvényesítésének megkönnyítése érdekében tárta szélesebbre az egyébként is nyitva álló képzeletbeli ajtót a rendelet, figyelemmel arra, hogy a bíróságokon az ügyfélsegítő napokon történő tájékozódás és

¹⁷² Pp. 119.§ (1) bek. e) pont

¹⁷³ A rendkívüli ítélkezési szünetről lásd részletesen Rainer Lilla: *A veszélyhelyzet tanulságai a polgári peres eljárások tekintetében*; Közjogi Szemle 2020. évi 3. szám 87-88. o.

¹⁷⁴ Veir. 24. § Itt fontos utalni arra is, hogy az Országgyűlés 2020. november 17-én elfogadta a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló T/13257. számú törvényjavaslatot, mely 2021. január 1. napjától több ponton módosította a Pp.-t (2020. évi CXIX. törvény Pp. Novella). E változások között egyesek a Veir. által hozott újításokat is normatív szintre emelték, többek között a Pp. módosult 246. § (1) bekezdése értelmében a jogi képviselő nélkül eljáró fél a keresetlevelét már nem köteles formanyomtatványon előterjeszteni, a nyomtatvány alkalmazása csupán fakultatív lehetőség.

segítség igénybevételére nem volt lehetőség, a személyes ügyfélfogadás szünetelt ezen időszakban. Ugyanezt a támogató funkciót töltötte be az a kitétele is a rendeletnek mely szerint, ha a jogi képviselő nélkül eljáró fél által előterjesztett keresetlevél nem tartalmazza a kötelező tartalmi elemeket vagy alaki kellékeket, a bíróságnak a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságát fel kell tüntetnie, és a bíróságnak részletes, a fél jogban való járatlanságához igazodó, teljes körű tájékoztatást kell adnia a hiányok pótlására vonatkozóan. Ennek eredménytelensége esetén volt csak helye visszautasításnak. A veszélyhelyzet ideje alatt a beadványok a bírósági kezelőirodán személyesen nem voltak beadhatók, (jelen dolgozat megírásának idején sem) azokat a bíróság bejáratánál lévő, zárt gyűjtőszekrényben lehet elhelyezni. Noha egyre szélesebb körben terjed az elektronikus eljárás, a papír alapon érkezett iratok karanténba helyezése általánosnak volt tekinthető, amely lassította az ügyek menetét több esetben.

A Pp. hatálya alá tartozó peres eljárásokban a perfelvételt a perfelvételi tárgyalás mellőzésével kellett lefolytatni azzal, hogy a bíróság – szükség esetén – további nyilatkozatok írásban történő benyújtására is felhívhatta a feleket.¹⁷⁵ Amennyiben pedig a jogi képviselő vagy a fél személyes meghallgatása volt szükséges, a perfelvétel lezárása érdekében a nyilatkozatokat írásban szerezte be a bíróság, vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz alkalmazásával, és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzítette.

A bíróság a felek kérelmére sem tartott perfelvételi tárgyalást. A bíróság a perfelvétel lezárása előtt a feleket erre írásban figyelmeztette, és lehetőséget biztosított további nyilatkozatok írásban történő megtételére. A bíróság a perfelvétel lezárását írásban közölte a felekkel. A rendelet a személyállapotú perek tekintetében sem engedett kivételt ez alól, így ezen peres eljárások esetében sem került sor perfelvételi tárgyalás megtartására. Noha egy egyszerű házasság felbontására irányuló peres eljárásban a felek házasság felbontására irányuló végleges akaratelhatározására irányuló személyes nyilatkozatainak beszerzése talán nagy nehézséget még nem is jelenthetett (feltételezve, hogy mindkét peres fél a jóhiszemű pervitel alapelvét szem előtt tartva járt el), ugyanakkor kérdéses, hogy mennyire lehetett eredményes a felek kibékítésére tett írásbeli kísérlet a bíróság részéről.

A Pp. hatálya alá tartozó peres eljárásokban az érdemi tárgyalást - az 1952-es Pp. hatálya alá tartozó perekben a tárgyalást - lehetőség szerint elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján kellett fő szabály szerint megtartani. Ha ennek feltételei nem voltak biztosítottak, a tárgyalás megtartása helyett a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróság írásbeli formában, vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján szerezte be, és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzítette.

Amennyiben az eljárási cselekmény lefolytatása olyan személyes közreműködést igényelt, amely ennek következtében a fentiek szerinti nem volt foganatosítható, a bíróság a továbbiakban a tárgyaláson kívüli, valamint a személyes közreműködést nem feltétlenül igénylő eljárási cselekményeket folytatta le. Ha ezeket az eljárási cselekményeket a bíróság már lefolytatta, vagy nincs ilyen lefolytatandó eljárási cselekmény, ettől az időponttól a személyes közreműködést akadályozó körülmény elhárultáig vagy a veszélyhelyzet megszűnéséig tartó időszak nem számít bele a határidőkbe. A bíróság végzésben megállapította az akadály bekövetkezésének időpontját, valamint tájékoztatást adott ennek jogkövetkezményeiről.

Kérdésként merül fel, hogy a bíróság miként győződik meg arról, hogy egy tanú befolyástól mentesen teszi a vallomását? Kötelezhető-e a tanú, hogy rendelkezzen az online meghallgatáshoz szükséges valamennyi eszközzel? A rendelet erre megoldásul kínálta annak lehetőségét, hogy ha másként nem volt megoldható, a bíróság épületében biztosították az ilyen

¹⁷⁵ Veir. 21.§ (2) bek.

meghallgatás technikai feltételeit. A Kúria a 2/2020. (IV.30.) PK véleményében az alábbiak szerint foglalt állást:

1. A Veir. alkalmazásában a civilisztikai ügyekben a más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján csak akkor tartható tárgyalás (a továbbiakban: e-tárgyalás), ha az ehhez szükséges technikai feltétel a bíróság tagjain kívül minden – a tárgyalásra idézendő – személynak rendelkezésére áll.

A bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia ezeket a feltételeket, és ha minden érintettnek rendelkezésére áll, az e-tárgyalás kitűzhető. A felek, közreműködők és más személyek részvételének az e-tárgyaláson az a feltétele, hogy a bíróság felhívására előzetesen bejelentsék az e-mail címüket, és az, hogy rendelkezzenek internet-kapcsolattal és olyan eszközzel, amely alkalmas a kép és hang egyidejű továbbítására.

2. Az e-tárgyalás megtartása akkor mellőzhető, ha az ehhez szükséges technikai feltételek nem biztosítottak, vagy ha a tárgyaláson olyan eljárási cselekmény foganatosítása szükséges, amely az e-tárgyaláson nem biztosítható személyes közreműködést igényel.

3. Az e-tárgyalások során továbbra is alkalmazni kell – a Veir.-ből fakadó eltérésekkel – a tárgyalásra szóló idézésnek az 1952-es Pp.-ben és a Pp.-ben írt szabályait.

4. Az e-tárgyalásra is megfelelően alkalmazható a Pp. 624. § (2) bekezdése, amely szerint az elektronikus hírközlő hálózat útján történő meghallgatás esetén a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni azzal, hogy a nyilvánosságot a tárgyalás „kitűzött helyszínén” kell biztosítani, ami a bíró jelenléti helyét jelenti. Zárt tárgyalás tartásának akkor állnak fenn a feltételei, ha a bíróság felhívására az eljárás résztvevői (felek, tanú) úgy nyilatkoznak, hogy náluk is fennállnak a nyilvánosság kizárásának a feltételei.

5. A bíró az e-tárgyaláson – ha ennek fennállnak a feltételei – a tárgyalást berekeszti, az ítélet kihirdetésére viszont a tárgyaláson már nem kerül sor, a bíróság az ítéletet tárgyaláson kívül hozza meg.

A peres eljárásokban az eljárás szünetelésének a felek közös kérelmére korlátlan számban volt helye.

Amennyiben a perindítást megelőzően rendelt el a bíróság ideiglenes intézkedést, a per megindítására a bíróság által megállapított határidő a veszélyhelyzet megszűnését követő napon kezdődik. Az ideiglenes intézkedés elbírálása során a felek csak írásban nyilatkozathatnak meg. Személyes meghallgatás szükségessége esetén a nyilatkozatokat írásban kellett beszerezni, vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján, és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzíteni.

A veszélyhelyzet ideje alatt nincs helye az eljárási cselekmény lefolytatásának, ha azt olyan helyen kellene foganatosítani, amely járványügyi intézkedés hatálya alatt áll.¹⁷⁶ Ezt az eljárási cselekményt a járványügyi intézkedés feloldását követően lehet lefolytatni azzal, hogy az eljárási cselekmény lefolytatására vonatkozó határidő a járványügyi intézkedés feloldását követő napon újra kezdődik. Kivétel ez alól a személyi szabadságot korlátozó intézkedésekkel összefüggő eljárási cselekmény, ezt ugyanis – ha nincs más módja – a veszélyhelyzet ideje alatt járványügyi intézkedés hatálya alatt álló helyen is foganatosítani kell.

Amennyiben a perben a veszélyhelyzet kihirdetése előtt még megtartott tárgyalás elhalasztását követően a veszélyhelyzet ideje alatt további eljárási cselekmény foganatosítása nem szükséges, vagy a bíróság a további eljárási cselekményeket már foganatosította, a bíróság írásban figyelmezteti a feleket a tárgyalás berekesztésére, és lehetőséget biztosít további nyilatkozatok írásban történő megtételére.

A bíróság az ítéletet tárgyaláson kívül hozta meg. A bíróság a perbeli egyezséget a felek elsősorban írásbeli megnyilatkoztatását követően végzésével ugyancsak tárgyaláson kívül hagyta jóvá. Az egyezséget jóváhagyó végzést a felekkel kézbesítés útján közölte. Az ilyen

¹⁷⁶ Veir. 22. § (1) bek.

módon meghozott jóváhagyó végzés elleni fellebbezésnek az egyezség végrehajtására halasztó hatálya volt.

A fellebbezési és a felülvizsgálati eljárásokban a felek főszabály szerint nem kérhették tárgyalás tartását. A bíróság a fellebbezési és felülvizsgálati eljárásokban a korábbi kérelem alapján már kitűzött tárgyalások esetében is dönthetett a tárgyaláson kívüli elbírálásról, erről a döntéséről soron kívül értesítette a feleket. Amennyiben azonban az értesítést követően a felek 15 napon belül közös írásbeli kérelemben kérték, a bíróság elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján tartott tárgyalást. Ha ennek feltételei nem biztosítottak, a tárgyalás megtartása helyett a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróság írásbeli formában szerezte be, vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzítette.

Bár a mai peres eljárás egyre inkább az írásbeliség felé tolódik el¹⁷⁷, és a személyesen megtett nyilatkozatok jelentősége csökkenő tendenciát mutat, számos esetben különös jelentősége van a felek által megtett nyilatkozatoknak. Ezen a ponton a már korábban felvetett kérdésekhez kanyarodhatunk vissza. Vajon mennyiben tekinthető eredményesnek vagy eredménytelennek az a szembesítés, amelyet e-tárgyalás keretében kerül lebonyolításra?¹⁷⁸

Meglátásom szerint a fentiekben részletezett rendelkezések vizsgálata során látható, hogy hasonló helyzetre, amelyhez alkalmazkodni kellett volna, még nem volt példa, ami olyan alapokat, támpontokat nyújthatott volna a jogalkotó számára, amely lehetővé tette volna, hogy viszonylag zökkenőmentesen álljon át a hosszú évek óta megszokott eljárási rendről egy gyökereiben más metódusra. A nehézségek gyökerei azonban nem feltétlenül a jogalkotói hiányosságokban keresendők. Ugyanakkor legalábbis jelzés értékű az a körülmény, hogy a Kúria kénytelen volt állásfoglalást kibocsátani arra vonatkozóan, hogy mi a követendő protokoll a bíróságok eljárása tekintetében alapvető kérdésekben.

A veszélyhelyzeti eljárásrend arra is rámutatott a gyakorlatban, hogy a polgári perek alanyainak többsége még mindig elmaradásban van az informatikai feltételek biztosításában: alapvetően a gyakorlatban ezt támasztotta alá az e-tárgyalások csekély száma és az a jogalkalmazói törekvés, mely az írásbeli nyilatkozatokat részesítette előnyben. A hiányosság egyrészt tetten érhető a tárgyi eszközök terén, másrészt a jogalkalmazók informatikai képzettségét illetően is. A korszerűtlenségből adódó nehézségek ugyanis önmagában azzal nem küszöbölhetők ki, hogy minden bírósági tanács kap egy laptopot, amely webkamerával és mikrofonnal van ellátva, vagy korszerűbb számítástechnikai eszközökkel felduzzasztják a bírósági informatikai rendszert. Azzal, ha az egyik szereplőnek biztosítjuk a feltételeket, de a másik két szereplő (felperes vagy alperes) számára továbbra is akadályt jelent a technikai feltételek biztosítása, továbbra sem oldódott meg a probléma.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Vö. Nagy Adrienn: *Digitalizáció és mesterséges intelligencia a magyar igazságszolgáltatásban*; Miskolci Jogi Szemle 2020. évi 3. különszám 110. o.

¹⁷⁸ Az e-tárgyaláson is lehetséges a felek és a tanú (tanúk) szembesítése a Kúria 2/2020. (IV. 30.) PK véleményének 6. pontja alapján

¹⁷⁹ További kutatás alapjaként szolgálhat a Richard Susskind által létrehozott <https://remotecourts.org/> weboldal, ahol a különböző országok „táv bíróságainak” megoldásait kíséri figyelemmel, illetve vár azokkal kapcsolatos tapasztalatokat. lásd részletesen Ferencz Bálint: Aki már a koronavírust megelőzően is online bíróságokat szeretett volna – recenzió Richard Susskind „Online courts and the future of justice” című könyvéről; Pro Futuro 2020/1. 192-200. o. DOI 10.26521/Profuturo/2020/1/7562